KISACA
KUR'ÂN TEFSİRİ

Derleme

www.tefsirim.com

4. Cilt

(10/1-16/128)

Kur'ân Sayfası: 207-280

Derleyen

Mehmed SELMAN

Gözden geçirme târihi: Ocak 2022

10 / YÛNUS SÛRESİ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 109 âyettir. Sûrenin 40, 94 ve 95. âyetlerinin Medîne döneminde indiği rivâyet edilmiştir. Sûre, 98. âyette sözü edilen Hz. Yunus ve kavmine atıftan dolayı bu adı almıştır. (H. T. FEYİZLİ, 1/207)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

10/1-2 TUHAF MI GELDİ?

1. Elif, Lâm, Râ. İşte bu (okuna**)nlar hüküm ve hikmet dolu Kitab'ın âyetleridir.**

2. "İnsanları, (Allâh'ın azâbına karşı**) uyar ve îman edenlere de Rableri katından kendileri için yüksek derece ve makamlar olduğunu müjdele!" diye içlerinden bir adama vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki (**Peygamber onlara âyetleri okuyunca**), kâfirler: "Bu mutlaka apaçık bir sihirbazdır." dediler. [**bk**. 7/69; 38/4]**

1-2. (2). **İçlerinden bir adama 'insanları uyar ve inananlara Rableri katında kendileri için (**yüksek**) bir doğruluk derecesi olduğunu müjdele' diye vahyetmemiz, insanlara tuhaf mı deldi?' Nesefi şöyle der: Onlar (Araplar veya onlardan inkâr edenler) Allah insanlara Resul olarak göndermek üzere Ebû Talib'in yetiminden başka bir kimseyi bulamamış olması, hayret edilecek bir şey! (**S. HAVVÂ, 6/358)

Kadem-i sıdk: Peygamber (s) efendimizin Allah katındaki yakınlığı, şefaat makâmı, müttakilerin cennetlerde sıdk makâmına girmeleri için delil ve önderleri olmasını ifâde eden özel bir deyimdir. (ELMALILI, 4/441)

Kadem-i Sıdk: İleri gitmek, yüksek makam sâhibi olmak demektir. Mecâz ı Mürsel türünden, **ileri gitmek** hakkında kullanılmıştır. (..) Bu gibi kelimelerin ileri geçmelerinden maksat, onlar cennete erken gireceklerdir. **Hadis:** Çünkü peygamber (s) şöyle buyurmuştur: Bizler (dünyâda) en son gelenleriz, fakat kıyâmet gününde en ileri geçecek olanlarız.' (S. HAVVÂ, 6/358, 359)

10/3-6 RABBİNİZ ALLAH

3. Şüphe yok ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde (altı devrede**) yaratan ve Arş'ı hükmü altına alan, (**her**) işi düzenli olarak idâre eden Allah'tır. O'nun izni olmadan hiçbir şefaatçi (**şefaatte**) bulunamaz. İşte sizin Rabbiniz olan Allah budur. O hâlde (**gereği gibi**) O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?**

4. (Ey İnsanlar!) **Allâh'ın gerçek bir vaadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, halkı önce yaratır, sonra îman edip sâlih amel işleyenlere adâletle karşılığını vermek için onları (**mahşerde**) iâde eder (**diriltir**). Küfre sapanlara gelince, onlara da kâfir olmaları sebebiyle kaynar sudan bir içecek ve acıklı bir azap vardır. [**krş**. 70/22-35]**

5. Güneşi bir ışık, ayı da (aydınlık**) bir nur yapan; yılların sayısını ve hesâbını bilmeniz için aya menziller** (uğraklar ve duraklar) **düzenleyip koyan O'dur. Allah bunları ancak hak ile (**bir amaca yönelik olarak**) yaratmıştır. O, bilen bir kavim için âyetlerini geniş geniş açıklar. [**krş**. 36/38-39]**

6. Gece ile gündüzün (uzayıp kısalarak**) birbiri ardınca gelmesinde, Allâh'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, (**düşünen ve**) Allâh'a saygı duyup, emrine uygun yaşamak isteyen bir toplum için elbet (**O'nun birliğine ve kudretine dâir**) nice deliller (**ibretler**) vardır. [**krş**. 3/190]**

3-6. (3).**'Şüphesiz Rabbiniz (**O**) Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı.'** Her ne ise, bu altı gün; kendisinin dışında başka hiçbir kaynaktan bilgi alınmaması gereken yalnız Yüce Allâh'ın bildiği **gayb konularından biri**dir. Biz bu konuda bize bildirilenlerle yetinip, bu sınırları aşmamalıyız. Bu altı günün burada söz konusu edilmesinin amacı, bu evrene başından sonuna kadar egemen olan, plânlama, idâre ve düzenin hikmetine dikkat çekmektir. (S. KUTUB, 5/475)

'Sonra arşa istivâ etti.' İbn-i Kesir, **Arş** yaratılmışların en büyüğü ve bütün yaratılmışların tavanıdır. **Arş,** gaybî bir mahlûktur, ona îman etmek farzdır. Konu ile ilgili etraflı açıklamalara girişemeyiz. (S. HAVVÂ, 6/360)

Bütün bu kâinat mülkünü hükmü altına aldı, yaratılmış ne varsa (zerreler, kürreler, cisimler, ruhlar, kuvvet, enerji, güç, saltanat) hepsinin üstünde hüküm ve saltanatını icraya başladı. (ELMALILI, 4/444)

Bu âyette geçen **'sonra'** kelimesi, zaman aşımını ifâde etmez. Mânevi olan uzaklığı ifâde eder. Burada zamânın hiçbir etkisinden söz edilemez. Yüce Allâh'ın daha önce olmadığı hâlde sonradan meydana gelen hiçbir hâlinden ve durumundan söz edilemez. Yüce **Allah**, yer ve zamanla ilgili olaylardan, **değişimlerden münezzeh**tir. Onun içindir ki, biz burada **'sonra'** kavramının **mânevi uzaklık** anlamında olduğunu kesin söyleyebiliriz. (S. KUTUB, 5/476)

'O tedbir eder (yönetir**)'** Arşından arzına varıncaya kadar, gerek cüzi, gerek külli, kâinâtın bütün işlerini tedbir ediyor, yönetiyor ve yönlendiriyor. Her şeyin hükümranlığını elinde tutuyor. (ELMALILI, 4/444)

'O'nun izni olmadan hiç kimse şefaat edemez.' Yâni O izin verirse, O'ndan izin çıkarsa, ancak o zaman bir **şefaat** eden bulunabilir. Şefaat etmekle izinli kılınanlar da ancak şefaate lâyık olanlara şefaat edebileceklerdir ki, bu liyâkatin ilk şartı îmandır. (ELMALILI, 4/445)

Allah Teâlâ, âhirette diğer peygamberler, özellikle Hz. Peygamber olmak üzere, bâzı kullarına **şefaat** izni verecektir. (KUR'AN YOLU, 3/83)

Âyet-i kerîmede Rabbimiz'in Allah olduğu belirtiliyor. Çünkü insanlar üzerinde hâkimiyet kuran ve **Allâh'ı dışlayarak rablık taslayanlar**, kendi emirlerine insanları boyun eğdiren,

kulluk ettiren nice Firavun ve krallar geçmiştir. Bunun için Allah, kendisinin Rab olduğunu beyan ederek kendisine kulluğu emrediyor (10/28-30). Kurtuluşa erenler de kulluğunu, Rableri Allah olarak, yerine getirenler olacaktır. [bk. 41/30; 46/13] (H. T. FEYİZLİ, 1/207)

'O'na ibâdet ediniz.' Yâni, O'nun birliğini, biricikliğini bilerek, O'nu gerçek mâbud tanıyarak, ululayarak yalnızca O'na ibâdet ediniz. **Taştan, ağaçtan yapılmış** şekil ve sûretler şöyle dursun, ne bir meleği, ne bir nebiyi O'na ortak koşmayınız, O'nun indirdiği vahiy âyetlerine îman ediniz ve âyetlerinin hükümlerine uyunuz. (ELMALILI, 4/445)

Yüce Allah, insanları yalnız kendisine ibâdet etmeleri için yaratmış (51/56), peygamberler gönderip kendisine ibâdet etmelerini emretmiştir. (16/36, 21/25) Îman edip sâlih amelleri işlemek, **farz**, **vacip** ve **sünnet** görevleri yapmak, **haram** ve **mekruhları terk** etmek **Allâh'a ibâdet etmek**tir. (İ. KARAGÖZ 3/278)

'Siz hiç düşünüp öğüt almıyor musunuz?' soru cümlesi **'düşünüp öğüt alın'** anlamındadır. 'Tezekkü' anmak, hatırlamak, düşünmek demektir. Yüce Allah, gökleri ve yeri yarattığını, bütün mülkün ve hükümranlığın kendisine âit olduğunu, varlık âlemini yönettiğini ve şefaatin ancak Allâh'ın izni ile olduğunu bildirdikten sonra, düşünüp **ibret almaya** dâvet etmesi, Allah'tan başka bir yaratıcının olamayacağının bilinmesi gerektiğini ifâde eder. Çünkü, **müşrikler**in, yaratıcı olarak Allâh'ın varlığını kabul ettikleri (23/86-87, 43/87) hâlde şefaatçi olur(10/18) ve kendilerini Allâh'a yaklaştırır(39/3) inancı ile **putlara tapmaları**, düşünmemelerininve anlamamalarının göstergesidir. Âyette, bundan vazgeçilmesi emredilmektedir. (İ. KARAGÖZ 3/278, 279).

Mâdem tüm **egemenlik Allâh'ındır,** insan O'nun emirlerine boyun eğmeli, O'nun yolunu izlemeli ve ne kendi nefsinin egemenliğni ne de bir başkasının egemenliğini **O'nun egemenliği** üstünde tanımamalıdır. (MEVDÛDİ, 2/287)

(4).**'Hepinizin dönüşü sâdece O'nadır. Allâh'ın gerçek olarak verdiği sözdür.'** Allâh'a îman, **âhiret gününe îmanı** da gerektirir. Allâh'ı tanıyan, âhiret gününe de îman eder. Yüce Allâh'ın ilmini ve kudretini tanıyan bir kimse, öldükten sonra tekrar diriltilmeyi ve hesâba çekilmeyi garip karşılamaz.

Çağımızın ana hastalığı, Allah'tan ve âhiret gününden gâfil olmaktır. Bu gafletin tedâvisi zikirdir, Allâh'ı ve âhireti hatırlamaktır, Kur'an'ı okumaktır, ilimdir. Âmil âlimlerle, Allah rızâsını isteyenlerle, dünyâya iltifat etmeyip, âhireti arzu edenlerle birlikte olmaktır. (S. HAVVÂ, 6/363, 364)

Kur'an'da pek çok âyette **kâfirlerin cehennem halkı olduğu** ve cehennemde farklı şekillerde cezâlandırılacağı bildirilmektedir. (56/42-43) Bu âyette inkâr etmeleri sebebiyle kâfirlere, **kaynar su**dan içecek ve elem veren azap olduğu bildirilmektedir. **'(**Allah görevli meleklere şöyle emir verir**: 'Tutun o kâfiri, cehennemin ortasına sürükleyin onu, sonra başının üstüne kaynar su azâbından dökün'** (44/47-48). **'İnkâr edenler için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülür. Onunla karınlarının içindekiler ve derileri eritilir. Onlar için bir de demirden coplar vardır. Her ne zaman cehennemden, o kederden çıkmak isteseler oraya geri döndürülürler ve onlara, ''tadın ateş azâbını'' denir.' (**22/19-22**;** İ. KARAGÖZ 3/280**,** 281**).**

(5).**'Yılların sayısını ve (**vakitlerin**) hesâbı(**nı**) bilmeniz için ona konaklar düzenleyen O'dur.'** Güneş ve ay sâyesinde yılları, ayları, günleri bilmeniz, yıllarla ve aylarla ifâde edilen süre ve vakitlerin hesâbını bilmenizdir. Güneş vâsıtası ile güneş senesi, ay vâsıtası ile ay senesi bilinir. (S. HAVVÂ, 6/364)

‘Yılların sayısını ve’ oruç, hac, fitre, namaz ve daha başka farzlardan ibâret dîniniz ve dünyânızın düzenini sağlayan ayların, günlerin, gecelerin ve saatlerin vakitlerinin ‘**hesâbını bilmeniz için ona konaklar düzenleyen O’ dur.’ (**İ. H. BURSEVİ, 8/34)

Güneş ile **ay’ın yaratılması** hak ile yâni **hikmet ve amaca yönelik**tir. Güneş ve ay, kendiliğinden oluşmuş değil, Allah tarafından yaratılmıştır. Güneş ve ay, gelişigüzel ve tesâdüf eseri olarak veya bir oyun olsun diye yaratılmış da değildir. (3/190, 44/38) Yüce Allah bunları, hak ile hikmetle yaratmıştır. (İ. KARAGÖZ 3/283)

(6).**‘Gece ile gündüzün değişip durmasında.’** Gece ile gündüzün her birinin ötekinin ardından gelerek ‘**değişip durmasında’** yâhut renklerindeki değişikliklerde, arka arkaya gelmesinde, biri gidince ötekinin gelmesinde, gecikme olmamasında, eksilip artmaktaki değişikliklerinde, ‘**Allâh’ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde takvâ sâhibi bir toplum için nice alâmetler vardır.’** Gökteki yaratıklar ve yerdeki yaratıklarda hayret verici durum ve delillerde **‘sakınan’** Allâh’ın azabından, gazabından, cezâsından sakınmak sûretiyle Allah’tan korkan **‘bir topluluk için âyetler’** kudretine delâlet eden belgeler ‘**vardır.’** (S. HAVVÂ, 6/365)

‘ve Allâh’ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde,’ yüksekte güneş ve ay ve diğer yıldızlar, gök cisimleri ve bunlardaki ziyâ ve nur, miktar, yörünge., hareket ve çekim konuları ve yerüstü ve yeraltı zenginlikleri ile dünyâmızdaki bütün olup bitenlerde hepsinin en küçük zerresindeki özelliklere varıncaya kadar bütün varlık çeşitlerinde **sakınan bir topluluk için deliller vardır.’’ (**ELMALILI, 4/450)

10/7-10 ATEŞ EHLİ – CENNET EHLİ

7-8. (Âhirette**) bize kavuşmayı ummayan, (**sâdece**) dünyâ hayâtından hoşlanıp (**gönlü**) onunla yatışıp rahatlayan ve bir de âyetlerimizden gâfil olanlar var ya! İşte, onların kazandıkları (**günahları**)ndan dolayı, varacakları yer ateştir.**

9. İman edip, sâlih (sevaplı**) amel işleyenlere gelince: Rableri, îmanları sebebiyle onları, alt tarafından ırmaklar akan nîmet dolu cennetlerine eriştirir.**

10. Onların oradaki duâları: “Sübhânekellâhümme” (Allâh’ım**!** Seni anar ve seni her türlü noksanlıktan tenzih ederiz**) demeleridir. Orada (**birbirine iyilik**) temennileri: “Selâm” ve duâlarının sonu da: “Elhamdülillâhi Rabbi’lâlemîn” (**Âlemlerin Rabbi olan Allâh’a hamdolsun**) demeleridir. [**krş**. 13/23-24; 33/44; 36/58; 56/25-26]**

7-10. (7).**‘(**Âhirette**) bize kavuşmayı ummayan, (**sâdece**) dünyâ hayâtından hoşlanıp (**gönlü**) onunla yatışıp rahatlayan ve bir de âyetlerimizden gâfil olanlar var ya! İşte, onların kazandıkları (**günahları**)ndan dolayı, varacakları yer ateştir.’** Bu tip insanlar dünyâperest, materyalist kimselerdir. Allâh’a karşı sorumluluk duymaz, âhirete inanmaz, hevâ ve hevesine göre yaşar, aklınca, menfaatleri neyi gerektiriyorsa onu yaparlar. Bunlara **Dehriyyûn** da denilir. [krş. 6/29-30; 7/51; 23/37-42; 45/24; 64/7] (H. T. FEYİZLİ, 1/208)

(10).**‘Onların oradaki duâları (**yâni cennetteki duâları) **her türlü eksiklikten uzaksın Allâh’ım..’ ‘Dirlik temennileri selâm.’** Yâni biri ötekine **‘selâm’** diyerek selâmlaşmalarıdır.

Veya meleklerin onlara vereceği selâm budur yâhut Allâh'ın onlara vereceği selâm bu şekilde olacaktır. (S. HAVVÂ, 6/367)

'Duâlarının sonu da 'Âlemlerin Rabbine hamdolsun' sözleridir. Nesefi'ye göre, Denildiğine göre onların sözlerinin başlangıcı **tesbih** sonu da **tahmid** (Allâh'a hamd) etmektir. Allâh'ı tâzim ve tenzih ile sözlerine başlarlar. O'na şükür ve senâ ile sona erdirirler. Bu başlangıç ve son arasında da diledikleri şekilde konuşurlar.

'Oradaki duâları 'münezzehsin Allâh'ım'dır.' Buyruğu ile ilgili olarak bana şöyle bildirildi: Yanlarından bir kuş geçer ve canları onu çekecek olursa **'sübhânekellâhümme'** derler. İşte bu, onların duâları ve istekleridir. Hemen melek, canlarının çektiği o şeyi, onlara getirir, onlara **selâm** verir, onlar da meleğin selâmını alırlar. İşte **'dirlik temennileri' selâmdır'** buyruğu bunu ifâde etmektedir. Onlar merleklerin getirdiklerini yedikten sonra, Rableri olan Allâh'a **duâ** ederler. (S. HAVVÂ, 6/367)

10/11-12 İNSANIN TABİATI

11. Şâyet Allah insanların hayrı çabukça istedikleri gibi, şerri de (istediklerinde**) acele verseydi, elbette onların ecelleri(**nin gelmesi**)ne hükmedilirdi. Ama bize kavuşmayı ummayanları biz azgınlıkları / isyanları içinde şaşkın şaşkın bocalar hâlde bırakırız. [**bk**. 2/15; 8/32]**

12. İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, gerek yan yatarken gerek otururken gerek ayakta iken (her hâlinde**) bize duâ eder. Fakat kendisinden sıkıntısını açıp kaldırıverince, sanki kendisine dokunan o sıkıntı için bize duâ etmemiş gibi (**şükür ve itaati bırakıp**) gider (**yine günahlara dalar**). İşte ölçüsüz davranan (**ve haddi aşan**)lara yapmakta oldukları şeyler, böyle süslü (**câzip**) gelmiştir. [**krş**. 11/10-11; 41/50-51]**

11-12. (11).**'İnsanların hayrı acele istemeleri gibi, Allah da onlara şerri acele verseydi, süreleri hemen bitirilmiş olurdu.'** Müşriklerden kimisi, 'Ey Allâh'ım! Bu Kur'an senin nezdinden gelmiş, gerçek bir kitap ise, gökten üzerimize taş yağdır. Veya bize can yakıcı bir azap ver' diye kendi aleyhlerinde **bedduâ** etmişti. Enfal 8/32 âyet bunun üzerine inmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/363)

Daha önceleri peygamberlerin mesajlarını yalanlayan milletlerin başlarına geldiği gibi, onların başına da köklerini kazıyarak ve **onları yok edecek** bir **cezâ gönderilmemişti**. Çünkü yüce **Allah**, onların **çoğunun** eninde sonunda **İslâm dinine gireceğ**ini, onlarla yeryüzüne yayılacağını **biliyordu.** Nitekim Mekke'nin fethinden sonra bu gerçekleşti. Tâ ki, onlar işin böyle sonuçlanacağını bilmiyorlardı, bilmeden O'na meydan okuyorlardı. Allâh'ın onlar için dilediği gerçek iyilikten haberleri yoktu. (S. KUTUB, 5/485)

Hadis: Hz. Câbir (r) den, Resûlullah şöyle buyurdu: 'Kendinize **bedduâ etmeyiniz**, çocuklarınıza bedduâ etmeyiniz, mallarınıza bedduâ etmeyiniz, çünkü bedduâ ederken, Allâh'ın sizin duânızı kabul edeceği bir âna rast gelebilirsiniz.' (el Bezzâr'ın Müsned'inden, S. HAVVÂ, 6/369)

(12).**'Fakat kendisinden sıkıntısını açıp kaldırıverince, sanki kendisine dokunan o sıkıntı için bize duâ etmemiş gibi** (şükür ve itaati bırakıp) **gider** (yine günahlara dalar)' Âyet-i kerîmede, rahatlıkta **duâ**yı terk edip, sıkıntılı zamanlarda bedduâya başvuran kimseler

yerilmektedir. Kâmil mümine yakışan rahatlık zamanında da, sıkıntılı zamanlarında da yüce Mevlâ'sına yalvarıp yakarmaktır. Böylesi, duânın kabûlü açısından daha ümit vericidir. (S. HAVVÂ, 6/372)

Hadis: Sıkıntılı ve kederli zamanlarında Yüce Allâh'ın duâsını kabul etmesini arzulayan kimse, bolluk zamanlarında çokça duâ etsin.' (Tirmizi'den, S. HAVVÂ, 6/372)

10/13-14 NASIL DAVRANACAĞINIZA BAKALIM DİYE

13,14. (Ey Muhammed Ümmeti!) **Andolsun ki sizden önceki devirler(**de gelen nesiller**)i de, peygamberleri onlara açık delil (**ve mûcize**)ler getirdikleri hâlde zulmettikleri ve îman etmeyecek oldukları için yok etmiştik. İşte suçlular toplumunu böyle cezâlandırırız. 14. Sonra onların ardından sizi yeryüzünde hâlîfeler yaptık (**hâkim kıldık**) ki bakalım nasıl işler yapacaksınız.**

13-14 (13).'Andolsun ki, zulmettikleri için sizden önce birçok nesilleri helâk ettik.' Ölçüyü çiğneme, haddini aşma ve şirk anlamına gelen zulüm onları felâkete sürüklemiştir. İşte onların sonu buydu. Müşrik Araplar, Arap yarımadasında Âd'ın, Semûd'un ve Lût kavminin yaşadıkları bölgelerde, **onların kalıntıları**nı gözleri ile görüyorlardı. (S. KUTUB, 5/487)

(14).**'Ki nasıl amel yapacaksınız bakalım, görelim diye.'** Yâni nice devirlerin helâke uğratılmasından sonra, sizin onların yerine halîfe tâyin edilip geçirilmenizin ve dünyâya getirilmenizin hikmeti eğlenmeniz değil, irâdenizle ortaya koyduğunuz emek ve gayretleriniz, faaliyetleriniz ve çalışmalarınızdır. **'Hanginiz daha iyi işler yapıyor diye sizi sınamak içindir.'** (Mülk 67/2) âyetinin de işâret ettiği gibi, en güzel amellere çalışmanız sorumluluğunuzdur. Çalışmalarınızı gözeteceğiniz en büyük maksat, **ameli güzelleştirmeniz**dir. Çünkü sizin amellerinizden ortaya çıkacak güzellik Allâh'ın nazarına sunulacak, O'nun takdîrini ve beğenisini kazandığında, O'nun emriyle o güzel ameller karşılığında **'naim cennetleri'** verilecek ve size ebedi saadetler sunulacak. İşte bundan dolayı iyilik yapan ve yaptığı iyiliği en güzel şekilde yapmaya çalışan muhsinlere daha ileriki âyetlerde de görüleceği üzere **'En güzellere daha fazlasıyla en güzel karşılık vardır.'** (Yunus 10/26) vaadi böylece yerine gelmiş olacak. (ELMALILI, 4/456)

'Allâh'ın imtihan etmesi' tecrübe ile bilmesi anlamında değildir. Bu, 'imtihan işlemi' anlamına bir istiâredir. Çünkü Allâh'ın tecrübe ile bilmeye ihtiyâcı yoktur. (İ. KARAGÖZ 3/294)

10/15-17 BİZE KAVUŞMAYI UMMAYANLAR

15. Âyetlerimiz onlara, apaçık deliller hâlinde okunduğu zaman, (âhirette**) bize kavuşmayı ummayanlar (**Peygamber'e**): "Ya (**bize**) bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu(**n hoşumuza gitmeyen yerlerini**) değiştir." dediler.** (Ey Peygamberim! Onlara) **De ki: "Kendiliğimden onu değiştirmem (**aslâ mümkün**) olmaz. Ben sâdece bana vahyedilene**

uyar (onu bildirir**)im. Eğer Rabbime karşı gelirsem, şüphesiz o büyük günün azâbından korkarım."**

16. (Ey Peygamberim!**) De ki: "Allah dileseydi (**Kur'ân'ı bana indirmez**,** ben de**) onu size okumazdım ve (**Allah**) onu size bildirmezdi. (**Bilin ki**) ben, bundan önce aranızda (**okuma yazma bilmeden**) bir ömür sürdüm. (**Böyle bir şey yapamayacağımı**) hiç düşünmüyor musunuz?"**

17. Allah adına yalan uyduran veya âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim vardır? Şüphesiz günahkârlar (zâlim, kâfir ve müşrikler)**, kurtuluşa eremezler.**

15-17. (15).**'Bir Kur'an getir veya onu değiştir, dediler. De ki onu kendiliğimden değiştiremem.'** Böyle bir şey, benim için helâl değildir. Yâni bu iş bana bırakılmış değildir. Ben sâdece emre itaat eden bir kulum. Allah'tan aldıklarımı size tebliğ eden bir Rasûlüm.

'Ben ancak bana vahy olunana uyarım.' Herhangi bir fazlalık, eksiklik olmaksızın, sâdece Allâh'ın bana vahy ettiğine uyarım. Çünkü benim size getirdiğim Allah'tandır. Kendiliğimden onu uydurmuyorum. Ki değiştirmem söz konusu olsun. (S. HAVVÂ, 6/374)

Peygamberimiz (s), Kur'an hükümlerini bizzat kendisi uygulamış, bu şekilde hem Kur'an hükümlerini tebliğ etmiş, hem **uygulayarak öğretmiş,** hem de örneklik etmiştir. Kur'an'da birçok âyette yüce Allah, hem peygamberimize, hem onun şahsında bütün müminlere **Kur'an hükümlerinin uygulanmasın**ıemretmiştir: **'(**Ey Peygamberim**!' Sen sana vahyedilene sımsıkı sarıl'** (43/43) **'Ben ancak bana vahyedilene uyarım de'** (46/9, İ. KARAGÖZ 3/297).

(16).**'De ki, Allah dileseydi ben onu size okumazdım.'** Ümmi, kimseden bir şey öğrenmemiş, ilim adamları ile görüşmemiş, onlarla oturup kalkmamış bir kişi **bütün kitapları gölgede bırakan** bir **kitap** okuyor. Bütün sözleri gölgeleyen bir söz getiriyor ve her şeyde üstünlük sağlıyor. Bu kitapta, öyle mûcizeler, îcazlar var ki, bunları tümüyle hiç kimse kuşatamaz. (S. HAVVÂ, 6/374) '**ve onu size hiç bildirmezdi.'**

(17).**'Allâh'a karşı yalan uyduran veya âyetlerini yalanlayanlardan daha zâlim kim olabilir?'** Kur'ân-ı Kerîm'i yalan sayanlardan daha zâlim kim olabilir? Bu işe kalkışanlardan daha büyük zâlim yoktur. Bundan daha büyük bir suç, bundan daha büyük bir zulüm olamaz. (S. HAVVÂ, 6/375)

Allâh'ın yarattığı ve indirdiği âyetleri veya delilleri inkâr etmek veya onun asılsız olduğunu, yalan olduğunu söylemek, iftirânın en zâlîmane yapılmış olanıdır. Ki, biri **bâtıla hak demek zulmü**, diğeri **hakka bâtıl demek zulmü**dür. Peygamberlik taklidine kalkışmak, müşriklik etmek birinci şıktan (zulüm), **Kur'ân'**ı ve peygamberi inkâr etmek ise ikinci şıktan olan **zulüm**dür. (ELMALILI, 4/462)

'Yalan' aslı ve gerçeği bulunmayan uydurma söz demektir. Özü itibâriyle yalan, bir cürüm yâni suçtur. **'İftirâ'** yalanın daha zâlimce olanı, Allâh'a karşı yalan ve iftirâ ise, en zâlimce olanıdır. Allâh'ın âyetlerini yâni Kur'ân'ın helâl ve haram, emir ve yasak, ilke ve hükümleriniinkâr etmek veya Kur'ân'ın asılsız ve yalan olduğunu söylemek, yalan, iftirâ ve zulümdür. **Bâtıla hak demek** de, **hakka bâtıl demek** de **zulümdür.** Allâh'a ortak koşmak, yalan, iftirâ ve zulümolduğu gibi, Hz. Muhammed (s)'den sonra peygamberlik iddiâ etmek de **yalan, iftirâ ve zulüm**dür. (İ. KARAGÖZ 3/300, 301)

Bir insanın **kurtuluşa erebilmesi** içinöncelikle mümin olması, sâlih ameller işlemesi, farz görevleri yapması ve haramlardan sakınması gerekir. **Mümin olmak, kurtuluşa ermenin ön şartı**dır. (23/1, 2/3-4, 7/157, İ. KARAGÖZ 3/301)

10/18-20 İNSANLARIN İHTİLÂFI

18. Onlar (müşrikler)**, Allâh'ı bırakıp kendilerine zarar ve fayda sağlamayan şeylere taparlar ve: "Bunlar, Allah yanında şefaatçilerimizdir." derler. De ki: "Siz Allâh'a, göklerde ve yerde O'nun bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" O, onların ortak tuttukları şeylerden çok uzak ve yücedir.**

19. İnsanlar ancak (tevhid dînine bağlı**) bir tek ümmet idi. Sonra (**şirke**,** küfre ve bâtıl yollara sapıp**) ayrılığa düştüler. Eğer (**hesabın kıyâmette görüleceğine dâir**) Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, üzerinde ayrılığa düştükleri şeylerde, aralarında elbette azap hükmü verilirdi.**

20. (Müşrikler**:) "O'na, Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?" dediler. De ki: "Gayb(**e âit işler**), Allâh'a mahsustur;** (îman etmezseniz azâbı) **bekleyin. Ben de sizinle berâber bekleyenlerdenim." [**bk**. 6/4-10; 8/32]**

18-20. (18).**'ve bunlar Allah katında bizim şefaatçimizdir, derler.'** Müşrikler, Allâh'ın varlığını kabul etmekle birlikte, O'na ibâdette başkalarını ortak koşarlar. (S. HAVVÂ, 6/381)

Bütün **putperestlik felsefesi**, aşağıda dört şekil içinde özetlenebilir: **(a)** Müşrikler her bir iklim için yüce ruhlardan birer belli ruh vardır, diye inanıyorlardı. Bundan dolayı, onlar adına birer **put** yapıp dikiyorlardı. **(b)** Yıldızlara tapıyorlardı. O yıldızlar adına diktikleri putlara tapıyorlardı. **(c)** Putlara âit bâzı tılsımlar uyduruyorlardı ve tılsımlarda bir takım esrarlı güçlerin bulunduğuna inanıyorlardı. **(d)** Büyük saydıkları kimselerin sûretlerini yapıyorlar ve bu timsallere saygı gösteriyor ve tapınıyorlardı. (ELMALILI, 4/462, 463)

Peygamberimizin ilk muhâtapları olan **Mekkeliler,** Allah adında bir yüce ilâh tanıyorlar, O'nun kendilerini (43/87), gökleri ve yeryüzünüyaratanın, gökten yağmur indirip onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltenin (29/61, 63)., ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaranın, kâinâtı yönetenin (10/31) rızık verenin (34/24) ve Kâbenin Rabbinin (106/3) Allah olduğunu kabul ediyorlardı. Sıkıntılı ve zor zamanlarında Allâh'a sığınıyorlar **(**29/65**)**, ancak **Allâh'ın tekliğini kabul etmiyorlar**dı. (38/5, İ. KARAGÖZ 3/301, 302)

Putların insanlara **fayda ve zararı olmaz.** Müşrikler, putlara kendilerini Allâh'a yaklaştırır (39/8) inancı ile korku veya menfaat düşüncesiyle tapıyorlardı. Yüce Allah, âyette **müşriklerintaptıkları putların** tapanlara **faydasının da zararının da olamayacağı**nı bildirmektedir. Taştan, mermerden, çamurdan, ağaçtan ve sâir malzemeden yapılan cansız varlıkların insana ne faydası olur ki? Bu, **akılsızlık ve ahmaklıktır.** (İ. KARAGÖZ 3/302).

(19).**'İnsanlar sâdece bir tek ümmettiler. Sonra ayrılığa düştüler.'** Übey b. Ka'b'a göre insanlık başlangıçta **'ümmet-i hidâyet'** yâni hak bir inanç üzere idi. Ancak daha sonra aralarında görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başladı. Şâyet Rabbinin katından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, ayrılığa düştükleri konuda aralarında hüküm verilir, iş bitirilirdi.

İşte bu **vaad-i ilâhi gereği** Yüce Allah onlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak **peygamberler gönderdi**. (Nesefi'den, M. DEMİRCİ, 1/626)

'Daha sonra ayrılığa düştüler.' Bir kısmı tevhid inancını bıraktı, şirke geçti, sapıtmalar ve yoldan çıkmalar başladı. Türlü türlü mâbudlar peşine düşüp, birbirleriyle ayrılığa ve vuruşmaya başladılar. (ELMALILI, 4/464)

'Eğer Rabbin tarafından verilen bir söz olmasaydı' cümlesindeki **'söz'** ile maksat, inkâr veya isyan edenlerin **cezâsının âhirete bırakılmasıdır**. İnsanların inkâr ve isyanları sebebiyle cezâları hemen dünyâda verilseydikesinlikle helâk edilirlerdi. (7/34, 10/11, 15/45) **'İhtilâfa düştükleri hususlarda aralarında kesinlikle hüküm verilirdi'** cümlesi, bu anlamı ifâde eder. 'İnsanların ihtilâf ettiği hususlar' ile maksat, hak dinde ayrılığa düşmeleridir. (İ. KARAGÖZ 3/304, 305)

(20).**'O'na Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil mi? diyorlar.'** Yüce Allâh'ın sünneti şu şekilde cereyan edegelmiştir: O kâfirlere, teklif ettikleri mûcizeleri gösterecek, sonra da onlar küfürleri üzere ısrar edecek olurlarsa, onları toptan **helâk** edecektir. Çünkü O, kimi zaman mûcize gösterir, kimi zaman da göstermez, O'nun bütün fiillerinde sonsuz hikmetler vardır. (S. HAVVÂ, 6/382)

Peygamberimizin **en büyük mucize**siise Kur'an'dır. Ancak Mekkeli müşrikler, Kur'ân'ın mucize oluşunugöremiyorlar, somut mucizeler göstermesini istiyorlardı. Meselâ **'Ona bir melek indirilseydi'** (25/7), **'Kendisine bir hazîne verilseydi veya ürününden yiyeceği bir bahçesi olsaydı'** (25/8), **'Mûsâ'ya verilen mâcizelerin benzeriona da verilmeliydi'** (28/48) diyorlar, Safâ tepesinin altına dönüşmesini ve benzeri taleplerde bulunuyorlardı. (İ. KARAGÖZ 3/305, 306).

'De ki, Gayb ancak Allâh'a mahsustur. O hâlde bekleyin.' Gayb, melekût âlemidir. Allâh'ın indirmesiyle âyetler oradan iner ve izhar etmesiyle mûcizeler oradan ortaya çıkar. O âlem Allâh'a mahsustur. Dilediği zaman ve dilediği gibi âyetler oradan, ancak O'nun hükmüyle iner. (İ. H. BURSEVİ, 8/71)

Gayb Allâh'a âittir. Bununla maksat, gelecekte olup bitecekler, tamâmen Allâh'ın irâdesinde olmasıdır. Allah ne isterse o olur. **'Mûcizeler ancak Allah katındadır'** (29/50, 51). Peygamber ancak bir uyarıcıdır, kendiliğinden mucize getiremez. (17/59, İ. KARAGÖZ 3/306)

10/21-23 BOLLUKTA VE DARLIKTA İNSAN

21. Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan (kıtlıktan) **sonra insanlara, bir rahmet** (bolluk) **tattıracak olsak (**bir de bakarsın ki**) âyetlerimiz (**ve din**) hakkında yine gizli bir plân kurmuşlar** (alaya almışlardı**).** (Ey Peygamberim!) **De ki: "Allâh'ın hîlenize karşılık vermesi daha çabuktur." Elçilerimiz (**melekler**) kurduğunuz hîle (**ve düzen**)leri şüphesiz yazmaktadırlar.**

22. (Ey İnsanlar!) **Sizi karada ve denizde gezdiren ancak O'dur. Hatta gemilerde bulunduğunuz zaman(**ı hatırlayın**), o (**gemiler**), içinde bulunan (**yolcu**)ları hoş bir rüzgârla yüzüp götürdüğü ve onlar da bununla sevindikleri sırada, şiddetli bir fırtına gelip çatar; dalga her taraftan onları kuşatır (**hücum eder**). Artık onlar kendilerinin**

tamâmen kuşatıldıkları (ve kesin kurtulamayacakları**)nı sandıkları sırada artık dini, yalnız Allâh'a has kılarak O'na duâ ederler: "Andolsun ki, eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız." derler. [**krş**. **10/12]**

23. Fakat (Allah**) onları kurtarınca, hemen yeryüzünde yine haksız yere taşkınlık yaparlar. Ey insanlar! Dünyâ hayatının geçici/değersiz menfaati için (**yaptığınız**) taşkınlığınız, ancak kendi aleyhinizedir. Sonra dönüşünüz ancak bizedir. Biz de yapmış olduklarınızı** (mahşer yerinde) **size haber vereceğiz.**

21-23. (21).**'İnsanlara dokunan bir sıkıntıdan sonra bir rahmet tattırdığımız zaman hemen âyetlerimize hîle kurarlar.'** Bu âyet Mekke'liler hakkında inmiştir. Nitekim Mekke'de yedi yıl yağmur yağmamış, müthiş bir **kıtlık** hüküm sürmüş, nice insan ve hayvanlar telef olmuştu. Sonunda Allah, bol yağmur verince, refah baş göstermiş ve insanların yüzü gülmüştü. Ancak Mekke müşrikleri bu bereketi Allah'tan bilecekleri yerde, yıldızların ve putların lütfu olarak algılamış ve yine Kur'ân âyetlerini alaya almaya başlamışlardı. (H. DÖNDÜREN, 1/364)

(22).**'Ona dinlerini hâlis kılarak…. Allâh'a yalvarırlar.''** İkrime, gemiye binip, fırtına onları yakalayınca yüce Allâh'a yalvarıp yakarmaya ve O'nun birliğini itirâfa başladılar. O, 'Bu da ne **oluyor?'** diye sorunca**, şöyle cevap verdiler:** Bu öyle bir yerdir ki**, burada Allah'tan başkasının faydası olmaz'** İkrime şöyle dedi: 'İşte bu, Muhammed'in bizi kendisine çağırdığı ilâhıdır. Haydi geri dönelim' dedi ve İslâm'a girdi. (..) Âyetin zahirinden maksadın, sâdece yüce Allâh'a **ihlasla duâ** edilmesi olmadığını, aynı zamanda ibâdetin de O'na özgü olması gerektiğini ifâde etmektedir. (S. HAVVÂ, 6/389)

Çünkü **inkâr edip** günah işleyenler, insanlara zulmedenler, dînî kurallara riâyet etmeyenler, dünyâ ve âhirette bunun cezâsını kendileri çekerler. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **'Kim Allâh'a ve peygamberine isyan eder ve O'nun koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu içerisinde ebedî kalacağı cehennemateşine sokar.'** (4/14). **'Kim kötü bir iş yaparsa, onunla cezalandırılır.'** (4/123, İ. KARAGÖZ 3/311)

(23).**'Ey insanlar! Yaptığınız taşkınlık ancak aleyhinizedir.'** Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: Üç şey vardır ki, sâhiplerine geri döner: Birincisi kötü tuzaklar peşinde olmak, ikincisi ahdi bozmak, üçüncüsü de haddi aşmak. Daha sonra Hz. Peygamber, 10/23, 35/43 ve 48/10 âyetleri okudu. (Deylemi'den, S. HAVVÂ, 6/390)

'.. sonunda dönüşünüz ancak bizedir.' Her canlı gibi insan da ölümlüdür. (3/185, 29/57). Bir gün vakti saati gelince ölecek, bedeni aslı olan toprağa dönüşecek, ruhu yaşamay devam edecektir. Allâh'ın emri ile İsrâfil'in **Sûr'a birinci** defâ üflemesi ile kıyâmet kopacak, Allâh'ın dilediklerinin dışında bütün canlılar ölecek, **ikinci** defâ **sûra üflemesi** ile bütün insanlar dirilecek ((39/69), mahşer yerinde toplanacak, hesaba çekilecek. Sonuçta müminler cennete, kâfirler cehenneme gireceklerdir. (İ. KARAGÖZ 3/311, 312)

' .. size bütün yaptıklarınızı haber vereceğiz.' Yüce Allah, insanların iyi veya kötü, sevap veya günah, adâlet veya zulüm, hayır veya şer, küçük veya büyük, az veya çok bütün yaptıklarını **yazıcı melekler**ine yazdırmaktadır. (50/17-18, 82/10-12) Meleklerin yazdıkları bu kitaplar, insanların **sağ ve sol ellerin**e verilecektir. (69/19-25). İnsanlar, bu kitaptadünyâda yaptıklarını hazır bulacak ve görecektir. (99/7-8). Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **'(**Mahşer

yerinde) **kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. 'Eyvah bize! Bu nasıl bir kitaptır ki, küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş' derler.'** (18/49, İ. KARAGÖZ 3/312)

10/24 DÜNYÂ HAYÂTI

24. Dünyâ hayatının misâli gökten indirdiğimiz suyunki gibidir ki, insanların ve hayvanların yediği yeryüzü bitkileri onunla karış(ıp yetiş**)ir. Nihâyet yeryüzü (**bitkilerle**) ziynetini takınıp süslendiği, sâhiplerinin de (**o ürünü biçmek ve toplamak için**) ona muktedir olduklarını zannettikleri bir sırada, geceleyin veya gündüzün o yere emrimiz / hükmümüz (**âfet**) geliverir de, sanki dün (**bitkilerle hiç**) zengin olmamış gibi orayı (**kökünden**) biçilmiş hâle getiririz. İşte biz, düşünen bir toplum(**un ibret alması**) için âyetleri geniş geniş açıklıyoruz. [**krş**. 10/24; 18/45; 39/21; 57/20]**

24-24. Dünyâ hayâtının geçiciliği. Dünyâ hayâtının mîsâli, gökten indirdiğimiz bir **su** gibidir. Azı fayda veren, çoğu da helâk eden bir su gibidir. O bakımdan, nasıl gerekli azığı almak kaçınılmaz ise, artanı da terk etmek esastır. (S. HAVVÂ, 6/392)

Hz. Peygamber (s)'e **dünyâ**nın ne olduğu sorulunca, şöyle buyurmuş: Dünyâ'n seni Rabbinden alıkoyan her şeydir. (Dâvud'u Tâi'nin benzer bir sözü var, İ. H. BURSEVİ, 8/89)

Malı toplamak ve elde tutmak kişiyi helâk eder. Zekât düşmeyen, nisâp altında kalan mal, dibinde tortu bırakmayan **su** gibidir. Nisâp mikdârı mal, karşıya geçit vermeyen nehir gibidir. Karşıya geçebilmek için köprü gerekir. O da **zekât**tır. Köprünün bakımı için **infak** gerekir. Köprüde bozukluk olduğunda, kantar kantar yığılmış malların dalgaları, köprüyü su altında bırakır. Hz. Peygamber, 'Zekât İslâm'ın köprüsüdür' buyurmuştur. (S. HAVVÂ, 6/392)

10/25-26 ALLAH SELÂM YURDUNA ÇAĞIRIR

25. Allah, (kullarını**) selâmet yurduna (**cennetini kazanmaya**) çağırır ve O, dilediğini (**samîmi niyetleri sebebiyle**) doğru yola iletir.**

26. İyilik edenler ve sâlih amelleri en güzel şekilde yapanlara daha güzeli (olan cennet) **ve fazlası** (Allâh'ın cemâlini müşâhede) **vardır. Onların yüzlerini (**kendilerini mahcup edecek**) ne bir toz (**leke**) ne de bir aşağılık kaplar. İşte onlar cennet ehlidirler, onlar orada ebedî kalacaklardır. [**bk**. 55/60]**

25-26. (25).**'Allah esenlik (**selâm**) yurduna çağırır ve dilediğini doğru bir yola iletir.'** Cennetin isimlerinden biri **'Dârü 'sselâm'**dır. Ona bu ismin verilmesi, oraya girenlerin her türlü âfet ve musibetten selâmete ermesinden ötürüdür. Cennetin başı **ihsan,** ortası **rızâ,** sonu da **Hakk'a kavuşmak**tır. Cennet aynı zamanda **selâmlaşma yurdu**dur. Çünkü orada Allah

kullarına selâm verir, melekler de selâm verir, kendi aralrında da hep selâmlaşır dururlar. (bk. Vâkıa 56/25-26, Ö. ÇELİK, 2/491)

'..ve dilediğini esenlik yurduna (cennete) **iletir.'** Dilediği kimseyi İslâm'a veya cennetin yolunda yürümeye başarılı kılar, Anlam şudur: Allah bütün kulları s**elâm yurdu**na çağırır, fakat oraya ancak hidâyet bulmuş olanlar girebilir. Yüce **Allâh'ın çağrısı** Rasûlü vâsıtasıyla **bütün insanlara** geneldir. Ve bu yolu herkese gösterir. **Hidâyet** ise, o elçiyi gönderenin başarı ihsan etmesi ve inâyeti ile **lütfundan gelen özel bir ikram**dır. (S. HAVVÂ, 6/393)

(..) Selam yurdu ile maksat **cennet**tir. Cennet, selâm yurdudur. Çünkü cennette selâmet, esenlik, güven, huzur, nîmet ve mutluluk vardır. Cennette müminler; sevgi, saygı, barış, esenlik, huzur, sükun, refah ve mutluluk içerisinde olurlar. Sıkıntı, darlık, yokluk, hastalık, kötülük, âfet ve musibet yaşamazlar. (İ. KARAGÖZ 3/314)

'Sırât-ı Müstakim: Dosdoğru yol' Resûl-i Ekrem (s) dosdoğru yolu bir örnekle şöyle anlatır: 'Bir yol var; yolun iki kenarında kapıları açık iki duvar var; kapıların üzerinde ise perdeler var. Yolun başında bir dâvetçi, onun üzerinde de ikinci bir dâvetçi: **'Allah kullarını her bakımdan emniyet ve esenlik yurduna dâvet eder ve kimi dilerse onu doğru yola eriştirir'** diye seslenir. Yolun iki kenarındaki kapılar Allâh'ın koyduğu yasaklardır. Bir kimse perdeyi kaldırmadan Allâh'ın koyduğu yasakları çiğnemez. Yolun başındaki davetçinin üzerindeki ikinci dâvetçi Rabbinin vâizi olan **vicdan**dır.' (Tirmizi, Ahmed b. Hanbel'den Ö. ÇELİK, 2/492)

(26).**'Sâlih ameller işleyenlere sürekli daha iyisi ve fazlası verilir.'** Allah Rasûlü (s) 26. Âyette geçen **'hüsnâ'**yı cennet, **'ziyâde'**yi ise Allâh'ı görmek olarak şöyle açıklamıştır: 'Cennetlikler cennete girdikten sonra, şânı yüce ve mübârek olan Allah şöyle buyuracak: 'Size daha fazlasını vermemi istediğiniz bir şey var mı?' Onlar: 'Yüzlerimizi ağartmadın mı, bizi cennete koymadın mı, cehennem ateşinden korumadın mı?' diyecekler. Bunun üzerine Yüce Allah hicâbı açacak: Onlara aziz ve celil olan Rablerine bakmaktan daha çok sevdikleri bir şey verilmiş olmayacaktır.' Bir rivâyete göre Efendimiz (s), bu açıklamadan sonra: **'İyi ve güzel işler yapan müminlere mükâfatların en güzeli ve bir de tahmin edemeyeceğiniz fazlası vardır.'** (Yûnus 10/26) âyetini okumuştur. (Müslim, Tirmizi'den, Ö. ÇELİK, 2/493)

Hadis: Daha iyisi **cennet**tir. Fazlası ise Aziz ve Celil olan Allâh'ın yüzüne bakmaktır. (İbn Cerir, İbn Ebi Hatim'den, S. HAVVÂ, 6/398)

Hadis: Sahâbi Cerir b. Abdullah ® şöyle demiştir: Biz yanında iken Rasûlullah (s), dolunay hâlinde iken Ay'a baktı ve şöyle buyurdu: 'Şüphesiz siz şu Ay'ı gördüğünüz gibi **Rabbinizi göreceksiniz** ve Allâh'ı gördüğünüz sıradaizdiham da yapmayacaksınız.' (Buhâri Mevâkit 16, Müslim Îman 81; İ. KARAGÖZ 3/315, 316)

'Onların yüzlerine ne kara, toz toprak ve leke bulaşır, ne de zillet, aşağılık ve horluk.' Îman edip sâlih amelleri en güzel biçimde yapanların her bakımdan alınları ak, yüzleri pak ve aydınlık olacaktır. (3/107). Can sıkacak, utandıracak, yüz kızartacak, haysiyet kıracak, küçük düşürecek, **her türlü leke ve kederden emin** ve sâlim olacaklardır. (İ. KARAGÖZ 3/316)

10/27 KÖTÜ İŞLER YAPANLAR

27. Kötülük (günah**) kazananların cezâsı, yaptıkları kötülük kadardır; kendilerini de bir aşağılık kaplayacaktır. Onları Allah'(**ın azâbın**)a karşı hiçbir koruyucu yoktur. Onların yüzleri, sanki gecenin karanlık bir parçasıyla örtülmüştür. İşte onlar cehennem ehlidirler, orada ebedî kalacaklardır. [**bk**. 42/45; 3/106-107]**

27-27. 'Kötülük (günah**) kazananların cezâsı.'** Allâh'ın yaratışındaki gâyenin dışına çıkıp şirk, küfür ve isyan gibi kötülüklere çalışmış, kötü ameller, çirkin huylar kazanmış olanlara ise, '**yaptıkları kötülük kadardır.'** Yâni hasenatta olduğu gibi bir artma söz konusu değildir. İyiliğe daha fazla ihsanda bulunulduğu hâlde, günahta adâletle işlem yapılması esastır. (ELMALILI, 4/472)

İnkâr edip isyan edenleri âhirette zillet, aşağılık ve eziklik kaplar, kendilerini kuşatan büyük bir zillet ve horluk içinde kalırlar: **'Ateşe sunulurkenkâfirlerin zilletten başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli olarak baktıklarını görürsün.'** (42/45). **'Sakın Allâh'ı zâlimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları ancak, gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor.'** (14/42, İ. KARAGÖZ 3/318)

10/28-30 KIYÂMETTE MÜŞRİKLER VE PUTLARI

28, 29. O gün (kıyâmette**) onları hep bir araya toplayacağız, sonra (**Allâh'a**) eş tutanlara: "Siz ve ortaklarınız yerlerinizde kalın!" diyeceğiz. Artık aralarını tamâmen ayırmışızdır. Ortakları da: "Siz (**dünyâda**) bize hiç tapmıyor (**aslında kendi arzularınıza tapıyor**)dunuz. Şimdi sizinle bizim aramızda şahit olarak Allah yeter. Doğrusu sizin bize tapmanızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu." derler. [**krş**. 19/82; 28/63; 46/5-6]**

30. İşte orada herkes, önceden (dünyâda**) yaptığı şeyleri bilecektir. (**Artık**) hepsi gerçek Mevlâları olan Allâh'a döndürülürler, uydurdukları (**putlar**) da kendilerinden kaybolup gider. [**bk**. 17/13-14]**

28-30. (28).**'O gün (**kıyâmette**) onları hep bir araya toplayacağız, sonra (**Allâh'a**) eş tutanlara 'Siz ve ortaklarınız yerlerinizde kalın' diyeceğiz.' Ortaklarınız:** Müşrikler, senelik gider bütçesi olarak hayvan ve mahsullerinin bir kısmını, Allah ile denk tuttukları, hatta Allah'tan daha fazla sevip, saygı duydukları **putlar adına harcama** yapmaya ayırırlardı. Bunun için onlara **'ortakları'** denilmiştir. (6/136) (H. T. FEYİZLİ, 1/211)

Allâh'ın herşeye gücü yeter. Âhirette insanların dilleri yerine **organları konuştuğu** (41/20-21) gibi, diğer varlıklar da, putlar da konuşacaktır. Meselâ yeryüzü kıyâmet günü konuşacaktır: **'İşte o gün yer, kendi haberlerini anlatacaktır.'** (99/4, İ. KARAGÖZ 3/320)

Putperestlerin peygamberleri dinlememelerinin, inkârcılıkta ısrar etmelerinin arkasında yatan sebeplerden biri de, , hak dînin disiplininden kaçmak, , dünyâ hayatını **kendi arzularına göre yaşamaktır**. Yâni, onlar görünüşte putlara, fakat gerçekte kendi, menfaat ve arzularına tapmaktadırlar. (KUR'AN YOLU, 3/96, 97)

10/31-33 SAKINMIYOR MUSUNUZ?

31. (Rasûlüm! Müşriklere**) de ki: "Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Kulak ve gözler(**i yaratmay**)a kimin gücü yeter? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim (**belirli bir**) düzen içinde yönetiyor?" Duraksamadan hemen: "Allah" diyecekler. O hâlde hâlâ (**emrine âsî olmaktan**) sakınmaz mısınız?** (Sakının.) **[**bk**. 9/31;** krş**. 3/189]**

32. İşte O (her şeye gücü yeten**) Allah, sizin gerçek Rabbinizdir. Haktan sonra sapıklıktan başka ne olabilir ki? Öyleyse nasıl oluyor da (**Haktan**) döndürülüyorsunuz? [**krş**. 1/4; 2/42]**

33. (Ey Peygamberim!) **İşte böylece yoldan sapmış (**fâsık**)lara karşı Rabbinizin: "Artık onlar îman etmezler." sözü gerçekleşmiş oldu. [**krş**. 39/71]**

31-33. (31). **'**(Rasulüm onlara) **de ki**, **'Size gökten ve yerden kim rızık veriyor?** Yeryüzünde rızıklar… Yeraltında rızıklar var. Suyun üzerinde rızıklar… Suyun derinliklerinde **rızıklar** var. Güneş ışınlarında, ay ışığında rızıklar var. Hattâ kokuşmuş çürümüş toprakta bile birtakım ilâçlar ve panzehirler olduğu keşfedilmiştir! (S. KUTUB, 5/502)

Hayâtı devam ettiren **rızıklar**ın hem **gök**le ilgili hem de **yer**e âit şartlarla **ilişkisi var**dır. Semâvi şartların ilk akla geleni yağmur, güneş ışığı ve ısısıdır; bunlar olmadan hiçbir canlı varlığını sürdüremez. Yere âit olanlar ise kısaca canlı ve cansız tabiat varlıklarıyla **orada yaşamaya imkân veren** nîmetler**, ortam** ve şartlardır. Bütün bunları veren ve elverişli kılan da lütuf ve merhamet sâhibi Allah'tır. Ama eğer Allah insanoğluna gerek semâvi gerekse yere âit imkânlardan yararlanmak için lüzumlu olan donanımı sağlamasaydı bu nîmetlerin hiçbir anlamı olmazdı. (KUR'AN YOLU, 3/98, 99)

'Ya da kulakların ve gözlerin sâhibi kimdir?' Gözün yapısı, damarları, görülen varlıkları algılama şekli veya kulağın yapısı, bölümleri ve ses dalgalarını ve titreşimlerini algılama yöntemi, başlıbaşına **baş döndüren** bir dünyadır. Bunlar, modern çağda insanlar tarafından îcad edilen bilumum mûcizeleri ile ortaya konan en hassas cihazlarla karşılaştırıldığında **akılları durdurmakta**dır! (S. KUTUB, 5/502)

'Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? Bütün işleri kim idâre ediyor?' Topraktan canlıyı, canlıdan da toprağı, câhilden âlimi, kâfirden mümini, müminden de kâfiri çıkaran kimdir? '**Her işi düzenleyen kimdir?'** Kâinatın bütün işlerini çekip çeviren, yöneten kimdir? **'Onlar (**müşrikler**) Allah diyecekler.'** Bu şekilde rızık veren, ihsanlarda bulunan kâinâtın işlerini çekip çeviren Allah, nasıl olur da bir vahiy indirmez, bir elçi göndermez. (S. HAVVÂ, 6/400)

Cansız nesnelerden canlıları, **canlılardan cansızları** meselâ erkeğin tohumuile kadının yumurtasının birleşmesi ile **insanları,** insanlarda **sperm ve yumurtayı,** ağaçta **çekirdeği,** yumurtadan **tavuğu,** tavuktan **yumurtayı çıkarıp yaratsn** yüce **Allah'**tır. (İ. KARAGÖZ 3/324)

Bu **insan denen ilginç varlık** hücrenin neresindeydi? Kaynakları ve bölgeleri açısından mâzinin değişik alanlarına uzanan **kalıtım yolu** ile kendisine geçmiş bulunan **yüz hatları** ve ayırıcı özellikleri nerede gizliydi? Ses telleri, gözünün bakışları, boynunun sağa sola çevrilişi, sinirlerin, damarların yetenekleri, erkeklik – dişilik, âile ve **anne** – **babanın kalıtım yoluyla geçen karakterleri** neredeydi? Sıfatları, yüz hatları ve belirgin işâretleri, alâmetleri neredeydi, nerede? (..) Bugün hâlâ insanlar, ölümün ve hayâtın, **ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarmanın sırlarını** keşfetmeye, elementlerin ölüme veya **hayâta dönüşme** aşamalarında olduğunu tesbit etmeye çalışmaktadır… Bu da her gün, her zaman yukarıdaki sorunun alanını, derinliğini ve kapsamlılığını genişletmektedir. Pişirme ve kızartma ile **ölen yemeğin** canlı bedende, **canlı bir kana dönüşmesi**, bu canlı olan kanın içerdeki yanma neticesinde **ölü artıklara dönüşmesi,** gerçekten **hayretengiz bir olay**dır! Bu konuda bilim ilerledikçe, insanın hayreti daha da artmaktadır. Bu olaylar gecenin her saatinde ve gündüzün her ânında durmadan devam etmektedir. Gerçekten **hayat,** insanın bütün varlığına soru işâretleri yönelten, insanları etkisi altına alan **kapalı muammadır**. Bu soruların hepsine ancak**hayâtı veren bir ilâhın varlığı** kabul edildiğinde sağlıklı cevap verilebilir! (S. KUTUB, 5/503, 504)

Allâh'ın **'bütün işleri yöneten'** olması, tek ilâh olduğunu, başka ilâhlar bulunmadığını, **deist düşünce**deki insanlarıniddiâ ettiği gibi, varlık âlemini yaratıp, bir **düzene koyduktan sonra kenara çekilmediğini**, varlıklarla ilgisini kesmediğini (55/29), bütün yaratılmışları çerçeveleyen **arşa hâkim olduğu**nu, her yarattığını ve **her işi yönettiği**ni ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 3/324)

'O hâlde de ki; korkmuyor musunuz?' Bu böyle iken, siz nasıl oluyor da O'nun kahrından korkmaz, O'na karşı şirk ve isyandan, emirlerine karşı gelmekten sakınmaz, başınıza gelecek felâketten kendinizi korumaz, başkalarını bırakıp O'nun himâyesine ve korunmasına girmezsiniz. (ELMALILI, 4/477)

(32).**'İşte gerçek Rabbiniz Allah budur**. **Gerçekten sonra, sapıklıktan başka ne var?'** Yâni hak ile sapıklık arasında ortada kalan bir şey yoktur. Hakkı kim aşarsa sapıklığın içerisine düşer. Allah haktır. O'nun dışındaki bütün mâbudlar ise bâtıldır. O'nun Rasûlü haktır. Buna ters düşen her şey bâtıldır. O'nun vahyi haktır. Buna aykırı olan her şey bâtıldır. Yüce Allâh'a kulluk haktır. O'nun dışında kime olursa olsun, **kulluk** bâtıldır. (S. HAVVÂ, 6/403)

'Allâh'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?' cümlesi, bilgi almaya yönelik değil, **'Allâh'a karşı gelmekten sakının'** anlamında emirdir. Sakınılması istenen şey ise, Allâh'a ortaklar koşmak, îman etmeyip inkâr etmektir. (İ. KARAGÖZ 3/325)

'Nasıl Haktan döndürülüyorsunuz?' hitâbı, müşriklere yöneliktir. Çünkü **müşrikler**, Allâh'ın yaratan, rızık veren ve varlık âlemini yöneten olduğunu kabul ettikleri hâlde, îman etmemekte ısrar ettiler: **'Nasıl Haktan döndürülüyorsunuz?'** soru cümlesi, bilgi almaya yönelik değil, kınamaya yöneliktir. (İ. KARAGÖZ 3/325)

(33).**'Böylece Rabbinin, yoldan çıkanlar için söylediği 'onlar inanmazlar' sözü gerçekleşmiş oldu.'** Îman etmek isteyen kimse, önce fâsıklığın bir tecellisi olan **kibir**i terk etmek sûretiyle kendisini fâsıklıktan arındırması gerekir. (S. HAVVÂ, 6/404)

Allâh'ın mutlak yasası (**sünnetullah)** şudur: Doğru yoldan sapıp, isyan ve günahkârlıkta ısrar edenler, bu durumlarını devam ettirdikleri sürece **îman**dan mahrum kalacaklardır. Buna karşılık akıllarını başlarına toplayanlar, îmân ile şereflenmişlerdir. (KUR'AN YOLU, 3/100)

‘Rabbinin sözü’ ile maksat, Allâh’ın ezeldeki **müşriklerin çoğunun îman etmeyeceği bilgisi** ve sözüdür. Yüce Allah Kur’an’da insanların **‘çoğu îman etmez’** (11/17), **‘çoğu kâfirdir’** (16/83) (..) buyurmuştur. Yüce Allah geçmişi bildiği gibi, geleceği de bilir. Îman edecekleri bildiği gibi, îman etmeyecekleri de bilir. (İ. KARAGÖZ 3/325)

10/34-36 NASIL HÜKMEDİYORSUNUZ?

34. (Resûlüm**!** Müşriklere**) De ki: “(**Allâh’a**) ortak (**tanıdık**)larınız içinde, ilk defa yaratan, (**öldükten**) sonra onu (**kıyâmette**) aynen iâde edip dirilten var mıdır?” De ki: “Ancak Allah ilk defâ yaratıp, sonra onu (**kıyâmette ölüleri**) aynen iâde ederek diriltir. Öyleyse (**doğru yoldan**) nasıl döndürülüyorsunuz?”**

35. (Ey Peygamberim!) **De ki: “Ortak (**tanıdığınız put**)larınızdan doğruya götürecek olan var mı?” (**Cevap veremezler**.) De ki: “Ancak Allah doğruya eriştirir. O hâlde gerçeğe eriştiren (**Allah**) mı uyulmaya daha layıktır, yoksa (**kendisi**) götürülmedikçe doğru yolu bulamayan (**uydurma ilâhlar**) mı? Öyleyse ne oluyor size! Nasıl (**yanlış**) hükmediyor (**putlara ve putlaştırılanlara bağlılık gösteriyor**)sunuz?”**

36. Onların (müşriklerin) **çoğu, zandan başkasına uymuyor(**lar**). Zan ise (**ilim ve**) gerçekten hiçbir şey ifâde etmez. Hiç şüphesiz, Allah yaptıkları şeyleri hakkıyla bilendir.**

34-36. (34).**‘De ki; Allah ilk baştan yaratır.’** Daha önce bir yaratma olmadan hiçbir mahlûkun aracılığına ve yardımına muhtaç olmadan yaratılışı tâ ilk başlangıç noktasından yapar, ilk olarak yaratır. Allah vâcibü ‘l vücûd ve ve lizâtihi hakk olduğundan yaratması ve işi, kadim olan zat ve sıfatından başka hiçbir şart ve sebebe ihtiyaç göstermez. O. herşeyden daha önce olan bir kadim ve evveldir. Ve **herşey ondan sonra**dır. Yaratmaya anck O başlayabilir. Olmayanı ancak O meydana getirir. Yaratma işini, bütün yönleriyle ve ilkeleriyle O ortaya koyabilir. Basit bir dumandan toz, tozdan taş ve toprak, taştan da bina yapar gibi **ölüden diri**, cemâdat denilen katı maddelerden birtakım canlılar yaratır. Katı maddeden, başka bir katı madde, insandan başka bir insan üretmek gibi, **diriden diri çıkarmak**la kalmaz, hiçbir canlı hücrecik yokken, **sudan hayat yapmak,** çamurdan – topraktan ilk bitkiyi, ilk hayvanı, ilk insanı ortaya çıkarmak gibi, her biri tabiat ilke ve olayları açısından bile imkânsız görülen ve **tabiat kanunlarını altüst eden** yepyeni bir yaratılış şekliyle **yaratır**. Her biri tabiatüstü bir etkiyi gerektiren **ilkleri yaratır.** (ELMALILI, 4/481)

‘Sonra onu iâde eder.’ Yaratılışı bir yerden, bir noktadan başlatır ve bir sonuca ulaştırır. Bu ilk âlemde yarattığını bir nihâyete ve âkıbete erdirir, verdiği yaratılış akışını kesip helâk eder, kendinden başlattığı yaratılışı alıp **kendine ircâ eder** ve sonra yeni baştan yaratmayla **başka bir varoluş âleminde onu yeniden diriltip** iâde eder. Allah, işte böyle yaratılışın başlangıcına da sonuna da hâkimdir. (ELMALILI, 4/481, 482)

(35).**‘Ancak Allah doğruya eriştirir.’** Allâh’ın insanlara **hidâyeti**, **dört şekil**de olur: **(1).** Her mükellef insana **akıl,** kâbiliyet, anlayış ve zarûri bilgiler vermesi ile (20/50, 87/1), **(2).** Göndediği **peygamberler** ve indirdiği kitaplar vâsıtasıyla insanlara doğru yolu göstermesi ile, (21/73). **(3).** Doğru yola gelmek **isteyeni bu isteğinde başarılı kılması** ile 47/17). **(4).**

Ahirette **cennete koyması** ile. (47/5-6). Bu dört hidâyet sırasıyla birbirine bağlıdır. Birincisi olmadan ikincisi (olmaz), ikinci olmadan üçüncüsü (olmaz). Üçüncü olmadan dördüncüsü hâsıl olmaz. (İ. KARAGÖZ 3/328).

(36).**'Zan ise (**ilim ve**) gerçekten hiçbir şey ifâde etmez.'** Bu âyette, **gerçeği araştırmağa** teşvik vardır. Kâdi Beyzâvi'ye göre âyet, **ilmi,** ana kaynağından öğrenmenin vâcip olduğuna, **taklit** ve **zan** ile yetinmenin caiz olmadığına delildir. (H. DÖNDÜREN, 1/364) (..) Amelî konularda **taklit sahihtir** ve bunlarda zan ile yetinmek mümkündür. (S. HAVVÂ, 6/406, Âlûsi'den)

Din ve **îman konularında kuşku** ve ihtimâle **yer yoktur.** Zan, inanç konusunda delil olmaz. Kesin bilgi olması gerekir. Kesin bilginin, ya tecrübi bilgiye ve gözleme veya sâdık habere yâni âyet ve hasîse dayanması gerekir. (..) **'Zan hak nâmına hiçbir şey ifâde etmez'** cümlesi, genel ve evrensel bir ilmî kuralın ifâdesidir. Bu cümle ile insanların inanç, düşünce ve hayatlarını her türlü şüphe, hurâfe ve temelsiz bilgiden arındırarak sürdürmeleri gerektiğine işâret vardır. (İ. KARAGÖZ 3/330).

'Onların çoğu zandan başka bir şeye uymuyorlar.' Müşrikler, putların tanrıları olduğu konusunda zandan başka şeye uymuyorlar. Atalarını taklit ediyorlar. **'Onların çoğu'** ifâdesinde bâzı müşriklerin, putperestliği bâtıl olduğuna inanıyorlar, ama inatları yüzünden kabul etmediklerini anlaşılıyor. (İ. H. BURSEVİ, 8/117)

Âyetten anlaşıldığına göre, **bâzı müşrikler** aslında Allâh'ın birliği, Hz. Muhammed'in peygamberliği, âhiret hayâtı gibi temel itikâdi konularda Peygamber'in bildirdirdiklerinin doğruluğunu; putlarının işe yaramaz nesneler olduğunu biliyorlardı. Ne var ki, **mevki ve itibarlarının sarsılacağı,** menfaatlerinin zedeleneceği gibi kaygılarla bunları muhâfaza ediyor, İslâm'a ve Resûlullah'a karşı düşmanlık besliyorlardı. (KUR'AN YOLU, 3/101)

10/37-39 KUR'ÂN UYDURULMUŞ DEĞİLDİR

37. Bu Kur'ân, Allah'tan (indirilmiş olup**) başkası tarafından uydurulmuş değildir. Fakat o, önceki (**ilâhî kitap**)ların da (**aslını**) tasdik eder ve (**Levh-i Mahfûz'da yazılmış**) Kitab'ı açıklar. Onda aslâ şüphe yoktur, âlemlerin Rabbi tarafından (**indirilmiş**)tir.**

38. Yoksa: "Onu (Peygamber'in**) kendisi uydurdu" mu diyorlar?** (Ey Peygamberim! Onlara) **De ki: "Eğer iddiânızda doğru iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka, gücünüzün yettiği kim varsa onları da (**yardımınıza**) çağırın!" [**krş**. 2/23-24; 11/13; 17/88]**

39. Hayır! (O inkârcılar**,) ilmini kavrayamadıkları ve hakikati / yorumu kendilerine gelmemiş olan Kur'ân'ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de tıpkı böyle (**peygamberlerini**) yalanlamışlardı. İşte bak zâlimlerin sonu nice oldu?**

37-39. (37).**'Bu Kur'ân, Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş değildir.'** Yâni, yüceliği ile îcâzıyla, mûcizelerinin çokluğu ile **Kur'ân** gibi kelâmın, yalandan Allâh'a nisbet

edilmesini akıl kabul etmez. Bu Kur'ân fesâhatı ile belâgatiyla, güzelliğiyle, kapsadıklarıyla, ancak Allah tarafından indirilmiş olabilir. (S. HAVVÂ, 6/406)

'Bilâkis o, kendinden önce gelenleri onaylar.' Bunun için indirilmiştir. Daha önce gelmiş olan kitapları doğrulayıcıdır ve onlar üzerinde hâkimdir. O kitaplarda meydana gelmiş değişiklikleri ve **tahrif**leri açıklamaktadır. (S. HAVVÂ, 6/406)

've kitabı uzun uzun' farz kılınmış olan hükümleri ve şeriatları geniş geniş **'açıklar. Bunda şüphe yoktur, âlemlerin Rabbinden gelmiştir.'** Hükümler, helâl ve haramlar, onda rahatlatıcı bir biçimde, yeterli ve hak olarak açıklanmıştır. Onun âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından geldiğinde en ufak bir şüphe yoktur. (S. HAVVÂ, 6/407)

(38).**'Onun benzeri bir sûre getirin.'** Kur'ân'ın îcâzı, sâdece sözleri, ifâdeleri, söyleniş tarzı ile sınırlı değildir. Bu konularda deneyimi, uzmanlığı bulunanların somut biçimde görebilecekleri gibi, onun îcâzı **sınırsız bir îcâz**dır. Bu vecizliği – îcâzı Kur'ân'ın sistemlerinde, yasalarında, psikolojisinde ve her alanında gözlemek mümkündür. (S. KUTUB, 5/510)

(39).**'Hayır onlar, bilgisini kavrayamadıkları, henüz yorumu da kendilerine bildirilmemiş olan Kur'ân'ı yalanladılar.' Kur'ân,** nazım, mânâ ve gaybdan haber vermesi yönünden âciz bırakıcıdır. Müşrikler, Kur'an nazmını iyice düşünmeden, bâzısı dünyâda, bâzısı âhirette ortaya çıkacak istikbal ile ilgili haberleri, meydana gelmesini beklemeden (Kur'ân'ı) yalanladılar. (İ. H. BURSEVİ, 8/123)

Onlar bu kitap üzerinde düşünmeden, indirdiği haberlerin durumunu bilmeden, atalarını taklit ederek, gelişigüzel yalanlayıverdiler. Kur'ân'ın yüce değerini, îcâzını sonradan anladıkları hâlde, **kıskançlık** ve azgınlıkları sebebiyle, yalanlamakta ısrar ettiler.

'Zâlimlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak!' Haksız yere Rasûlullah'ı yalanladıkları için, onları nasıl helâk ettiğimizi bir düşün. Onlar, Rasullerimizi büyüklük tasladıkları, küfür, inat ve bilgisizlikleri sebebiyle yalanlamışlardı. (S. HAVVÂ, 6/412)

'Zâlimlerin âkıbeti' ile maksat, peygamberlerini ve onlara verilen kitapları yalanlayan, hak dîni kabul etmeyen ve günah bataklığına saplananları dünyâda kıtlık, yokluk ve hastalık gibi **âfetlerle cezâlandırması,** deprem, kasırga ve benzeri âfetlerle **helâk etmesi**dir. (İ. KARAGÖZ 3/332)

10/40-44 KİMİ ONA İNANIR, KİMİ DE İNANMAZ

40. İçlerinde ona (Kur'ân'a**) inananlar da var, inanmayanlar da var. Rabbin (**o Kur'ân'a karşı**) bozgunculuk yapanları çok iyi bilendir.**

41. (Rasûlüm**!) Şâyet hâlâ seni yalanlarlar (**getirdiklerini kabullenmezler**) ise de ki: "Benim işim bana, sizin işiniz de size âittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." [**bk**. 109/1-6]**

42. (Ey Peygamberim!) **İçlerinden sen(**in okuduğun**)a kulak verenler de vardır. Fakat sağır(**laşmış**)lara sen mi işittireceksin? Akıllarını kullanıp anla(**mak iste**)miyorlarsa! [**krş**. 2/18]**

43. (Ey Peygamberim!) **İçlerinden sana (**ve mûcizelerine**) bakanlar da var. Fakat (**hakikati**) göremiyorlarsa, körlere doğru yolu sen nasıl göstereceksin?**

44. Şüphesiz ki Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmederler. [krş**. 4/79]**

40-44. (40).**'İçlerinde ona (**Kur'ân'a**) inananlar da var, inanmayanlar da var.'** Rabbin kimin hidâyeti hak ettiğini en iyi bilendir. O bakımdan hak edeni hidâyete iletir. Kimin de dalâleti hak ettiğini bilir. Bunlar da fesat çıkaranlardır. Bu gibi kimseleri dalâlette bırakır. O aslâ zulmetmeyen âdildir. (S. HAVVÂ, 6/412)

Putperest Arapların içinde Kur'ân'a inanmayanlar veya onun doğruluğundan şüphelenenlerin yanında, Kur'ân'ın gerçekleri ifâde ettiğine inananlar da vardı. Onlar, **sosyal statülerinin** ve **menfaatlerinin sarsılacağı** gibi psikolojik sebeplerle (Kur'ân'ı) reddediyorlardı. (KUR'AN YOLU, 3/105)

(41).**'Eğer onlar seni yalanladılarsa, de ki: Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız da size. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım.'** Hz. Peygamberin görevi **tebliğden** ibârettir. Bu da müjdeleme ve uyarmadır. Hidâyet Allah'tandır. Bir tebliğci kendine düşeni yaptıktan sonra, toplumun inanmamasından dolayı sorumluluğu bulunmaz. (H. DÖNDÜREN, 1/364)

Bu âyet **sorumluluğun kişiselliği** ilkesini ifâde etmektedir. (..) Burada herkesin eyleminin kendisini bağladığı, mükâfat ya da cezâ olsun, sonucun kendisine âit olacağı bildirilmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/106)

(42).**'İçlerinden sana kulak verip dinleyenler de vardır. Fakat sağırlara sen mi duyuracaksın? Fakat körleri sen mi yola getireceksin?'** Putperest Araplar, Allah Rasûlü'nü yalancılıkla itham etmişlerdir. Bu suçlamaları, onların kalplerinin **hidâyete kapalı** olduğuna işâret eder. Onlar, gerçeği kavrama niyeti taşımamışlar, akıllarını kullanmamışlardır. İnsanlarda iyi niyet, irâde ve gayret olmayınca, yalnızca Hz. Peygamberin çabası, onların hidâyete ermeleri için yeterli olmamıştır. (KUR'AN YOLU, 3/106)

'İçlerinden sana (ve mûcizelerine**) bakanlar da var. Fakat (**gerçeği**) göremiyorlarsa, körlere doğru yolu sen nasıl göstereceksin?'** Bir insanın **gerçekleri görebilmesi,** doğru bilgi ve inanca, güzel ve erdemli yaşayışa ulaşabilmesi ve **mümin olabilmesi** için **(a).** İyi bir rehberden yararlanması, **(b).** İyi niyetle aklını, basiretini, irâdesini, idrâkini, gerçekleri anlamada, gözlerini gerçeği görmede, kulaklarını gerçeği duymada kullanması ve gönlünü îmâna açması, **(c).** Allâh'ın da bu kimseye hidâyet etmesi ve ona îmânı nasip etmesi gerekir. **Bu şartlar birleşmezse** peygamber de dâhil kimse **kimseyi mümin yapamaz**. Îmâna zorlamak ise, hiç mümkün değildir. Peygamberin görevi, insanları îmâna zorlamak değil, İslâm'ı sâdece **tebliğ** etmektir. (İ. KARAGÖZ 3/335)

‘Şüphesiz Allah, insanlara hiç zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmediyorlar.’ Bu âyet göstermektedir ki, **kulun kesbi** vardır. Cebriyye’nin iddiâ ettiği gibi, seçme hürriyeti tamâmen elinden çekilip alınmamıştır. Başına gelen herşey, kendi tarafından gelir. (İ. H. BURSEVİ, 8/130)

Allâh’ın dünyâ ve âhirette hiçbir **kimseye** zerre kadar **zulmetmemesi** (4/40), günahsız ve suçsuz yere kimseyi cezâlandırmaması ve azap etmemesi; îman, ibâdet ve sâlih amellerinin sevâbını eksiksiz vermesi demektir. Yüce Allah, insanları **suçsuz yere cezalandırmaz,** ancak suç işlediklerinde cezâlandırır. Suç karşılığı verilen cezâ zulüm değil, adâlettir. (İ. KARAGÖZ 3/336)

Kur’an’da **‘nefse zulüm’** ile şirk, küfür, nifak ve müminlerin işlediği her türlü günah ifâde edilmiştir. **İnsanların kendilerine zulümleri,** küfür yâni inkâr etmeleri, tekzip yâni peygamberleri ve âyetleri yalanlamaları, şirk yâni Allâh’a ortak koşmaları, nifak yâni ikiyüzlülük yapmaları ve isyan etmeleri ile olur. (2/54, 7/16, 23, 177; 14/45, 16/33, 118; 18/35, 28/16; İ. KARAGÖZ 3/336, 337)

10/45-47 ONLARIN DÖNÜŞÜ BİZEDİR

45. (Allah**) insanları, o gün (**kıyâmet günü**) sanki (**dünyâda**) gündüzün bir saati kadar bir süre kalmışlar gibi bir araya toplayacak, (**onlar da**) kendi aralarında birbirlerini tanıyacaklar. (**Fakat**) Allâh’a kavuşmayı yalanlayıp da doğru yola gelmeyenler, elbette büyük zarara uğramış (**olacak**)lardır. [**bk**. 20/104; 23/112-114]**

46. (Rasûlüm**!) Onları tehdit ettiğimiz (**azâb**)ın bâzısını sana dünyâda göstersek veya (**onu görmeden**) seni vefat ettirsek bile, sonunda onların dönüşleri ancak bizedir (**o zaman hâllerini görürsün**.) Elbette Allah, onların yaptıklarına şâhittir.**

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği (ve kavmi peygamberlerini yalanladığı) **zaman, aralarında adâletle hükmedilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar. [**bk**. 39/69]**

45-47. (45).**‘İnsanları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sâdece gündüzün görüşüp tartıştıkları bir saat kadar (**dünyâda**) kalmış gibi olurlar.’** Sanki birbirinden pek kısa bir süre önce ayrılmışlar, yekdiğerini unutmamışlardır. Fakat bu durum, ilk toplanma sırasında böyle olacaktır. Daha sonra karşılaşacakları şiddet yüzünden tanışma kesilecektir. **Hesaplaşma korkusu** ile en yakın hısımlar bile **birbirinden kaçacaktır**. (H. DÖNDÜREN, 1/365)

(..) Mahşer hâlkı (..) orada birbirlerini tanıyacaklardır. Fakat iyilerle kötülerin birbirini tanıması farklı olacaktır. **Kötülerin tanışmaları** birbirlerini azarlamak ve rezil rüsvâ etmek şeklinde gerçekleşecektir. Biri diğreine ‘beni sen saptırdın, sen azdırdın, küfre girmeme sen sebep oldun’ diyecek, birbirlerine **lânet** okuyacak ve aleyhlerinde bedduâ edeceklerdir. (bk. Sebe 34/31-33; A’raf 7/38; Ahzâb 33/67). **Müminlerin tanışmaları** ise, birbirlerine dostluk, şefkat ve merhamet için olacaktır. (Ö. ÇELİK, 2/501)

(46).**'Onlara vadettiğimiz azâbın bir kısmını sana gösterirsek veya seni alsak da onların dönüşü bize olacaktır.'** Hz. Peygambere, daha hayatta iken gösterilecek, inkârcılara yönelik cezâ, onların yenilgileridir. Nitekim Hz. Peygamber, putperestlere karşı Mekke'nin fethedilmesine kadar (uzanan) büyük zaferler elde etmiştir. Âyet, putperestlerin yenilgilerinin Rasûlullah vefat ettikten sonra da süreceğine işâret etmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/109)

(47).**'Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri gelince aralarında adâletle hükmolunur.'** Kıyâmet gününde her bir ümmetin kendisine mensup olacağı bir Rasûlü olacaktır, ümmet o Rasûlün adı ile çağrılacaktır. Rasulleri, onların küfür ya da îmanlarına şâhitlik etmek üzere geldiklerinde, aralarında adâletle hükmedilecek, onlara aslâ zulüm edilmeyecektir. (S. HAVVÂ, 6/429)

Cenâb-ı Hak **'Biz, peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz.'** (İsrâ 17/15) hükmü gereği insanları sorumlu tutmak için her ümmete bir peygamber gönderir. Peygamberin dâveti karşısında îman edenler kurtulurlar, îman etmeyenler ise azâba uğrarlar. Dünyâda olduğu gibi, aynı şekilde **kıyâmet günü** de her ümmetin kendilerine şâhitlik edeceği bir peygamberi vardır. Onlar **mahşer günü şâhit olarak** getirilecek ve onların beyanlarına göre ümmetleri hakkında adâletle hüküm verilecektir. (bk. Nisâ 4/41; Zümer 39/69). (Ö. ÇELİK, 2/502)

10/48-53 ALLÂH'IN AZÂBI

48. '(Kâfirler**:) "Eğer dediğiniz doğru ise bu vaad (**edilen azap**) ne zaman?" derler.'**

49. (Rasûlüm**!) De ki: "Allâh'ın dilemesi dışında, ben kendi kendime (**bile**) ne bir zarar ne bir fayda (**verme gücüne**) sâhibim." Her toplum için bir ecel vardır. Ecelleri geldiği zaman, artık bir an geri de kalamazlar, ileri de geçemezler. [**bk**. 63/11]**

50. (Ey Peygamberim!) **De ki: "O'nun azâbı geceleyin veya gündüzün size gelirse ne yapabilirsiniz? (**hiçbir şey yapamazsınız,**) O hâlde kâfirler, ne diye azâbın gelmesine acele ediyorlar!**

51. (Yoksa azap**) gerçekleştikten sonra mı îman edeceksiniz? (**O zaman size**: "**Önceden**) o azâbın gelmesini acele isterken, şimdi mi îman ediyorsunuz?" (**denilecek**.)**

52. Sonra o (kendilerine**) zulmeden (**küfür ve şirkle ölen**)lere: "Ebedî azâbı tadın! Siz kazandığınızdan başkasıyla mı cezâlandırılacaksınız? (**Cezânız ancak yaptığınıza karşılıktır**.)" denilir.**

53. (Rasûlüm**!) "O (**müşrikler, kıyâmet ve azap**) gerçek midir?" diye sana sorarlar. De ki: "Evet, Rabbim hakkı için elbette o gerçektir. Siz (**Allâh'ı bundan**) âciz bırak(**ıp kurtul**)acak değilsiniz." [**bk**. 34/3; 64/7]**

48-53. (48).**'(**Kâfirler**:) "Eğer dediğiniz doğru ise bu vaad (**edilen azap**) ne zaman?" derler.'** Her peygamber gibi Hz. Muhammed (s) de, putlara tapan muhâtaplarına îman etmeyenlerin, şirk, inkâr ve zulme devam edenlerin dünyâda âfet ve **musîbetlere mâruz**

kalabileceklerini, âhirette ise **cehenneme atılacakları**nı bildirdi. Müşrikler, bu tehdit ne zaman gelecek? Eğer doğru söylüyorsanız bir an önce gelsin. **'Eğer şu Kur'an senin katından hak bir kitap ise hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem veren bir azap getir.'** (8/32)diyorlardı. (İ. KARAGÖZ 3/341)

(49).**'Her toplum için bir süre vardır.'** Levh-i mahfuzda yazılmış, azap için vakti bilinen bir süre vardır. '**Süreleri gelip çatınca'** yâni azap edilecekleri vakit gelince '**ne bir an geciktirlirler, ne de öne alınırlar.'** (S. HAVVÂ, 6/430)

(50).**'De ki: Allâh'ın'** acele gelmesini istediğiniz **'azâbı size gece'** yâni dinlendiğiniz, uykuda olup hiçbir şeyin farkına varamayacağınız bir anda **'veya gündüzün'** yâni geçiminizi elde etmek ve kazanç sağlamakla uğraşırken **'gelirse ne yaparsınız?'** Bana **'söyleyin, suçlular ne diye onu acele istiyorlar?'** (..) Azâbın tümü hoşlanılmayacak ve nefret edilmesi gereken bir şeydir. Siz onun neresini acele gelsin diye istiyorsunuz? Hâlbuki onun bir kısmı dahi acele gelsin diye istenmemelidir. (S. HAVVÂ, 6/430)

(51).'(Azap) **gerçekleştikten sonra mı ona inanacaksınız? (..)** Azâbın vukuundan sonra îman etmeleri hâlinde azarlanmak üzere onlara şöyle denilecektir: **'Şimdi mi? Hani siz onu acele isteyip duruyordunuz.'** Üstelik, yalanlayarak ve alaylı bir üslûpla azâbın çabuklaştırılmasını istiyordunuz. **'Sonra'** küfür, yalanlamak ve şüphe ve red ile kendilerine zulmeden **zâlimlere: sonsuzluk'** süreklilik **'azâbını tadın, yaptıklarınızın cezâsından başka bir karşılık mı görüyorsunuz, denilir.'** Sizin gördüğünüz bu karşılık, şirk, yalanlama ve alay etmenizin karşılığıdır. (S. HAVVÂ, 6/430)

'Sonra o (kendilerine**) zulmeden (**küfür ve şirkle ölen)**lere: "Ebedî azâbı tadın! Siz kazandığınızdan başkasıyla mı cezâlandırılacaksınız?" denilir.'** Âhirette kâfirlere cehennem bekçileri tarafından **'ebedî cehennemi tadın'** ve **'siz ancak kazandığınız günah sebebiyle cezâlandırılıyorsunuz'** diye hitap edilerek, çekecekleri cezâlarının niteliği ve sebebi bildirilir. **'Cehennem ateşine itilip atılacakları gün onlara, ''İşte bu yalanladığınız ateştir, bu Kur'an mı bir büyü imiş, yoksa siz mi gerçeği göremiyormuşsunuz, girin oraya, dayanın ya da dayanmayın, sizin için birdir. Size ancak yaptıklarınız günahların karşılığı veriliyor'' denir.'** (52/13-16; İ. KARAGÖZ 3/343, 344)

(53).**'Onlar sana: O gerçek midir? diye sorarlar.'** Yâni öldükten sonra dirilmek, **Kıyâmet** ve **azap** veya daha önce vâdedilmiş olan azap, gerçekten olacak mıdır? İfâdenin takdiri şöyledir: 'Senin bize vâdettiğin azap ve öldükten sonra dirilmek gerçekten hak mıdır?' diye sana soruyorlar. Şüphe yok ki, onların bu şekilde soru sormaları da **inkâr ve alay** yolludur veya **şüpheden** kaynaklanmaktadır. (S. HAVVÂ, 6/431)

'De ki: Evet Rabbim hakkı için o gerçektir.' Azap kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir. **'Siz âciz bırakamazsınız.' (..)** Sizler Allah'tan kaçıp ökdükten sonra diriltilmekten kendinizi kurtaramazsınız. Sizin toprak oluşunuz, nasıl sizi yoktan var ettiyse, **tekrar diriltilmeniz**den yana Allâh'ı âciz bırakacak değildir. (S. HAVVÂ, 6/431)

'Siz Allâh'ı âciz bırakabilecek kimseler değilsiniz.' Allâh'ın herşeye gücü yeter. Her emir ve irâdesini yerine getirir. Hiçbir varlık Allâh'ı âciz bırakamaz. Yüce Allah, ne diyorsa doğrudur. İnkâr ve isyan edenlere âfet ve musibet verebileceği ve âhirette cehennemde cezâlandırılacağı bilgileri haktır. Allâh'ın cezalandırmasına kimse engel olamaz ve O'nu kimse âciz bırakamaz. (İ. KARAGÖZ 3/345)

10/54-56 ALLÂH'IN VAADİ GERÇEKTİR

54. (Küfür yoluna saparak**) zulmeden herkes, yeryüzündeki herşeye sâhip olsa, (**azaptan kurtulmak için**) elbette onu fidye verirdi. Onlar azâbı görünce, (**duydukları**) pişmanlığı açıklarlar. Artık onlar (**için**) haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adâletle hüküm verilir.**

55. (Ey insanlar!) **Haberiniz olsun ki göklerde ve yerdeki herşey şüphesiz Allâh'ındır. Yine iyi bilin ki Allâh'ın vaadi gerçektir, fakat onların çoğu (**bunu**) bilmezler.**

56. O, hem diriltir hem öldürür ve ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kıyâmet kopunca diriltilecek ve mahşer yerinde toplanacaksınız.)

54-56. (54).**'Nefsine zulmeden herbir kimse, dünyâda ne varsa kendisinin olsaydı, onu fedâ etmek isterdi.'** Kendisini kurtarmak için fidye olarak verirdi. O hâlde şu anda kendinizi kurtarmaya bakınız. (S. HAVVÂ, 6/431)

'Onlar azâbı görünce pişmanlığı açıklarlar.' (..) İnkârcılar, âhirette yargılanmaları sırasında çeşitli hâllerle karşılaştıkça dünyâda yapıp ettikleri yüzünden **pişmanlık** ve üzüntülerini dile getirecekler; burada ifâde edildiği üzere, içine atılacakları cehennem azâbını karşılarında görmek gibi bâzı durumlarda da korku ve **dehşetten dilleri tutulacak**, pişmanlıklarını dile getirmeye bile tâkat, güç bulamayacaklardır. (KUR'AN YOLU, 3/112)

'Zâlimler azâbı gördüklerinde pişmanlık duyarlar.' Kur'an'da kâfirlerin pişmanlıklarını şöyle dile getirecekleri bildirilmektedir: **'Keşke Müslüman olsaydık.'** (15/2). **'Keşke Allâh'a ve peygambere itaat etseydik.'** (33/66). **'Keşke dünyaya geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve müminlerden olsak.'** (6/27). **'Keşke falanı dost edinmeseydim.'** (25/28; bk. 65/29, 78/40, 89/24; İ. KARAGÖZ 3/345, 346).

Hadis: (..) Kıyâmet günü inkârcıya: 'Yeryüzünü dolduracak kadar altının olsaydı, şu azaptan kurtulmak için **hepsini fedâ** eder miydin? Diye sorulacak; o da: 'Evet, fedâ ederdim' diyecek. Bunun üzerine ona: 'Yalan söylüyorsun, dünyâdayken senden çok daha azı istenmişti' denecek. (Buhâri Enbiyâ 1; Müslim Kıyâmet 51'den Ö. ÇELİK, 2/505)

(55).**'İyi bil ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allâh'ındır. İyi bil ki, Allâh'ın vaadi gerçektir. O hem diriltir, hem de öldürür ve sâdece O'na döndürüleceksiniz.'** Evren ve hayâtın kaderine toplu bakış getiren bu iki âyet, yüce kudretin âhiret hayâtının gerçekleşmesini imkânsız görmenin saçmalığına işâret etmektedir. Allâh'ın olacağını bildirdiği şey gerçektir. Âhiret gerçekleşecek, hesaplar orada görülecektir. Aksini düşünmek, **Allâh'ın âciz olduğunu** ve **sözünde durmayacağını kabul etmek** anlamına gelir. (KUR'AN YOLU, 3/113)

'Allâh'ın vaadi' ile maksat, kıyâmetin kopması, insanların diriltilmesi, hesaba çekilmesi, müminlerin cennete, kâfirlerin cehenneme girmesi ve benzeri bu konuda Kur'an'da verilen bilgilerdir. Bütün bilgiler ve vaadler, kesinlikle doğrudur. (İ. KARAGÖZ 3/348).

İsrâfil **ikinci defâ sûr**a üfleyince bütün ölüleri Allah diriltecektir: **'O yaşatır ve diriltir.'** (44/8, 7/258). **'Allah sizi yarattı, sonra sizi kıyâmet kopunca öldürecektir.'** (16/20). **'Şüphesiz Allah, kabirlerdeki kimseleri diriltecektir.'** (22/7; bk. 53/44; İ. KARAGÖZ 3/348).)

10/57-60 ÖĞÜT, ŞİFA VE RAHMET

57. Ey insanlar! Rabbinizden size, bir öğüt, göğüslerde olan (mânevi hastalık**)lara bir şifâ, inananlara bir yol gösterici ve bir rahmet (**olan Kur'ân**) gelmiştir. [**krş**. 17/82; 41/44]**

58. (Ey Peygamberim! Müminlere) **De ki: "(**İnsanlar**) ancak bununla, Allâh'ın lütfu ve rahmeti (**olan İslâm ve Kur'ân**) ile sevinsinler. Bu** (Kur'an) **onların toplayıp durdukları (**mal, mülk, servet vb. bütün dünyâlık**) şeylerden hayırlıdır."**

59. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Baksanıza, Allah size rızık olarak ne indirdi ise siz ondan (**kimini**) haram ve (**kimini**) helâl yaptınız." De ki: "Bu hususta Allah mı size izin verdi, yoksa siz Allâh'a iftira mı ediyorsunuz?"**

60. (Helâli haram sayarak) **Allâh'a yalan uydurup iftirâ edenlerin kıyâmet günü (**uğrayacakları âkıbetleri**) hakkında zanları (**ve beklentileri**) nedir? Şüphesiz Allah, insanlara karşı (**azâbı erteleyip**,** kâfire de mü'mine de nîmet vermesiyle**) lütuf sâhibidir. Fakat onların çoğu (**buna**) şükretmezler.**

57-60. (57).**'Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt …. gelmiştir.'** Yâni içinde leh ve aleyhinize olanların açıklandığı bir kitap gelmiştir. Allah bu kitabı, okuyup da üzerinde düşünen kimseler için yasaklardan alıkoyucu, eğitici, iyiliğe teşvik edici kılmıştır. **Kur'ân-ı Kerim,** bütün hususları öğüt üslûbu ile dile getirmektedir. (S. HAVVÂ, 6/437)

'Göğüslerde olanlara bir şifa…' Kalplerdeki bozuk inanışları, şüphe ve tereddütleri giderir. Onlardaki pislik ve kirlilikleri izâle eder / giderir. **Kur'ân'ın özelliği**: O insan kalbini her türlü hastalıktan kurtarır. İnsan kalbini küfür, şüphe, kin, haset vb. hastalıklardan kurtarır, **şifâ** olur. (S. HAVVÂ, 6/437) (..) (Kur'ân) cehâlet, şüphe, şirk, münâfıklık ve diğer bozuk inançlardan oluşan **kalp hastalıklarına** deva(dır) (İ. H. BURSEVİ, 8/148)

Sakın kalbine, **çağın hastalığı** olan materyalizm (dünyâ sevgisi), dünyâya meyletme hastalığı girmesin. (S. HAVVÂ, 6/438)

'.. ve insanlara bir yol gösterici ve rahmet gelmiştir.' İnsan bu Kur'ân-ı Kerim'den istîdâdı ve îmânı kadar alır, kâfir ve münâfıkların ise bu Kur'ân'dan bir payları yoktur. (S. HAVVÂ, 6/437)

Kur'ân-ı Kerîm; en güzel ahlâkı öğütleyen, şirk, küfür ve nifak gibi **mânevî hastalıkları gideren**, hayat nizâmını, dünyâ ve âhiret saâdetini bildiren hidâyet ve rahmettir. Ancak kalplerin Kur'ân'a açık olması lazımdır. Sıkıntı ve stresin giderilmesi için de bol Kur'ân okunmalıdır. (H. T. FEYİZLİ, 1/214)

(58).**‘De ki: Allâh’ın lütfuyla ve rahmetiyle (**evet**) işte onunla ferahlansınlar.’** Übey b. Ka’b’dan rivâyete göre, Nebi (s) bu âyeti okumuş, onda geçen ‘Allâh’ın lütuf ve rahmetini **Kur’ân** ve **İslâm** olarak açıklamıştır. (H. DÖNDÜREN, 1/365)

Allah Teâlâ sanki şöyle buyuruyor: Ey kulum! Yaptığın itaat (ameller) ve hizmetlere güvenme. Sen sâdece, benim lütuf ve rahmetime güven. (İ. H. BURSEVİ, 8/149)

‘Allâh’ın lütfu ve rahmeti ile sevinsinler.’ (..) Müminler Kur’an ve İslâm ile dünyâ hayâtını düzene koyar, iyi ve dürüst bir hayat yaşar, kendisini kötülüklerden korur; dünyâ sınavını, Allâh’ın rızâsını ve cennetini kazanırlar. Müminlerin dünyevî nîmet ve imkânlardan duyulan sevincin **şımarıklık ve azgınlığa dönüşmemesi** için bunları veren yüce Allah olduğunu bilmeleri gerekir. Aksi takdirde bu sevinç, şımarıklık ve azgınlığa dönüşebilir. (27/36, 40/75). Îman ve İslâm bilinci ile örtüşmeyen sevinçler, insanları baştan çıkarabilir. (İ. KARAGÖZ 3/351)

(59).**‘De ki : ‘Baksanıza Allâh’ın size rızık olarak indirdiği şeylerin bir kısmını haram, bir kısmını helâl yaptınız.’** Demek oluyor ki, Allâh’ın yasak kıldığı şeyleri helâl / serbest yapmak, emrettiklerini de haram / yasak yapmak kimsenin hakkı değildir. (H. T. FEYİZLİ, 1/214)

Rızık, Allâh’ın rızkıdır. Mal O’nun malıdır. Mülk O’nun mülküdür. O hâlde haram ve helâl kılacak olan da O’dur. (S. HAVVÂ, 6/439)

‘Bu konuda Allah mı size izin verdi, yoksa siz Allâh’a iftirâ mı ediyorsunuz?’ soru cümlesi, bilgi almaya yönelik değil, **istifhâm-ı inkâri**dir, yâni Allah böyle bir izin vermemiştir; siz kendiniz bunu uyduruyor ve Allâh’a iftirâ ediyorsunuz, denilmektedir. (..) Allâh’ın insanlar için var ettiği rızıkları, delile dayanmadanharam kılmak, Kur’ân’a aykırı bir davranıştır. Helâl ve haram konusunda yegâne delil, **âyet ve sahih hadisler**dir. (İ. KARAGÖZ 3/352).

(60).**‘Allah adına hüküm mü uyduruyorsunuz?’** Putperest Araplar, (En’am 6/136) ziraat ürünleri ile hayvanların bir bölümünü putları için ayırır, kendileri için haram sayarlardı. Âyetin asıl maksadı, putperestlerin bâzı rızıkları keyfi olarak **haram** saymalarıdır. Hâlbuki ilke olarak Allâh’ın verdiği rızıkların hepsi helâldir. **Haram** hükmünü **koyma yetkisi** Allâh’a âittir. (KUR’AN YOLU, 3/116)

10/61 ALLÂH’A ZERRE BİLE GİZLİ KALMAZ

61. (Ey Peygamberim!) **Sen her ne hâlde bulunsan, Kur’ an’dan her ne okusan ve siz her ne iş yapsanız ona daldığınız an, (**bilin ki**) biz sizi görüyoruz. Ne yerde ne de gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbin(**in bilgisin**)den gizli değildir. Ne bundan daha küçük ne de daha büyük, hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta (**Levh-i Mahfûz’da yazılı**) olmasın. [**bk**. 6/59; 11/6]**

61-61.‘Yerde ve gökte’ maddenin mükemmel en küçük parçası olan **‘zerre ağırlığınca bir şey dahi Rabbinden gizli değildir.’** Bu buyrukta gök ile yerin zikredilmesi, Yüce Allâh’ın bilgisinin herşeyi kuşattığının delîlidir. **‘bundan daha küçüğü’** elektron, nötron veya proton

gibi **‘de’** molekül ve **‘daha büyüğü’** gibi şeyler **‘de şüphesiz apaçık bir kitaptadır.’** Bu ise **Levh-i Mahfuz**’dur. (S. HAVVÂ, 6/439, 440) O hâlde **ey inkârcılar**, yaptığınız zulmün yanınıza kâr kalacağını zannetmeyin ve siz **Ey Müslümanlar**, umudunuzu yitirmeden, yılgınlığa kapılmadan yolunuza devam edin! (M. KISA, 1/232)

(..) Şu denilmek istenir: ‘Biz büyük bir sabır ve dirençle **Hakikat Mesajı**nı iletmek ve insanları ıslah etmek için yaptıklarının **hepsini görmekteyiz.** Şundan emin ol ki, görevini icrâ ederken nasıl çabaladığını, düşmanlarının sana karşı neler yaptıklarını yakînen biliyoruz.’ Öte yandan da **Elçi’nin düşmanlarının uyarılması** amaçlanır: ‘Zannetmeyin ki, Hak Nebi’ye insanlık kurtarıcısına karşı yaptıklarınızı bilmiyoruz. Kurduğunuz bütün düzenleri, onun önüne koyduğunuz bütün engelleri görmekteyiz. Üstelik bu yaptıklarınızı da ayrıntılı ve sağlam biçimde **kayda geçiriyoruz.** Bu yüzden dikkatli olun; bu **yaptıklarınızın hesâbı**nın sizden sorulmayacağı zannına kapılmayın.’ (MEVDÛDİ, 2/321)

10/62-64 ALLÂH’IN DOSTLARI

62, 63, 64. (Ey müminler!) **Haberiniz olsun ki Allâh’ın dostlarına hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir. 63. Onlar, (**Allâh’a**) îman eden ve emirlerine uygun yaşayanlardır. 64. Onlar için dünyâ hayâtında da âhiret hayâtında da müjde(**ler**) vardır. Allâh’ın sözlerinde aslâ değişme yoktur. İşte bu (**müjdeye erişmek**) en büyük başarıdır.**

62-64. ‘Haberiniz olsun ki, Allâh’ın velîlerine (dostlarına**) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.’ Evliyâullah** unvânı, Allâh’a dost olanlar, Allah için dost olanlar, Allah için birbirlerine destek olanlar gibi mânâlara gelebilir. Velâyet, muhabbet, dostluk, yardım, vekâleten onun işine bakmak gibi anlamlar ifâde eder. (..) Rasûlullâh’a **evliyâullah’ın kimler olduğu** sorulmuş, o da şöyle buyurmuştur: ‘görülüvermelerinden dolayı Allah hatırlanır’ Yakınlarında bulunmak, hâlleri, duruş ve davranışları derhâl **Allâh’ı hatırlatır**. Bunların dünyâ malına, kazanç yollarına sevgi ve düşkünlükleri yoktur. Allah uğrunda, birbirlerini seven kimseler’ oldukları rivâyet olunmuştur. (İbn-i Mâce’den, ELMALILI, 4/494, 495)

Kerâmet, erkeklerin hay(ı)zıdır. Her kim kerâmetlere aldanırsa, bataklıkta ölür. Velîye en büyük zararı dokunan kerâmetler ise, **şöhret**i gerektiren türden olanlarıdır. Çünkü şöhret bir âfettir. (..) Esrarü’l Kur’ân’da **velâyet**in ancak **dört makamla** tamamlanacağı belirtilmiştir. Birincisi muhabbet, ikincisi şevk, üçüncüsü aşk, dördüncüsü de marifet makamıdır. **Muhabbet,** ancak cemâlin keşfi ile, şevk visâl meltemlerinin koklanması ile, aşk nurların yaklaşması ile gerçekleşir, marifet de ancak **sohbet** ile olur. (S. HAVVÂ, 6/447, Âlûsi’den)

Yukarıdaki âyet-i kerîmede bildirildiği gibi **velî**, îman edip takvâya ermiş kimselerdir. Bunu biraz açıklamak gerekirse, “**İman etmek**” kelimesi tefekkür kuvvetinin mükemmelliğine; “**takvâya ermek**” tâbiri de amelî kuvvetin mükemmelliğine işârettir. Demek oluyor ki bir kulun, Allahu Teâlâ’ya yakın olması / Allâhu Teâlâ’nın kendisinin velîsi olması için, kelâmcıların da beyanına göre, delillere dayalı dosdoğru îman / inanç içinde olup (**kalbini mârifetullah ile doldurması**) Allâh’ın rızasına / İslâm’ın esaslarına göre **sâlih amel yapması gerekir**. Allahu Teâlâ da kendisine îman edenlerin / teslim olanların dostu olup onları karanlıktan aydınlığa çıkaracağını (2/257), âhiret hayatı için korku, dünyâ hayatı için üzüntü

duymayacağını bildirmekte ve her iki hayat için müjdeler vermektedir. [bk. 41/30] (H. T. FEYİZLİ, 1/215)

'Onlar îman edip de takvâya ermiş olanlardır.' Tam bir îman ile ilâhi emirleri ve hükümleri îfâ ve yerine getirmeye devam ederler. Kendilerinden Allah rızâsına aykırı bir hâl, bir durum sadır olmaması için dikkat ederler, her türlü haramdan ve şüpheli şeylerden sakınırlar. (ELMALILI, 4/495)

'Dünyâ hayâtında da âhirette de onlara müjde vardır.' **Dünyâdaki müjde**, sâlih rüyâdır. Ya da meleklerin mümin kimseye rûhunun alınması esnasında verdikleri cennet ve mağfiret müjdesidir. **Âhiretteki müjde** ise, meleklerin şu buyruklarda işâret edilen müjdeler ile onları karşılamasıdır. (21/107 ve 57/12 âyetler) (S. HAVVÂ, 6/440)

Ancak Râzi'nin de belirttiği gibi, **müjde** kelimesi 'insanın yüzünü güldürecek şekilde **sevindiren haber'** anlamına geldiğine göre, insanı bu şekilde **mutlu edecek olan** her **şey** bu âyetin kapsamına girer. Allah dostlarının gerek dünyâ hayâtında gerekse âhirette kendileri için müjde değeri taşıyan bütün iyi ve güzel şeyleri elde etmesi âyette **'en büyük kazanç'** şeklinde nitelenmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/118)

'Allâh'ın sözlerinde hiçbir değişme olmaz.' 'Allâh'ın kelimeleri' ile maksat, hükümleri, vaadleri ve müjdeleridir. Allâh'ın bu vaadlerinde ve müjdeli sözlerinde hiçbir değişme olmaz. Allâh'ın sözünü değiştirecek, O'nun karârını uygulamadan kaldıracak hiçbir kimseve kuvvet yoktur. Meselâ Allâh'ın **'korkmaz ve mahzun olmaz'** dediğini korkutacakve mahzun edecek hiçbir güç yoktur. **Allah** aslâ **verdiği sözden dönmez,** verdiği sözü mutlaka yerine getirir. (İ. KARAGÖZ 3/357)

10/65-67 GÖKLERDE VE YERDE NE VARSA HEPSİ ALLÂH'INDIR

65. (Resûlüm**!) O (**inanmaya**)nların sözü (**ve övünmeleri**) seni üzmesin. Çünkü bütün üstünlük Allâh'ındır. O (**her şeyi**) hakkıyla işitendir, bilendir.**

66. (Ey İnsanlar!) **İyi bilesiniz ki göklerde ve yerdekiler(**in hepsi**) şüphesiz Allâh'ındır. Allah'tan başkalarına tapanlar bile (**gerçekte Allâh'a**) ortak yaptıklarına tâbi olmazlar. Onlar ancak zan ve tahmîne uymakta ve sâdece yalan uydurup söylemektedir**(ler)**.**

67. Geceyi, dinlenesiniz diye sizin için (karanlık**) kılan, (**çalışıp kazanmanız için de**) gündüzü aydınlık kılan O'dur. Şüphesiz bunda, dinleyen bir topluluk için (**büyük**) ibretler vardır.**

65-67. (65).**'Habîbim, onların lâfları seni üzmesin.'** Yâni, kâfirlerin ortaklarına, yakın adamlarına, mallarına ve mevkilerine güvenerek sana ezâ ve cefâ etmeleri, seni üzmesin. Sen bunlardan dolayı üzülme. **'İzzet tümüyle Allâh'ındır.'** Şurası kesindir ki, bütün izzet, yâni güç, kuvvet, şan ve şeref Allâh'ındır. Bütün kudret ve üstünlük, hâkimiyet ve yücelik O'nundur. (..) Onların güvendikleri bütün kuvvetler de aslında yine Allâh'ındır. O dilediği zaman hepsini ellerinden alır. (ELMALILI, 4/497)

‘Kâfirlerin sözleri’ ile maksat, peygamberimizi yalancılık ve büyücülük ile itham etmeleri (38/4), Kur’ân’ı uydurduğunu söylemeleri (52/33, 34) ve Kur’ân’a eskilerin masalları (8/31, 38/4, 68/2) demeleridir. Peygamberimiz (s) hem bu ithamlara hem de Mekkelilerin îman etmemelerine çok üzülüyordu. (İ. KARAGÖZ 3/357).

(66).**‘İyi bilin ki göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi Allâh’ındır.’** Melekler, insanlar, cinler ve akıl sâhibi bütün varlıklar Allâh’ın kulu ve mülküdür. Şu hâlde kâfirlerin bütün güvendikleri ve taptıkları şeyler **Allâh’ın mülkü** olduğu gibi kendileri de öyledir. **‘Allah’tan başkasına tapanlar dahi, Allâh’a ortak koştuklarına uymuş olmuyorlar, ancak zanna uymuş oluyorlar,’** vehim ve hayâl peşinde koşarak kendi ortaklarınıAllâh’ın ortakları sanırlar ve yok yere onlara tanrılık pâyesi vermiş olurlar. Böyle yapmakla ve onlara tapmakla Allah’tan yakalarını kurtaracaklarını sanırlar. (ELMALILI, 4/498)

(67).**‘Size geceyi onda dinlenesiniz diye ve gündüzü de aydınlık olarak yaratandır. Kulak veren insanlar için bunlarda ibretler vardır.’** Bu âyetleri düşünerek ve öğüt alarak, dinleyip ibret alan ve bunların, yaratanın, takdir edenin, işleri çekip çevirenin azametine delil olduğunu farkeden kimseler için, bu âyetler **Allâh’ın tekliğinin** kesin kanıtlarıdır. (S. HAVVÂ, 6/441, 442)

Gece ve gündüz, hareket ve sükûn **zıt olgular**dır. Cisimler, kendiliklerinden ve sırf kendi özellikleri ile ne sükûndan harekete, ne de hareketten sükûna geçebilirler. Aydınlık ve karanlığın, **hareket ve sükûnet**in **yaratıcısı** ve **yöneticisi Allah’**tır. Gece ile gündüzün böyle düzenlenmiş olmasında, bu aydınlık ve karanlığın peşpeşe gelişinde, bu sükûn ve harekette işitme özelliği olup dinleyecek olan bir topluluk için pekçok âyetler ve **ibretler var**dır. (İ. KARAGÖZ 3/360)

10/68-70. ALLAH HAKKINDA YALAN UYDURANLAR İFLÂH OLMAZLAR

68. (Kâfirler**:) “Allah çocuk edindi.” dediler. Hâşâ! O, bundan uzak ve yücedir. O (**hiçbir şeye**) muhtaç değildir. Göklerde ve yerde olan herşey sâdece O’nundur.** (Ey mümşrikler!) **Bu (**çocuk sâhibi olma**) konus(**un**)da yanınızda hiçbir (**ilmî**) delil yoktur. Siz, Allah hakkında bilmediğiniz şeyi mi söylüyorsunuz? [**bk**. 19/89-93]**

69. (Ey Peygamberim!) **De ki: “Allâh’a karşı (**böyle**) yalan uyduranlar (**aslâ**) kurtuluşa eremezlar.”**

70. (Onlar için**) dünyâda biraz faydalanma vardır; nihâyetinde, dönüşleri ancak bizedir. Sonra, kâfir olduklarından dolayı o çok şiddetli azâbı onlara tattıracağız.**

68-70. (68).**‘Allah çocuk edindi’ dediler. Hâşâ! Allah bundan münezzehtir. O, müstağnidir.’** Hıristiyanlar Meryem oğlu Îsâ için **‘Mesih**, **Allâh’ın oğludur’**; Yahûdîler **‘Üzeyir Allâh’ın oğludur’** (9/31), Arap müşrikler ise **‘Melekler Allâh’ın kızlarıdır’** (16/57). Allâh’a oğul ve kız isnad etmek, aynı zamanda anne, baba ve eş isnad etmektir. Allâh’ın anası, babası, eşi ve dolayısıyla oğlu ve kızı yoktur. Allâh’a çocuk isnad etmek, yalan söylemek (ve) Allâh’a iftirâ etmektir. (3/361)

‘Allâh’a karşı bilmediğiniz şeyi mi söylüyorsunuz?’ cümlesi, **istifhâm-ı inkâri** olup, Allâh’a çocuk isnâdı, tamamen uydurma ve iftirâdır. Aslı olmayan bir itham demektir. (İ. KARAGÖZ 3/361).

‘Tanrının oğlu, kızı’ gibi sözlerle **Allâh’a çocuk isnad etmek**, şirk içeren dinlerde yaygın bir anlayıştır. Putperest Araplarda da **Meleklerin** Allâh’ın kızları olduğu inancı vardı. (Nahl, 16/57) Onların bâzıları, **melekler**i, dişi cinlerin seçkinleri olarak kabul eder, bâzıları da **cinler**e taparlardı. (KUR’AN YOLU, 3/121)

‘Sübhânallah, hâşâ!’ Hiç yaratıcı baba olur mu? Çünkü doğurma bir üreme (..) ve bir noksanlıktır, evlât edinme de bir ihtiyaçtan dolayıdır. (ELMALILI, 4/500) Allâh’ın böyle bir ihtiyâcı yoktur.

‘Sonra, kâfir olduklarından dolayı o çok şiddetli azâbı onlara tattıracağız.’ Cehennemde hâfirlere büyük, acıtıcı, alçaltıcı ve çok kötü bir azap; ateşten elbiseler, demirden kamçılar ve kaynar sudan içecekler vardır. Üzerlerine **kaynar su** dökülür, boyunlarına **halkalar** vurulur, derileri ateşte yandıkça azâbı tadıp durmaları için yenilenir, azaptan kurtulamazlar. Onlara yardım eden de bulunmaz(16/106, 5/36, 4/56, 102; 45/11, 22/19-21, 10/4, 36/8, 21/39; İ. KARAGÖZ 3/363)

10/71-74 NUH (A.S.)’IN HABERİ

71. (Ey Peygamberim!) M**üşriklere**) **Nûh’un haberini oku. Hani o kavmine şöyle demişti: “Ey kavmim! Benim (**aranızda**) durmam ve Allâh’ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (**bilin ki**) ben ancak Allâh’a güvenip dayandım. Haydi siz ortaklarınızla birlikte (**bana yapacağınız**) işiniz hakkında ittifak edip karar verin! Sonra yapacağınız işiniz, size bir tasa olmasın. Sonra (o** hükmünüzü**) bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin.” [**bk**. 11/25-48]**

72. “Eğer (benim îmana dâvetimden**) yüz çeviriyorsanız (**ne diyeyim**), zâten ben sizden hiçbir karşılık istemedim. Benim mükâfâtımı ancak Allah verecektir ve bana müslümanlardan olmam emredildi.”**

73. Yine de (hâlkı**) onu yalanladılar. Biz de hem onu hem de gemide onunla berâber bulunanları kurtardık ve bunları, onların yerine (**yeryüzünde**) hükümran kıldık. Âyetlerimizi yalanlayanları da (**suda**) boğduk.** (Ey Peygamberim!) **Bak, (**Allâh’ın azabıyla**) uyarılan (**fakat inanmayan**)ların sonu nasıl olmuştur?**

74. Sonra onun ardından, (birçok**) peygamberi kendi kavimlerine gönderdik. (**Bunlar da**) onlara apaçık âyet (**delil ve mûcize**)ler getirdiler. Ama berikiler, daha önce yalan saydıkları şeye bir türlü inanmıyorlardı. İşte sürekli haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz.**

71-74. (72).**‘ve bana Müslümanlardan olmam emredildi.’** İbni Kesir, **İslâm’**ın her bir Rasûlün, her bir nebînin dini olduğunu kaydetmektedir. Kur’ân-ı Kerim’den delilleri de

şunlardır: **(a)** Mâide 5/48: (Peygamberimize hitaben) **'Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol** (İbn-i Abbas'ın dediği üzere bir sünnet ve takip edeceğiniz bir yol) **tâyin ettik. (b)** (Yûnus 10/72) Hz. Nuh demektedir: **'Ben Müslümanlardan olmakla emrolundum. (c)** İbrâhim (a.s.) ve Yâkup (a.s.) da şöyle demişlerdi: (2/131, 132) **'Rabbi ona teslim ol dediği zaman o da 'Âlemlerin Rabbine teslim oldum' demişti. İbrâhim de bunu oğullarına da vasiyet etti. (d)** Yakup (a.s.)(2/132) **Yakup da 'Ey oğullarım, Allah sizin için bu dini beğenip seçti, o hâlde siz ancak Müslümanlar olarak can verin.** (dedi) **(e)** Hz. Yûsuf (a.s.) şöyle demiştir (12/21) **Bu dünyâda ve öteki dünyâda koruyucum sensin, beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler topluluğuna kat.' (f)** Mûsâ (a.s.) (10/84) şöyle demişti: **Ey kavmim! Eğer siz gerçekten Allâh'a îman etmiş ve teslim olmuşsanız, O'na tevekkül edin.' (..)** (S. HAVVÂ, 6/456)

(73).**'Âyetlerimizi yalanlayanları suda boğduk.'** Hz. Nâh'a îman etmeyen, onu delilikle ve yalancılıklaitham eden kavmi, Nûh'u **taşlamakla tehdit** etmiştir (26/116). Nuh (as) kavmininbu tehdidine karşı olarak, 'Ben Allâh'a güvendim ve dayandım, sizden korkmuyorum, bana ne yapacağınızı ortaklarınızla birlikte kararlaştırın, bana yapacasğınız size dert olmasın! Bana yapacağınızı yapın ve bana mühlet vermeyin. Benden yüz çevirirseniz çevirin. Ben zâten sizden hiçbir istemedim. Benim ücretim ancak Allâh'a âittir. Bana Müslümanlardan olmam emredildi' demiştir. Nuh (as) tebliğine devam etmiş (11/28-31, 26/105-115). Uzun mücâdeleler sonunda kavminin **putperestlikten vaz geçmediği**ni görünce, **kâfirleri cezâlandırması için Allâh'a duâ etmiştir.** (26/118, 119, 71/1-28, İ. KARAGÖZ 3/365)

(74).**'Nûh'un ardından biz, daha pekçok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik.'** Hûd, Sâlih ve Şuayb (as) gibi Rasuller gönderdik. **'Onlara apaçık âyetler getirdiler.'** Getirdiklerinin doğruluğuna dâir de delil, burhan ve mûcizelerle geldiler. (S. HAVVÂ, 6/457)

'Fakat onlar bir defa yalan dediklerine sonuna kadar bir türlü inanmadılar. İşte Biz, haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz.' (..) Katıksız ve düşmanca yalanlamaları sebebiyle geçmiş ümmetlerden yalanlayıcıların da kalplerini Allah mühürlediği gibi, **onlardan sonra gelip** onlara **benzeyenlerin kalplerini** de öylece **mühürler(iz)**. Bu buyruk, Peygamberlerin ve Resûllerin sonuncusu, Resûllerin efendisi Muhammed (sa)'i yalanlayan kimselere yönelik oldukça büyük bir uyarıdır. (S. HAVVÂ, 6/457)

10/75-82 MÛSÂ (A.S.) VE SİHİRBAZLAR

75. Sonra, onların ardından da Mûsâ ile Hârun'u âyetlerimizle birlikte Firavun ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. (Onlar da inanma husûsunda**) büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.**

76. Onlara tarafımızdan hak (mûcize**) gelince: "Şüphesiz bu apaçık bir sihirdir." dediler.**

77. Mûsâ (onlara**): "Size hak (**mûcize**) gelince dil mi uzatırsınız? Bir sihir mi bu? (**Bilin ki**) sihirbazlar umduklarına / kurtuluşa eremezler." dedi.**

78. Dediler ki: "Sen, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol**)dan bizi çeviresin de yeryüzünde otorite / büyüklük yalnız ikinize kalsın diye mi bize geldin? Biz ikinize de aslâ îman edecek değiliz."**

79. Firavun: "Bilgili (ve mahâretli) **bütün sihirbazları bana getirin." dedi.**

80. Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: "Atın atacağınız şeyleri (ortaya**)!" dedi.**

81. Onlar (hünerlerini ortaya**) atınca Mûsâ: "(**Meydana**) getirdiğiniz şey sihirdir, Allah şüphesiz ki onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozgunculuk yapan (**hîlekâr**)ların işini rast getirmez." dedi.**

82. Günahkârlar hoşlanmasa da Allah sözleriyle hakkı gerçekleştirecektir.

75-82. (75).**'Sonra onların ardından Mûsâ ve Hârun'u mûcizelerimizle Firavun'a ve adamlarına gönderdik.'** 'Âyetlerimiz'le maksat, Hz. Mûsâ'ya verilen dokuz mûcizedir. (Bu) **dokuz mucize** şunlardır: **(1).** Hz. Mûsâ'nın **âsâsı**nın büyük bir yılana dönüşmesidir (20/17-23), **(2).** Elini koynuna sokup çıkarınca **bembeyaz** olması (7/108, 20/22,23), **(3). Denizin yarılıp** yol açılması (10/90), **(4-7).** Allâh'ın İsrâiloğullarına **çekirge,** ekin böceği, **kurbağa ve kan** göndermesi (7/133), **(8).** Taştan **su fışkırması** (2/50, 60, 74), **(9).** Allâh'ın **Sînâ Dağı**nı İsrâiloğullarının tepelerine bir bulut gibi kaldırması(dır) (2/63).

Firavun'un erkek çocuklarını tek tek öldürttüğü bir dönemde, **Hz. Mûsâ'**nın bizzat onun **sarayında** ve himâyesinde **büyütülmüş olması** başlı başına bir mûcizedir. Ve ilâhi irâdenin mutlak gücünün açık bir göstergesidir. Fakat onlar, **î**mân çağrısını **kibir**lerine yedirememişlerdi. Hz. Mûsâ'nın getirdiği mûcizeleri **sihir** diye itham etmişlerdi. Fakat asıl engel, ellerinde tuttukları **nüfuz** ve **gücün kendilerinden alınması endişesiydi**. (KUR'AN YOLU, 3/126)

(81).**'**(İplerini ve değneklerini ortaya) **atınca Mûsâ: (**Meydana**) getirdiğiniz şey sihirdir. Allah, şüphesiz ki onu boşa çıkaracaktır.'** Bu âyet, büyücülük ve **sihirbazcılığın** bir fesatçılıktan ve **göz boyamadan** ibaret olduğuna delâlet eder. (H. DÖNDÜREN, 1/365)

'Allah, elbette fesatçıların işini düzeltmez.' Fesatçıların yaptıkları işler, kesinlikle ıslah olmaz. Bize düşen, **fesatçıla**rı ıslâha nisbet etmemek, onların yaptıklarına aldanmamaktır. **Allâh'ın şeriatına aykırı** her neye dâvet ederse etsin, o kimse **fesat** çıkaran kimsedir. Allâh'a dâvete karşı savaş açan herkes **fesatçı**dır. Onun hiçbir işine aldanmamalıyız. (S. HAVVÂ, 6/460)

Bu konuşmaların hemen ardından Mûsâ âsâsını yere attı. Büyük bir yılana dönüşen asâ, sihirbazların yılan gibi gösterdikleri iplerini ve değneklerini birer birer yutup yok etti. Bu mûcize karşısında **sihirbazlar** derhâl îman edip **secdeye kapandı**lar. (Ö. ÇELİK, 2/518)

10/83-87 MÛSÂ (A.S.) VE KAVMİ

83. Firavun ve ileri gelen (zorba**)ların kendilerine işkence yapmaları korkusu sebebiyle Mûsâ'ya (**başlangıçta**) kavminin bir kısım gençlerinden başkası inanmadı. Çünkü Firavun, o yerde (**Mısır'da**) cidden ululuk taslayan (**bir zorba**) ve gerçekten aşırı gidenlerdendi.**

84. Mûsâ dedi ki: "Ey kavmim! Şâyet Allâh'a (gerçekten**) inandıysanız ve O'na teslim olmuş iseniz, artık ancak O'na güvenip dayanın."**

85, 86. (Îman edenler de**) "Biz ancak Allâh'a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Zâlim kavm(**in zulmüne uğratmak**)la bizi imtihan (**konusu**) yapma! Bizi, rahmetinle o inkârcılar toplumundan kurtar." dediler.**

87. Mûsâ'ya ve kardeşine: "Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın; o evlerinizi kıblegâh (mescid**) yapın ve namazı da dosdoğru kılın. (**Ey Mûsâ**!** Artık**) îman edenlere (**kurtulacaklarını**) müjdele!" diye vahyettik.**

83-87. (83). Denildiğine göre Hz. Mûsâ döneminde bulunan Firavn, II. Ramses'tir. Mısır'daki arkeolojik eserlerde de kaydedildiğine göre, yayınladığı bir genelge ile tanrılığını ilân etmiştir. (S. HAVVÂ, 6/462)

'Sonunda Mûsâ'ya kendi kavminin (gençlerinden**) başka –Firavun ve çevresinin korkusu ile - îman eden olmadı.'** Hz. Mûsâ'ya gençler inanma cesâreti göstermişti. Hz. Muhammed de (a.s.) aynı durumla karşılaşmıştı. İslâm uğruna, zulme ve baskıya **cesâretle** göğüs geren **ilk Müslümanlar gençlerdi**. İlk sahâbiler arasında Resûlullah ile yaşıt olan tek sahâbi Ammar b. Yasir, ondan daha yaşlı olan sahâbi Ubeyde b. Haris Muttalibi idi. (MEVDÛDİ, 2/330, 331)

(84).**'Mûsâ dedi ki, 'Ey kavmim, eğer Allâh'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sâdece O'na tevekkül edin.'** Kur'ân-ı Kerim, ibâdet ile tevekkülü bir arada zikretmesi, birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkili olduklarını ortaya koymaktadır. **İslâm dâvetçileri**, eğiticileri kalplerini ibâdete bağlamaları, ibâdete alıştırmaları îcap etmektedir / gerekmektedir ki, gerçek tevekküle sâhip olsunlar. Böylelikle, hayâtın çeşitli aşamalarının yüklerini ve sorumluluklarını taşıyabilsinler, katlanabilsinler. (S. HAVVÂ, 6/464)

(87).**'Evlerinizi kıble(**ye dönük mescidler**) hâline getirin'** ifâdesi bence şu anlama gelmektedir: 'Bu evleri cemaatla namazın kılındığı ortak mekânlar ve toplantılarınızın yapıldığı merkezi yerler hâline getirin.' İfâdenin akabinde **'namazı ikâme edin'** emrinin gelmesi namazlarını tek tek değil, **cemaatle kılmaları** yolundaki îmâya delâlet eder. Çünkü Kur'an'daki 'ikâmetü 'ssalât' ifâdesi namazın topluca kılınması anlamında kullanılmıştır. (MEVDÛDİ, 2/333)

'(Ey İsrâiloğulları) **Evlerinizi mescidler yapın, namaz kılın ve…'** Hz. Mûsâ'nın –ibâdet ederken Kudüs yönüne dönmesi emri gelmeden önce- Hz. İbrâhim'in kıblesi olan Kâbe'ye yönelmekte olduğu ve âyette geçen **kıble** kelimesiyle **Kâbe'**nin kastedildiği kanaatini taşıyanlar bulunmakla berâber, burada maksadın **Beytü'l Makdis** olduğu yorumunu yapan müfessirler de vardır. (KUR'AN YOLU, 3/132)

10/88-89 MÛSÂ (A.S.)'IN BEDDUÂSI

88. Mûsâ (duâ edip**): "Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, Firavun'a ve ileri gelen yandaşlarına dünyâ hayâtında (**nice**) ziynet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz! Bunlar, senin yolundan saptırmaları için (**kullanılmakta**)dır. Ey Rabbimiz! Onların mallarını silip belirsiz hâle**

getir (yok et**) ve kalplerine şiddetle darlık ver (**bunalsınlar**). Çünkü onlar, acıklı azâbı görünceye kadar îman etmezler" dedi. [**krş**. 43/33-35]**

89. (Allah**) buyurdu ki: "İkinizin de duâsı kabul edildi. Yine doğruluğa (**ve doğru yola çağırmaya**) devam edin ve** (hakkı) **bilmezlerin yoluna aslâ uymayın."**

88-89. (88). **'Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver.'** Bir peygamber, Allâh'ın izni olmadan kavmine **bedduâ**da bulunamaz. Allah da, onlar arasında îman edecek hiç kimsenin bulunmadığını bildiği için buna müsâade eder. Nitekim Hz. Nûh'un kavmine **bedduâ**da bulunması da böyle olmuştur. (KUR'AN YOLU, 3/133)

Ebu Hanîfe'den rivâyetle başkasının **küfrüne rızâ küfür**dür. Ebu Mansur Mâtüridi'den yapılan nakle göre, konu ihtilâflıdır. Küfüre, küfür olduğu için rızâ **küfür**dür. Ancak, küfüre, küfür olduğundan değil de, Allâh'ın kaza ve kaderinin eserlerinden birisi olduğu için rızâ ise küfür değildir. (..) Bâzı kimseler, bu âyet-i kerimeyi, Allah bu kişiden intikam alsın diye temenni yoluyla yapılması şartıyla, belli bir kişinin küfrüne **bedduâ etmenin küfür sayılmayacağına** delil göstermişlerdir. (S. HAVVÂ, 6/467)

(89).**'Allah: İkinizin duâsı kabul olundu, buyurdu.'** İbn-i Kesir der ki: İmama uyan kimselerin imamın **fâtiha**yı okumasının akabinde **âmîn** demesi, onu okumak ayarındadır. Çünkü Hz. Mûsâ, **duâ etmiş,** Hz**.** Hârun da **âmin** emişti, diyen kimseler, görüşlerine delil olarak gösterebilirler. (S. HAVVÂ, 6/468)

10/90-93 FİRAVUN'UN BOĞULMASI

90. İsrâiloğulları'nı (Kızıl**)deniz'den geçirdik. Firavun ve askerleri de saldırmak ve zulmetmek için onların arkalarına düştü (**ve denize daldı**). Nihâyet boğulma durumuna gelince (**Firavun şöyle**) dedi: "Ben, İsrâiloğulları'nın inandığından başka hiçbir ilâh olmadığına inandım, artık ben (**O'na**) teslim olanlardanım." [**bk**. 20/78; 40/84-85]**

91. "Şimdi mi (îman ediyorsun**)? Hâlbuki sen bundan önce isyan etmiş ve (**böylece**) fesatçılardan olmuştun."**

92. (Ey Firavun!) **"Bugün de biz, senden sonrakilere ibret olması için cesedini (**batıp gitmekten**) kurtar(**ıp sâhile at**)acağız." Yine de insanlardan çoğu bizim âyetlerimizden hakikaten gafildirler. [**krş**. 7/103; 10/90-92; 43/55-56]**

93. Andolsun ki biz, İsrâiloğulları'nı çok güzel bir yere yerleştirdik Onlara temiz, güzel, hoş rızıklar verdik. Onlar, ancak kendilerine ilim (Tevrat) **gelinceye kadar ayrılığa düşmediler (**de ilim geldikten sonra ayrılığa düştüler**). Şüphesiz Rabbin kıyâmet günü, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında aralarında hüküm verecektir. [**krş**. 20/80-81]**

90- 93. (90). **'… boğulacağı anda Firavun: 'Gerçekten İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım.'** İslâm ümmeti, Firavun'un

kurtulmadığı ve onun îmânının makbul olmadığı üzerinde icmâ etmişlerdir. Bunun sebebi ise, eğer herhangi bir kavme îman etmeden önce azap gelecek olursa, azâbın geldiği esnada **îman** etmelerinin **makbul olmayacağı** şeklindeki Yüce Allâh'ın sünnetidir. (Mümin, 40/84, 85. Âyetler) (S. HAVVÂ, 6/470)

(92).**'Bugün de biz senden sonrakilere ibret olması için cesedini kurtaracağız.'** 92'nci âyetten ise, Hz. Mûsâ'ya karşı direnen ve denizde boğulan bu **Firavun'un cesedinin** mumyalanmadan, bir mûcize eseri korunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Cebelein mevkiinde mumyalanmadığı hâlde **hiç bozulmamış** bir **ceset** bulunmuştur. British Museum'da muhafaza edilen bu cesedin en az 3 000 yıllık olduğu tespit edilmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/135)

İbn-i Abbas'tan: Nebi (s) Medîne'ye gelince Yahûdiler **Aşûre orucu** tutuyor ve 'Bugün Mûsâ'nın Firavun'a üstün geldiği gündür' diyorlardı. Bunun üzerine Nebi (s) ashâbına dedi ki: Siz Mûsâ'ya onlardan daha yakınsınız. Bu yüzden oruç tutunuz.' (Buhâri, H. DÖNDÜREN, 1/366)

İşte bu, genel olarak bir kural oluşturan ve kaydedilmesi gereken düşüncelerden birisidir: Rasûlullah (s) kendisinden önceki bir rasul ile alâkası bulunan her bir ilişkiyi benimsiyor idi. Çünkü bizler, her bir rasûle bütün insanlardan daha yakınız. (S. HAVVÂ, 6/471, 472)

(93).**'Andolsun biz İsrâiloğullarını'** Tîh ile onları cezalandırdıktan sonra **'üstün'** şerefli **'bir yere yerleştirdik.'** Orada konaklamalarını sağladık. Çünkü yüce Allah onlara uzun bir dönem **Arz-ı Mukaddes'**i vermiş, ellerinde bırakmıştı. **'onları tertemiz ve hoş nîmetlerle rızıklandırdık.'** Hem tabiat itibariyle hem de şer'an hoşa giden faydalı, temiz, helâl rızıklarla onları rızıklandırdık. (S. HAVVÂ, 6/474, 475)

'Kendilerine ilim gelinceye kadar ihtilâfa düşmediler.' (..) İsrâiloğulları, ulaştıkları ilmin sonucunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bu da kendilerine yeterince açık ilâhi bildirim yapıldığı ve bu hususta hiçbir mazeretlerinin olmadığı hâlde, sırf kendi kusurları sebebiyle, **çıkar düşüncesi** ve beşeri tutkular uğruna **ayrılığa düştükleri** anlamına gelmektedir. Târihi bilgilere göre ilâhi vahye muhatap olan İsrâiloğulları, vahyin kendileri için sağlamış olduğu aydınlığı değerlendirip barış ve uygarlık yolunda ilerlemek yerine, **şahsi ihtirasları**yla akl-ı selimi dışlamalarının, özellikle **çıkar çatışmaları** üzerine temellenen bölünmelerin neticesinde anlaşmazlıklarla yüzyüze gelmişlerdir. (M. DEMİRCİ 1/651, KUR'AN YOLU 1/525'e atıfla)

10/94-97 SAKIN YALANLAYANLARDAN OLMA

94, 95. (Rasûlüm) **Eğer sen, sana indirdiğimiz (**geçmiş peygamberlerin haberlerin**)den (**ufak bir**) şüphe ediyorsan, senden önceki (**indirdiğimiz**) Kitab'ı** (Tevrat'ı) **okuyanlara sor. Ama andolsun ki Rabbinden gerçek** (olan Kur'an) **gelmiştir. O hâlde aslâ şüphe edenlerden olma! [**bk**. 7/157] 95. Sakın Allâh'ın âyetlerinden şüphe edenlerden olma! Yoksa (**dünyâ ve âhirette**) ziyâna uğrayanlardan olursun.**

96, 97. (Küfür ve inkârlarıyla**) Rabbinin (**azap**) kelimesi üzerlerine hak olanlar, kendilerine her türlü mucizeler gelse bile, acıklı azâbı görünceye kadar inanmazlar.**

94-97. (94).**‘Eğer sen, sana indirdiğimizden kuşkuda isen, senden önce kitabı okuyanlara sor.’** Sen onlardan Yüce Allâh’ın birçok rasuller göndemiş olduğunu ve rasullere sana indirilmiş vahyin benzeri vahiyleri indirmiş olduğunu öğrenmiş olacaksın. (S. HAVVÂ, 6/479)

Burada, dînî konularda herhangi bir şüphe içerisinde bocalayanların **ilim ehline** giderek bu problemini hâlletmeye çalışması gerektiğine de dikkat çekilmektedir. (İ. H. BURSEVİ, 8/229)

(96).**‘Onlara bütün mûcizeler gelmiş olsa bile, acı azâbı görünceye kadar** (inanmazlar)’ Bir kısım insanların ilâhi kânun gereği **helâk** olacakları haber verilmekte, onların îman etmesi için olağanüstü çaba gösteren Rasûlullah ve müminler **teselli** edilmektedir. Bu gibi kimselerin azâbı görmedikçe îman etmeyecekleri ifâde edilmektedir. Allâh’ın ezeli ilmiyle, onların îman etmeyeceklerini bilmesi, imtihan düzenini bozan bir husus değildir. (KUR’AN YOLU, 3/137)

‘Onlara her türlü âyet gelse bile’ onlar îman etmezler. ‘**Elem verici azâbı görünceye kadar’** İşte o zaman îman ederler. Fakat îmanlarının onlara faydası olmayacaktır. Çünkü Yüce Allâh’ın sünneti şudur: O azâbı gönderdi mi, hiçbir îmanın faydası olmayacaktır. Ancak, bundan sâdece bir tek olay müstesnadır ki, bu da Hz. Yunus ‘un kavminin olayıdır. (S. HAVVÂ, 6/480)

10/98 YÛNUS(A.S.)’IN KAVMİ

98. Fakat o (azâbı gördükleri**) vakit inanıp da îmanları kendilerine fayda veren bir memleket (**halkı**) olsaydı ya! Ancak Yunus’un kavmi hâriçtir. (**Çünkü**) bunlar (**azâbın geleceğini sezip hemen **îman edince, dünyâ hayâtında rezil ve rüsvâ olma azâbını onlardan kaldırdık ve onları bir zamâna kadar (**yaşatıp**) faydalandırdık. [**bk**. 37/139-148]**

98-98. ‘Keşke bir ülke hâlkı îman etseydi de, îmânı kendilerine fayda verseydi. Yalnız Yûnus (as**) ın kavmi müstesnâ.’** Rivâyet edilir ki Yûnus (a.s.) Musul yakınlarındaki Ninova’ya peygamber gönderilmiştir. **Ninova**, Musul bölgesinde, Dicle nehrinin kıyısında bir kasabadır. Ninova’lılar ise, Yunus (a.s.)ı yalanlayıp bunda ısrar ettiler. (İ. H. BURSEVİ, 8/233, 234)

‘..o alçaltıcı azâbı üzerlerinden kaldırdık.’ Şu hâlde, ey Müslüman! Sakın sen de Yûnus gibi **aceleci** davranıp da, bütün insanların öyle **çabucak inanmalarını bekleme**! İnanmıyorlar diye ümitsizliğe kapılma, onları inandırmak için Allâh’ın senden istemediği, görevin olmayan şeyler peşinde koşma! (En’am 6/35) Zîrâ inkâra şartlanmış olanlar, sen onlara en büyük mûcizeleri göstermiş olsan bile, inkârsılıktan vazgeçmeyeceklerdir. (M. KISA, 1/236)

Yunus peygamberin kavmi onu inkâr edince, kavminin helâk olacağını anladı ve onları bırakarak deniz yolculuğuna çıktı. Kavmi, onun haber verdiği **azâbın belirtilerini** görünce yaptıklarına pişman oldu ve azâbın gelmesi için Allâh’a duâ etti. (H. DÖNDÜREN, 1/366)

Fakat şehirler îman etmediler. Onlardan ancak çok küçük bir grup îman etmişti. Dolayısıyla o şehirlerin onların egemen sıfatı **imansızlık sıfatı**dır. Bu kuralın dışına tek bir kasaba çıkabilmiştir. Burada kasabadan maksat toplumdur. Toplumun burada **kasaba** şeklinde adlandırılması gösteriyor ki, peygamberlik misyonu taşıyan **peygamberler,** göçebe hayâtı yaşayan kitlelere değil, **uygar kentlerde** yaşayan toplumlara **gönderilmişler**dir. (S. KUTUB, 5/569) (27 Mart 2014 târihinde bilgisâyar ortamına kaydedildi.)

10/99-103 ALLÂH'IN İZNİ OLMADAN KİMSE İNANAMAZ

99. (Ey Peygamberim!) **Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi îman ederdi! (**Ama onları kendi irâdelerine bıraktı**.) O hâlde insanları, mü'min olmaları için sen mi zorlayacaksın? [**bk**. 2/256; 11/118-119; 16/93; 18/29; 32/13; 76/3-4]**

100. Allâh'ın izni olmadıkça hiçbir kimsenin îman etmesi mümkün değildir. (Allah**), murdarlığı (**azâbı / rezilliği**,** Allah için**) aklını kullanmayanlara verir. [**krş**. 67/10]**

101. (Ey Peygamberim! Kâfirlere) **De ki: "Göklerde ve yerde neler var bakın!" Ama bunca âyetler (**ibretler**) ve uyarmalar, inanmayacak bir topluma hiçbir fayda sağlamaz.**

102. Onlar (Müşrikler) **, kendilerinden önce gelip geçmiş (**ümmet**)lerin (**başlarına gelen acı**) günlerinin benzerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: "Haydi bekleyin, ben de sizinle berâber bekleyenlerdenim!"**

103. Sonunda azap gelince, peygamberlerimizi ve îman edenleri kurtarırız. Böylece üzerimize düşen bir borç olarak mü'minleri kurtarırız.

99-103. (99). **'Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi îman ederdi! 'O hâlde insanları, mümin olmaları için sen mi zorlayacaksın?** Allah, dinde yâni **îmanda zorlamadı**, irade hürriyeti ve tercih hakkı verdi, özgür bıraktı. İsteyen Müslüman olur gereğini yapar, isteyen de kâfirlikte kalır. Kimi de bunların arasında fasık ve münâfık olur. (2/256, 3/19, 76/3) Dünyâda Kur'ân'ın / İslâm'ın yolundan sapmış olanlar, âhirette bu suçun kendilerinde olduğunu itiraf edeceklerdir. (7/23, 28/16, 34/50) (H. T. FEYİZLİ, 1/219)

'**Öyleyse insanları îman etsinler diye sen mi zorlayacaksın**? Yâni senin böyle bir görevin yoktur ve bundan dolayı da tasalanma. Çünkü dinde **zorlama yok**tur, hidâyeti yaratmak Allâh'ın işidir. Allâh'ın sünneti de fasıklara, zâlimlere, büyüklük taslayanlara, zorbalara hidâyet vermemek şeklinde cereyan edegelmiştir. (S. HAVVÂ, 6/481)

Ancak yüce Allah, peygamberler aracılığıyla hakkı ve doğruyu bildirmiş, kimseyi îmâna zorlamamıştır. Çünkü **'Dinde zorlama yoktur.'** (2/256). **'**(Ey Peygamberim!) **De ki: Hak Rabbinizden gelmiştir, artık dileyen îman etsin, dileyen inkâr etsin.'** (18/29) âyetiyle insanların îman edip etmemekte özgür olduklarını bildirmiştir. Peygamberin görevi de insanları îmâna zorlamak değil (88/21-22), sâdece **tebliğ** etmektir. (13/40; İ. KARAGÖZ 3/380).

(100).**‘Allâh’ın izni olmadıkça hiçbir kimsenin îman etmesi mümkün değildir. (**Allah**), murdarlığı (**azâbı/rezilliği**,** Allah için**) aklını kullanmayanlara verir.’** “Allâh’ın izni olmadıkça hiç kimse îman edemez.” demek, “**herkes O’nun** irade ve **iznine muhtaç**” demektir. Muhtaçlık ise O’ndan ihlâsla istemeyi ve iznine lâyık olmayı gerektirir. Yoksa îman etmemek, O’nun izin vermediğinden değildir. (H. T. FEYİZLİ, 1/219)

Şânı yüce Allâh’ın bilgisi her şeyi kuşatıcıdır. Her bir insanın neler yapacağını ezelden beri bilmiştir. O bunu, adâletinin bir gereği olarak dilemiş, kudretiyle ortaya çıkarmıştır. İlim, keşfedicidir, cebredici değildir. İnsan ise muhayyerdir. **Hidâyeti tercih eden** bir kimse, onun sebeplerini de yerine getirdiği takdirde Allah onu hidâyete başarılı kılar. Sapıklığı seçip, hidâyetin sebeplerini reddeden bir kimseye de Allah dalâleti kolaylaştırır. (Leyl, 92/5-10) (S. HAVVÂ, 6/484)

‘Allâh’ın izni olmadıkça hiçbir kimse îman edemez’ cümlesi, Allâh’ın insanlar üzerindeki mutlak tasarrufunu ifâde eder. Ancak îman etmek isteyenlere Allah engel olmaz, aksine bundan râzı olur. (İ. KARAGÖZ 3/381).

10/104-109 ALLAH’TAN BAŞKASINA YALVARMA

104, 105, 106. (Ey Peygamberim!) **De ki: “Ey insanlar! Eğer benim dînim hakkında şüphe içinde iseniz, ben Allah’tan başka sizin taptıklarınıza tapmam. Ben ancak sizi öldürecek olan Allâh’a kulluk ederim. Ben mü’minlerden olmakla emrolundum.” 105. “Ve yüzünü hanîf (**Allâh’ı birleyici**) olarak dîne çevir. Sakın müşriklerden olma!” 106. “Allah’tan başkasına, sana ne fayda ne de zarar verebilecek olan şeylere yalvarıp tapma / tapınma! Eğer (**bunu**) yaparsan o takdirde şüphesiz ki sen, (**kendine**) zulüm edenlerden olursun.” (**diye emrolundum**). [**bk**. 25/68]**

107. (Ey Peygamberim!) **Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa artık onu, kendisinden başka kaldıracak (**hiçbir güç**) yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O’nun lütfunu geri çevirecek hiçbir kuvvet de yoktur. (**O,**) kullarından dilediğini buna eriştirir. O çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.**

108. (Ey Peygamberim!) **De ki: “Ey insanlar! Rabbinizden size hak (**Peygamber ve Kur’ân**) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için doğru yola gelmiş olur. Kim de (**haktan**) saparsa, ancak kendi aleyhine sapmış olur. Ben sizin üzerinizde bir vekil (**ve bekçi**) değilim.”**

109. (Rasûlüm**!) Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.**

104-109. (104).**‘Bilin ki, Allah’tan başka taptıklarınıza ibâdet etmem.’ ‘Allah’tan başka taptıklarınıza’:** İster put, ister insan, ister varlık, ister toplum, ister mânevi bir şey, ister maddi bir şey, isterse de başka bir şey olsun, onların hiç birisine **ibâdet etmem.** (S. HAVVÂ, 6/488)

(105).**‘Ve yüzünü hanif olarak dîne çevir.’** Sen Allâh’ın sana emrettiği şeye yönelerek dosdoğru yolu izle veya Allâh’ın dînine doğru **dosdoğru** git, sağa sola iltifat etme, **ibâdetini yalnızca Allâh’a tahsis et,** sâdece O’na ihlâsla ibâdet et. **Hanif** de bütünüyle şirkten uzaklaşan, ayrılan, demektir. **‘Sakın müşriklerden olma, diye emrolundum.’** İtikâden, amelen, konum ve tavır olarak, davranış ve yaşayışınla aslâ müşriklerden olmamak emri de bana verilmiş bulunuyor. (S. HAVVÂ, 6/488)

(107).**‘Allah sana’** fakirlik, hastalık, darlık veya buna benzer **‘bir sıkıntı dokundurursa’** isâbet ettirirse **‘onu yine O’ndan’** yâni Allah’tan **‘başka giderecek’** senden onu kaldıracak kimse **‘yoktur. Sana’** âfiyet, zenginlik veya yeryüzünde hâlife kılmak gibi **‘bir iyilik dilediği takdirde O’nun lütfunu’** dilediğini gerçekleştirmeyi **‘engelleyecek de yoktur. O bunu’** yâni bu hayrı **‘kullarından dilediğine eriştirir.’** (S. HAVVÂ, 6/489)

İyilik, servet, sağlık ve bolluk gibi bütün nîmetler, Allâh’ın kudretinin eseri olduğu gibi; kötülük, yoksulluk, hastalık, kıtlık ve pahalılık gibi bütün musibetler de **Allâh’ın kudreti**nin sonucudur. Bütün bunlar, ancak Allâh’ın dilemesi, izin vermesi ve var etmesi ile olur. Bununla birlikte musibet ve kötülüklerin insanın başına gelmesinde insanların **kendi davranışlarının etkisi var**dır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **‘Sana gelen her iyilik Allâh’ın lütfu iledir. Sana gelen her kötülük de kendi** (işlediğin günah) **sebebiyledir.’** (4/79). (..) İyiliği de kötülüğü de yaratan Allah’tır. Ancak **iyilik** Allâh’ın bir lütfu ve ihsânı, **kötülük** ise insanın maddî veya mânevi hatâsının netîcesidir. Şu âyet bunun açık delîlidir: **‘Başınıza gelen musibetler, kendi ellerinizin yaptığı** (hatâlar) **sebebiyledir.’** (42/30; İ. KARAGÖZ 3/386).

(108).**‘ve ben sizin başınızda bir bekçi değilim.’** Sizi hidâyete yönelmeye mecbur etmek üzere görevlendirilmiş bir koruyucunuz değilim. Veya siz mümin olmadıkça, sizden dolayı sorumlu tutulacak değilim. Yâni ben, sizin îmânınızdan sorumlu olmam, ben sizin için sâdece bir uyarıcıyım, hidâyetise Allah’tandır. (S. HAVVÂ, 6/491) Sâdece vahiy ve risâleti tebliğ edip, hatırlatmak ve öğüt vermek emredilmiştir. (İ. H. BURSEVİ, 8/253)

‘(Rasûlüm**!) Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.’** ‘Sana **vahyedilene uy’** emri, Peygamberin sahsında bütün müminlere yöneliktir. Peygambere emir, aynı zamanda müminlere emirdir. Başka âyetlerde müminlere Allah’tan indirilene uymaları emredilmektedir: **‘**(Ey müminler!) **‘Allâh’ın indirdiğine uyun’** (2/170). **‘**(Ey müminler!) **Rabbinizden size indirilene uyun.’** (7/3, 31/21). **‘Kur’ân’a uyun’** emri, herhangi bir şarta ve kayda bağlanmadan mutlak olarak zikredilmiştir. Bu itibarla, **Kur’an’daki tüm emirler** aksi bir delil ve karîne bulunmadıkça **bağlayıcıdır,** uygulanması gerekir. (İ. KARAGÖZ 3/388).

11/ H Û D S Û R E S İ

Sûre 123 âyettir. 12, 17, 114 üncü âyetler Medîne'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. 50-60 arası âyetlerde Hûd (a.s.)'ın hayâtı anlatıldığından, sûreye bu ad verilmiştir. Hûd'dan başka Nuh, Sâlih, İbrâhim, Lût, Şuayb ve Mûsâ (a.s.) gibi peygamberlerin kıssalarından da söz edilir. (H. DÖNDÜREN, 1/366)

Hadis: Hûd sûresi ve Vâkıa, Hâkka, Mürselât, Nebe' ve Tekvir gibi kardeşleri beni **ihtiyarlattı'.** (Tirmizi'den Ö. ÇELİK, 2/533)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

11/1-5 YALNIZ ALLÂH'A KULLUK

1-2. Elif. Lâm. Râ. (Bu**,) öyle bir Kitap'tır ki âyetleri, hikmet sâhibi, her şeyden haberi olan (**Allah**) tarafından sağlamlaştırılmış, sonra da Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye (**herşey onda**) açıklanmıştır. (**Ey Peygamberim! De ki**:) "Şüphesiz ben size, O'nun tarafından (**gönderilmiş**) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim."**

3. (Ey İnsanlar!) **"Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin ki sizi belirlenmiş bir vakte kadar** (dünyâda) **güzel bir geçimle faydalandırsın ve her erdemli / iyi hareket sâhibine de (**lâyık olduğu**) ihsânını / mükâfâtını fazlasıyla versin. Eğer (**îmandan**) yüz çevirirseniz, elbette ben, sizin için büyük günün azâbından korkarım."**

4. (Ey insanlar!) **Dönüşünüz ancak Allâh'adır. O her şeye kâdirdir.**

5. (Ey müminler!) **Haberiniz olsun ki (**münâfıklar**,** müşrikler kinlerinden**,) O (**Allâh'ın Rasûlü'**)nden gizlenmek için göğüslerini çevirir / görmezden gelirler. Yine haberiniz olsun ki (**gizlenmek için**) örtülerine büründükleri zaman da (**Allah onların**) neyi gizlediklerini ve neyi açığa çıkardıklarını bilir. Çünkü O sînelerin özünü bilendir.**

1-5. (1).**'Elif, lâm, râ. Bu, âyetleri muhkem kılınmış sonra da Hakîm ve Habîr olan (**yâni Allah**) tarafından uzun uzadıya açıklanmış bir kitaptır.' 'âyetleri muhkem kılınmış:** Muhkem, yâni her bakımdan boşluktan uzak, bozulmak ihtimâli olmayan, gâyet sağlam ve muntazam veya hakîm yâni yüce hikmetleri içeren, hikmet nizâmı ile düzenlenmiş. (ELMALILI, 4/513)

Yâni, bu kitabın âyetlerinde hükümler, kıssalar, öğütler etraflı bir şekilde beyan edilmiştir. Kur'ân âyetleri, bir bakıma muhkemdir. Onlar için eksiklik, tutarsızlık, gevşeklik söz konusu

değildir. **Fussilet: Uzun uzadıya açıklanmış:** Bölüm bölüm, sûre sûre, âyet âyet gibi kısımlara ayrılmış(tır) (S. HAVVÂ, 7/17)

Bu kitap, her hangi bir insan tarafından ortaya konmamış olup, Allah tarafından (..) açıklanmıştır. **Âyetlerin sağlam kılınmas**ından maksat, onların hem lâfız hem anlam bakımından bozukluk, **eksiklik**, noksanlık ve **çelişkiden uzak** olmasıdır. (KUR'AN YOLU, 3/145)

'…Allah tarafından âyetleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.' Âyetlerin **'açıklanmış olması'** müfessirler tarafından başlıca **üç şekilde** yorumlanmıştır: **(a)** Kur'ân'ın sûrelere , sûrelerin âyetlere; âyetlerin de emir, yasak, helâl, haram, sevap, günah, cezâ ve benzeri çeşitli alanlarla ilgili hükümleri, öğüt, kıssa, haber, vaad ve uyarıları kapsayan içeriklere ayrılmış olması; Allâh'ın varlığı ve birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilip Allah huzûrunda toplanılacağına dâir delilleri içermesi(dir). **(b)** Kur'an âyetlerinde insanların dünyâ ve âhiret hayatlarında muhtaç oldukları şeylerin, **helâl ve haramlar**ın ana hatlarıyla veya yerine göre ayrıntılı olarak açıklanmış olması(dır). **(c)** Kur'an âyetlerinin **yirmiüç yıl**da ihtiyaçlara göre parça parça inmiş olması(dır). (ELMALILI'dan, KUR'AN YOLU, 3/146)

(2).**'Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye.'** Kur'ân-ı Kerim'in **muhkem ve uzun uzadıya açıklanması** özellikleri, yüce Allâh'a ibâdet maksadını gerçekleştirmek içindir. **İstiğfar** ve **ibâdet** ise, birbirinden ayrılmaz şeylerdir. Kur'ân'daki teşrii hükümler, düzen ve direktiflerin, her türlü âdâbın maksadı, **ibâdet**tir. **'Ben cinleri ve insanları da ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım.'** (Zariyat, 51/56; S. HAVVÂ, 7/20)

'Şüphesiz ki ben size O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeciyim.' Âyet-i kerîmelerde uyarmanın müjdelemeden öne alınması, gâfil ve kâfirler hakkında uyarının müjdeye öncelikli olduğunun delîlidir. Nitekim Rasûlullah, İslâm'ın ilk dönemlerinde böyle yapıyordu. (..) Rasûlullah (s) **Safâ tepesi**ne çıkar, Kureyş'lileri şiddetli azabın gelip çatmasından önce, sizi uyaran kimseyim' buyurmuştur. Mü'minler söz konusu olduğunda, müjdelemek öne alınır. (S. HAVVÂ, 7/20, 21)

(3).**'Bir de Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra O'na tevbe edin.'** **Hadis**: 'Rabbinize tevbe ediniz. Allâh'a yemin ederim, ben hergün Rabbime **yüz** defa **tevbe** ediyorum. (Müslim ve Ebû Dâvud'dan, S. HAVVÂ, 7/21)

Hadis: Benim kalbim de bâzan (başka şeylerle) meşgul olur. O kadar ki, günde **yüz** defa **istiğfar** ederim' (Müslim, Ebû Dâvud'dan, S. HAVVÂ, 7/21)

'Her fazilet sâhibine hak ettiğini versin' Yüce Allah bu âyette, **emrine uygun** bir hayat tarzı **yaşayan** müminlere – her birey için söz konusu olmasa da – **maddî nîmetler yanında mânevi imkânlar da vâdetmektedir**. Nitekim Allah Teâlâ: **'Erkek ve kadın mümin olarak kim iyi amel yaparsa onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfâtını yaptıklarının en güzetiyle veririz.'** (Nahl 16/97) âyetinde, buyruklarına göre hareket eden müminlere mutlu ve müreffeh bir hayat yaşatacağını açıkça beyan etmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, takvânın gereğini ve tevbenin şartlarınıyerine getirenlerin mutlu bir hayat sürmeleri, bu tür bireylerin oluşturduğu toplumların **mutlu ve müreffeh olacağı** anlamına gelmektedir. Buna karşılık Allâh'a isyan eden ve **inkâr içinde yaşayanlar** hayattan güzel bir şekilde yararlanamaz; maddi bakımdan bolluk içerisinde yüzseler de **mânevi bakımdan huzur ve sükûn bulamazlar.** Böyle olunca da söz konusu insanların oluşturduğu toplumlarda

fazîletin yerini rezîlet alır ve oralarda ahlâktan, mâneviyattan ve erdemden aslâ söz edilemez. (M. DEMİRCİ, 1/662)

Yüce Allah îman edip sâlih amel işleyenlere yaptığı iyi amellerinin **on katı**ndan (6/160) **700 katı** hattâ daha fazlası ile karşılık verir. (2/261). Günah işleyenlere ise, sâdece **misliyle cezâ** verir. (42/40). Küfür ve şirk üzere ölen kimseler için âhirette verilecek hiçbir pay yoktur. (2/200, 3/77). Çünkü onlar, yaptıkları iyi işlerin ve iyiliklerin karşılığını dünyâda alırlar. (11/15, 46/20; İ. KARAGÖZ 3/393).

Hadis: Her kim bir kötülük işlerse, bu onun aleyhine bir kötülük olarak yazılır. Her kim bir iyilik işlerse, onun lehine on iyilik olarak yazılır.' (Hadisin devamı var, İbn Cerir'den, S. HAVVÂ, 7/21)

(4).**'Allâh'a dönüş'** ile maksat, ölümden sonra kıyâmet kopunca insanların diriltilmesi, mahşer yerinde toplanıp hesaba çekilmesi; sonuçta müminlerin cennete, kâfirlerin cehenneme gitmesidir. (İ. KARAGÖZ 3/394).

(5).**'Görmüyor musunuz, onlar düşmanlıklarını gizlemek için göğüslerini çeviriyorlar.'** Müşriklerin Hz. Peygamber'e sırtlarını dönmeleri mecâzi anlamda olup,onun Allah'tan getirdiği gerçekleri kabul etmediklerini, **bu çağrıya kulak vermedikleri**ni ifâde etmekte, aynı zamanda akıl ve kalplerini bâtıl inançlarla örtmüş olduklarına, bu sebeple **gerçeklere karşı kapalı** ve duyarsız kaldıklarına işâret etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Nûh'un dâvetini kabul etmeyen inkârcıların davranışları hakkında da bu tür ifâdeler kullanılmıştır. (krş. Nûh 71/7; KUR'AN YOLU, 3/147)

11/6-8 İNSANIN İMTİHÂNI

6. Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allâh'a âit olmasın. (Allah**) onların** (dünyâda) **duracağı yeri de, emânet edileceği (**toprağa verileceği**) yeri de bilir. Hepsi apaçık bir kitapta (**Levh-i Mahfûz'da**)dır. [**krş**. 2/28; 6/59, 98; 29/17]**

7. (Ey insanlar!) **Arş'ı su(**dan ibaret olan kâinat**) üzerinde (**herşeyi kuşatmış**) iken, hanginizin amelinin (**sevapça**) daha güzel olacağı husûsunda sizi sınamak için gökleri ve yeri altı aşamada yaratan O'dur. (**Rasûlüm**!** Böyle iken**) eğer sen küfre sapanlara: "Muhakkak ki siz ölümden sonra dirileceksiniz." demiş olsan, onlar mutlaka: "Bu** (Kur'an)**, apaçık bir sihirden (**aldatmadan**) başka bir şey değildir." derler. [**bk**. 18/7; 21/35; 41/11-12; 67/2]**

8. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki onlardan** (müşriklerden) **azâbı sayılı (**az**) bir vakte kadar geciktirsek, mutlaka onlar: "Onu alıkoyan nedir (**gelse ya**)?" derler. Haberiniz olsun ki o (**azap**) onlara geldiği gün, artık kendilerinden geriye çevrilecek değildir. Kendisiyle alay etmekte oldukları (**azap**) onları kuşatacaktır.**

6-8. (6).**'Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allâh'a âit olmasın.'** Gerek insan, gerek diğer canlıların rızkı, kuvveti, gıdası ve beslenmesi, yaşamak için gerekli olan

bütün şartlar ve sebepler Allâh'a âittir, Ondandır. Tabii ve irâdi olarak o canlının o **rızka kavuşması** Allâh'ın yükümlülüğü altındadır. (ELMALILI, 4/518)

(Allah**) onun durduğu ve emânet bırakıldığı yeri bilir.'** Karar ettiği yeri de bilir, emâneten bulunduğu yeri de bilir. Durduğu, oturduğu yeri de bilir, gezdiği dolaştığı yeri de bilir. Sulbü de rahimi de bilir. Yattığı yeri de bilir, öleceği yeri de bilir. Ona göre rızkını verir. (ELMALILI, 4/519)

Apaçık kitap: Levh-i mahfuz. (KUR'AN YOLU, 3/148, ELMALILI, 4/519)

(7).**'Gökleri ve yeri altı aşamada yaratan O'dur.' 'Arşı su üstünde idi.'** Burada **arş**ın ve suyun, göklerin ve yerin yaratılmasından önce yaratılmış olduğuna dâir bir delil vardır. **Arş** üstte, **su** da altta idi. (S. HAVVÂ, 7/23, 24)

Burada anlatılan **arş**ın mahiyeti bilinmediği gibi, **su**yun içeriği de bilinmediği için **Allâh'ın arşının su üzerinde olması'** müteşabih kalmakta, bundan maksadın ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir. (KUR'AN YOLU, 3/149)

(..) Söz konusu âyette Rab Teâlâ hayat için en zarûri madde olan **suyu yarattıktan sonra** gökleri ve yeri de **altı günde hâlkettiğinden** söz etmiştir. Yâni bu ifâde ile anlatılmak istenen ELMALILI'nın da dediği gibi ilk yaratılış meselesidir. Nitekim Hz. Peygaamber (s)'in de buyurduğu gibi: 'Allah vardı ve O'nunla berâber hiçbir şey yoktu.' (Buhâri) Ancak Allah Teâlâ gökleri ve yeri yaratmayı murad edince, her ikisine de **'isteyerek veya istemeyerek gelin'** diye emir verdi. Onlar da **'isteyerek geldik'** diyerek oluşumlarını tamamladılar. (Fussilet 41/11). Böylece **'arşı su üzerinde idi'** ifâdesinin, göklerin ve yerin **altı günde yaratılışından** bahseden **mecâzi** bir söz olduğu anlaşılmış oldu. Yaratılışın ardından da **'Sonra Allah arşa istivâ etti.'** (Araf 7/54) buyurarak, Yüce Allah kâinâtın idâresini kendi tasarrufu altına aldı. (M. DEMİRCİ, 1/666)

Arş kavramı, yücelik ve yükseklik ifâde eder. **'Arş'** bütün âlemi kuşatan, içeriğini insan aklının kavrayamadığı, altında gökler, cennet, sidre ve kürsü bulunan bir varlıktır. Arş, **'saltanat tahtı'** anlamından alınmış, hükümdarlık ve saltanattan kinayedir. **'Allâh'ın arşı'** demek, O'nun **hükümranlığı** ve saltanatı, hâkimiyeti ve iktidârı demektir. (İ. KARAGÖZ 3/398)

Kur'ân'da yeryüzünde ne varsa insanlar için yaratıldığı (2/29), göklerde ve yerde bulunan her varlık, insanın emrine verildiği (Câsiye 45/13), insan ise **kulluk etmek** için yaratıldığı (Zâriyat 51/56) sonuçta göklerin, yerin ve her ikisi arasında bulunan her şeyin Allâh'a **kulluk** etmeye imkân vermek için yaratıldığı anlaşılmıştır. Nitekim **yer** ve **göklerin** insanlığa hizmetinin yanında dâimâ yüce **Allâh'ı tesbih ettiği** de bildirilmiştir. (bk. İsrâ 17/44) Buna göre insan dışındaki varlıklar da ilâhi irâdeye boyun eğerek bir mânâda **O'na boyun eğmektedir**ler. (KUR'AN YOLU, 3/149)

Hadis: 'Allah vardı, O'ndan başka hiçbir şey yoktu. Arş'ı su üzerinde idi. Herşeyi Levh-i Mahfuz'da yazdı. Gökleri ve yeri yarattı.' (Buhâri Bed'ül Halk 1; İ. KARAGÖZ 3/399).

Hadis: 'Allah yaratıkların kaderlerini, gökleri ve yeri yaratmadan **elli bin sene önce** takdir etti. O zaman **Arş'ı su üzerinde** idi.' (Müslim Kader 16; İ. KARAGÖZ 3/399)

(8).**‘Sayılı bir süreye kadar üzerlerinden azâbı erteleyecek olsak: ‘Bunu’** yâni azâbı inmekten **‘alıkoyan da ne? Derler.’** Yâni onlar müminlere şunu söylemek isterler: Sizin bu söylediklerinizi kesinlikle doğru değildir. Şâyet doğru olsaydı azâba uğratılmış olmalıydık. Ancak böyle diyenlere cevap şudur: **‘Dikkat edin, onlara azâbın geldiği gün aslâ onlardan geri çevrilemeyecek’** kimse onu önleyemeyecek, bertaraf edemeyecek **‘alaya aldıkları şey’** olan azap **‘onları çepeçevre kuşatacaktır.’** Üzerlerine inecek, her taraflarını kaplayacaktır. İşte bu buyruk onların **‘Bunu alıkoyan da ne?’** şeklindeki sözlerini alay yollu söylediklerinin delilidir. (S. HAVVÂ, 7/25)

Mekkeli **müşrikler**, âhiret hayâtını ve inkâr edenlerin cehennemde cezâlandırılacağını, Allâh’ın peygamberlerini ve dînini yalanlayanlarınbaşlarına âfetler geldiği haberlerini **alay ederek,** cezanın hemen gelmesini istiyorlardı. Hattâ bâzıları: **‘Ey Allâh’ım! Eğer şu Kur’an senin katından inmiş hak ise, hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem dolu bir azap getir.’** (8/32) diyorlar, gelmesini istediği azap gelmeyince alay ederek ‘azâbın gelmesine ne engel oluyor?’ diye soruyorlardı. Âyette azâbın hemen gelmemesi: **‘Ey Peygamberim! Sen içlerinde iken Allah onlara azap edecek değildi’** (8/32) şeklinde beyan edilmektedir. Bu âyette ise, ‘azâbın geldiği günartık onlardan azâbın uzaklaştırılmayacağı ve alay ettikleri azâbın kendilerini çepeçevre kuşatacağı’ bildirilmektedir. (İ. KARAGÖZ 3/401, 402)

11/9-11 NİMETLERLE İMTİHAN

9. Andolsun ki biz, insana tarafımızdan bir rahmet (sağlık ve servet gibi bir nîmet**) tattırır da sonra onu ondan çekip alırsak, muhakkak o, (**hemen önceki nîmetleri unutan**) çok ümitsiz ve çok nankör bir kimse olur.**

10. Yine andolsun ki kendisine dokunan zarar (ve sıkıntı**)dan sonra, ona nîmeti (**ve rahatı**) tattırırsak mutlaka (**insan**): “Başımdan kötülükler gitti.” der (**şükrü unutur**). Doğrusu o, böbürlenir ve şımarır durur.**

11. Ancak (sıkıntılara**) sabredip sâlih amellerde bulunanlar böyle değildir. İşte, gerçek mağfiret ve büyük mükâfat onlar içindir.**

9-11. (9).**‘Andolsun ki biz, insana tarafımızdan bir rahmet (**sağlık, güvenlik, üstün makam, zenginlik gibi nîmetler**) tattırır da sonra onu ondan çekip alırsak, muhakkak o, (**hemen önceki nîmetleri unutan**) çok ümitsiz ve çok nankör bir kimse olur.’** Gelecek hakkında bütün ümidini yitirir. ‘Allah yine verir’ demez. Geçmişi de hemen unutur. ‘Bugün vermediyse dün vermişti’ deyip şükretmez. Büsbütün nankör biri oluverir. Daha önce verilmiş olan nîmetlerin hepsini toptan inkâr etmeye varıncaya kadar ileri gider. Günaha girer, tevbe ve istiğfar etmek hatırına gelmez. (ELMALILI, 4/527)

(10).**‘Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nîmet tattırsak’** meselâ hasta iken iyileşir, fakir iken zenginleşiverir, zayıf iken güçlenir, azledildikten sonra yeniden önemli bir göreve atanır. (ELMALILI, 4/527) **‘mutlaka kötülük benden gitti der’** musîbetler uzaklaştı der, şükretmez, öğüt almaz. (S. HAVVÂ, 7/25)

‘sevinir, övünür’ Sevinçlidir ve şımarır. Allah korkusu hatırına bile gelmez olur. Şükredeceği yerde caka satar, gururlanır.(..) Hâsılı insan, dünyâda nîmetten veya zorluktan boş kalmaz, bolluk veya yokluk içinde ömür sürer: Bâzan **yoklukla sınanır**, bâzan **bollukla sınanır.** Ve insanoğlu yaratılıştan gelen bir özellikle rahmetten, nîmetten zevk alır, onun kaybından dolayı da üzüntü duyar, acı çeker. (..) Buna karşılık yokluk ve sıkıntı tecrübesi gördüğü hâldebir nîmet tadınca, bir daha hiç acı çekmeyecekmiş gibi ve o nîmet sırf kendisinin emeği ve buluşu imiş gibi, artık geleceğinden emin olarak ferahlanır, övünür, **şımarır, kibirlenir** ve böbürlenir. İşte daha yukarıda sözü edilen Kur’an ve kutsal şeylerle **alay etme psikolojisi** de bu ruh hâli ile ilgilidir. (ELMALILI, 4/527, 528)

Her **iki durum** da **mümin hesabına** ayrı birer **hayır**dır. Peygamberimiz (s) buyurduğu gibi böyle bir durum, böyle **çift bir mutluluk** sâdece müminler için söz konusudur. (S. KUTUB, 6/45, 46)

Hadis: ‘Müminin durumu gıpta ve hayranlık vericidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sâdecemüminde vardır. **Sevinecek** bir şeye erişse **şükreder**, bu onun için **hayır olur**. Başına bir **belâ** gelecek olsa **sabreder**, bu da onun için **hayır olur**. (Müslim Zühd 64’den, Ö. ÇELİK, 2/541)

(11).**‘Sâdece sabredip de sâlih ameller işleyenler böyle değildir.’** Onlar sıkıntılı mihnet zamanlarında ümit kesmezler, nankörlük etmezler. Bu sıkıntılı zamanların geçip gitmesinden sonra rahatladıkları zaman da **böbürlenmezler,** azmazlar. İşte bundan dolayı onlar Allâh’ın ihsan ve bağışına lâyık olurlar: **‘İşte onlara’** günahları dolayısıyla **‘mağfiret ve büyük ecir’** olan cennet **‘vardır.’** (S. HAVVÂ, 7/26)

11/12-14 KUR’ÂN MEYDAN OKUYOR

12. (Ey Rasûlüm!) **Belki sen, (**putperestlerin**:) “Ona bir hazîne indirilmeli veya berâberinde bir melek gelmeli değil miydi?” demelerinden dolayı göğsün daralarak sana vahyolunanın bir kısmını (**duyurmayı**) neredeyse terk edecektin. (**Şunu bil ki**) sen ancak (**Allâh’ın azâbına karşı**) bir uyarıcısın. Allah ise herşeye hakkıyla vekildir (**onların cezâsını O verecektir**). [**bk**. 15/97-98; 25/7-8]**

13. Yoksa Kur’ân’ı kendisi uydurmuş mu diyorlar? (Ey Peygamberim!) **De ki: “Öyleyse siz de uydurulmuş olarak onun benzeri on sûre getirin. Allah’tan başka gücünüzün yettiği kimseleri de (**yardıma**) çağırın; eğer (**iddiânızda**) doğru kimseler iseniz.” [**krş**. 2/23-24; 10/38; 17/88]**

14. (Ey müminler!) **Şâyet onlar** (müşrikler) **bu dâvetinizi kabul etmezlerse, bilin ki o (**Kur’ân**), ancak Allâh’ın ilmi (**ve izni**) ile indirilmiştir ve O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Artık müslüman (**oluyor**) musunuz?**

12-14. (12).**‘Onunla göğsün daralır.’** Yâni o vahyolunan âyetlerin bir kısmını onlara okuyup tebliğ ederken belki sıkılırsın. Nitekim Mekke’nin ileri gelenleri ‘Şu Mekke dağları altın oluverse ya’ demişlerdi. Diğer bir kısımları da ‘Berâberinde bir melek gelip onun peygamberliğine şahitlik etse de görsek ya’ diyorlardı. Fakat sakın sıkılma ve bırakma. Sana

ne vahyolunuyorsa onlara oku ve **tebliğ** et. Onların ileri geri konuşmalarına hiç önem verme. (ELMALILI, 4/528)

Bu buyruklarda Allâh'ın kitâbını bütünüyle veya bir kısmını **'insanlar ne der?'** korkusuyla terk eden herkes için büyük bir ders vardır. (S. HAVVÂ, 7/29)

'Sen ancak bir uyarıcısın.' Senin sâdece, gelen vahiy ile onları uyarmak, **tebliğ** etmek görevin vardır. Onlar senin tebliğini reddetseler, küçümseseler bile **aldırış etme**, üzülme. Sen bundan sorumlu olmazsın. (S. HAVVÂ, 7/29)

'Allah, her şeye vekildir.' Her hususta ona tevekkül et ve güven. O seni korur, dilerse hazîne de gönderir, melek te gönderir. Nitekim daha sonra Bedir savaşında bir tâne değil, binlerce **melek** gönderdi. (ELMALILI, 4/528)

(13).**'Öyleyse siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.'** Müşriklerden, bu âyetle ilgili on sûre getirmeleri istendi. Buna güçleri yetmediği için, bu meydan okuma Bakara 2/23 ve Yunus 10/35 âyetlerle bir sûreye indirildi. Buna da güçleri yetmeyince silâha sarıldılar. Fakat bunda da başarılı olamadılar. (H. DÖNDÜREN, 1/387)

Mislihi: güzellikte, akıcılıkta, lâfızda, üslûpta, fesâhatta, belâğat ve mânâsında onun gibi olan **'uydurma on sûre meydana getirin.'** (S. HAVVÂ, 7/29)

(14).**'Bilin ki'** ey kâfirler '**o'** Kur'ân-ı Kerim '**ancak Allâh'ın ilmiyle indirilmiştir.' 'artık Müslüman oldunuz mu?'** Yâni teslim olunuz. İslâm'a giriniz, demektir. Bu, şuna delildir: Kur'ân-ı Kerîm'in îcâzını kabul etmek, iki şeyi gerektirir: Birisi, Allâh-ü Teâlâ'nın tevhid edilmesi, diğeri de teslim olunması. İşte **ibâdet** te budur. (S. HAVVÂ, 7/30)

'..artık Müslüman olacak mısınız?' soru cümlesi, emir anlamında olup, **'müslüman olun'** demektir. Kur'ân'ın sûrelerinin on sûre getirmekten âciz kalınca, Kur'ân'ın Allah sözü olduğu ortaya çıktığı için, Kur'an'da verilen bilgilerin kabul edilmesi, bu çerçevede Allâh'ın tek ilâh, Kur'ân'ın hak kitap, Hz. Muhammed'in hak peygamber ve İslâm'ın hak din olduğunu kabul edip Müslüman olmak gerekir. (İ. KARAGÖZ 3/407).

11/15-17 DÜNYÂ HAYATINI VE SÜSÜNÜ İSTEYENLER

15. Kimler (yalnız**) dünyâ hayâtını ve onun süs (**ve saltanat**)ını isterse, orada onlara çalışıp yaptıklarının karşılığını tastamam veririz. Onlar orada (**hiçbir**) eksikliğe uğratılmazlar. [**bk**. 17/18-21; 42/20]**

16. İşte (dünyâ hayâtını ve süsünü isteyen**) o kimseler için âhirette ateşten başka bir şey yoktur. (**Dünyâda**) yaptıkları (**iyi**) şeyler heder olup gitmiştir. Zâten bütün yapageldikleri şeyler boştur.**

17. Rabbinden gelen ve açık bir delil (olan Kur'an)**a dayanan kimse** (sâdece dünyâ nîmetlerini isteyen ve îman etmeyen kimseler) **gibi olur mu? Hâlbuki Cibril, Kur'ân'ı Allah'tan alıp** (Muhammed'e) **okuyor. Daha önce önder ve rahmet olan Mûsâ'nın kitabı** (Tevrat da, Muhammed'in peygamber olarak geleceğini bildirmişti. Peygamber ve müminler,) **Kur'ân'a îman ederler,** (bu kimseler için cennet vardır) **Gruplardan kim Kur'ân'ı ıkâr**

ederse, onun vaad olunan yeri ateştir. (Ey Peygamberim!) **Kur'ân'ın Allah sözü olduğunda hiç şüphen olmasın. Şüphesiz hak olan Kur'an, Rabbin tarafından** (indirilmiştir). **Fakat insanların çoğu îman etmezler.**

15-17. (15).**'Kim dünyâ hayatını ve süsünü isterse onlara oradaki işlerinin karşılığını tam olarak veririz.'** Yâni, dünyâ hayatını güzelleştirip, süsleyen sağlık, emniyet, rızık bolluğu, evlât çokluğu, baş olmak ve benzer şeyleri isterse, dünyâ hayâtının semerelerini kendilerine tam olarak veririz. (İ. H. BURSEVİ, 8/308)

'İşte âhiret, onlara ateşten başka bir şey yoktur.' 've yaptıklarının hepsi orada boşa çıkmıştır, işleri hep bâtıl olmuştur.' Bu âyet, **kâfirler** hakkındadır. Kâfirlerin iyilik, akraba hukûkuna riâyet, sadaka, köprü inşa etme vb. amelleri, Müslüman olmaları durumunda makbuldür. Bu amelleri nedeniyle azapları hafifletilmez. (İ. H. BURSEVİ, 8/309)

Onların yaptıklarının karşılığı **sevap** olmayacaktır. Çünkü onlar, yaptıklarıyla Allâh'ın rızâsını ve âhiret yurdunu istememişlerdir. İstedikleri şey **dünyâ** idi. Dünyâda da istekleri tas tamam verilmiştir. Esâsen, bâtıl olan amelin sevabı olmaz.

Bu iki âyet-i kerîme, ameli ile dünyâ hayâtını isteyen herkes hakkında geneldir. İster kâfir olsun, ister Müslüman, durum değişmez. (S. HAVVÂ, 7/31)

'Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse, hiç ötekiler gibi olur mu?' Yâni o şımarık ve alaycı kâfirlerle bütün bu îman özelliklerine sâhip olan kimse benzer olabilir mi? (ELMALILI, 4/531)

Yâni dünyâ hayâtını isteyen kimse, Rabbinden apaçık bir delil üzere olan kimse gibi olabilir mi? Bu gibi kimseler, makam ve mevki itibâriyle birbirine eşit olamayacakları gibi, Rablerinden bir delil üzere bulunmayanlar, öbürlerine yakın dahi olamazlar. Yâni **her iki kesim arasında** açık seçik bir **fark var**dır. (S. HAVVÂ, 7/32)

(16**).**(..) Bir **ibâdetin** Allah katında **değer kazanabilmesi** için **dört şart**ın birlikte bulunması gerekir: **(a).** Îman, (..) **(b).** Niyet, (..), **(c).** İhlâs, (..) **(ç).** Kur'an ve sünnete uygunluk. (..) Herhangi bir ibâdette bu dört şart bulunmazsa o ibâdet boşa gider, geçersiz olur. (İ. KARAGÖZ 3/409).

(17).**'Bu delîli de Rabbinden gelen bir şâhit izliyor; ayrıca ondan önce de bir önder ve rahmet olarak Mûsâ'nın Kitabı var.'** 'Ardınca gelen delil'den kasıt, Allâh'ın peygamberlere vahyetmiş olduğu tertemiz **şeriatler**dir. Bu şeriatlerin tamamlayıcısı, düzenleyicisi ve sonuncusu **Muhammed (**s)'in şerîatıdır **ki, Kur'ân-ı Kerim** bizlere bu şerîatı bildirmiştir**.** (S. HAVVÂ, 7/32)

'Muhâtapları ona inanırlar; çeşitli gruplardan onu inkâr edenlerin varacağı yer ise cehennem ateşidir.' Âyet Peygamberimiz (s)'i ve Kur'ân-ı Kerim'i inkâr edenlerin kesinlikle **cehenneme gideceği**ni beyan eder. Nitekim Allah Resûlü (s) bu konuya şöyle açıklık getirmektedir: 'Muhammed'in nefsi Kudret Eli'nde bulunan Allâh'a yemin ederim ki, Kur'ân'ın dâvetine muhâtap olan bu ümmetten herhangi bir kimse; yahûdi veya hıristiyan olsun, **peygamberliğimi işitip** de sonra benimle gönderilen Kur'ân'a **îman etmeksizin** ölürse, hiç şüphesiz **cehennemliklerden** olur.' (Müslim'den Ö. ÇELİK, 2/545)

‘Bundan şüpheniz olmasın; bu rabbin tarafından bildirilmiş bir gerçektir; fakat insanların çoğu inanmazlar.’ Akıl, bu dînin lehine şâhitlik etmektedir. **Kur’ân-ı Kerîm’**in îcâzı bu dînin lehine şâhitlik etmektedir. Ondan önce indirilmiş olan vahiyler, bu dînin lehine şâhitlik etmektedir. Bu durumda olan bir dîne îman etmeyi, ancak zâlim, mütekebbir ve azgınlar terk eder. (S. HAVVÂ, 7/33)

11/18-24 HİÇ EŞİT OLURLAR MI?

18. Allâh’a karşı yalan uydurandan daha zâlim kimdir? İşte bunlar Rablerinin huzûruna arzolunacaklar, şâhit (olan melek)**ler de: “İşte Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır.” diyecek. Haberiniz olsun ki Allâh’ın lâneti zâlimler üzerinedir.**

19. O (müşrik**)ler, (**insanları**) Allâh’ın yolundan çevirirler ve onu eğri (**göstermek**) isterler. Hem onlar, âhireti de inkâr ederler.**

20, 21. Müşrikler, yeryüzünde (Allâh’ı**) âciz bırakabilecek değillerdir. Onların Allah’tan başka (**sığınabilecekleri**) dostları da yoktur. Onların azâbı kat kat olacaktır. Çünkü onlar (**ilâhî hakikatleri**) işitmeye tahammül edemez ve (**gerçeği**) görmezlerdi. İşte onlar kendilerine yazık eden kimselerdir. Uydurmakta oldukları (**sahte tanrıları**) da artık onlardan uzaklaşmışlardır.**

22. Elbette, âhirette en çok zarara uğrayanlar onlardır.

23. Îan edip sâlih amel işleyenler ve Rablerine gönülden boyun eğenler var ya, işte onlar cennet ehlidirler. Onlar orada dâimî kalacaklardır.

24. Bu iki grubun (küfre sapanlarla**,** mü’minlerin**) durumu, kör ve sağır ile gören ve işitenin durumu gibidir. Bunların hâli hiç, eşit / aynı olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?**

18-24. (18).**‘Allâh’a yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir?** Âyette geçen **‘suâl’,** bilgi edinme anlamında değil, sorgulama anlamında bir suâldir. Allâh’ın bilgi edinmek için **sormaya ihtiyâcı yok**tur. Çünkü Allah, insanların yaptıkları herşeyi bilmektedir: **‘Andolsun onlara** (yaptıklarını) **tam bir bilgi ile anlatacağız. Çünkü biz onlardan uzak değiliz.’** (7/7) **‘O gün Allah insanların hepsini diriltecek ve onlara yaptıklarını bildirecektir.’** (58/6) âyetleri bunun beyanıdır. (İ. KARAGÖZ 3/412)

Onlar (hesaba çekilmek üzere) **Rablerine sunulacaklar, şahitler** (melekler) **de: İşte Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır, diyecekler.’** (..) Bu zâlimler âhirette Allâh’ın huzûruna çıkarılacaklar ve dünyâda işledikleri zulmün hesâbını vereceklerdir. O zaman **şâhitler** yâni melekler, peygamberler, âlimler, sâlih müminler (krş. Nahl 16/84; Nisâ 4/41) bunların Allâh’a karşı yalan uydurup iftirâ ettiklerine dâir **şâhitlik edecekler** ve bunların Allâh’ın lânetine uğramalarını isteyeceklerdir. Çünkü bunlar yukarıda anlatılan suçları yanında, insanları Allah yolundan alıkoymaya, bu dosdoğru yolu eğri büğrü göstermeye çalışan ve âhireti inkâr eden kimselerdir. (KU’AN YOLU, 3/159, 160)

‘ve şâhitler; Rablerine yalan uyduranlar bunlardır, derler.’ Yâni melekler ve peygamberler arasından şâhitlik edecek olan kimseler, **‘evlât ve ortak edindi’** diyerek Allâh’a yalan iftirâda bulunanlar işte bunlardır, diye şâhitlik edeceklerdir. (S. HAVVÂ, 7/38)

(19).**‘Müşrikler insanları Allah yolun** (İslâm)**dan alıkoyan ve Allah yolunu eğri göstermek isteyen kimselerdir.’** İslâm’ı eğri göstermek, dînin hükümlerini beğenmemek ve eleştirmek **inkâr**dır. (..) Âhiretin varlığını kabul etmek, mümin olmak için olmazsa olmaz şarttır. **Âhirete îman etmeyen** kimse, **kâfir olur.** (i. KARAGÖZ 3/414)

(20).**‘Bunlar yeryüzünde’** O’nu **‘âciz bırakacak değillerdir.’** Bilâkis onlar her zaman için O yüce zâtın kahr-u galebesi altında, O’nun kabzasında ve egemenliği altındadırlar. Dilediği takdirde âhiretten önce, dünyâ hayâtında da onlardan **intikam almaya kâdir**dir. **‘Allah’tan başka velileri de yoktur.’** Kendilerini Allâh’ın azâbından kurtaracak, bu azâbı engelleyecek yardımcıları da yoktur. Hiç kimse onları dost edinerek onlara yardımcı olmayı üzerine almaz. Allâh’ın cezâsından korumaya çalışmaz. Fakat O, sâdece **onlara süre vermeyi** ve onlara vereceği cezâyı o güne kadar ertelemeyi murad etmiştir, o kadar. (S. HAVVÂ, 7/39)

‘onların azâbı kat kat verilecektir.’ Daha bu dünyâda nice belâlarla yüzyüze gelecekler, toplumu her türlü ahlâksızlık baştanbaşa saracak, yaratılış amacını unutan ve mutluluğu yalnızca maddede arayan gönüller, hiçbir zaman gerçek huzûru bulamayacak. Fakat **inkârcılar** asıl cezâyı âhirette çekecekler ve kendilerine aslâ **merhamet gösterilmeyecek.** (M. KISA, 1/241)

(21).**‘İşte bunlar kendilerine yazık edenler’** Çünkü bunlar kızgın bir ateşe yerleştirildiler. Orada azap göreceklerdir. Bir göz açıp kırpacak bir süre kadar dahi kızgın azâbın harâreti aslâ azalmayacak ve azaplarına ara verilmeyecektir. **‘Uydurdukları şeyler’** allı pullu sözler, inanç ve diğer hususlara dâir bâtıllar(dır). (S. HAVVÂ, 7/39)

(23).**‘Doğrusu îman eden sâlih ameller işleyen ve Rablerine boyun eğenler.. İşte cennetlik olanlar onlardır. Orada temelli kalacaklardır.’** Bunlar (..) îman eden, sâlih ameller işleyen kimselerdir. Kalpleriyle îman edip organlarıyla, sözleri ve fiilleriyle **sâlih amel işleyen** kimselerdir. İtaatle îman ederek, münkerleri terk ederek hem **kavli** hem de **fiili** sâlih ameller işlerler. İşte bundan dolayı onlar, yüksek **köşkler**, dizilmiş tahtlar, meyvelerinin toplanması için ağaçlarının dalları yakınlaştırılmış **bahçeler,** yükseltilmiş **döşekler,** hayırlı ve güzel **eşler,** türlü çeşitli **meyveler,** canlarının çektiği yiyecekler, göklerin ve yerin yaratıcısına bakmak**, O’nu görmek** gibi sayısız nîmetlerin mîrasçısı olacaklar ve onlar bu nîmetler içerisinde **ebedî** kalacaklardır. (S. HAVVÂ, 7/40)

(24).**‘Bu iki zümrenin durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten gibidir. Bunlar hiç eşit olur mu? Hâlâ ibret almıyor musunuz?’** Kör ve sağır **kâfirler**dir, gören ve işiten ise **müminler**dir. Bu benzetmenin sebebi şudur: Kâfirler, Allâh’ın yarattığı varlıklara ibret nazarı ile bakmadıkları, kendilerine okunan âyetleri düşünmek için dinlemedikleri için gözleri kör, kulakları sağır gibi olmuştur. (İ. H. BURSEVİ, 8/327)

11/25-36 NUH (A.S.) VE KAVMİ

25, 26. ‘Andolsun ki biz, Nûh’u da (peygamber olarak**) kavmine gönderdik. (**O:**) “Şüphesiz ben sizin için (**azâba karşı**) apaçık bir uyarıcıyım. Allah’tan başkasına ibâdet**

etmeyin. Gerçekten ben, size (gelecek**) acıklı bir günün azabından korkuyorum." (**demişti**).**

27. Kavminin inkârcı ileri gelenleri de: "Biz, seni, ancak bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Basit ve dar görüşlü aşağı (insan**)larımızdan başkasının sana uyduğunu da görmüyoruz. Sizde, bize karşı bir üstünlük olduğunu da görmüyoruz. Aksine biz, sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz." dediler.**

28. (Nûh**) dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bana, ya ben Rabbim'den (**dâvâmı ispat için verilen**) açık bir delil üzerinde isem ve (**Rabbim**) bana katından bir rahmet (**peygamberlik**) vermiş, size de bu gizli bırakılmışsa, siz ondan hoşlanmadığınız hâlde, biz sizi îmâna mı zorlayacağız?"**

29. "Ey kavmim! (Tebliğimden dolayı**) sizden bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım Allah'tan başkasına âit değildir. Ve (**siz aşağı görüyorsunuz diye**) ben inananları kovacak değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben, sizi câhillik eden bir topluluk olarak görüyorum."**

30. "Ey kavmim! Ben onları kovarsam, Allâh'ın (azab)**ından kim koruyacak? Hiç düşünmez misiniz?"**

31. "Ben size: 'Allâh'ın hazîneleri benim yanımdadır.' demiyorum. (Ben kendiliğimden**) gaybı da bilmem. Doğrusu ben bir meleğim de demiyorum. Gözlerinizin hor gördüğü (**mü'min**) kimseler için: 'Allah onlara aslâ bir hayır vermeyecek.' de diyemem. Allah onların içlerinde olan şeyleri çok iyi bilir. (**Eğer onları**,** siz îman edeceksiniz diye kovarsam**) o takdirde ben mutlaka zâlimlerden olurum."**

32. Dediler ki: "Ey Nuh! Gerçekten bizimle (dinine dâvette**) mücâdele ettin; üstelik bizimle mücâdelende çok ileri gittin. Şâyet doğru söyleyenlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin (**o acıklı azâb**)ı bize getir!"**

33. (Nuh**:) "Onu size, dilerse ancak Allah getirir, (**O'nu**) âciz bırakacak değilsiniz."**

34. "Eğer Allah, sizi (bu âsî hâlinizden dolayı**) sapıklıkta bırakmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir ve ancak O'na döndürüleceksiniz."**

35. (Rasûlüm!**) Yoksa o (**Kur'ân'ı Muhammed**), "kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Ben onu kendim uydurmuşsam suçum bana âittir. Hâlbuki ben işlediğiniz suçlardan uzağım."**

36. Nûh'a vahyolundu ki: "Kavminden îman etmiş kimselerden başkası (artık asla**) inanmayacak. O hâlde sen, onların yapmakta olduklarına üzülme!"**

25-36. (25).**'Andolsun ki biz, Nûh'u da (**peygamber olarak**) kavmine gönderdik. (**O**): 'Şüphesiz ben sizin için (**azaba karşı**) apaçık bir uyarıcıyım.'** Nuh (a.s.) kendilerinden sağlam söz alınan beş büyük peygamberin ilkidir. (33/7, 46/35) 950 yıl yaşamış ve Allâh'ın

dînine dâvet etmiştir. (29/14), putperest olan kavmi onun dâvetini kabul etmeyip, kendisini sapkınlıkla itham etti. (7/60), taşlayarak öldüreceklerine dâir onu tehdit ettiler (26/116),'Artık **yenik düştüm**, yardımını esirgeme' diye Allâh'a yalvardı (54/10), '**müminleri kurtar'** diye duâ etti, gemiye binenler kurtulurken, diğerleri tûfanda boğuldular (26/117-120) (KUR'AN YOLU, 3/163, 164)

(27).**'Bunun üzerine kavminden kâfir olanların elebaşıları… ve içimizde ancak bizim ayaktakımının o da işin başında düşünmeden sana uyduklarını görüyoruz.'** Müminleri ayaktakımı olarak görmelerinin sebebi, **fakir** oluşlarıdır. Onlara göre şerefli kimseler, mevkii ve malı olan kimselerdir. (S. HAVVÂ, 7/47, Nesefi'den) (**Şereflilik**: zenginlik, kabile genişliği, adamlarının çokluğu (anlamındadır). (KUR'AN YOLU, 3/165)

Mele': Kur'ân'daki mele' sözcüğü, ileri gelenler, eşraf ve elit tabaka anlamlarına gelir. Târih boyunca peygamberlerin karşısına hep **elit zümre**nin çıktığı görülür. Genelde iktidar nîmetini elinde tutan bu grup, **menfaatlerini kaybetmemek için** peygambere karşı çıkar, inançlı olan kesimi küçümserlerdi. (H. DÖNDÜREN, 1/387)

Peygamberlere **inananların çoğu**, adil ve eşitlikçi toplumsal düzen, âhirette ebedi mutluluk vaadi nedenleri ile **köle**, **yoksul** ve **ezilenlerden** oluşuyordu. Peygamberlerin üstlendikleri görev ıslahatçı karakter taşıyor olmasıyla, imtiyazlı kişiler tarafından hoş karşılanmıyordu. (KUR'AN YOLU, 3/165)

'Hattâ biz sizi yalancı sanıyoruz.' Hz. Nûh'un kavminin söyledikleri, bütün çağlar boyunca kâfirlerin söyledikleridir. Îman ehlini bayağılıkla, kısır görüşlülükle, herhangi bir meziyete sâhip olmamakla, İslâm'a bağlanmak iddiasında da yalancılıkla itham ederler. (S. HAVVÂ, 7/47, 48)

(28).**'Siz ondan hoşlanmadığınız hâlde, biz sizi îmâna mı zorlayacağız?**' Bu soru ile dinde zorlama olmadığına ve peygamberlerin görevinin sâdece **tebliğ** etmek olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim hiçbir peygamber **dinde zorlamaya** başvurmamıştır. Bu da onların hak peygamber olduklarını gösteren delillerden biridir. (KUR'AN YOLU, 3/165, 166)

(29).**'Îman edenleri de kovacak değilim.'** Târih boyunca inkârcı toplumların ileri gelenleri peygambere inanan fakirleri küçümsemişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber zamânındaki ileri gelen **müşrikler** de ona inanan fakirlere karşı aynı davranışı sergilemişlerdi. (En'am 6/52) (KUR'AN YOLU, 3/166)

(..) Allah katında **insanların değeri**, mal varlıklarına, makam ve mevkilerine göre değil; **îman**, ibâdet ve **sâlih amellerine göredir**. Bu itibarla fakir diye müminleri küçük görmek ve onları **kovmak**, hak **dîne**, akl-ı selîme ve insan onuruna **aykırı**dır. (İ. KARAGÖZ 3/422).

(31).**'(**Eğer onları, siz îman edeceksiniz diye kovarsam) **o takdirde ben, mutlaka zâlimlerden olurum.'** Hz. Nuh bu sözleriyle sarsılmaz Rabbâni konumu da öğretmiş ve bu arada bizlere de müminleri, kâfirlere değişmememizi, müminlerin durumu ne olursa olsun, bu konuda pazarlığa girişmememizi öğretmiş olmaktadır. Bu, dâvetçiler için çok büyük bir derstir. Bâzen onların çağrılarını en alt seviyedeki kimseler kabul edebilir. Fakat bu gibi kimselerin dâvetçinin yanında en değerli insanlar olması gerekir. Onları bırakıp başkalarına eğilim göstermemesi gerekir. (S. HAVVÂ, 7/50, 51)

Câhil müşriklerin anlayışına göre, bir kimsenin peygamber olabilmesi için **zengin olması**, **gaybı bilmesi**, özellikle **melek olması** gerekir. Nitekim Hz. Peygamber zamânındaki müşrikler de, bir dağı altın kütlesi hâline getirmesini, kayıp şeyleri bulmasını, şifâsız hastaları iyileştirmesini ve gökten melek indirip kendileriyle konuşturmasını istemişlerdi. (En'am 6/50) (KUR'AN YOLU, 3/167)

(34).**'Eğer allah sizi azgınlık içinde bırakmak istiyorsa…'** (Bu âyeti) **'Allâh'ın azdırması'** şeklinde anlamak ve anlamlandırmak doğru değildir. Çünkü Allah, hiçbir kimsenin kâfir, azgın, sapık ve isyankâr olmasını istemez. Bu, yüce Allâh'ın peygamberler aracılığıyla insanları îman, ibâdet ve itaate dâvet etmesiyle bağdaşmaz. (İ. KARAGÖZ 3/425).

(36).**'O hâlde sen, onların yapmakta olduklarına üzülme.'** Hz. Nuh uzun süre kavmini dâvet etmesine rağmen çok az kimse îman etti. Kavmi onunla **alay** etti, (Peygamberliği bırakıp marangozluğa başladığını iddia ettiler, (..) cinnet getirmiş olduğunu ilân etti, taşa tutarak öldürmekle tehdit etti (Müminûn, 23/25, Şuarâ 26/116), çaresiz kalan Hz. Nuh, inkârcıların yok edilmesini Allah'tan niyaz etti (23/26, 26/117-118, 71/26-27) Yüce Allah onun duâsını kabul edip, inkârcıların tamâmını yok edeceğini peygamberine bildirdi. (21/76, 37/75; KUR'AN YOLU, 3/171)

11/37-49 NUH TÛFÂNI

37. "Gözetimimiz (altında**) ve vahyimizle gemiyi yap! Zulmedenler hakkında da (**kurtulmaları için**) benden bir istekte bulunma! Çünkü onlar (**suda**) boğulacaklardır." [**bk**. 54/10; 71/26]**

38. (Nuh**) gemiyi yapıyordu; kavminin (**inkârcı**) birtakım ileri gelenleri de ona uğradıkça, onunla alay ediyorlardı. (**O**) dedi ki: "Bizimle alay ediyorsanız edin (**bakalım!**) Biz de sizinle, sizin alay ettiğiniz gibi alay edeceğiz.**

39. (Nuh kavmine şöyle dedi:) **Kendisini rezil (**ve perişan**) edecek bir azâbın kime geleceğini ve sürekli azâbın kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğreneceksiniz."**

40. Nihâyet buyruğumuz gelip tandır kaynadığı, (yeryüzünde suların kaynayıp fışkırdığı**) zaman Nuh'a: "(**Hayvanların**) her birinden (**erkekli dişili**) birer çifti, hakkında (**boğulmaları için**) söz geçmiş olanlar dışında çoluk çocuğunu ve îman edenleri içine yükle." dedik. Zâten berâberinde bulunan az sayıdaki kimseden başkası îman etmemişti. [**krş**. 23/27; 26/119-121; 54/11-14]**

41. (Nuh**) dedi ki: "Binin (**geminin**) içine. Onun akıp gitmesi de, (**demir atıp**) durması da Allâh'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, çok merhamet edendir."**

42. O (gemi**) onlarla dağlar gibi dalgalar içinde seyrederken, Nuh, bir kenara çekilmiş durmakta olan oğluna: "Ey oğulcuğum! Bizimle berâber (**gemiye**) bin, kâfirlerle berâber olma!" diye seslendi.**

43. (Oğlu**) dedi ki: "(**Hayır!**) Beni sudan koruyacak (**yüksek**) bir dağa sığınacağım." (**Nuh da**): "Bugün Allâh'ın (**azap**) emrinden kendisinin esirgediğinden başka hiçbir korunacak yoktur." dedi. Ve aralarına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu.**

44. (Nihâyet**:) "Ey yeryüzü! Suyunu yut! Ey gök! Suyunu tut!" denildi. Su çekildi, (**helâk olmaları için**) iş bitirildi, (**gemi de**) Cûdî (**dağının**) üzerine oturdu ve zâlimler topluluğu için: "Uzak olsunlar (**yok olup gitsinler**!)" denildi.**

45. Nuh Rabbine şöyle seslendi: "Ey Rabbim! Benim oğlum da elbette benim âilemdendir. Elbette ki senin (âilemi kurtarma**) vaadin haktır ve sen hâkimlerin hâkimisin." [**bk**. 69/11-12; 54/13-14; 95/8]**

46. (Allah**) buyurdu ki: "Ey Nuh! O (**oğlun**,** inanmayıp âsî olduğundan**) senin âilenden değildir. Doğrusu o(**nun yaptığı**), iyi bir iş değildir. O hâlde, bilgin olmayan şeyi benden isteme! Doğrusu ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim."**

47. (Nuh**) dedi ki: "Ey Rabbim! Bilgim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen ziyâna uğrayanlardan olurum."**

48. Denildi ki: "Ey Nuh! Sana ve berâberinde olanlardan (gelecek nice mü'min**) ümmetlere bizden selâmet ve bereketlerle (**gemiden**) in. (**Onların bir kısmından da gelecek**) öyle birtakım (**kâfir**) ümmetler vardır ki biz onları da (**dünyâdan bir süre**) faydalandıracağız, sonra onlara tarafımızdan acıklı bir azap dokunacaktır."**

49. (Rasûlüm**!) İşte bunlar, gayb haberinlerdendir ki sana onları vahyediyoruz. Onları, bundan evvel ne sen biliyordun ne de kavmin. O hâlde** (zorluk ve eziyetlere karşı) **sabret; şüphesiz ki (**mutlu**) son, takvâya eren (**Allâh'ın emirlerini tutup**,** günahlardan sakınan**)larındır.**

37-49. (40).**'Nihâyet buyruğumuz gelip tandır kaynadığı zaman.'** Abdullah b. Abbas ve Dahhâk'a göre tennûr, yeryüzü demektir. Buna göre **'fâre 'ttennûr'** sözüyle kastedilen, **yeryüzünün fokur fokur kaynayarak** sularının **fışkırması**dır. (M. DEMİRCİ, 1/683)

Yer ve göklerin kapıları açıldı. Yerden **sular fışkırıyor,** gökten **sular boşalıyordu.** Bu durum Kamer sûresinde şöyle tasvir edilir: **'Derken göğün kapılarını bardaktan boşanırcasına inen bir yağmura açtık. Yerden de sular fışkırttık; derken sular önceden belirlenmiş bir iş için birleşti.'** (Kamer 54/11-12). Allah Nûh'a erkekli dişili olmak üzere hayvanlardan birer çiftini gemiye bindirmesini inkârları sebebiyle boğulmayı hak edenler dışında kalan âile efrâdını ve diğer îman edenleri de gemiye almasını buyurdu. (KUR'AN YOLU, 3/172)

'(her canlı türünden) **birer çifti ve hakkında hüküm verilmiş olanın dışında kalan âile halkını ve inananları gemiye al, dedik.'** Hakkında hüküm verilenler ile anlatılmak istenen haklarında cehennem ehli olduklarına dâir hüküm verilmiş olanlardır. Onlar hakkında bu hükmün veriliş sebebi ise, bu kimselerin Allâh'ın takdir ve irâdesi ile küfrü seçeceklerinin bilinmesidir. (S. HAVVÂ, 7/53-54)

'Zâten onunla berâber pek az kimse inanmıştı.' Aralarında 950 yıl gibi bir süre kalmış olmasına rağmen ona ancak çok az kimse inanmıştı. Onun bu kadar uzun bir süre aralarında kaldığını ileride Ankebut sûresinde de göreceğiz. (29/14) Hz. Nuh ile birlikte gemiye binen kimselerin sayısını belirten Rasûlümüzden gelmiş bir rivâyetyoktur. (S. HAVVÂ, 7/54)

(41).**‘Ona binin dedi. Yürümesi de durması da Allâh’ın adıyladır.’** Bu buyruktan, bütün peygamberlerin işlerine **besmele** ile başlamak şeklindeki sünnetini(n olduğunu) anlamaktayız. Bu bakımdan bizim şeriatımızda da hayırlı işlerin başında **besmele çekmek** müstehaptır. (S. HAVVÂ, 7/60)

(43).**‘(**Nuh da**) Bugün Allâh’ın (**azap**) emrinden kendisinin esirgediğinden başka hiçbir korunacak yoktur.’ ‘Ancak Allâh’ın merhamet ettikleri müstesna’,** ki bunlar da gemide bulunanlardır. Bu ifâdeden, söz konusu tûfânın, genel olduğu anlaşılıyor ki, meşhur olan da budur. Nitekim **Nuh** sûresinde Hz. Nûh’un duâsı **‘Ey Rabbim, kâfirlerden hiç birine yeryüzünde adım atacak bir yer bırakma!** (Nuh, 71/26) şeklindedir. O devirde Hz. Nûh’un bütün insanlara mı yoksa, kendi kavmine mi peygamber gönderildiği söz konusu edilecektir ki, bu noktada ihtilaf vardır. Şurası kesindir ki, Hz. Nûh’un peygamber olarak gönderildiği kendi kavminin bulunduğu yerde **tûfân**ın **genelliği kesin**, bunun ötesi zan ve tahmindir. (ELMALILI, 4/540, 541)

‘Ve yalnız onun (Nûh’un**) soyunu kalıcı kıldık.’** (Sâffât, 37/77) meâlindeki âyet, suların o gün yeryüzünde mevcut olan insanların yaşadığı **bütün bölgeleri kapladığı** kanaatini (ELMALILI) destekler (gibi) görünmektedir. Bu **tûfân**ın alanı hakkında Kur’ân ve sünnette sarih ve kesin bir delil bulunmadığı için, bu ihtimâllerin her biri mümkündür. (Sâffât, 75/82) (KUR’AN YOLU, 3/173)

(44).**‘Denildi ki: Ey arz suyunu yut! ve ey gök sen de tut, su çekildi, iş de bitti.’ (**Allah da Hz. Nûh’a kavmini helâk edeceğine dâir vaadini gerçekleştirdi.**) ‘Gemi Cûdî’ye oturdu.’** Cûdî Dağı**,** Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Türkiye – Irak sınırına 15 km. uzaklıkta, Dicle ırmağı kıyısında bulunan Cizre’nin 32 km. kuzeydoğusunda, Şırnak il merkezine 17 km. mesâfededir. Cûdî dağının yapısı, konuyla ilgili târihi bilgiler ve rivâyetler, âyette belirtilen Cûdî dağının bu dağ olduğu kanâatini desteklemektedir. (KUR’AN YOLU, 3/173)

Nûh’un gemisi, Allâh’ın dilediği kadar su üzerinde kaldıktan sonra yüce Allah göklere **suyu tutmasını,** yerlere de **suyu çekmesini** emretti. Böylece sular çekildi. Hüküm yerini bulmuş oldu, gemi Cûdî dağında karaya oturdu. Hz. Nûh’un duâsında istediği gibiyeryüzünde yürüyen bir tek kâfir kalmamak üzere tamâmı yok olup gitti. Âyetteki **‘zâlimler’** ifâdesinden kavmin helâk oluş sebebinin zulüm yâni **Allâh’a ortak koşup putlara tapmak** ve peygambere isyân etmek olduğu anlaşılmaktadır. (KUR’AN YOLU, 3/173)

‘Zâlimler topluluğu Allâh’ın rahmetinden uzak olsun’ cümlesi, Allâh’ın zulme aslâ râzı olmadığını, zâlimlere merhamet etmeyeceğini beyan eder. Bu cümle, **zâlimlere bedduâ edilebileceğini** de ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 3/433)

(46).**‘(**Allah**) buyurdu ki: ‘Ey Nuh! O (**oğlun, inanmayıp asi olduğundan**) senin âilenden değildir.’** Bu âyete göre, İslâm’da bir âilenin ferdi sayılmak için kan hısımlığı ve evlilik akdinden doğan hısımlık yanında **din birliği** de gereklidir. **Âile** fertlerinin kimisinin kitap ehli olması, bu birliği bozmaz. Çünkü kitap ehli kadınla evlilik câiz görülmüştür. Hz. Nûh’un oğlu küfür ehli idi ve küfürle îman birleşmezdi. (H. DÖNDÜREN, 1/388)

‘… bu anlatılanlar sana vahiy yoluyla bildirdiğimiz gaybe ilişkin haberlerdir.’ Okuduğumuz değerlendirme ve yorum âyeti, bu sûrede anlatılan peygamber hikâyelerinin **bâzı amaçlarını** gözlerimizin önüne seriyor. Bu amaçları şöyle sıralayabiliriz: **(1) ‘Vahiy’** diye bir gerçek vardır. Müşrikler bu gerçeği inkâr ediyorlar. Sebebine gelince, bu peygamber hikâyeleri **‘gayb’** âleminin bir parçasıdırlar. Onları daha önce ne peygamberimiz ve ne de

soydaşları bilmiyordu. (..) **(2)** İslâmî inanç sistemi, târih boyunca aynıdır, özdeştir. Bu özdeşlik, insanlığın ikinci atası Hz. Nûh'un dönemine kadar çıkıyor. Bütün bu târih süreci boyunca **aynı inanç sistemi** karşımıza çıkar. Öyle ki, bâzan ifâde biçimi bile nerdeyse aynıdır. **(3)** Peygamberlerin yalanlayıcıları, hep **aynı itirazları,** hep aynı suçlamaları tekrarlaya gelmişlerdir. Oysa birçok açık belgeler bu itirazları ve suçlamaları çürütmüştür. Fakat bir önceki kuşak döneminde asılsız oldukları kanıtlanan bu **bayat suçlamalar** ve itirazlar, bir sonraki kuşak tarafından sanki yeni sözlermiş gibi piyasaya sürülmektedir. (..) **(4)** İnsanlara yönelik **müjdeler ve tehditler**, noktası noktasına **gerçekleşmekte**dir. Peygamberler, müjdelerinde ve tehditlerinde ne diyorlarsa aynen çıkmaktadır. Okuduğumuz peygamberin bu hikâyesi, bu gerçeğin târihi kanıtlarından biridir. **(5)** Yüce **Allâh'ın** yürürlükteki **yasaları değişmiyor,** hatır – gönül dinlemiyor, ayırım yapmıyor, sapma göstermiyor. Hep **'takvâlılar'** kötülüklerden sakınanlar, **mutlu sona** eriyor**.** (..) **(6)** Gerek tek tek fertleri ve gerekse kuşakları birbirine bağlayan, **kaynaştıran bağın ne olduğu** vurgulanıyor. Bu bağ, **inanç birliği bağı**dır. Târih boyunca bütün müminleri tek Allâh'a ve tek Rabbe bağlayan bağdır. Bu bağın varolabilmesi için bütün müminlerin, yüce Allâh'ın ortaksız ve râkipsiz egemenliği altında birleşmeleri, bütünleşmeleri gerekir. (S. KUTUB, 6/82, 83)

11/50-60 HÛD (A.S.) VE ÂD KAVMİ

50. Âd (kavmin**)e de, kardeşleri Hûd'u (**peygamber olarak gönderdik**). "Ey kavmim!" dedi, "Allâh'a kulluk edin. Zâten sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ama siz (**putları ilâh edinerek Allâh'a ortak koşmakla**) iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz."**

51. "Ey kavmim! (Sizi uyarmam Allah için olup**) bundan dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım ancak beni yaratana âittir. Hâlâ gerçeği anlamayacak mısınız?"**

52. "Ey milletim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra O'na tevbe edin (O'na yönelin**) ki üzerinize gökten bol bol rahmet (**ve bereket**) göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın (**sizi çoğaltsın**). Artık siz de günahkârlar olarak (**Allah'tan**) yüz çevirip durmayın." [**krş. **71/11]**

53. Âd kavmi kâfirleri) **Dediler ki: "Ey Hûd! Bize bir delil getirmedin. Biz, senin sözünden dolayı tanrılarımızı terk edecek değiliz. Sana inanacak da değiliz."**

54, 55. "Biz (senin sözlerin için**) ancak 'Tanrılarımızdan biri, seni fenâ hâlde çarpmıştır.' deriz." (**Hûd**) dedi ki: "Şüphesiz ben Allâh'ı şâhit tutuyorum. Siz de şâhit olun ki ben, O'na ortak koştuklarınızdan elbette uzağım. Artık hepiniz bana tuzak kurun, sonra (**elinizden gelirse**) mühlet de vermeyin."**

56. "Şüphesiz ben; benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a güvenip dayandım. Hiçbir canlı yoktur ki O, onun alnından tutmuş (onu hükmü ve denetimine almış**) olmasın. Şüphesiz benim Rabbim dosdoğru bir yol üzeredir. [**bk**. 10/71]**

57. (Îman etmekten) **"Yüz çevirseniz bile artık ben, kendisiyle (**görevli**) gönderildiğim şeyi, size tebliğ ettim. Rabbim, sizin dışınızda bir kavmi yerinize getirir, siz de O'na hiçbir şeyle zarar veremezsiniz. Rabbim her şeyi koruy(**up gözet**)endir."**

58. (Helâk**) emrimiz gelince Hûd'u ve berâberindeki îman edenleri tarafımızdan (**büyük**) bir merhamet eseri olarak (**helâk olmaktan**) kurtardık. Üstelik onları (**âhirette de**) pek ağır bir azaptan kurtardık.**

59. İşte bu Âd (kavmi**), Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. O'nun peygamberlerine isyan ettiler ve (**Allah'tan yüz çevirmiş**) inatçı her zorbanın emrine uydular.**

60. Onlar bu dünyâda, (şiddetli rüzgâra**) ve kıyâmet gününde de lânet (**cezâsın**)a tâbi tutuldular. Haberiniz olsun ki Âd (**kavmi**), Rablerine nankörlük ettiler. Biliniz ki Hûd'un kavmi Âd (**yok olup Allâh'ın rahmetinden**) uzak olmuştur. [**krş**. 41/15-16; 69/6-7]**

50-60. (50).**'Ad (**kavmin**)e de, kardeşleri Hûd'u (**peygamber olarak gönderdik**)'** Hz. Nuh'tan sonra târih sahnesine çıkmış olan bu kavim**,** Yemen'de Uman – Hadramut arasında yaşamış bir Arap toplumudur. Kur'ân'da Hz. Hûd'un **Ahkaf** bölgesinde yaşayan bir kavme peygamber olarak gönderildiği anlatılmaktadır. Kur'ân'ın verdiği bilgilere göre bunlar **İrem** adında bir şehir kurmuş, muhteşem sarayları, bağları, bahçeleri vardı. Ancak, doğru yoldan sapmış, putperest olmuşlar, peygamberlerini dinlemedikleri için helâk olup, târih sahnesinden silindiler. (KUR'AN YOLU, 3/177-178)

(51).**'Ey kavmim! Buna karşılık ben sizden bir ücret istemem.'** Bu ihtârı, hemen her peygamberin kıssasında görürüz. Çünkü samîmiyet, ihlâs ve doğruluk, peygamberliğin ve nasihatın birinci şartı ve hak ile bâtılın en esaslı farkıdır. (ELMALILI, 4/546)

(52).**'Ey kavmim! Rabbinize istiğfar edin, sonra O'na tevbe edin ki, gökten üzerinize bol bol rahmet göndersin, gücünüze güç katsın.'** **Hadis:** Kim **istiğfâr**a devam ederse Allah onun her türlü kederini açar, her sıkıntısından bir çıkış yolu gösterir ve ummadığı yerden ona **rızık** ihsan eder.

Nesefi 'nin kaydettiği bir olay: Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan (r) Muâviye'nin yanına gitmişti. Muâviye'nin perdedarlarından biri: 'Benim çocuğum olmuyor, bana bir şey öğret' dedi. Hz. Hasan ona, **istiğfar**a devam etmesini söyledi. Adamın on tane oğlu oldu. Daha sonra Hz. Muâviye'yi ziyâret eden Hz. Hasan'a 'Bunu ne diye tavsiye ettiğini sordu, o da, 'Hûd'un **'Gücünüze güç katsın'** (52. Âyet) ile Nûh'un **'mallarla oğullarla size yardım eder'** (Nûh 71/12) sözünü hiç duymadın mı? (S. HAVVÂ, 7/88, 89)

(53).**'Dediler ki, Ey Hûd, sen bize bir beyyine ile gelmedin'** Tıpkı Mekke müşrikleri de Rasûlullah'a indirilen âyetleri, âyet ve delil saymamışlar, **'Ne olurdu ona bir başka âyet indirilseydi.'** (Yûnus, 10/20) **'Ne olurdu ona bir hazine indirilseydi ve berâberinde bir melek gelseydi.'** (Hûd, 11/12) demelerine benzer. (ELMALILI, 4/547)

(56).**'Hiçbir kımıldayan canlı yoktur ki, Rabbim onun alnını tutmuş olmasın.'** Yâni hepsinin alın yazısı, yaşaması ve yönetilmesi O'nun kudret elindedir. Bütün ipler O'nun elindedir. Her şey O'nun mülkiyetinde ve tasarrufundadır. (ELMALILI, 4/548)

Rabbim doğru yoldadır, her vyaptığı doğrudur. **'Allâh'ın yolunun dosdoğru yol olması'**ndan maksat, O'nun hüküm ve tasarruflarının tamâmen doğru, adâlete uygun; zulüm, hatâ ve yanlışlıktan uzak olmasıdır. (İ. KARAGÖZ 3/443)

(58).**‘Emrimiz gelince (**kasıt kısır rüzgârdır. Allah, onları hiçbir kimse kalmamak üzere helâk etmişti.**) Hûd’u ve berâberindeki müminleri tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık.’** Amelleri ile değil, lütfumuzla onları koruduk veya kendilerine ihsân ettiğimiz îman sâyesinde onları koruduk. (S. HAVVÂ, 7/75)

‘ve biz bunları koyu, katı bir azaptan kurtardık.’ Söz konusu galiz **azap** ‘semum’ azâbıdır ki, bu bir **rîh-i sarsar** (dondurucu bir fırtına) idi, evlerini, mallarını yıkıp, sürükleyip götürüyordu, her şeyi silip süpürüyordu. (ELMALILI, 4/548)

Sonunda insanları sökülmüş hurma kütükleri gibi yerlere seriverdi. (Kamer, 54/19-20, Hâkka, 69/6-7) Yedi gece, sekiz gündüz süren uğultulu rüzgârda muhteşem saraylar, köşkler yerle bir oldu. (KUR’AN YOLU, 3/179, 180)

Hadis: ‘Sizden hiçbirinizin **ameli kurtuluşa ulaştıramaz.’** Sahâbe; ‘Seni de mi, ey Allâh’ın Rasûlü?’ diye sordular. Hz. Peygamber (s), ‘Evet, beni de. Ancak Rabbimin rahmeti ve lütfu ile bana ihsanda bulundu.’ (Ahmed, İ. KARAGÖZ 3/445)

11/61-68 SÂLİH (A.S.) VE SEMÛD KAVMİ

61. Semûd (kavmine**) de kardeşleri Sâlih’i gönderdik. (**Sâlih**) dedi ki: “Ey kavmim! Allâh’a kulluk edin. Çünkü sizin O’ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. O sizi (**önce**) topraktan meydana getirmiş ve size orada ömür sürüp îmâr etmeyi istemiştir. O hâlde O’ndan bağışlama dileyin, sonra O’na tevbe edin. Şüphesiz ki Rabbim (**size**) çok yakındır. O, (**duâları**) kabul edendir.” [**krş. 26/146-158]**

62. (Semud kavmi kâfirleri) **Dediler ki: “Ey Sâlih! Sen bundan evvel bizim aramızda kendisinden ümit beslenen (**iyi bir kişi**) idin. (**Şimdi**) babalarımızın taptığı şeye tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu bizi çağırdığın şeyden, endişelendiren bir şüphe içindeyiz.”**

63. (Sâlih**,** onlara**) dedi ki: “Ey kavmim! Söyleyin bana, ya ben Rabbimden açık bir delil (**ve mûcize**) üzerinde isem ve O bana kendisinden bir rahmet (**peygamberlik**) vermişse, ben de O’na âsî olursam, Allâh’(**ın azâbın**)a karşı bana kim yardım eder? Sizin de bana zararımı artırmaktan başka bir katkınız olmaz.”**

64. “Ey kavmim! İşte size bir âyet (mûcize**) olarak Allâh’ın şu dişi devesi! Öyleyse onu (**serbest**) bırakın. Allâh’ın arzında otlasın. Ona kötü maksatla el dokundurmayın. Sonra yakın bir azap sizi yakalayıverir.”**

65. (Semud kavminin azgın kâfirleri) **Yine de onu (**ayaklarından biçerek**) öldürdüler. Bunun üzerine (**Sâlih**) dedi ki: “Yurdunuzda üç gün (**daha**) faydalanın (**artık sonunuz gelmiştir**). Bu, yalanlanmayacak bir tehdittir.”**

66. Nihâyet(azap**) emrimiz gelince, Sâlih’i ve berâberindeki îman edenleri tarafımızdan bir merhametle (**helâk olmaktan ve**) o günün rezilliğinden kurtardık. Şüphesiz senin Rabbin çok kuvvetlidir, mutlak gâliptir.**

67. O zâlim (inkârcı**)ları ise, korkunç bir ses yakalayıverdi de yurtlarında çökekaldılar. [**Krş**. 7/78]**

68. Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semûd (kavmi**) Rablerine nankörlük ettiler/kâfir oldular. Bilin ki Semûd (**yok olup Allâh'ın rahmetinden**) uzak olmuştur.**

61-68. (61).**'Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, Allâh'a ibâdet edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur.'** Semûd kavmi**,** soyu kesilmiş eski bir Arap kabilesi olup, Sûriye ile Hicaz arasında bulunan Hicr (mevkiin)de yaşamışlardır. Sâlih (a.s.) Semûd'un soyundan olup, Hûd (a.s.)'dan sonra Arap ırkından gelmiş ikinci peygamber olduğuna inanılmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/182)

'(Yalnız) **Allâh'a ibâdetediniz.'** Yalnızca Allâh'a ibâdet ediniz**.** İşte bu**,** Hz. Âdem'den, son peygamber Hz. Muhammed'e (s) kadar bütün Rasullerin dâvetidir. **'Ondan bağışlanma dileyin, sonra O'na tevbe edin.'** Bütün Rasullerinin yolunun tek olduğunu görüyoruz. İbâdet, af dilemek, bağışlanma istemek. (S. HAVVÂ, 7/79)

Hz. Nûh'un hatırlatması öğüt ile birlikte, Hz. Hûd'un hatırlatması bir çeşit azar ile birlikte, Hz. Sâlih'in hatırlatması ise nîmetlerin de birlikte hatırlatılması şeklinde oluyordu. Bunların her birisi izlenecek yollardır. Her birisinin muhâtapları vardır. Hiçbir zaman bir **kıssa** öbürünün tekrarı değildir. Çünkü her bir kavmin ayrı bir karakteri ve farklı bir cezâsı vardır. Her bir kavme ayrı bir karakteri ve her bir kavmin değişik bir cezâsı bulunmaktadır. (S. HAVVÂ, 7/79)

(64).**'Ey kavmim! Bu Allâh'ın dişi devesidir, size bir mûcize olarak verildi. Bırakın onu da Allâh'ın toprağında otlasın. Ona kötü maksatla ilişmeyin. Yoksa sizi pek yakın bir azap yakalayıverir.'** Semud kavmi, Sâlih (as)'ı yalanladılar ((91/13-14) ve ona **'Sen ancak büyülemişlerdensin, sen de ancak bizim gibi bir beşersin, eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize bir mucize getir'** dediler. (26/141, 153, 154). Kavminin bu isteği üzerine Sâlih (as), kendisine bir mucize vermesi için yüce Allâh'a duâ etti. Bunun üzerine yüce Allah, büyük bir **kayadan bir deve** var etti. Sâlih (as), kavmine istedikleri mucizenin taştan çıkan **dişi deve** olduğunu ve ona **zarar vermemelerini**, aksi takdirde kendilerini Allâh'ın cezâlandıracağını ve helâk edeceğini söyledi. (İ. KARAGÖZ 3/451).

'Zulmedenleri o çığlık tuttu.' A'raf sûresinde sarsıntı azâbı ile yakalandıklarından söz edilmişti. Göründüğü kadarıyla (Allah en iyi bilendir) onlar **zelzele** ve bayıltıcı çığlıklar ile helâk edilmişlerdir. (S. HAVVÂ, 7/82)

'Korkunç ses' diye çevrilen **sayha** kelimesi yerine (A'raf sûresinde) (7/78) 'deprem' anlamına gelen **racfe** kelimesinin kullanılmış olmasından felâketin **deprem** olduğu anlaşılmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/183)

Böylelikle Hz. Sâlih'in kavmi **sayha** (çığlık) ile, Hz. Hûd'un kavmi **fırtına** ile, Hz. Nûh'un kavmi **tûfan** ile helâk oldu, sonları geldi. Nihâyette Hz. Nuh, Hz. Hûd ve Hz. Sâlih kurtuldu. İşte Allâh'a ibâdete, O'ndan bağışlanma dilemeye dâvet edenler için en büyük ders. (S. HAVVÂ, 7/82, 83)

11/69-76 İBRÂHİM (A.S.) VE ALLÂH'IN ELÇİLERİ

69. Andolsun ki (insan suretindeki melek) **elçilerimiz, İbrâhim'e (**bir evlât**) müjde(**si**) ile gelip "selâm" dediler. O da "selâm" dedi; çok geçmeden (**onlara**) kızartılmış bir buzağı getirdi. [**bk**. 15/52-62; 51/26-27]**

70. (Fakat İbrâhim**,) ellerinin ona (**yemeğe**) uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve onlardan yana içine bir korku düştü. Onlar: "Korkma, biz (**meleğiz**) Lût kavmine gönderildik." dediler.**

71. (İbrâhim'in**) karısı (**Sâra**) ayakta iken (**çocuğu olacağını duyunca**) güldü. Biz ona da (**o meleklerle**) İshak'ı, İshak'ın ardından da (**torunu**) Yâkub'u müjdeledik. [**krş**. 19/49; 21/72]**

72. (İbrâhim'in karısı**:) "Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı, şu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu pek şaşılacak bir şey!" dedi.**

73. (Elçi melekler**) dediler ki: "Allâh'ın işinden dolayı hayrete mi düşüyorsun? Ey ev hâlkı! Allâh'ın rahmeti ve bereketi üzerinizedir. Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şânı yücedir."**

74. İbrâhim'den korku gidip kendisine (çocukla ilgili**) müjde gelince, Lût kavmi hakkında (**affedilmeleri için**) bizim (**elçilerimiz**)le tartışmaya başladı.**

75. Çünkü İbrâhim, hakikaten çok yumuşak huylu, çok duygulu ve 'kendisini Allâh'a vermiş' bir kimseydi.

76. (Elçilerimiz**:) "Ey İbrâhim! Bundan vazgeç (**tartışma**), çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Onlara artık geri çevrilmez bir azap muhakkak gelecektir." dediler.**

69-76. (69).**'Andolsun ki, elçilerimiz (**melekler**) İbrâhim'e (**bir evlât**) müjde(**si**) ile gelip 'selâm' dediler.'** Hz. İbrâhim'e gelen elçiler **melekler**dir. İbn-i Abbas'a göre bunlar Cebrâil (a.s.) ve iki melektir. Kimilerine göre bu ikisi Mikâil ve İsrâfil (a.s.) idi. Bunlar Hz. İbrâhim ve eşi **Sare'**ye İshak adında bir çocuk müjdelemek ve ayrıca Lût (a.s.) kavmine gelecek olan helâkı bildirmek üzere gelmişlerdi. (H. DÖNDÜREN, 1/388)

(71).**'Biz de ona İshak'ı müjdeledik. İshak'ın ardından da Yâkub'u.'** Onun (Sare'nin) çocuğu yoktu. İbrâhim (a.s.)'ın başka hanımından İsmail adındaki oğlu vardı**. (..)** Bu âyet-i kerime, **boğazlanması emredilenin Hz**. **İsmail olduğuna delil** gösterilmiştir ve boğazlanması emredilenin Hz. İshak olmasına imkân olmadığı belirtilmiştir. Çünkü onun doğuş müjdesi verilmekte, ondan da Hz. Yâkub'un doğacağı belirtilmektedir. O hâlde doğacağı vadedilen Yâkub adındaki oğlu, henüz doğmadan Hz. İshak'ın (kurban edilmesi) kesilmesi nasıl emredilebilir? (S. HAVVÂ, 7/92)

'Karısı (Sâre**) ayakta olduğu hâlde, güldü.'** Buradan anlaşıldığına göre meleklerin insan kılığında ziyâreti haberini aldığında ev hâlkı **tedirgin** olmuş, bu yüzden Hz. İbrâhim'in (as) eşi de konunun ne olduğunu öğrenmek amacıyla oraya gelmişti. Meleklerin kendi kavmini

değil, Hz. Lût'un kavmini cezâlandırmak üzere geldiklerini öğrenince **rahatlayarak memnun** oldu. (MEVDÛDİ, 2/383) (..) Korkunun gitmesi sebebiyle sevinerek güldü. Yâhut kötülük işleyen bir kavmin helâk olacağından dolayı veya azâbın yaklaşmış olmakla birlikte **Lût kavminin gafletinden dolayı güldü**. Ona da ay hâli kesilmiş olmasına rağmen çocuk doğurabileceği müjdesi verilerek mükâfatlandırıldı: **'Biz de ona İshak'ı müjdeledik…'** (S. HAVVÂ, 7/92)

Katâde demiştir ki, Hz. İbrâhim'in hanımı, Lût kavminin başlarına gelecek **azaptan habersiz olmasına gülmüştü.** (Taberi'den, M. DEMİRCİ, 1/699)

(74).**'İbrâhim'den korku gidip kendisine (**çocukla ilgili**) müjde gelince, Lût kavmi hakkında (**affedilmeleri için**) bizim (**elçilerimiz**)le tartışmaya başladı.'** Hz. Lût, İbrâhim (a.s.)'ın amcasının oğlu olup, aynı dönemde peygamberlik yaptılar. Hz. Lût, İbrâhim (a.s.)'ın bulunduğu kasabaya dört fersah uzaklıkta olan ve Lût kavminin bulunduğu **'Sedum'** veya **'Sodom'** kasabasında idi. Hz. İbrâhim, gelecek azâbın Hz. Lût'a ve îman edenlere de dokunacağını düşünerek, azâbın kaldırılması için Allâh'a yakarıyordu. (H. DÖNDÜREN, 1/389)

(75).**'Çünkü İbrâhim, çok yumuşak huylu, çok duygulu ve kendisini Allâh'a vermiş bir kimse idi.'** Bu âyette Hz. İbrâhim, üç niteliği ile övülmektedir. Hâlim (iyi huylu), evvah (iyi kalpli), münib (kendisini Allâh'a vermiş) demektir. Bu nitelikler, **kalp** inceliğine kalp yumuşaklığına ve merhamete delâlet etmektedir. (S. HAVVÂ, 7/93)

11/77-83 LÛT (A.S.) VE KAVMİ

77. O elçilerimiz, (delikanlı şeklinde**) Lût'a gelince, (**Lût**) onlar yüzünden endişelendi ve göğsü daraldı (**sapık kavmi onlara kötülük yapar diye üzüldü**) ve: "Bu çok çetin bir gündür." dedi.**

78. Kavmi de (konukları ile sapık ilişki için**) alelacele koşarak ona geldi. Onlar, daha önceden de o çirkin (**sapık**) işleri yapıyorlardı. (**Lût**) dedi ki: "Ey kavmim! İşte bu (**şehirdeki kızlar**) benim kızlarım, (**elçilere dokunmayın**) onlar(**ı nikâhlamanız**) sizin için daha temizdir. Allâh'a hürmetiniz olsun / azâbından sakının, misâfirlerim yanında beni utandırmayın. İçinizde aklı başında bir adam yok mu?" dedi. [**bk**. 15/71; 26/165-166]**

79. (Sapık ilişki için gelenler) **Dediler ki: "Senin kızların üzerinde hiç bir gözümüz yok. Sen, bizim ne istediğimizi biliyorsun."**

80. (Lût**:) "Keşke size karşı bir gücüm olsaydı veya güçlü bir desteğe dayanabilseydim." dedi.**

81. (Elçi melekler**) dediler ki: "Ey Lût! Biz senin Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana aslâ ulaş(ıp dokun)amazlar; gecenin bir kısmında hemen âile fertlerinle yürü (**buradan çık**). Sizden hiçbiri (**bu emirden**) geride kalmasın. Ancak karın hâriçtir. Çünkü onlara erişen (**azap**), ona da erişecektir. Onlara vaadedilen vakit sabah vaktidir. Sabah da yakındır, değil mi?" [**bk**. 15/63-66]**

82, 83. (Azap**) emrimiz gelince (**o yerin**) üstünü altına getirdik ve üzerine de pişirilmiş balçıktan yapılıp istif edilmiş ve Rabbinin katında (**nereye ve kime isâbet edeceği**) damgalanmış taş(**lar**) yağdırdık. O taşlar, (**her zaman**) zâlimlerden de uzaklaşmış değildir. [**krş**. 105/1-5]**

77-83. (77).**'Ne zaman ki elçilerimiz Lût'a geldiler.' 've onlar daha önceden kötülük yapıyorlardı.'** Yâni, utanıp sıkılmıyorlardı. Çirkin işler yapa geliyorlardı, buna alışmışlardı. Utanma duyguları silinmişti, hayâları kalmamıştı, Onun için hiç utanmadan ve arlanmadan fenâlık niyeti ile koşup, Lût'a kadar gelmişlerdi. (ELMALILI, 4/555)

'(Lût**) dedi ki: Ey kavmim! İşte şunlar kızlarım (**elçilere dokunmayın**) onlar(**ı nikâhlamanız**) sizin için daha temizdir.'** Yâni onlardan istediğinizi nikâh edip, güzel güzel alırsınız, pisliğe ve günaha bulaşmazsınız. Bir peygamber, ümmetinin babası durumunda olduğundan,, sevgi ve şefkatten dolayı '**kızlarım'** demiştir. (ELMALILI, 4/555)

O zaman için, mümin hanımların, kâfir erkeklerle evlendirilmeleri câiz idi. Nitekim bu ümmetin ilk dönemlerinde de hüküm böyle idi. Rasûlullah (s) iki kızını kâfir olan Ebû Leheb'in oğlu Utbe ile Ebu'l As'a **nikâhlamıştı**. (S. HAVVÂ, 7/95).

(83).**'Ne zaman ki emrimiz geldi, o ülkenin üstünü altına çevirdik ve üzerlerine yağdırdık**,' '**Siccildendir'**: kil taşından, (..) ve taşlaşmış. Yâni her taşın kime ve nereye isâbet edeceği ezelde takdir edilmiş, sûretine nakşedilip, işlenmiştir. (ELMALILI, 4/556)

Elçiler Hz. Lût'a kavmini helâk etmek için geldiklerini bildirdiler. Bu arada bir mûcize olarak Allah, sarkıntılık etmek isteyenlerin gözlerini kör etti. (Kamer, 54/37) Melekler Hz. Lût'un karısı dışındaki âile fertlerini alarak, gecenin bir vakti şehri terk etmesini istediler. Tan yerinin ağarması, azâbın gelmekte olduğunu haber veriyordu. Nitekim güneş doğarken korkunç bir **gürültü** yakalamış, ardından şiddetli bir **depremle** şehir alt üst olmuş, üzerlerine taş yağmış, yok olup gitmişlerdir. (Hicr, 15/73-74; KUR'AN YOLU, 3/188, 189)

Lût kavmi, kadınları bırakıp **erkeklerle** (sapık) **ilişki** kurdukları (27/55), fuhuş yaptıkları (7/80), Hz. Lût'u yalanladıkları (26/160), isyan ettikleri (69/10), bozgunculuk yaptıkları (29/30), mücrim. (15/58), müsrif (7/81), câhil (27/55) oldukları, haddi aştıkları. (26/166), günahkâr, kâfir ve ahlâken kötü bir kavim (21/74) oldukları için **helâk** edilöiştir. (İ. KARAGÖZ 3/460).

Hadis: 'Her kimin Lût kavminin işini işlediğini görürseniz, yapanı da yapılanı da öldürünüz. (İbn-i Abbas'tan, Sünen sâhipleri merfû olarak) İmam Ebu Hanife'ye göre, yüksekçe bir yerden atılır ve arkasından taşlanır. (S. HAVVÂ, 7/97)

11/84-95 ŞUAYB (A.S.) VE MEDYEN HÂLKI

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik**,** onlara**) dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur (**olamaz da**). Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın! Çünkü ben, sizi bir hayır (**ve bolluk**) içinde görüyorum. Şüphesiz ben, sizi kuşatacak bir günün azâbından korkuyorum." [**krş**. 7/85-93]**

85. "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı tam olarak, adâletle yerine getirin, insanlara eşyalarını (haklarını**) eksik vermeyin ve yeryüzünde (**Allâh'ın koyduğu sosyal ilkeleri değiştirerek**) bozgunculuk yapmayın, kargaşa çıkarmayın!"**

86. "(Ey kavmim**!) Eğer îman eden kimseler iseniz, Allâh'ın bıraktığı (**helâl kazanç**) sizin için daha hayırlıdır. (**Yine de hile yaparsanız**,) ben sizin üzerinize bir bekçi (**ve azaptan koruyucu**) değilim."**

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları şeylerden veya mallarımızdan istediğimiz gibi harcamaktan vazgeçmemizi, senin namazın mı emrediyor? Hâlbuki sen, elbet yumuşak huylu, aklı başında (bir adam**)sın."**

88. (Şuayb**) dedi ki: "Ey kavmim! Ya ben Rabbimden bir delil ile (**gelmiş**) isem ve (**O**) kendinden bana güzel bir rızık (**helâl kazanç**) lütfetmişse? (**Bu durumda O'na hıyânet edebilir miyim**?) Size yasak ettiğim şeyleri (**kendim yaparak**) size aykırı davranmak da istemiyorum. Sâdece, gücüm yettiğince (**sizi**) düzeltmek istiyorum. Başarım, ancak Allah(**'ın yardımı**) iledir. Ancak O'na güvenip dayandım ve yalnız O'na yönelirim."**

89. "Ey hâlkım! Bana karşı gelmeniz (ve düşmanlığınız**) sakın sizin başınıza da, Nuh kavminin veya Hûd kavminin ya da Sâlih kavminin başlarına gelenin benzeri bir felâketi getirmesin! Lût kavmi sizden pek uzak değildir."**

90. "Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tevbe edin. Şüphesiz ki Rabbim çok merhamet eden, (inananları**) çok sevendir."**

91. (Kavminin kâfirleri) **Dediler ki: "Ey Şuayb! Söylediğin şeylerden birçoğunu anlamıyoruz ve seni içimizde hakikaten zayıf görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı seni kesin taşlayarak öldürürdük. Sen bizden üstün de değilsin."**

92. (Şuayb**) dedi ki: "Ey kavmim! Benim kabilem size göre Allah'tan daha mı üstündür ki O'na (**ve emrine**) sırt çeviriyorsunuz? Şüphesiz ki Rabbim(**in ilmi bütün**) yaptıklarınızı kuşatıcıdır."**

93. "Ey hâlkım! Gücünüzün yettiğini (sonuna kadar**) yapın. Şüphesiz ben de (**görevimi**) yapacağım. Kendisini rezil eden bir azâbın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Artık (**o azâbı**) gözleyin. Ben de sizinle berâber (**onu**) gözlemekteyim."**

94. Nihâyet (azap**) emrimiz gelince Şuayb'ı ve berâberindeki îman edenleri, tarafımızdan bir merhametle kurtardık. Zulmeden (**inkârcı**)ları, korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında dizüstü yığılıp kaldılar.**

95. Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semûd hâlkının (yok olup Allâh'ın rahmetinden**) uzaklaştığı gibi, Medyen hâlkı da öylece uzaklaşıp gitti. [**krş. **7/85-91]**

84-95. (84).**‘Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı (**gönderdik**).** Medyen, hicaz bölgesi ile Suriye ticâret yolu üzerinde, Akabe körfezine yakın bir yerleşim merkezi idi. Şuayb (a.s.) ise, **Medyen** ve **Eyke** hâlkına gönderilmiş bir peygamberdi. Medyen hâlkı, putperestliğinin yanında, toplumsal ahlâk, özellikle **ticâret ahlâkı** bakımından da bozulmuştu. Hz. Şuayb, ölçüyü, tartıyı eksik tutmamalarını, adâletle ölçüp tartmalarını, fesat çıkarmamalarını emretti. (KUR’AN YOLU, 3/192) **Medyenliler,** bir Arap kabilesidir. (S. HAVVÂ, 7/103)

‘Şüphesiz ben sizi bir bolluk ile görüyorum.’ Yâni nîmet ve **bolluk** içinde görünüyorsunuz, bu da hakkınızda hayırdır. Bunun gereği haksızlık etmek değil, insanların hakkını, hukûkunu gözetmektir. Hâlkın yararına hizmet etmektir ve Allâh’a şükretmektir. Şu hâlde ölçüyü ve tartıyı noksan yapıp da hayrı berbat etmeyin. (ELMALILI, 4/559, 560)

(86).**‘(**Ey kavmim**) Eğer îman eden kimseler iseniz, Allâh’ın bıraktığı (**helâl kazanç**) sizin için daha hayırlıdır.’ Bakıyyetullah:** Haramını attıktan sonra, Allâh’ın helâlinden size ihsan edeceği temiz ve **helâl** bakiyye, helâl kazançtan size kalan **‘sizin için daha hayırlıdır.’** Müfsitlikle, haksızlıkla, eksik ölçüp, yanlış tartmakla toplayacağınız haram fazlalardan, sonuç olarak daha kârlı, daha faydalıdır. (ELMALILI, 4/560)

‘Ben sizin başınızda bir bekçi (,gözcü ve denetçi) **değilim’** cümlesi ile, **dinde zorlama olmadığı**nı, kendi irâdeleri ile îman etmeleri gerektiğini, insanlara karşı yaptıkları eksik ölçü ve tartma gibi insan haklarını ihlâllerini denetleme gibi bir görevim olmadığını, kendisinin sâdece **dîni tebliğ ve açıklama görevi** olduğunu bildirmiştir. (İ. KARAGÖZ 3/465)

(87).Azarlayıcı bir üslûpla **‘Dediler ki: Ey Şuayb! Senin namazın mı babalarımızın taptıklarını terk etmemizi ve mallarımızı dilediğimiz gibi kullanmaktan vaz geçmemizi sana emrediyor.’** el Hasen dedi ki: Evet, Allâh’a yemin ederim onun namazı, onların atalarına taptıklarını terk etmelerini emretmektedir. Onlar işte bu şekilde kendilerine **emir ve yasaklar verilmesine karşı çıkıyorlar** ve **dilediklerine ibâdet etmekte özgür olduklarını** kabul ediyorlar. Kendileri için benimsedikleri ekonomik düzende – zâlim dahi olsa – **özgür olduklarını** ileri sürüyorlardı. Böyle bir üslûp, her zaman ve mekândaki kâfirlerin üslûbudur. Arkasından **alay** yollu şöyle demeye kalkıştılar: **‘Sen doğrusu aklı başında yumuşak huylu birisin.’** (S. HAVVÂ, 7/104)

‘..yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın.’ Ne var ki, birtek Allâh’a kulluğa başladıktan sonra tamamen değiştin. Eğer mâbedinde uslu uslu ibâdetini yapacaksan, buna bir itirâzımız yok; fakat **kıldığın namaz** seni **bizimle mücadeleye sevk** edecekse, böyle bir namaza aslâ izin vermeyiz! (M. KISA, 1/249)

Müşrikler, bu söylemleri ile atalarından tevârüs eden bâtıl dîne ve putlara tapmaya devam edeceklerini, alışverişte istedikleri gibi hareket edeceklerini açıkça dile getirmişler., **‘Sen yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın.’** cümlesi ile **Hz. Şuayb’ı övmeyi değil,** kendilerine karışmaması gerektiğini, yerleşmiş gelenek ve göreneklere karşı çıkmasının doğru olmadığını ifâde etmişler ve bu şekilde **üstü örtülü olarak alay** etmişlerdir. (İ. KARAGÖZ 3/466).

(88).**’Dedi ki: Ey kavmim! Ban Rabbimden apaçık bir delil üzere isem ve O bana kendisinden güzel bir rızık ihsân etmiş ise ne dersiniz? Size yasakladığım şeylere kendim aykırı hareket etmek istemem. Benim bütün isteğim, sâdece gücümün yettiği kadar ıslah etmekten ibârettir. Başarım ise ancak Allah’tandır. O’na tevekkül ettim ve O’na**

yöneliyorum.' Şuayb bu ifâdeleriyle – aynı zamanda – **mürşid-i kâmil**de (ya da **İslâm dâvetçisi**nde, İ. KARAGÖZ) bulunması gereken **vasıfları** da özetlemiş bulunmaktadır: **(a)** Mürşidin her şeyden önce bir delile yâni Allah'tan gönderilmiş bir kitaba dayanması, **(b)** İnsanlara söylediklerini öncelikle kendi nefsinde yaşaması, **(c)** Başkalarına ettiği nasihatlere kendisi aykırı davranmaması, **(d)** Sözü ile özü, kalbi ile ameli birbirine uyması, **(e)** Islahatçı, yapıcı ve düzeltici olması; iyiliğin hâkim olması için elinden geldiğince çaba göstermesi, **(f)** Başarının yalnız Allah'tan geldiğine inanması, sâdece O'na güvenip dayanması, sıkıntı ve başarısızlıklar karşısında ümitsizliğe kapılmamasıdır. (KUR'AN YOLU, 3/194)

Çünkü **helâl kazanç,** her türlü hîleden uzak olup, hakka sebatta, sâlih amel ve takvâda, güzel ibâdette, temiz toplum oluşmasında çok önemlidir. Hiçbir kânûnun ve kânun adamının ulaşamadığı yerde bile, Allâh'ın emrettiği **helâl kazanç** ve Allâh'a karşı sorumluluk duygusu geliştikçe **kalb**in bozulması ve toplumun kirli kazanç temini önlenecek ve toplum temiz hâle gelecektir. Bütün peygamberlerin görev ve amacı budur. (H. T. FEYİZLİ, 1/230)

(91).**'… eğer kabîlen olmasaydı seni mutlaka taşlayarak öldürürdük.'** (..) Medyen hâlkı, Şuayb'ın kabilesinden çekiniyordu. Bu yüzden demişlerdi ki: 'Eğer senin kabilen olmasaydı, biz mutlaka seni öldürürdük.' Öyle görünüyor ki, Medyenliler Şuayb'den değil, **bağlı bulunduğu aşiretten çekinerek** ona zarar vermeye kalkışamıyorlardı. (..) ama kabilesinin gücü, Medyenlilerin cesâretini kırmıştı. (M. DEMİRCİ, 1/712)

(92).**'Dedi ki: Ey kavmim! Benim kavmim size göre Allah'tan daha mı üstün?'** Ey kavmim, ben sâdece Allâh'a dayandım. O'na güvendim. Başarımı yalnızca O'ndan bekliyorum. Benim değer ve kuvvetim, yalnız Allah iledir. Benim, birkaç yakınım, Allah'tan daha değerli değildir. **'Siz Allâh'ı unutup, arkanıza attınız.'** O'na ve emirlerine hiç değer vermediniz. Çünkü ancak O'na dayanan ve ancak O'nun emriyle hareket eden bana da önem vermediniz. O'nun vahyi ile bildirdiğim öğütlerime kulak vermediniz. (ELMALILI, 4/564)

Mekke müşrikleri de, Allâh'ın varlığını itiraf ettikleri hâlde putlarını O'ndan önde tutuyorlardı. Allah yerine önde tutulan varlıklar, hatta arzu ve istekler de birer ilâh, put durumundadır. (H. T. FEYİZLİ, 1/231)

(94).**'O zulüm edenleri de çığlık yakaladı.'** Araf ve Ankebut sûrelerinde ise '**racfe' 'onları zelzele yakaladı.'** (7/91, 29/37) buyurulmuştur ki, **racfe:** zelzele, deprem demektir. Demek ki, müthiş bir çığlık ile zelzeleye yakalandılar. (ELMALILI, 4/564)

(95).**'Evet, defolup gitti, o Medyen.' 'Semûd'un defolup gittiği gibi.'** Zira Semûd kavmi de, böyle bir çığlık ve zelzele ile helâk edilmişti. Ancak deniliyor ki, Semûd'un çığlığı üstlerinden, Medyen'in çığlığı altlarından gelmişti. (ELMALILI, 4/565)

11/96-99 MÛSÂ (A.S.) VE FİRAVUN

96, 97. Andolsun ki biz, Mûsâ'yı âyetlerimizle (mûcizelerimizle**) ve apaçık bir delille Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik. (**Ama yine de onlar bizim emrimize değil**) Firavun'un emrine uydular. Firavun'un emri (**işi**,** sistem ve yönetimi arzu ve hevâsına göre olup**) hiç de isâbetli / doğru değildi. [**bk**. 79/21-26]**

98. Kıyâmet günü (Firavun**) kavminin önüne düşer, artık onları ateşe götürür. Vardıkları yer ne kötü yerdir! [**bk**. 2/166-167]**

99. (Firavun ve adamları**) burada da, kıyâmet gününde de lânet (**cezâsın**)a tâbi tutuldular. Verilen bu destek ne kötü bir destektir.**

96-99. (96).**'ve andolsun ki, Mûsâ'yı da âyetlerimizle gönderdik.'** Buradaki '**âyetlerimizle'** ifâdesinden murat Tevrat değil, Araf sûresinde geçen **dokuz mûcize**dir ki, bunlar: asâ, beyaz el, tûfan, çekirge, böcek, kurbağa, kan, kıtlık ve deniz yarılması(..) olaylarıdır. (ELMALILI, 4/566)

'Hâlbuki Firavun'un emri isâbetli değildi.' Onun emir ve düzeninde doğruluk ve hidâyetten eser yoktu. Onun düzeni baştan başa sapıklık, bilgisizlik ve inattı. (S. HAVVÂ, 7/115)

Bütün peygamberlerin tevhid mücâdelesi, Firavun benzerleri ve ona uyanlarla olmuştur. Firavun, ilâhi hükümleri kabul etmeyip, hükümranlığı sâyesinde **tanrılığını ilân** etmiş ve Allâh'a râkip bir tavır almıştı. (H. T. FEYİZLİ, 1/231)

Firavun, Yaratan'ı ve âhireti inkâr eden bir inançsız idi. Nâziât sûresinde (79/24) geleceği gibi: **'Ben sizin en yüce Rabbinizim'** diyor ve kendinden üstün bir Rabbin varlığını kabul etmiyordu. (ELMALILI, 4/567)

Firavun ve çevresindekiler inkârcılıkta direnmeleri nedeni ile sonları, önceki kavimlerin sonuna benzemiştir. (KUR'AN YOLU, 3/196)

(98).**'O kıyâmet gününde kavmine öncülük eder ve onları ateşe götürür. Ne kötü yerdir o varılan yer.'** İşte bu Firavun, dünyâda kavminin önüne düşerek, hayra götürmeyen yanlış kararlarıyla onları Hz. Mûsâ'nın peşinde **Kızıldeniz'de kendisiyle berâber boğduğu** gibi (bk. Tâhâ 20/78-79). kıyâmet günü de onların önüne geçecek, yangınlarını dindirip ciğerlerini serinletecek su yerine, tıpkı bir davar sürüsünün suya götürülmesi gibi, onları yakıp kavuracak **cehennem ateşine götürecek**tir. Nitekim bir âyet-i kerimede: **'Kıyâmet gününde her insan topluluğunu önderleriyle birlikte çağıracağız.'** (İsrâ 17/71) buyrulur. İşte Firavun emrinin âkıbeti böyle ciğer yakan hazin bir âkıbet, ona uyanlar da böyle bedbaht kimseler olacaktır. Ö. ÇELİK, 2/581)

11/100-104 ZULMEDEN KAVİMLERİN AKIBETİ

100. (Rasûlüm**!) İşte bu sana anlattığımız, (**o yok olan**) memleketlerin haberlerindendir. Onlardan (**eserleri**) ayakta kalan da var, biçilmiş ekin (**gibi yok**) olan da vardır.**

101. (Ey Peygamberim!) **Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar (**inkâr ve isyan etmekle**) kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri geldiği zaman, Allah'tan başka yalvar(**ıp tapın**)dıkları ilâhları onlara hiçbir fayda sağlamadı ve onların ziyanlarını artırdı.**

102. İşte (hâlkı ilâhî emirden çıktığından dolayı**) zâlimleşen memleketleri (**azapla**) yakaladığı zaman Rabbinin yakalayışı (**ve yok edişi**) böyledir. Şüphesiz ki O'nun yakalaması (**cezâsı**) çok acıklı, çok şiddetlidir.**

103. Bu (anlatıla**)nda, âhiret azâbından korkan kimseler için elbette ibretler vardır. O (**kıyâmet günü**), bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür. O (**her şeye**) şâhitlik edilen bir gündür.**

104. Biz, o (kıyâmet) **günü**(nü) **ancak sayılı bir süreye kadar erteleriz.**

100-104. (102).**'İşte zâlimleşen memleketleri yakaladığı zaman Rabbinin yakalayışı böyledir.'** Allah Teâlâ, sonradan gelenlere mühim bir ders ve günahlardan sakınmaya vesile olacak dehşetli bir **ibret** olması için, zulmeden o belde hâlklarını azâbıyla yakalamıştır. Gerçekten de Allah Teâlâ'nın yakalaması, çok acı verici ve çok çetindir. Nitekim Rasûlullah (s) 'Şüphesiz ki Allah, **zâlime mühlet** verir, fakat sonunda onu yakaladı mı bir daha da bırakmaz' buyurmuş, sonra da Hûd sûresi 102. Âyeti okumuştur. (Buhâri, Müslim'den Ö. ÇELİK, 2/582)

'.. ibretler vardır.' Helâk edilen toplumlarda, âhiret azâbından korkan kimseler için ibret ve öğütler vardır. Bu ibret ve öğüt, bu toplumların niçin helâk edildiklerini bilmek, (mümkünse) (..) kalıntılarını görmek ve **onların yaptıklarından uzak durmak** şeklinde gerçekleşir. Çünkü yüce Allah, aynı suçu işleyenleri, her zaman cezalandırabilir. (İ. KARAGÖZ 3/476)

(103).**'O (**herşeye**) şahitlik edilen bir gündür.'** Yâni olmamak ihtimâli yoktur. O günde herşeye şehâdet edilerek, çok şâhit bulunacak. Çünkü bütün canlılar, bütün varlıklar, yerde ve göklerde bulunanlar orada **şâhit** olacak. Bütün diller, **eller** ve **ayaklar** kendi yaptıklarına şahitlik edecektir. (ELMALILI, 5/10)

11/105-109. HOŞBAHTLAR VE BEDBAHTLAR

105. O gün gelince hiç kimse, O'nun izni olmadan konuşamaz. Onların kimi bedbaht kimi de mesuttur. [bk**. 20/108; 42/7; 78/38]**

106-107. Bedbaht olanlar ateştedirler. Orada onların (çok fecî**) iniltili ve haykırışlı nefes alıp vermeleri vardır ki (**onlar**), gökler ve yer durdukça orada ebedî kalacaklardır; ancak Rabbinin (**çıkarmayı**) dilediği hâriçtir. Çünkü Rabbin dilediğini istediği gibi yapandır.**

108. Mesut olanlar ise cennettedirler. Rabbinin dilediği hâriç, gökler ve yer durdukça, hiçbir zaman kesilmeyen bir lütuf olarak orada ebedî kalacaklardır.

109. (Ey Peygamberim!) **Artık onların taptıkları (**putların bâtıl oldukları**)ndan şüphen olmasın. Onlar da önceden babalarının taptığı gibi putlara tapıyorlar. Biz de elbette onların (**azaptan**) paylarını eksiksiz vereceğiz.**

105-109. (105).**‘O gün gelince hiç kimse, O’nun izni olmadan konuşamaz.’** Yalan söyleyecek olanlar konuşamaz, ancak doğruyu söyleyecek olanlar konuşabilirler. **‘İnsanlar, Cebrâil’in ve meleklerin saf duracakları gün, Allâh’a hitap edemezler. Ancak Rahmân’ın izin vereceği ve doğru söyleyecek olan kimseler konuşabilirler.’** (78/37-38). Âyetin birinci cümlesinde insan, cin ve meleklerin Allah ile konuşamayacakları, ikinci cümlesinde ise Allâh’ın izin verdiği ve **doğruyu söyleyecek olan kimselerin konuşacakları** bildirilmektedir. (..) İnsanlar, Allah izin verince ancak günahlarını ikrar etmek, birbirlerini kınamak ve cehenneme gitmelerine sebep olacak günahları birbirlerine atmak için konuşabilirler. Kendilerini temize çıkaracak bir konuşma yapamazlar, dünyâda işledikleri günahları inkâr ve itiraz edecek konuşma yapamazlar. (İ. KARAGÖZ 3/478, 479).

Bununla berâber, bu izin de herkese ve her yere âit bir izin değildir. Bugünün öyle yerleri vardır ki, bütün insanların nutku tutulur, bir özür dilemek için izin verilmez. **‘İşte o gün kimi bedbaht, kimi mutludur.’** Hiç konuşturulmayanlar bedbaht, sefil ve perişandır. Konuşmasına izin verilenler ise, mutlu ve bahtiyardırlar. (ELMALILI, 5/11)

Hadis: ‘Ehl-i tevhidden bâzı insanlara cehennemde azap edilecek ve nihâyet **cehennemde kömür gibi olacak**lardır. Sonra kendilerine rahmet ulaşacak ve cehennemden çıkarılarak, cennet kapılarına bırakılacaklardır. Cennet ehli onların üzerine su serpecek, sel birikintisinde çalı çırpının bitmesi gibi bitecekler, sonra cennete gireceklerdir. (Tirmizi Cehennem 8; İ. KARAGÖZ 3/480)

Hadis: **Şefaat** ile ilgili Buhâri ve Müslim’de yer alan hadiste de şöyle buyurulmaktadır: O gün ancak Rasullerin duâsı da ‘Allâh’ım esenlik ver, esenlik ver’ şeklinde olacaktır. (S. HAVVÂ, 7/120)

(106).**‘Bedbaht olanlar ateştedirler.’ ‘Mesut olanlar ise, cennettedirler.’ Bedbahtlar,** iki türlüdür: Bunların bir kısmında, îman vardır, diğer bir kısmının kalplerinde ise hiçbir şekilde îman yoktur. Tüm bedbahtler, ebediyen cehennemde kalmayacaklardır. Kalplerinde **îman** bulunanlar, cehennemde uzun süre kaldıktan sonra çıkartılacaklardır. (..) **Mutlu** olacaklar ise iki türlüdür: Kimileri baştan beri cennete gireceklerdir, kimilerinin de cennete girmesi sonradan olacaktır. Bunların cennete sonradan girmeleri, ya Araf’ta kalacak olmalarından ya da azap gördükten sonra, cehennemden kurtulacak olmalarındandır. (S. HAVVÂ, 7/121)

‘Göklerle yerin ayakta durması’ sözü, Kur’an âyetlerinin açıkça haber verdiği gibi (bk. Cin 72/23) ebediliği beyan eder. Çünkü burada sözü edilen ‘gökler ve yer’, şu an mevcut olan gökler ve yer değil, **‘Kıyâmet günü yer başka bir yerle, gökler de başka göklerle değiştirilir.’** (İbrâhim 14/48) âyetinde belirtildiği üzere, âhiret âlemine mahsus yaratılacak olan ‘gökler ve yer’ olacaktır. Âhiret âlemi **ebedi** olduğu gibi, o âlemin gökleri ve yeri de ebedi olacaktır. Dolayısıyla bu ifâde, gerçek anlamda bir **ebedilikten** söz eder. Nitekim cennetliklerle ilgili gelen **‘kesintisi olmayan bir ihsan’** kaydı da bunu destekler. **‘Rabbinin dilediği müstesnâ’** kaydına gelince, Allah Teâlâ’yı bağlayan, O’nu bâzı şeyleri yapmaya mecbur eden hiçbir güç, hiçbir kânun yoktur. Her şey O’nun dilemesine bağlıdır. (Ö. ÇELİK 2/585)

‘Allah dilediğni yapar.’ Deist düşüncedeki insanların dediği gibi yüce Allah, kâinâtı yaratıp düzene koyduktan sonra **kenara çekilmiş değil,** sürekli faaliyet hâlindedir; yaratmaya, yönetmeye ve rızık vermeye devam etmektedir. **‘O her gün bir iştedir.’** (55/29) Allah ne istese onu yapar. Bu husûsu ifâde eden onlarca âyet vardır: **‘Allah dilediğini yapar.’** (22/14, 2/253). **‘Allah istediğini yapar.’** (22/18; İ. KARAGÖZ 3/481).

(109).Şimdi geçmişteki o kıssalar, gelecekteki bu âkıbetler sana bildirilmekle Ey Muhammed! **‘Artık şunların, şu yukarıdan beri anlatılan müşriklerin tanrı diye taptıkları putlardan hiçbir şüphen olmasın,’** hepsi boştur. **‘Bundan önce ataları nasıl tapıyor idiyseler bunlar da başka değil, aynen öyle tapıyorlar.’** Yâni boşu boşuna tapmaya devam ediyorlar. Yukarıda beyan olunduğu üzere **‘Allâh’ı bırakıp da taptıkları o şeyler kendilerine zerre kadar fayda sağlamadı.’** (Hûd 11/101) âyetinde bildirildiği şekilde, bunların ataları putlara tapmakla nasıl zarardan başka birşey görmedilerse, bunlar da tıpkı öyle olacaktır. **‘ve elbette biz, bunların nasiplerini eksiksiz olarak kendilerine ödeyeceğiz.’** Yâni ecelleri gelinceye kadar dünyâ hayâtındaki kısmetlerini kesmeyeceğiz, sonra da âhirette hak ettikleri cezâlarını da vereceğiz. (ELMALILI, 5/14, 15)

11/110-111 ATALARI TAKLİD

110. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki biz, Mûsâ’ya Kitab’ı verdik de o(**na îman hususu**)nda ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden (**cezâlarının âhirete kalması hakkında**) bir söz geçmemiş olsaydı, elbette aralarında hüküm verilir (**onlar da yok olup giderler**)di. (**Rasûlüm**!) Kesinlikle (**bil**) ki o (**kâfir ve müşrik ola**)nlar Kur’ân hakkında bir tereddüt ve şüphe içindedir(**ler**).**

111. Şüphesiz Rabbin her birinin amellerinin karşılığını elbette tam verecektir. Çünkü O, onların yaptıklarından hakkıyla haberi olandır.

110-111. (110).**‘Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz olmasaydı, işleri bitirilirdi.’ ‘Daha önce verilmiş söz**’den maksat**,** Allâh’ın kitap hakkında ihtilâfa düşenleri hemen cezâlandırmamasıdır. Belirlenen zaman gelinceye kadar beklemesi ve kıyâmet gününe kadar onlara mühlet vereceğine dâir sözüdür. (..) O’nun isimlerinden biri de, çok sabırlı anlamına gelen **sabur**dur; acele etmez, ezelde takdir edilmiş olan zamânın gelmesini bekler, zamânı geldiğinde dilerse şiddetle cezalandırır ve suçluların işini bitirir. (krş. Tâhâ 20/129; KUR’AN YOLU, 3/204)

11/112-115. İSTİKÂMET VE NAMAZ

112. (Rasûlüm!) **O hâlde sen berâberindeki tevbe edenlerle birlikte, sana emredildiği gibi, istikamet üzere (**dosdoğru**) ol. Aşırı gitmeyin (**aslâ ilâhî sınırın dışına çıkmayın**). Çünkü O, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.**

113. (Ey müminler!) **Zulüm (**ve haksızlık**) edenlere de sakın meyletmeyin / güvenip dayanmayın! Sonra size de ateş dokunur. Sizin Allah'tan başka dostunuz yoktur. Sonra size yardım da edilmez.**

114. (Ey Peygamberim!) **Gündüzün iki tarafında (**öğle ve ikindide**) ve gecenin (**gündüze**) yakın (**üç**) vaktinde (**akşam**,** yatsı ve sabahda**) dosdoğru namaz kıl. Muhakkak ki iyilikler (**beş vakit namazın sevâbı**,** aradaki**) kötülükleri (**küçük günahları**) giderir. İşte bu, düşünen, Allâh'ı ananlara bir öğüt / bir hatırlatmadır.**

115. (Ey Peygamberim!) **Sabret. Çünkü Allah 'iyilik yapan, iyi harekette bulunan'ların mükâfâtını zâyi etmez.**

112-115. (112). **(1) 'O hâlde sen (**Rasûlüm**) berâberindeki tevbe edenlerle birlikte, emrolunduğun gibi istikâmet üzere (**dosdoğru**) ol.'** İbn-i Abbas'tan rivâyete göre, 'Hûd sûresi beni ihtiyarlattı' buyurmuştur. İbni Abbas şöyle der: Rasûlullah (s) için Kur'ân'da bu âyetten daha şiddetli ve daha meşakkatli hiçbir âyet inmemiştir.(H. DÖNDÜREN, 1/389)

Vahyolunan emrin tebliğinde, icrâsında, uygulamasında yılmadan dosdoğru olmaya devam et. (..) Bu âyette **'beni ihtiyarlattı'** dedirtecek kadar zor gelen nokta, **istikâmet** emrinin kendisi ile ilgili olan kısmından ziyâde, **ümmeti ile ilgili** olan kısmı olsa gerektir. (ELMALILI, 5/18)

(2) 've azmayın' Allâh'ın belirlediği sınırı aşıp ta, onun dışına çıkmayın, doğruluktan ayrılıp ta ifrat ve tefrite sapmayın. Aşırı gitmeyin. (ELMALILI, 5/18)

Peygamberimiz, bu âyetteki yüce Allâh'ın, "**Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!**" hitâbının dehşetini ve etkisini öyle derinden hissetmişti ki bunun üzerine: "Hûd sûresi saçımı ağarttı." (**Hadis,** Tirmizi) buyurmuştu. Çünkü Allâh'ı gerçek anlamıyla tanımak ve bilmek; emirlerinin gereğine ve rızâsına uymayı tam anlamıyla (ihmalsiz, aşırısız) yerine getirmeye bütün benliği ile özen göstermek demektir. (H. T. FEYİZLİ, 1/233)

İstikâmet üzere olan kimseye **'müstakim'** denir. Bir kimsenin müstakim olabilmesi için **(a).** Şirk koşmadan Allâh'a îman edip, ibâdet etmesi (3/51), **(b).** Peygambere uyması ve onu örnek edinmesi ((43/61), **(c).** Kur'an hükümlerini uygulaması (46/30) gerekir. (İ. KARAGÖZ 3/484)

(113).**(3) 'Zulüm (**ve haksızlık**) edenlere de sakın meyletmeyin / dayanıp güvenmeyin.'** Zulüm ve haksızlık yapanlara herhangi bir şekilde destek vermek, yakınlık gösterip yaltaklanmak şöyle dursun, meyil bile etmeyin, yüz vermeyin, ilgi göstermeyin. (ELMALILI, 5/18)

Zulüm, din (itikat) ve ahlak kuralları ile belirlenen sınırları aşmak, adâlet, hakkâniyet, eşitlik ilkelerine aykırı davranmaktır.(..) **İtikâden zulüm:** şirk, inkâr, günahkârlık, Allâh'ın koyduğu sınırları çiğneme ve aşmadır. **Şirk,** büyük bir zulümdür. Allâh'ın kanunlarını çiğneyenler zâlimlerdir, kâfirler zâlimlerin kendileridir. (31/13; 2/229, 254) (..) **Ahlâken zulüm:** Haddi aşmak, başkasının hakkını ihlal etmek, başkasına zarar vermektir. Yüce Allah, zulmün her türlüsünü **haram** kılmıştır. (KUR'AN YOLU, 3/205)

Yüce Allah **'zâlimlere meyletmeyin'** cümlesi ile, zâlimlerin inanç, düşünce ve görüşlerini benimsemeyi, onlara destek vermeyi, onları sevmeyi, onlara itaat etmeyi, **onların**

sohbetlerine katılmayı, Allah ve peygamberinin emrine uygun davranmayan kimsenin yanında yer almayı yasaklamaktadır. Kâfire de günah işleyen mümine de **inkâr ve günahında destek verilmez.** (İ. KARAGÖZ 3/486).

Hadis: 'Allâh'a isyan konusunda insana itaat olmaz. İtaat ancak mâruf (İslâm'a ve aklı selîme uygun olan şeylerde) olur.' (Müslim İmâre 39; buyurmuştur. (İ. KARAGÖZ 3/487)

Şüphe yok ki en büyük **zulüm,** Allâh'ın kitabının hükümlerini askıya almak ve reddetmektir. Müslümanım diyen birçok kimsenin Allâh'ın kitâbını askıya alan ve reddeden birçok kimseye meylettiğini görmekteyiz. Allâh'ın kullarına haksızlık da zulmün türlerindendir. Zulmün bütün türlerini işleyenlere meyletmek, **yakınlaşmak caiz değil**dir. Aksine onlara düşmanlık **farz**dır. (S. HAVVÂ, 7/133)

'Allah müminlerin velîsidir' demek, müminleri sever, amellerinin karşılığını tam verir, onları kötülüklerden korur, onlara yardım eder, îman üzere sâbit kılar, onlardan râzı ve hoşnut olur, demektir. Müminlerin gerçek dostu Allah'tır. Bu konuda Kur'an'da bir çok âyet vardır: (2/107, 9/116, 29/22, 45/19) (..) Mümin Kur'an ve sünnete ne kadar uyarve günahlardan ne kadar sakınırsa, o nispette Allâh'ın dostluğunu elde eder. (İ. KARAGÖZ 3/487).

(114).**(4) 'Gündüzün iki tarafında (**öğle ve ikindide**) ve gecenin(**gündüze**) yakın (**üç**) vaktinde (**akşam**,** yatsı ve sabahta**) dosdoğru namaz kıl.' 'Çünkü iyilikler kötülükleri giderir.'** Günahları gideren iyiliklerin en büyüğü ise, beş vakit **namaz**dır. **Hadis-i Şerif**te de 'Kötülüğün ardından iyiliği yetiştir ki, onu silsin.' Diye buyurmaktadır. (S. HAVVÂ, 7/127-128)

Hadis: 'Büyük günahlardan uzak durulduğu takdirde, bir namaz diğer namaza kadar günahlara kefarettir.' (Müslim Tahâret 16'dan Ö. ÇELİK, 2/590)

(115).**(5) 'sabret'** Yüce Allah, bu sayılan emir ve yasakların sonunda **sabır** emrini vermektedir. Çünkü bu emir ve yasakların hiç biri sabır olmaksızın yerine getirilemez. Dosdoğru olmak, Allâh'ın sınırlarının yanında durmak, zâlimlere meyletmemek, namazları kılmak ancak sabırla (sebat) mümkündür. (S. HAVVÂ, 7/128)

Hayır olan fiillerde, Hz. Peygamber muhâtap kılınmış, sakınca oluşturan işlerde (çoğul kalıp) ümmet muhâtap alınmıştır. Peygamberden sakıncalı eylem sadır olmayacağından, nehiyler tekil değil, çoğul (ümmete hitaben) gelmiştir. (ELMALILI, 5/21)

Sabır et! Bu emirlerin icrâ ve yerine getirilmesi sırasında karşı karşıya kalacağın acılara katlan ve zâlimlere karşı yardımı ve başarıyı hiç acele etmeden bekle. (ELMALILI, 5/21)

11/116-120. PEYGAMBERLERİN HABERLERİ

116. (Ey müminler!) **Sizden önceki devirlerde 'akıl ve fazîlet' sâhibi olanların yeryüzünde (**ilâhî buyruklara karşı yapılan**) bozgunculuğa engel olmaları gerekmez miydi? Ancak onlardan (**bu görevi yaptığı için**) kurtardığımız kimseler (**pek**) azdır. Zâlim olanlar ise, kendilerine sağlanan refah içinde şımarıp azdılar ve böylece kâfir kimseler oldular.**

117. Rabbin -hâlkı (birbirlerini günahlardan ve kötülüklerden**) ıslah edip dururlarken- o memleketleri haksız yere (**âfet ve felâketlerle**) yok edecek değildir.**

118, 119. (Ey Peygamberim!) **Eğer Rabbin dileseydi, (**bütün**) insanları bir tek millet yapardı (**Fakat İslâm'da / Kur'ân'da birleşmelerini ve sâlih amellerde yarışmalarını tercihlerine bıraktı**). Ama onlar, (**menfaatleri doğrultusunda**) ihtilâf etmeye devam edeceklerdir. [**bk**. 2/208; 10/99; 11/7; 16/93; 67/2] 119. Ancak Rabbinin rahmetine nâil olanlar hâriçtir. Zâten (**Allah**), onları bunun için (**irade özgürlüğü vererek**) yaratmıştır. Böylece Rabbinin: "Andolsun ki ben, cehennemi tümüyle insan ve cinlerden dolduracağım." sözü gerçekleşecektir. [**krş**. 6/149; 42/8]**

120. (Ey Peygamberim!) **Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini takviye edecek herşeyi sana anlatıyoruz. Bunda (**bu sûrede**) de sana gerçeği bildirme, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.**

116-120. (116).**'Kasabaların hâlkı ıslah edici olsaydı, Rabbin haksız yere onları yok etmezdi.'** Yâni bir memleketin ahâlisi, (idare eden ve edilen) zulme meydan vermeyen sâlih ve ıslahatçı kimseler (var) iken, Allah zulüm ile o memleketi **helâk** etmez. Bunun için sâlih olmak kâfi gelmez, ayrıca ıslah edicilerin de olması gerekir. (ELMALILI, 5/23)

Nitekim 'İçimizde sâlihler var iken, yine de **helâk** olur muyuz?' diye Rasûlullâh'a sorulduğunda, o da 'Evet, eğer pislik çoğalırsa' diye cevap vermiştir.(Buhâri, Müslim, Tirmizi'den, ELMALILI, 5/23)

Hadis: 'İnsanlar zâlim kimseyi gördüğü zaman, onu **zulümden men etmezlerse** Allah, en yakın zamanda herkesi, (zâlimi de zulme engel olmayanları da) **cezâlandırır.'** (Ebû Dâvud Melâhim 27, İ. KARAGÖZ 3/492)

(117).**'Rabbin -halkı ıslah edip dururlarken- o memleketleri haksız yere yok edecek değildir.'** İnsanların kendini ve diğerlerini ıslah edip her türlü günahlardan ve en büyük günah olan şirkten kurtarması, hâlklar ve milletler için helâki önleyecek bir emniyet süpabı niteliğindedir. (H. T. FEYİZLİ, 1/233)

(118).**'Rabbin dileseydi, elbette bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Onlar ihtilâf edici bir hâlde devam edip, gideceklerdir.'** Allâh'ın insanları ihtilâfa uygun hâlleriyle yaratması, kendisine kulluk etmekle, cennetin veya âsi olmakla cehennemin yolunu **seçmeleri için**dir. (H. T. FEYİZLİ, 1/234)

(119).**'Rabbinin 'Andolsun ki cehennemi hem insanlar hem cinlerle dolduracağım' sözü kesinleşti.'** Allah insanoğlunu seçme ve tercih etme yetenekleriyle donatılmış olarak yaratmış, cennet ve cehennemin yollarını açık bırakmıştır. İnsan ancak özgür **irâdesiyle tercihi**ne ve bu yöndeki gayretine göre bunlardan birine girmeye hak kazanacaktır. Allâh'ın verdiği akıl nîmetini iyi kullanan ve O'nun merhameti gereği lütfedip gösterdiği **doğru yolu tercih edenler cennete,** Allâh'ın gösterdiği doğru yolu tanımayan, nefsine ve şeytana uyup **eğri yolu tercih eden** ve bu yolda ısrar edenler ise **cehenneme girecekler**dir. (KUR'AN YOLU, 3/207)

(120).**‘… müminlere de bir öğüt ve hatırlatma vardır.’** Peygamber ve kavimlerinin kıssalarısâdece yaşanmış olayları soyut olarak anlatmak, hikâye etmek için değil; **ibret** olması, müminlerin ondan öğüt almaları ve helâk edilenlerin **yaptıkları hatâları yapmamaları içindir**. Anlatılan her kıssanın sonunda bu husus dile getirilmiştir. Meselâ, Nuh peygamberin kavmi ile ilgili kıssanın sonunda şöyle denilmiştir: **‘Nuh kavminin kıssasını bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur? Benim azâbım ve uyarılarım nasılmış görsünler diye.’** (54/15-16). (..) Nuh kavminin ve diğer kavimlerin helâkine sebep olan şeyler hangi toplumda bulunursa, o toplum da aynı âkıbete uğrayabilir. (İ. KARAGÖZ 3/495)

11/121-123. ELİNİZDEN GELENİ YAPIN

121, 122. (Ey Peygamberim!) **Îman etmeyenlere de ki: “Gücünüzün yettiğini (**elinizden geleni**) yapın. Biz de (**tebliğ vazifemizi**) yapmaktayız.” 122. “(**İnkâr ve isyânınızın âkıbetini**) bekleyin Doğrusu biz de** (îmânımızın ve sâlih amellerimizin mükâfâtını) **beklemekteyiz.”**

123. Göklerin ve yerin gaybı(nı bilmek**) Allâh’a âittir. Bütün işler ancak O’na döndürülür.** (Ey Peygamberim!) **O hâlde O’na kulluk et. O’na güvenip dayan. Rabbin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.**

121-123. (122).**“(**İnkâr ve isyânınızın âkıbetini**) bekleyiniz.”** Dinin aleyhine planlar hazırlayanlara karşı, Allâh’ın da güç yetmez çeşitli azap planları vardır. (H. T. FEYİZLİ, 1/234)

(123).**‘Göklerin ve yerin gaybı(**nı bilmek**) Allâh’a âittir.’** Göklerdeki ve yerdeki bütün gizlilikler, bütün sırlar yalnızca Allâh’a âittir. Onları bilmek de Allâh’a mahsustur. Yâni gayb olan gizli sırları yaratmak, îcâd etmek, bilmek ve bildirmek, zamânı gelince açığa çıkarmak, vs. bütün bu hususlar, gayb ile ilgili bütün işlemler Allâh’a mahsustur. Bütün külli varlıkları, bütün cüz’i parçacıkları, varı ve yoğu, hâzırları ve gâipleri, olmuşları ve olacakları **bilen** ancak O’dur. O’na gizli olan hiçbir şey yoktur. (ELMALILI, 5/25)

‘..ve emir bütünüyle O’na döndürülür.’ Bütün emirler, hükümler ve işler, hepsi, hepsi O’na döndürülür. Hâzırda veya gâipde hiçbir emir yoktur ki, O’na dayanmasın. O’na dayandırılmadan hakkında bir hüküm verilmek mümkün olabilsin. O’na dayandırılmadan iki kere iki dört eder demek bile mümkün olmaz. (ELMALILI, 5/25, 26)

‘O hâlde O’na kulluk et. O’na güvenip dayan. Rabbin yaptıklarınızdan aslâ habersiz değildir.’ Yüce Allâh’ın kulu olmayı ve O’nun rızâsına kavuşmayı isteyenlerin, Kehf sûresinin 110. âyetinde buyurulduğu gibi **sâlih amel** (O’nun rızâsına uygun iş ve hareket)te bulunması, sonra da O’na **tevekkül** etmesi, **teslimiyet** göstermesi lazımdır. (H. T. FEYİZLİ, 1/234)

‘Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.’ Allah ne yaptığını ve ne yapacağını **bilir**; yaratıkların hallerine ve ihtiyaçlarına vâkıftır. Hiçbir yaratığını ihmâl etmez. Hepsini görüp gözetir, rızıklarını verir. İnsanların îmanlarını, sâlih amellerini, hayır ve hasenâtını bilir, mükâfâtını **bilir**. Şirk, küfür, nifak ve isyanlarından **haberi olur**. Tevbe etmeyenleri

cezalandırır. Yüce Allah yerin, göğün, canlı cansız bütün varlıkların her hâl ve tavırlarını, iç ve dış bütün özellikleriyle bilir. (İ. KARAGÖZ 3/497).

1 2 / Y Û S U F S Û R E S İ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 111 âyettir. Bütün sûre Hz. Yûsuf'dan bahsettiği için bu adı almıştır. (H. T. FEYİZLİ, 1/234)

Sûre 111 âyettir**.** Mekke'de inmiştir**.** (1,2,3,7,. Âyetler hâriç) Sûrede başlıca **en güzel kıssa,** Yûsuf (a.s.) ile Züleyha kıssası, Yûsuf'un kuyuya atılması, Mısır Mâliye Bakanına satılması, Züleyha'nın cinsel isteklerini reddedince hapse atılması, rüyâ yorumları, kralın rüyâsını yorumlaması, Mâliye Bakanı olması, aldığı ekonomik önlemlerle kıtlık yıllarını geçirmesi, âilesini Mısır'a getirmesi gibi konular yer alır.

Sûrenin inme sebebi, Yahûdi bilginlerinin, 'Muhammed'e sorun, İsrailoğulları Mısır'a hangi sebepten geçmişlerdir?' demeleridir. Sa'd b. Ebi Vakkas'a göre kimi sahâbilerin, 'Hz. Muhammed'e Bize kıssa anlatsan' demeleridir. (H. DÖNDÜREN, 1/390)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

12/1-3 KISSALARIN EN GÜZELİ

1. Elif, Lâm, Râ. Bu (okuna**)nlar gerçeği açıklayan apaçık Kitab'ın** (Kur'an) **âyetleridir.**

2. Biz onu (kitabı) **Arapça bir Kur'ân olarak indirdik (**mânâsının derinliğine iyice**) akıl erdiresiniz diye.**

3. (Ey Peygamberim!) **Biz bu Kur'ân'ı vahyederek kıssaların en güzelini sana anlatacağız. Şu bir gerçek ki daha önce sen (**bunları**) bilmeyenlerdendin.**

1-3. (1).**'Elif, lâm, râ.'** Bu harfler burada, benzeri diğer harfler gibi, **îcâza** işâret etmekte, Kur'ân'ın birliğinin anahtarlarından birisine, sûrenin ses tonuna hâkim olan seslere ve buna benzer şeylere işâret etmektedir. (S. HAVVÂ, 7/154)

'İşte bunlar sana o açık seçik kitabın âyetleridir.' Kur'ân Arap edebiyatçılarını, şâirlerini, bütün insanları ve cinleri îcâzı ile âciz bırakmış, Allah tarafından **mûcize olarak nâzil** olmuş bir kitaptır. **Kur'ân,** ahkâm ve şeriat kuralları, mülk ve melekûta âit gizlilikler, gaybe âit haberler, kıssalar ve öğütler gibi, dînin usûl ve bilgilerini açıklayan bir kitaptır. Yine **Kur'ân,** hakkı bâtıldan, hayrı şerden, doğruyu eğriden, güzeli çirkinden ayırt eden bir kitaptır. (..) **Kur'ân,** dilin ifâde güzelliği, beyan gücü bakımından da gayet parlak bir kitaptır. Kur'ân beyan ve ifâdesinde çok yönlü kuvvet, katmerli bir güç, seçkin bir güzellik bulunması açısından da açık bir kitaptır. (ELMALILI, 5/29-30)

‘Kur’an açıklayıcıdır.’ Çünkü dili ve ifâdesi gâyet güzel, maksadını gereği gibi anlatan, veciz, fasih ve beliğdir. **Hidâyet** ve **dalâlet**, îman ve inkâr, **âhiret hayâtı**, cennet ve cehennem, insan hakları, **evlenme** ve **boşanma**, **mîras**, ticâret, **eğitim** ve öğretim, **adâlet.**, yargı, temizlik, çalışma ve benzeri fert ve toplum hayâtı için **gerekli olan her türlü ilke** ve hükümler, helâl ve haramlar, **emir ve yasaklar,** örnek ve ibret alınması için peygamber ve **geçmiş kavimlerin kıssaları** ve benzeri pekçok konuyu açık seçik beyan ettiği için Kur’ân’a **‘mübîn’** denilmiştir. (İ. KARAGÖZ 3/502)

(2).**’Doğrusu biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik. Akıl erdiresiniz diye.’** Bu Kur’ân’ın inişi, hem Araplar için, hem Arap dili için bir şereftir. Ayrıca, Kur’ân-ı Kerim’in bu dil ile nâzil olması bütün âlemler için de bir lütuftur. Çünkü **Arap Dili,** dillerin en fasih, en açık, en geniş olanı, mânâları en iyi ifâde edecek sözlere sâhip olanıdır. **Kur’ân,** kitapların en şereflisi, Muhammed (s) peygamberlerin en şereflisi, Arapça da dillerin en şereflisidir. (S. HAVVÂ, 7/155)

Kur’ân’ın Arapça olarak indirilmesinin temel sebebi, son peygamberin Araplar arasından seçilmiş olmasıdır. Yüce Allah, **her peygambere** kendi **kavminin diliyle hitap** etmiş, vahyini onların diliyle göndermiştir. (İbrâhim, 14/4) **Kur’ân’**ın Arap dili ile indirilmiş olması, onun sâdece Araplara indirildiğini ifâde etmez. Nitekim bâzı âyetler, onun **bütün insanlığa hitap ettiğini**, evrensel kitap olduğunu göstermektedir. (Bakara, 2/185, Âl-i İmran 3/138, Sebe, 34/28, Ra’d 13/37; KUR’AN YOLU, 3/212)

(3).**Kıssaların en güzeli:** (..) Bu sûrede peygamberlerin, meleklerin, şeytanların, cinlerin, insanların, hayvanların, kuşların, hükümdarların ve onların idâre ettikleri kimselerin davranışlarının, tüccarların, âlimlerin ve câhillerin, erkeklerin, kadınların, kadınların hîle ve tuzaklarının söz konusu edilmesidir. Yine bu sûrede **tevhid**, fıkıh (hukuk, derleyenin ilâvesi), siyer, rüyâ tâbiri, **siyâset**, muâşeret, **iktisâdi hayat**, hem dîne hem de dünyaya yarayacak pekçok faydalı hususların bulunmasıdır. (..) Bu sûrede **sevenin, sevilenin** ve bunların **izledikleri yolların** söz konusu edilmesidir. (..) Bu sûrede sözü edilen **herkesin** sonunda **mutluluğa ermesi**dir. Bunun için Yûsuf’un babasının, kardeşlerinin ve azîzin hanımının âkıbetlerini hatırlamak yetecektir. (..) Bu isim, Yûsuf’un yaptığı şu duânın **en güzel duâ** olmasından ileri gelmiştir: **‘Allâhım! Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat’** (Yûsuf 12/101) (Ö. ÇELİK, 2/600, 601)

‘Kıssaların en güzeli’ ile maksat, Hz. Yûsuf’un hayat hikâyesidir. Hz. Yûsuf’un kıssası, yaşanmış bir kıssadır. Hz. Yûsuf’un kıssasında **baba ve oğul özlemi**, ıstırap ve **üzüntü**, ihtiras, hapis, **yokluk**, zenginlik, **nefisle sınav,** kıskançlık ve benzeri birçok konu ve örnek canlı bir şekilde dile getirilmektedir. (İ. KARAGÖZ 3/505).

12/4-6 YÛSUF’UN RÜYÂSI

4. Hani bir zaman Yûsuf babasına: “Babacığım, inan ki ben (rüyamda**) on bir yıldızla, güneş ve ayı gördüm, hem de onlar bana secde ediyorlardı.” demişti.**

5. (Babası Yâkub**) dedi ki: “Ey yavrucuğum! Rüyânı kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar (**şeytana uyup sana kötülük ederler**). Çünkü şeytan insan için apaçık bir düşmandır.”**

6. (Ey Yûsuf!) **"Rabbin seni böylece (**rüyandaki gibi**) seçecek, sözlerin/rüyaların çözüm ve yorumundan sana (**bir şeyler**) öğretecek; sana da, Yâkub'un âile fertlerine de (**tevbeleri sonucunda**) nîmetini, tıpkı daha önce ataların İbrâhim ve İshak'a tamamladığı gibi tamamlayacak (**seni peygamber yapacak**)tır. Rabbin hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sâhibidir."**

4-6. (4).**'Hani Yûsuf babasına demişti ki: 'Babacığım rüyamda onbir yıldızla Güneş'i ve Ay'ı gördüm. Gördüm ki onlar bana secde etmektedirler.'** Yûsuf (a.s.)ın soy kütüğü şöyledir: Yûsuf, babası Yakup, babası İshak, babası İbrâhim (a.s.) Görüldüğü gibi **Yûsuf (**as**),** Hz. İbrâhim'in dördüncü kuşaktan torunudur. (KUR'AN YOLU, 3/214)

Bu **rüyâ**da Güneş ile Ay anne ve babası, onbir yıldız ise kardeşleridir. Hz. Yakup, Yûsuf'un kardeşlerinin ona secde edecek kadar saygı göstereceklerini anlamıştı. Kardeşlerinin kıskançlıkları nedeniyle, başına bir takım gâileler getirmelerinden korkmuş ve '**rüyânı kardeşlerine anlatma'** uyarısında bulunmuştu. (S. HAVVÂ, 7/158)

(Râzi'ye göre) Allah, insan **rûh**unu madde ötesi âleme çıkabilecek, **levh-i mahfuz'**u okuyabilecek yetenekte yaratmıştır. Ancak **rûh**un bedenle ilgisi buna engel olmaktadır. Uyku hâlinde rûhun bedenle ilgisi azalır, levh-i mahfuzu okuma gücü artar. (KUR'AN YOLU, 3/215)

İslâmi kaynaklarda **rüyâ, üç türlüdür**: **(a) Sâdık Rüyâ:** Kaynağı ilâhi olan uyarı ve işâretler olup, doğru ve gerçek rüyâlardır. Hz. Peygamber, bu tür rüyâların, peygamberliğin kırkaltı cüzünden biri olduğunu haber vermiştir. (Buhâri) (..) **(b) Nefisten** (beyin, duyu organları, iç organlardan kaynaklanan) **düşler:** Bunlar, hâtıraların, arzuların hayâlde canlanmasından ibârettir. **(c)** İnsan rûhunun **şeytan**dan etkilenmesi sonucu meydana gelen korkma ve sapmalardır. Yalancı bir çağrışım olup, hayâli olaylardır. Hz. Peygamber, bu tür rüyâların şeytandan kaynaklandığını haber vermiştir. (Buhâri, KUR'AN YOLU, 3/216)

(5).**'Dedi ki: Yavrucuğum, rüyânı kardeşlerine anlatma! Sonra sana bir tuzak kurarlar.'** Bu âyetten açıkça ortaya çıkana kadar **nîmetin gizlenmesi** emri çıkartılır. Nitekim **Hadis-i Şerif**te de şöyle varid olmuştur: 'İhtiyaçlarınızı gerçekleştirmeye onları gizli tutarak yardımcı olunuz. Çünkü nîmet sâhibi her kimse kıskanılır.' (İbn Kesir'den,S. HAVVÂ, 7/159)

'Rabbin seni böyle beğenip seçecek'. Rabbin seni, hâlkın en şereflisi yapacak, en yüksek makamda bulunanlar arasına katacak, parlak bir makama getirecek, Rabbin sana peygamberlik verecek, büyük adamlar senin emrine boyun eğecek. **'ve sana haberlerin yorumu ile ilgili ilim öğretecek.'** Yâni rüyaları tâbir etmek, vahiy ve ilâhi işâretlerin muammâlarını anlamak, ledünni hakikatleri anlamak, olayların sonunda alacağı şekli anlamak, hâsıl olacak sonuçları anlamak ilminden pay verecektir. Kesbî ilimler ile değil, vehbî ilim ile doğru (isâbetli) tabirler, teviller, yorumlar yapıp şan alacaksın. (ELMALILI, 5/34)

Hadis. Peygamberlerin rüyası, bir vahiydir.' (Buhâri Vudu' 5)
Hadis: 'Kıyâmet yaklaştığı zaman, müminin rüyası, neredeyse yalan çıkmaz olur' (Buhâri Ta'bir 26)
Hadis: 'En doğru rüya seherlerde görülendir.' (Tirmizi Rüyâ 2)
Hadis. 'Sizin, rüyâsı en doğru olan, söz bakımından en doğru olanınızdır. (Müslim, İbn-i Mâce Rüya 9; Müslim Rüya6) (H. DÖNDÜREN, 1/390)

Hadis: ‘Biriniz hoşlanmadığı bir rüyâ gördüğü zaman bilsin ki, bu rüyâ ancak şeytandandır. Onun şerrinden **Allâh’a sığınsın,** bu rüyâyı kimseye anlatmasın, böyle yaparsa kötü rüyâ ona zarar vermez.’ (Buhâri Tâbir 3; İ. KARAGÖZ 3/508)

12/7-10 YÛSUF’A KURULAN TUZAK

7. Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.

8. (Kardeşleri**) demişlerdi ki: “Elbette Yûsuf ve (**öz**) kardeşi (**Bünyamin**), babamıza bizden daha sevgilidir, hâlbuki biz (**birbirine**) bağlı (**güçlü**) bir topluluğuz. Doğrusu babamız apaçık bir yanılgı içindedir.”**

9. “Yûsuf’u öldürün veya onu (uzak**,** ıssız**) bir yere atın ki babanızın teveccühü (**sevgisi**) size kalsın! Ondan sonra, (**hem tevbe eder hem de onun yanında**) iyi bir topluluk olursunuz.”**

10. İçlerinden biri: “Yûsuf’u öldürmeyin, bir kuyunun dibine bırakın da yolcu kâfilesinden biri onu bulup götürsün; eğer yapacaksanız (böyle yapın**).” dedi.**

7-10. (7).**‘Andolsun Yûsuf ve kardeşlerinde isteyenler için ibretler vardır.’** Allâh’ın herşeye kâdir olduğuna ve herşeyde hikmetinin sonsuz olduğuna delâlet eden işâretler, belgeler vardır. (..) Bu kıssanın Kur’ân-ı Kerim’de vârid olması, Muhammed (a.s.) ın nübüvvetinin belgelerini, bu Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından indirilmiş olduğunun delillerini içermektedir. Çünkü Muhammed (s) bu kıssayı insanlara, hiç kimseden dinlemediği hâlde okudu. Hâlbuki herhangi bir kitapta daha önceden de okuyup görmüş değildi. (S. HAVVÂ, 7/164)

Hz**.** Yûsuf kıssasında **haset,** hîle, **yalan,** ihânet ve zulmün kötülüğü ve haramlığı, **sabır** ve sebat etmenin, **iffet**li ve **merhamet**li olmanın önemi ve değeri, **Allâh’ın yardımı,** iktisâdi hayat, **ekonomik** tedbir, Hz. Muhammed’in hak peygamber, Kur’ân’ın hak kitap, İslâm’ın hak din olması ve daha pek çok alınacak **ibret ve dersler** vardır. (İ. KARAGÖZ 3/512)

‘Hani bir vakitler dediler ki, hiç şüphesiz Yûsuf ve kardeşi…’ Hepsi kardeş oldukları hâlde, ‘Yûsuf ve kardeşi’ deyip te ‘kardeşimiz’ dememeleri, Bünyâmin, Yûsuf’un ana baba bir kardeşi olmasından dolayıdır. (..) Bundan da anlaşılıyor ki, **diğer on kardeş**, bu ikisinin yalnızca baba bir, anaları ayrı kardeşleri oluyorlardı. Üvey kardeş olduklarından ve biraz da **kıskançlıkları** yüzünden bu ikisini kendilerine kardeş saymayarak, aralarında böyle söylemişlerdi. (ELMALILI, 5/36)

12/11-14 KARDEŞLERİNİN YÛSUF’U BABALARINDAN İSTEMESİ

11. (Babalarına gelip**:) "Ey babamız! Senin için ne (**sakıncası**) var ki Yûsuf'u güvenip de bize emânet etmiyorsun? Hâlbuki biz, ona öğüt veren ve ona samimi davranan kimseleriz." dediler.**

12. "Yarın onu, bizimle berâber (kıra**) gönder de bol bol yiyip içsin, oynasın; hiç şüphesiz biz onu çok iyi koruruz."**

13. (Yâkub**) dedi ki: "Onu götürmeniz beni elbette üzer; siz ondan habersizken, onu kurt yer diye korkuyorum."**

14. (Onlar da**:) "Andolsun ki biz, (**güçlü**) bir grup iken onu kurt yerse, bu durumda kesinlikle, ziyâna uğrayan (**âciz**,** işe yaramayan**) kimseler sayılırız." dediler.**

11-14. 'Onu bir kurdun yemesinden korkuyorum.' Peygamberimiz buyurdu ki, 'insanların hatırlarında olmayanı hatırlatarak onlara ipucu vermeyin, sonra yalan söylerler. Baksanıza Yâkub'un oğulları, kurdun insan yiyeceğini düşünmezken o, kendilerine onu kurt (gelip) yemesinden korkarım diye telkinde bulunduğu için, onlar da 'Yûsuf'u kurt yedi' dediler. (H. T. FEYİZLİ, 1/235; H. DÖNDÜREN, Dârimi'den)

12/15-18 YÛSUF'U KURT YEMİŞ!

15. Nihâyet onu götürüp de kuyunun dibine bırakmaya topluca karar verdikleri (ve bıraktıkları**) zaman biz de kendisine: "Andolsun ki sen, onların bu yaptıklarını, hiç farkında değillerken (**zamânı gelince**) kendilerine haber vereceksin." diye vahyettik.**

16. (Onlar**) yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler.**

17. Dediler ki: "Ey babamız! Hakikaten biz yarış yapmak üzere gitmiş, Yûsuf'u da eşyâmızın yanına bırakmıştık; (bir de gördük ki**) onu kurt yemiş. Ama (**biliyoruz ki**) doğru söylesek de, sen bize inanmazsın!"**

18. Bir de gömleğinin üzerinde sahte bir kan (bulaştırıp**) getirdiler. (**Yâkub**:) "Hayır!" dedi, "nefisleriniz sizi aldatıp (**böyle kötü**) bir işe sürükledi. Artık (**bana düşen umutla**) güzel bir sabırdır. (**Bu**) anlattıklarınız üzerine, yardımı istenecek ancak Allah'tır."**

15-18. (15).**'Biz de kendisine şunu vahyettik.'** Buradaki vahiy, arıya (16/69) ve Hz. Mûsâ'nın annesine (7/28) olan vahiy gibi olup **ilham** anlamındadır. (..) (Vehbe Zuhayli'den, H. T. FEYİZLİ, 1/236)

(..) Ele aldığımız bu âyette (..) vahiy teriminin Yûsuf için **ilham** anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü İslâmi terminolojide ilhamla daha çok kalpleri tasfiye edilmiş kişilere verilen tefekkür ve **istidlâl dışı bilgiler** kastedilmektedir. İşte bu anlamda **ilham**, hem peygamberler hem bâzı özel insanlar için söz konusudur. Dolayısıyla bu âyette Yûsuf'a, peygamberlik öncesi verilen bir ilhamdan söz edilmiş olmaktadır. Ayrıca şunu da biliyoruz ki,

ileride kendisine **peygamberlik verilecek kişiler** için önceki hayatlarında **ilâhi bir koruma** söz konusudur. Bu da esâsen **ilhamla gerçekleştirilmektedir**. Demek ki ilham, peygamber olarak seçilen şahsiyetler için bir ön hazırlıktır. Nitekim Hz. Yûsuf da Zeliha'ya meyledeceği esnâda **ilham sâyesinde** ondan **korunmuştur**. (Yûsuf 12/24; M. DEMİRCİ, 2/29)

(17).**'Onu kurt yedi.'** Rivâyete göre bu acı haberi alan Hz. Yâkub, çok üzüldü ve gömleği alıp, yüzüne sürerek dedi ki, 'Bugüne kadar böyle yumuşak huylu bir kurt görmedim. Oğlumu yemiş, fakat sırtındaki gömleği yırtmamış!' Yâkub, bu sözleri ile oğullarının söylediklerine inanmadığını ifâde etmek istemiştir. (KUR'AN YOLU, 3/222)

'Artık (bana düşen**) güzelce sabretmektir.'** Sabr-ı cemil, yaratıklara herhangi bir şekilde şikâyette bulunmaksızın, gerçekleştirilen sabırdır. (S. HAVVÂ, 7/168)

(Sevri'den) Üç şey **sabır**dandır: Vücudundaki ağrıdan söz etmemek, başına gelen musîbetten söz etmemek ve kendini övüp temize çıkarmamak. (S. HAVVÂ, 7/175)

12/19-22. KUYUDAN MISIR'A

19. Nihâyet bir yolcu kâfilesi geldi, sucularını (kuyuya**) gönderdiler. O da (**gidip**) kovasını sarkıttı. "Hey müjde! Bu(**rada**) bir oğlan (**çocuğu var**)dır." dedi. Onu bir ticâret malı olarak (**başkalarından**) sakladılar. Hâlbuki Allah, onların yaptıklarını hakkıyla bilendi.**

20. (Kâfile Mısır'a varınca**) onu düşük bir fiyâta, sayılı (**birkaç**) dirheme sattılar. Ona değer verenlerden değildiler.**

21. Onu satın alan Mısırlı (azîz**), karısı (**Züleyha'**)ya: "Ona yerli yerince bak; ola ki bize faydası dokunur, yâhut onu evlât ediniriz." dedi. İşte bu şekilde Yûsuf'u o yerde yerleştirdik, ona rüyâların "yorum ilmini" öğrettik. Allah dilediğini yapmakta mutlak gâliptir. Fakat insanların çoğu bilmezler.**

22. (Yûsuf**) erginlik çağına gelince, ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz, güzel hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız. [**krş**. 12/6]**

19-22. (19).**'Onu bir ticâret malı olarak (**başkalarından**) sakladılar.'** Kanaatimizce Hz. Yûsuf'u, bir ticâret malı olarak saklayanlar kardeşleri değil, kuyudan onu çıkaran kervancı ile yanındaki arkadaşlarıdır. Zîrâ kardeşleri onu kuyuya attıktan sonra gömleğini kana bulayıp babalarının yanına dönmüşlerdi. (KUR'AN YOLU, 3/222)

(21).**'…ve bunu olayların yorumunu öğretelim diye yaptık'** meâlindeki cümle, Hz. Yûsuf'un devlet yönetimine âit konularda eğitimden geçirildiğine işâret eder. En azından imkânları bol, görgülü ve kültürlü bir ortamda kalmakla **devlet yönetimine âit bilgi ve görgüsü artmış** ülke yönetimin öğrenmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/224)

Kur'ân-ı Kerim Yûsuf'u satın alan Mısırlı'yı sonraki âyetlerde **'aziz'** olarak zikreder. (bk. Yûsuf 12/30, 51) İleride devlet idâresinde yüksek bir makâma getirilecek olan Yûsuf da bu ünvanla anılacaktır. (bk. Yûsuf 12/78). Bu durum **'aziz'** sıfatının Mısır'da yüksek bir resmi makam olduğunu gösterir. (Ö. ÇELİK, 2/611)

‘„„ insanların çoğu bilmezler.’ Zâhirde insanlar için şer gibi görünenler, hayır olabilir. Hz. Yûsuf’un kuyuya atılması, Mısır’da köle gibi satılması ve hapsedilmesi **aleyhte gibi görünse de** sonuçta hayırlı olmuş; Hz. Yûsuf Mısır’da bakan olmuştur. Bu sebeple Allah’tan sürekli herşeyin hayırlısını istemek ve Allâh’ın kaderine râzı olup, O’nun yardımına güvenmek gerekir. (İ. KARAGÖZ 3/520)

(22).**‘(**Yûsuf**) tam ergenlik çağına erişince, ona (**isâbetle**) hükmetme (**yeteneği**) ve ilim verdik.’ Hüküm**, yönetim bilimi, **hikmet** ise, insanlar arasında hakemlik demektir. **İlim,** rüya, söz ve olayları yorumlama bilgisini kapsar. (H. DÖNDÜREN, 1/391)

Burada **hüküm**den kasıt, ilim ile birlikte amel, hikmet, insanlar arasında hükmedecek hukûki ve fıkhi bilgi demektir. İbn-i Kesir, hüküm ve ilmi, nübüvvet diye tefsir etmiştir. (S. HAVVÂ, 7/178) Elmalılı hocamız, hüküm ve ilmi, olağanüstü bir nüfuz ve kavrayış üstünlüğü ve bir Vehbi ilim verdik’ diye yorumlamıştır. (ELMALILI, 5/39)

12/23-24 ZÜLEYHÂ’NIN TUZAĞI

23. (Yûsuf’un**) evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murad almak istedi. Kapıları sımsıkı kapadı ve (**Yûsuf’a**): “Haydi gelsene!” dedi. (**Yûsuf da**): “Allâh’a sığınırım (**sana yaklaşmaktan**). Doğrusu o (**kocan**) benim efendimdir, bana çok güzel baktı (**ben ise iyiliğe karşı nankörlük edemem**). Gerçek şu ki; zâlimler (**nankörler ve zinÂ edenler**) iflah olmaz.” dedi.**

24. Hakikaten kadın (Züleyha**) ona niyeti (**bozmuş**,** kavuşma planını**) kurmuştu. Eğer, Rabbinin (**zinâdan alıkoyan**) kesin delîlini görmeseydi, o (**anda Yûsuf**) da onu arzu etmişti. İşte bu (**delilimiz**), böylece ondan fenâlığı ve fuhşu gidermemiz içindir. Çünkü o, bizim ihlâsa erdirilmiş (**seçkin**) kullarımızdandı.**

23-24. (24).**‘Andolsun ki kadın, ona meyletti. Eğer Rabbinin işâret ve uyarısını görmeseydi, o da kadına meyletmişti.’** Yûsuf ona, aynı şekilde karşılık vermedi, hanımın isteğine ve teklîfine uymadı, amma bu onun erkeklik hissinin eksikliğinden veya gücünün zayıflığından dolayı sanılmamalıdır. (..) Fakat Yûsuf’un iffet, ismet ve nezâheti o kadar yüksek idi ki, öyle bir anda bile Rabbinin burhânını görüyordu: Haramın çirkinliğini bütün çıplaklığı ile ayne’l yakîn görüyordu. (ELMALILI, 5/40)

‘Eğer Rabbinin burhânını görmemiş olsaydı…’ Yâni, şayet o da, **Rabbi’nin Burhânı’**nı görmemiş olsaydı, tabiatı gereği onu isteyecekti. Fakat Rabbinin Burhânını gördüğünden dolayı, öyle bir istek onda meydana gelmedi. (S. HAVVÂ, 7/185)

Said b. Cübeyr, Mücâhid, İkrime, İbn Sîrîn ve Katâde de demiştir ki, Zelîha kendisine meyletmeye başladığı anda Yûsuf **karşısında tecessüm eden babası** Hz. Yâkûb’un **sûretini görmüş** ve böylece şehveti parmaklarının arasından boşalıp gitmişti. İşte âyette kasdedilen **burhan**la bu kasdedilmişti. (..) İlgili âyette yer verilen burhandan maksat Yûsuf’un babasının sûretiyle karşı karşıya kalıp şehvetten tamâmen arınmasıdır. Bu, esâsen Hz. Yûsuf’a verilen **canlı bir ilham**dır. Onun böylesi bir ilhamla korunması da kendisine ileride peygamberliğin verilecek olmasından dolayıdır. Bilindiği gibi istikbalde peygamber olacak kişileri de Allah

Teâlâ mânevi bakımdan **koruma altına** almaktadır. Bundan dolayıdır ki peygamberler, yaşadıkları toplum içerisinde kendilerine **nübüvvet görevi verilmeden önce** de aslâ puta tapmamışlar, zinâ ve hırsızlık gibi yüz kızartıcı **suç işlememişler**dir. (M. DEMİRCİ, 2/32)

Hz. Yûsuf'un **murad alma** maksadı olsaydı, Hz. Âdem, Hz. Lût ve Hz. Dâvud'un tevbe ve istiğfarlarından söz edildiği gibi, onun da **tevbe** ve istiğfarından söz edilirdi. Oysa Yüce Allah onu **'ihlâsa erdirilmiş'** olarak adlandırmıştır. (S. HAVVÂ, 7/186)

12/25-29. GÖMLEK NEREDEN YIRTILMIŞ

25. (Kaçmak isteyen Yûsuf önde olduğu hâlde**,) ikisi de kapıya (**doğru**) koşuştular. (**Onu tutup çevirmek isteyen**) kadın, Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. Derken kapının yanında kocasına rastladılar. (**Kadın**) dedi ki: "Âilene bir kötülük etmek isteyenin cezâsı zindana atılmaktan veya çok acıklı bir azaptan (**işkenceden**) başka nedir?"**

26, 27. (Yûsuf da**: "**Öyle değil**,) o benim nefsimden murad almak istedi." dedi. Kadının âilesinden biri de şâhitliği üstlendi: "Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, (**kadın**) doğru söylemiştir; o ise yalancılardandır." 27. "(**Yok**) eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa; (**kadın**) yalan söylemiştir; o ise doğru söyleyenlerdendir."**

28. (Kocası**) onun gömleğini arkadan yırtılmış olarak görünce (**kadına**) dedi ki: "Hiç şüphesiz bu, sizin (**kadınların**) bir tuzağınızdan ibârettir. Çünkü sizin tuzağınız büyüktür."**

29. (Vezir**: "**Ey**) Yûsuf! Sen bundan vazgeç (**kimseye söyleme**! Züleyha**!) Sen de günahının bağışlanmasını dile; doğrusu sen günah işleyenlerden oldun." (**dedi**).**

25-29. (25).**'İkisi de kapıya doğru koştu.'** Az kelime ile birçok mânâyı içeren bu ifâde, **Kur'ân'ın îcâzı**ndandır. Bu ifâdenin içerdiği anlamlar: **(a)** Kadın murad almak istemiş, (Yûsuf) dayatmıştır, **(b)** Kadın onu, (bu eylem için) zorlamıştır, **(c)** (Yûsuf'un) hızlıca kaçtığı, sığınacak yer aradığı. (M. A. SÂBÛNİ, 2/47, 48)

'Âilene kötülük etmek isteyenin cezâsı zindana atılmaktan veya acıklı bir azaptan başka ne olabilir?' Böylece kendisini temize çıkarmak istedi. Hem de onu sevmesinin gereği olarak adını söylemediği gibi verilecek ölüm cezâsına da katlanamadığı için cezâyı kendisi söylemişti. (H. T. FEYİZLİ, 1/237)

Bundan sonra Yûsuf, Zelîha'nın kilitlemiş olduğu kapıları açarak dışarı çıkmak istedi. Onu dışarı bırakmak istemeyen Zeliha, **arkadan gömleğinden tutup çekerek** gömleği yırttı. Kapıda kocasıyla karşılaştılar. Kölesiyle zinâ etmeyi göze alan Zeliha, maksadına ulaşamadan böyle bir manzara ile karşılaşınca durumu kurtarmak için Yûsuf'a **iftira** etmekte bir sakınca görmedi, onun **cezâlandırılması gerektiğini** söyledi. (KUR'AN YOLU, 3/227)

(27).**'Yok eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa, bu durumda da kadın yalan söylemiştir.'** Yûsuf'un kendisini savunması üzerine, kadının âilesinden olup kuvvetli ihtimalle Aziz ile birlikte eve gelmekte olan **tecrübeli bir kişi** kanâatini şöyle ifâde etti:

‘Gömlek önden yırtılmışsa kadın, arkadan yırtılmışsa Yûsuf haklıdır’. (KUR’AN YOLU, 3/227)

‘(Kocası**) gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce dedi ki: Doğrusu bu sizin tuzağınızdandır’** Yâni bu iffetli gencin nâmûsuna sürmek istediğiniz leke ve iftirâ, sizin yaptığınız tuzakların bir parçasıdır. (..) Daha sonra Hz. Yûsuf’a meydana gelen **olayı gizlemesini** emretmek üzere şöyle dedi: **‘Yûsuf, sen bundan yüz çevir’** Yâni böyle bir şeyi olmamış gibi kabul et, kimseye bundan söz etme!’ Ey kadın, sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü gerçekten sen suçlulardan, **‘günah işlemeye yeltenenlerden’** oldun. (S. HAVVÂ, 7/180)

(28).**‘Sizin komplolarınız yamandır’** cümlesinde söz konusu kadına yönelik olumsuz bir dokundurma yapılmamaktadır. Tam tersine, söz konusu kadının davranışıyla, dişiliğiyle büyük fentler açabilecek denli dört dörtlük **mükemmel bir dişiliğe sâhip olduğu** îmâ edilmektedir. Adam, daha sonra mâsum olan Hz. Yûsuf’a dönüp eklemektedir: **‘Sen ona bakma, kapat bu olayı’** Yâni bu konuyu kapat. Kendi kendine önemseyip hatırlamaktan vaz geç. Kimseye de açma! Önemli olan da budur zâten! Görüntüyü kurtarmak yeterlidir! (S. KUTUB, 6/252)

(..) Karısının sabretmesine imkân bırakmayacak şeyi gördüğünü tespit ettiğinden ve herhangi bir şey de olmadığından dolayı **onu** (karısını) **mâzur görmüştür.** Aslında lüks içerisinde yaşayıp, kendilerini engelleyecek herhangi bir inanç ve itikatları olmayan kimselerden başka tavırlar beklememeliyiz. Hattâ bundan da öte, **deyyusluk bile yaparlar**. Çağımızda cereyan eden olayları gözönünde bulundurduğumuz takdirde bu söylenenleri ayrıca delillendirmeye gerek kalmaz. (S. HAVVÂ, 7/180)

12/30-32 MISIR’LI KADINLAR VE ZÜLEYHA

30. Şehirde birtakım kadınlar: “Vezirin karısı, delikanlısı (olan uşağı**)nın nefsinden murad almak istiyormuş! Sevgisi yüreğine işlemiş! Doğrusu biz bu durumda onu apaçık bir çılgınlıkta görüyoruz.” dedi(**ler**).**

31. (Züleyha**) o (**kadı**)nların (**dedikodularla kendisini dile düşürme**) hîlelerini işitince, onlara (**bir dâvetçi**) gönderdi. Onlar için dayalı döşeli (**oturulup**) yaslanılacak bir yer hazırladı. Ve onlardan her birine de bir bıçak verdi. (**Kadınlar meyveleri soymakta iken**,** Yûsuf’a**:) “Çık karşılarına!” dedi. Onlar bunu görünce, (**gözlerinde**) onu çok büyüttüler, (**âdeta büyülendiler de meyve yerine**) ellerini kestiler ve: “Allâh’ı tenzih ederiz, bu bir insan değildir. Bu ancak değerli bir melektir.” dediler.**

32. (Züleyha**) dedi ki: “İşte hakkında, beni ayıpladığınız kişi budur. Andolsun ki ben, onun nefsinden murad almak istedim de, o nâmûsunu korudu. Yine yemin ederim ki kendisine emrettiğim (**birlikte olma teklifin**)i yapmazsa, elbette o, zindana atılacak ve elbette aşağılananlardan olacaktır.”**

30-32. (30).**‘Şehirde birtakım kadınlar: “Vezirin karısı, delikanlısının nefsinden murad almak istiyormuş! Sevgisi yüreğine işlemiş! Doğrusu biz bu durumda onu apaçık bir**

çılgınlıkta görüyoruz." dedi(ler**).'** Dedikodunun çevreye yayılması ve şehrin ileri gelenlerince duyulması, bir iki günlük bir mesele olmasa gerek. Buna bakarak Yûsuf'un aylar süren bir baskı altında, sürekli olarak hanımı tarafından bu işe zorlandığını, **uzun süreli baskı** ve tehdit altında kaldığını düşünmek gerekir. (ELMALILI, 5/42)

'Aziz'in karısı, uşağının nefsinden murad almak istiyormuş.' Burada dikkat çekici husus şudur: Mısır'ın ileri gelenlerinin hanımları**,** Aziz'in karısının bu çirkin fiile teşebbüs etmesini kınamış olmasına rağmen, dâvet ettiği hanımların huzûrunda ahlâk dışı niyetlerini açıkça ilân etmiştir. Yûsuf'u dâvetlilerin huzûruna çıkararak, böyle yakışıklı, güzel bir köleye âşık olmanın, toplum değerleri açısından bir noksanlık olmadığını vurgulamak istemiştir. (KUR'AN YOLU, 3/229)

'Yaslanmaları için yastıklar hazırladı.' Onlar arkalarına dayanarak yemek yedikleri için bunun, 'yemek meclisi' anlamına geldiği de söylenmiştir. Çünkü varlıklı ve **kibirli** kişiler, genellikle arkalarına dayanarak yiyip içtikleri için Allâh'ın Rasûlü 'sol elle ve **arkaya dayanarak yemek** yemeyi' yasaklamıştır. (H. DÖNDÜREN, 1/392)

(31).**'(**Kadınlar şaşkınlıklarından**) ellerini kestiler ve 'Haşa Rabbimiz! Bu bir beşer değil… Bu ancak üstün bir melektir' dediler.'** Hz. Yûsuf'un güzelliğinden söz eden birden çok **hadîs-i şerif** vârid olmuştur: İsrâ gecesi, Rasûlullah üçüncü semâda Hz. Yûsuf'u görmüş, 'Ona güzelliğin yarısının verilmiş olduğunu gördüm' buyurmuştur. Başka bir hadiste, 'Yûsuf'a ve annesine, güzelliğin yarısı verilmiştir' buyurmuştur. (S. HAVVÂ, 7/188)

12/33-35. ZİNDAN DAHA İYİDİR

33. (Yûsuf**:) "Ey Rabbim! Zindan bana, onların beni kendisine çağırdıkları** (günah işlemek)**den daha sevimlidir. Eğer onların tuzaklarını benden çevirmezsen, (**olur ki**) onlara meyleder ve cahillerden olurum." dedi.**

34. Rabbi, onun duâsını kabul etti de onların hîlesini ondan savdı. Çünkü o, hakkıyla işiten ve (her şeyi**) bilenin ta kendisidir.**

35. Sonra onlara (…Yûsuf'un suçsuzluğuna dair**) gördükleri delillerin ardından yine de (**dedikodunun kesileceği**) bir zamana kadar onu, zindana atmak fikri (**daha**) uygun geldi.**

33-35. (33).**'(**Yûsuf**) 'Ey Rabbim! Zindan bana, bunların dâvet ettiklerinden daha iyidir.'** Hz. Yûsuf, korunmak için Allâh'a sığındı. Kendi nefsi ile baş başa bırakılacak olursa, **imtihân**ın sürüp gitmesi hâlinde, gücünün yeterli gelmeyeceğini hatırlatmakta, şehvetin imtihan alevine **hapse girmeyi** tercih ettiğini görmekteyiz. Gerçekten böyle bir **imtihan** oldukça zordur. Hz. Yûsuf, ne kadar mükemmel bir insandı! (S. HAVVÂ, 7/182)

Güzellik fitnesi, hikmetli davrananların dahi aklını başından alacak kadar büyük bir fitnedir. Bu bakımdan peygamber (s) şöyle buyurmuştur: benden sonra erkekler için, kadınlardan daha büyük bir **fitne** bırakmış değilim.' (S. HAVVÂ, 7/189)

Hz. Yûsuf dünyâ zindanını, **nefsine mağlup olmaktan** ve nefsin karanlıklarında kalmaktan daha hafif görmüştür. Onun için de nefsini çağıran tuzaklardan Allâh'a sığınıyor. İşte Hz. Yûsuf bu şekilde gerçek anlamıyla Allâh'a inanıp teslim olanlara örnek teşkil etmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/238)

Bâzı kadınlar, hîle ile erkekleri tuzağa düşürebilirler. Bu itibarla aralarında **nikâh düşen** kadın ve erkeğin bir (**kapalı**) **mekânda bulunmamaları**, (halvet olmamaları) güzelliklerini teşhir etmemeleri, karşı cinse şehvetle bakmamaları gerekir. (24/30-31) (..) Zinâ ve benzeri bir **harama düşmemek için** Hz. Yûsuf gibi **Allâh'a sığınmak** ve O'ndan yardım istemek gerekir. Çünkü insanın fıtratında karşı cinse eğilim duygusu vardır. 33 ve 34'ncü âyetler, günahlardan ancak Allâh'ın yardımı ile kurtulmanın mümkün olacağını ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 3/529)

12/36-42 ZİNDAN ARKADAŞLARININ RÜYÂLARI

36. (Yûsuf'un**) kendisiyle berâber iki delikanlı da zindana girdiler. Onlardan biri: "Ben (**rüyamda**) kendimi şarap (**için üzüm**) sıkarken gördüm." dedi. Diğeri de: "Ben başımın üzerinde bir ekmek taşıdığımı, kuşların da ondan yediğini gördüm." dedi. "Bunun yorumunu bize haber ver, çünkü biz senin iyilik edenlerden olduğunu görüyoruz." (**dediler**).**

37. (Yûsuf da onlara şunları**) söyledi: "Size kendisiyle rızıklanacağınız bir yemek gelecek, o daha size gelmeden önce onun ne olduğunu size haber veririm. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Doğrusu ben, Allâh'a inanmayan ve âhireti inkâr eden bir kavmin dînini terkettim."**

38. "Atalarım İbrâhim, İshak ve Yâkub'un dînine uydum. Allâh'a bir şeyi ortak koşmamız bizim için (aslâ doğru**) olmaz. Bu (**tevhid inancı**), bize ve insanlara Allâh'ın bir lütfudur. Fakat insanların çoğu şükretmezler."**

39. "Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit (düzmece**,** hiçbir şeye gücü yetmeyen**) tanrılar mı daha iyidir, yoksa sonsuz kahretme gücü olan tek Allah mı?"**

40. "Siz ise O'nun dışında kendinizin ve atalarınızın takmış olduğu anlamsız isimlere (putlara) **tapıyorsunuz. Allah, onların tanrı oldukları hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm (**ve mutlak hâkimiyet**) ancak Allâh'ındır. O, kendisinden başkasına (**aslâ**) kulluk etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru din işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler."**

41. "Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyânıza gelince**:) Biriniz (**zindandan kurtulup**) yine efendisine şarap içir(**meye devam ed**)ecek, diğeri ise (**suçlu bulunup**) asılıp başından kuşlar yiyecek. Hakkında yorum (**ve bilgi**) istediğiniz iş (**konu**), böylece hâlledildi."**

42. Onlardan kurtulacağını anladığı kimseye de dedi ki: "Efendinin yanında benden söz et (suçsuz olduğumu söyle**)." Ama şeytan, efendisine anmayı ona unutturdu da (**bu yüzden Yûsuf**) birkaç yıl daha zindanda kaldı.**

36-42. (37).**‘(**Yûsuf**) şöyle dedi: Size rızık olarak verilen yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir.’** Bir **mûcize** olarak, yemeğin cinsini (Beydâvi) Hz. Yûsuf, bu soruya cevaptan önce onları **tevhîd**e dâvet etmiş ve onları kendi doğruluğuna iknâ için ilim adamlarından üstün bilgiye sâhip olduğunu söylemiş ve gaybı haber verme mûcizesini göstermiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/238)

‘Doğrusu ben Allâh’a inanmayan bir kavmin dînini bıraktım.’ Hz. Yûsuf bu sözüyle aralarında yetiştiği millete; başvezirin âilesi, kralın kurmayları, milletin ileri gelenleri ve onlara tâbi olan hâlka işâret ediyor. Aslında karşısındaki delikanlılar da o milletin dînindendir. Ama Hz. Yûsuf, onların **kişiliklerini hedef seçmiyor.** Tam tersine, onları rencide etmemek, kendinden nefret ettirmemek için, genel bazda söz konusu milleti hedef seçiyor. Bu bir üslûptur, hikmettir, nezâkettir, **kişilerin gönlüne güzellikle girebilme yöntemi**dir. (S. KUTUB, 6/259)

Hz. Yûsuf’un hapiste iki gencin rüyâsını yorumlaması ve öncesinde **tevhîde dâveti**, peygamberliğini teblîğe başladığı ilk olay olmalıdır. O, **rüyâ yorumlama** ilminin, Allâh’ın kendisine vahyettiği ilimlerden olduğunu bildirmiştir. Kendisinin, Allâh’a ve âhiret gününe inanmayan putperest Mısırlıların dinine iltifat etmediğini atalarının dînine (İbrâhim, İshak ve Yâkub’un dîni) mensup olduğunu, bunların Allâh’a ortak koşmalarının doğru olmadığını ifâde etmiştir. (KUR’AN YOLU, 3/233)

‘Bu (rüyâ yorumlama ilmi**) Rabbimin bana öğrettiklerindendir.’** Bu ifâde ona, Allâh’ın rüya yorumlama dışında, şer’i ilimler, hikmet, iktisât vb. birçok ilmi öğretmiş olduğuna işâret eder. Hz. Yûsuf’un (55. Âyette) krala hitâben: **‘Beni ülkenin hazinelerine tâyin et’** demesi de bu yorumu desteklemektedir. (KUR’AN YOLU, 3/233)

Allâh’a inanıp inanmama konusunda insanlar mümin, kâfir, münâfık ve müşrik durumundadırlar. **Mümin**; dili ve kalbi ile Allâh’a inanıp tam teslimiyet gösterendir. **Kâfir**; inkâr edendir. **Münâfık**; gösteriş olan yerlerde veya zor durumlarda dili ile Allâh’a inandığını söyleyen (sahtekâr), fakat kalbi ile inanmayan işte bundan dolayı da Allâh’ın emirlerinin yerine getirilmesine her fırsatta tepki gösterendir. **Müşrik** ise; Allâh’ın varlığını kabul eden fakat başka varlıkları O’ndan önde tutup onlara bağlanandır. (H. T. FEYİZLİ, 1/238)

(40).**‘Hüküm (**veya mutlak hâkimiyet**) ancak Allâh’ındır.’ O, kendisinden başkasına (**aslâ**) kulluk etmemenizi emretmiştir.’** İbâdetin hangi türü olursa olsun, O’ndan başkası için yapılacak olursa, **şirk**tir, küfürdür, dalâlettir. (..) Hz. Yûsuf, onların (rüyâ tâbiri ile ilgili) soru sormalarını, tevhid ve İslâm’a dâvet için bir vesîle olarak değerlendirmiştir. (S. HAVVÂ, 7/193)

Hüküm koyma yetkisi sâdece ve sâdece Allâh’ın olmalıdır. İlâhlığının her şeye egemen olması gereğince hüküm, sâdece Allâh’a özgüdür. Zîra **egemenlik** tanrılığın niteliklerindendir. Egemenliğin kendisine âit olduğunu ileri süren – ister bir birey, bir sınıf, bir parti, ister bir grup, bir ulus, isterse uluslararası bir örgüt şemsiyesi altında tüm insanlar olsun – tanrılığın nitelikleri noktasından herkesten önce **Allâh’a savaş açmış** demektir. (..) İnsanlar bir bütün olarak, egemenlik yâni hüküm koyma hakkına sâhip değildirler. Bu hak, sâdece bir olan Allâh’a âittir. **İnsanlar** sâdece, **Allâh’ın** şeriatında **bildirdiği hükümleri uygulamak durumundadırlar**. Allâh’ın şeriatında yer almamış bir hükmün ne doğruluğu söz konusudur, ne de meşruluğu! Doğru olan, sâdece Allâh’ın koyduğu hükümlerdir… (S. KUTUB, 6/262, 263)

(42).**‘Efendinin yanında benden söz et.’ ‘Ama şeytan efendisine anmayı ona unutturdu(**da)**’ (**bu yüzden Yûsuf**) birkaç yıl daha zindanda kaldı.’** Hz. Yûsuf, zindandan kurtulması için, Allâh’a yalvarsa idi, araya şeytan girmeyecek ve daha önce kurtulacaktı. O ise, efendiden yardım istemekle hapsi birkaç yıl daha uzadı. Yûsuf durumunda olan Allâh’a yakın olanlara yakışan şey, her beklentilerini Allah’tan istemektir. (ELMALILI, 5/45, H. T. FEYİZLİ)

12/43-45 KRALIN RÜYÂSI

43. (Bir gün Mısır’da**) hükümdar: “Ben (**rüyamda**) yedi semiz ineği yedi zayıf (**ineğ**)in yediğini ve yedi yeşil başak ile kuru olan (**yedi**) başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer siz rüyâ tâbir ediyorsanız, benim rüyâmı açıklayın.” dedi.**

44. (Ünlü tâbirciler**) dediler ki: “(**Bunlar**) birtakım karışık düşlerdir; biz böyle rüyâların yorumunu bilmeyiz.”**

45. (Zindandaki**) o iki (**kişi**)den kurtulanı, bir zaman sonra (**Yûsuf’u**) hatırladı da: “Ben size rüyânın yorumunu haber veririm, hemen beni (**zindana**) gönderin.” dedi.**

43-45. ’Yorumcular ‘bunlar karmakarışık düşlerdir’ dediler.’ Kral, gördüğü rüyâdan etkilenip korktu. Bunun üzerine, ülkesindeki rüya yorumcularını toplayıp, rüyâyı onlara anlattı. Fakat yorumcular, rüyâyı yorumlamaktan aciz kaldılar. (KUR’AN YOLU, 3/237)

Hulüm, eskisi yenisi birbirine karışmış yığın yığın uyku hayalleri, anlamsız birtakım vehim ve hayâllerin karışımıdır. **Hulüm,** uykuda görülmüş boş hayaldir ki, i**htilâm** kelimesi bundan alınmıştır. (ELMALILI, 5/46)

12/46-49. YÛSUF’UN RÜYÂ TÂBİRİ

46. (Genç zindana gitti ve dedi ki**:) “Ey doğru sözlü Yûsuf! (**Rüyada görülen**) yedi zayıf (**ineğin**) yedi semiz ineği yemesi ile yedi yeşil başak ve diğer (**yedi**) kuru başak hakkında bize açıklama yap. Umarım ki (**bu isâbetli yorumla**,** beni gönderen**) insanlara dönerim de belki onlar (**böylece doğruyu ve senin değerini**) bilirler.”**

47. (Yûsuf**) dedi ki: “Yedi sene âdet(**iniz**) üzere ekin ekersiniz, sonra yediğiniz az miktarın dışında, biçtiğinizi başağında öylece bırakın (**depolayın**).”**

48. Sonra bunun ardından yedi (yıl**) kuraklık gelir ki bu da (**tohum olarak**) ayıracağınız az miktar dışında, daha önce biriktirdiklerinizin hepsini yiyip bitirecek.**

49. "Sonra bunun ardından öyle bir yıl gelecek ki o yılda insanlara yağmur (ve bereket**) verilecek, insanlar (**ürünleri**) sıkacaklar."**

46-49. Hz. Yûsuf, gelecekte Mısır'da etkili kıtlık geleceğini ve alınacak tedbirleri anlattı. Yedi sene bolluk olacağını, ardından yedi yıl kıtlık olacağını, ilk yedi yıl ürünlerini başakları ile saklamalarını söyledi.

'Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelir.' '(Bu ondört yıldan**) sonra bunun ardından öyle bir yıl gelir ki, insanlar onda yağmura kavuşturulur. (**O yıl bol bol yağmur yağar**) ve onda (**üzüm**,** zeytin ve başka şeyleri**) sıkıp sağarlar.'** Hz. Yûsuf, semiz inekler ile yeşil başakları bolluk yılları ile zayıf inekler ile kuru başakları da **kurak yıllar** diye yorumladı. O bunları vahiy yolu ile öğrenmiş idi. (S. HAVVÂ, 7/203)

12/50-53 HAZRET-İ YÛSUF'UN BERÂETİ

50. (Bu yorumu öğrenen**) hükümdar: "Onu bana getirin." dedi. Elçi de ona gelince (**Yûsuf**,** zindandan çıkmayı hemen kabul etmeyip elçiye**): "Efendine dön ve ona ellerini kesen kadınların o andaki hâlleri ne imiş sor. Şüphe yok ki Rabbim onların tuzaklarını hakkıyla bilendir." dedi.**

51. (Bu istek üzerine hükümdar**,** kadınları çağırıp**:) "Yûsuf'un gönlünü çelip nefsinden murad almak istediğiniz zamanki durumunuz / müşâhedeniz neydi?" dedi. (**Kadınlar**): "Hâşâ! Allah için, (**doğrusu**) biz onun aleyhine olacak hiçbir kötülük (**yaptığını görmedik ve**) bilmeyiz." dediler. Tam o sırada Azîz'in karısı: "Şimdi gerçek açığa çıktı; ben, onun nefsinden murad almak istemiştim. O ise özü sözü bir, dürüst kimselerdendir." dedi.**

52. (Elçi**,** kadınların bu itiraflarını Yûsuf'a iletince**,** o da şöyle dedi**:) "Bu (**benim böyle sordurmam**;** vezirin**) yokluğunda kendisine gerçekten ihânet etmediğimi ve hâinlerin hîlesini şüphesiz Allâh'ın başarıya ulaştırmayacağını (**herkesin**) bilmesi içindir." dedi.**

53. "(Yine de**) ben, nefsimi temize çıkar(**mak iste**)mem. Çünkü Rabbimin esirgemesi olmadıkça, nefis her dâim kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." (**dedi**).**

50-53. (50).**'Elçi de ona gelince** (Yûsuf zindandan çıkmayı hemen kabul etmeyip elçiye) **'Efendine dön ve ona ellerini kesen kadınların o andaki hâlleri ne imiş sor'** Hz. Yûsuf, işini sağlam tuttu. Hükümdara cevap vermekte teenni gösterdi. Kendisine yapılan iftirâdan ve zindana atıldığı **suçtan uzak olduğunu** açığa çıkarmağa öncelik tanıdı. Bu tavırda, **ithamları reddetmek** için olanca **gayreti** harcamanın (tıpkı haddi aşmaktan sakınmanın vücûbu gibi) bir **farz** olduğuna delil vardır. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 7/204)

Burada dikkat çeken bir husus da şudur: Hz. Yûsuf, hâdisenin içyüzünün araştırılmasını isterken asıl suçlu olan Aziz'in hanımının ismini vermemiş, **'ellerini kesen o kadınlar'** diyerek ortaya konuşmuştur. Bu kadar sene hapishânede kalan Yûsuf, psikolojik olarak zerre

kadar **sarsılmadığı** gibi, böylece büyüklük üstüne büyüklük göstererek, yine de **nezâketten ayrılmamıştır**. (Ö. ÇELİK, 2/626)

‘(Elçi, kadınların bu itiraflarını Yûsuf’a iletince, o da şöyle dedi) **Bu** (benim böyle sordurmam, vezirin) **yokluğunda kendisine gerçekten ihânet etmediğimi ve hâinlerin hîlesini şüphesiz Allâh’ın başarıya ulaştırmayacağını** (herkesin) **bilmesi içindir.’** (Söz konusu) hanımın 51. âyetteki itirâfı, onun düşük karakterini yansıtmakta, buna karşılık 52. Âyetteki asil ve ağır başlı konuşma, **Hz. Yûsuf’un asil karakterini** yansıtmaktadır. Apaçıktır ki, bu sözler doğru, kerem sâhibi, mütevâzı ve Allah’tan korkan birinin sözleridir. Bu sözler, **‘bana gel’** kötü niyet besleyenin cezâsı ‘ve isteğimi kabul etmezse hapse atılacak’ gibi sözler sarf eden bir ağızdan çıkamaz. (MEVDÛDİ, 2/440)

Kadın suçunu itiraf ettiğine göre, kalkıp bir de, ‘o suçlu ama ben de büsbütün temiz değilim’ anlamında bir söz söylemesi, çelişkili olacağından kanaatimizce, o **sözleri Hz. Yûsuf söylemiş olmalı**dır. (KUR’AN YOLU, 3/240, 241)

(53).**‘Nefis kötülüğü emreder’** beyânı, dikkatleri terbiye ve tezkiye olmamış nefsin kötülüğü emredici olmakla münâsebeti üzerine çekmektedir. Gerçekten de **insan nefsi**nin fıtrat olarak aürekli **şehvete, günaha** ve fenâlık tarafına **meyletme,** bütün gücüyle kötülüğü telkin etme özelliği vardır. Nefis, kendi kuvvetini ve emrindeki vâsıtaları hep o yönde kullanmak ister. Bu sebeple insan, sırf kendi nefsine kalırsa, fenâlığa sürüklenir. Dolayısıyla nefsin bu zarar verici yapısını iyi tanımak ve onun fırsat bulduğunda rûhâni melekeleri dumûra (..) uğratacağı beklenir. (Ö. ÇELİK, 2/627, 628)

Hadis: Rabbim, beni bir göz açıp kapayana kadar, hatta bundan da az bir süre için bile nefsimin eline bırakma. (Ebu Davud’dan, İ. H. BURSEVİ, 9/190)

12/54-57. MISIR HAZİNELERİNE TÂYİNİ

54. Hükümdar (elçinin Yûsuf’tan getirdiği bu haber üzerine**): “Onu bana getirin, onu kendime (**danışman olarak**) seçeceğim.” dedi. Onunla konuşunca da (**Yûsuf’a**): “Bugün(**den sonra**) hakikaten sen, yanımızda mühim mevki sâhibi, güvenilir birisin.” dedi.**

55. (Yûsuf**): “Beni ülkenin hazinelerinin başına getir. Çünkü ben (**onları**) iyi korur ve (**idâresini de**) iyi bilirim.” dedi.**

56. Böylece Yûsuf’u o yere (Mısır’da**) imkân ve iktidar verdik; orada dilediği yere gidebilirdi. Biz rahmetimizi dilediğimiz kimseye ulaştırırız, güzel hareket edenlerin mükâfatını zâyi etmeyiz.**

57. İnananlar ve ‘Allâh’ın emirlerine ve yasaklarına uygun yaşayanlar’ için, âhiret mükâfâtı elbet daha hayırlıdır.

54-57. (55).(Yûsuf) ‘**Beni ülkenin hazînelerinin başına getir’ dedi.’** Yûsuf’un yaptığı bu teklif misâl gösterilerek, adâleti ve görevin gerektirdiği hususları hakkıyla yerine getireceğine güvenen bir insanın **valilik ve yöneticilik talebinde** bulunması, hatta kâfirlerden bile yöneticilik alması câiz demişlerdir. (ELMALILI, 5/58)

Talep konusuna gelince: Onun fıkhi hükmü şudur: Ehliyet ve liyâkatları olmayanlara **vâlilik ve yöneticilik vermek haramdır.** Bunun, talep eden açısından talebi de **haram,** görevlendiren açısından görev verilmesi de harandır. Ehliyeti olanlara kabul caiz, talep mekruhtur. O işe ondan başka ehil bulunmazsa **talep vâcip** olur. (ELMALILI, 5/59)

Hz. Yûsuf’un böyle bir talepte bulunması, Allâh’ın hükümlerini uygulamak, hakkı yerleştirmek, adâleti yaymak içindir. (..) Nesefi der ki: İlim adamları şöyle demiştir: Bu buyrukta herhangi bir kimsenin, zâlim bir yöneticiden belli bir **görev kabul etmesi**nin **caiz olduğu**nun delili vardır. Nitekim selef, zâlimler tarafından verilen yargı makamlarını kabul ediyorlardı. (S. HAVVÂ, 7/207)

Biz Yûsuf (a.s.) kıssasından şunu anlıyoruz: Müslüman, bâzı durumlarda kendisini tezkiye edebilir. Eğer, Allâh’ın dinine veya genel olarak bütün insanların menfaatine bir hizmet söz konusu ise, bir günahın varlığından da söz edilemiyorsa, herhangi bir devlet görevini, Müslüman alabilir. Bu konuda niyet faktörü de, hak ehlinin konumu da önemlidir. (S. HAVVÂ, 7/213)

Ancak Allah Rasûlü (s) **liyâkatli olmayanlar**ın idâri bir görev talep etmelerini uygun görmediği gibi, liyâkatli olsa bile, zorunluluk olmadığı sürece, böyle bir **talepte bulunmamayı tavsiye etmekte**dir. Nitekim kendisinden idâri görev isteyenlere: **Hadis:** ‘Vallâhi biz bu işe ne onu isteyen birini, ne de ona hırs gösteren birini tâyin ederiz’ buyurarak onların isteklerini reddetmiştir. (Buhâri, Müslim’den Ö. ÇELİK, 2/630, 631)

Hadis: ‘Ey Abdurrahman! **Yöneticilik isteme.** Çünkü istediğin yöneticilik sana verilirse, onunla başbaşa kalırsın. İstemeden sana yöneticilik verilirse bu konuda sen yardım görürsün.’ (Müslim İmâre 13, İ. KARAGÖZ 3/545)

12/58-62 YÛSUF’UN KARDEŞLERİ MISIR’DA

58. (Nihâyet sözü geçen kıtlık yılı gelince Mısır’dan zahire almaları için**) Yûsuf’un kardeşleri gelip onun huzûruna girdiler. Onlar kendisini tanımadılar ise de o onları tanıdı. [**bk**. 12/15]**

59, 60. (Yûsuf**) onların (**zahire**) yüklerini kendilerine hazırlatınca dedi ki: “Baba bir erkek kardeşinizi de bana getirin. Gördüğünüz gibi, ben (**onun hissesiyle berâber**) ölçüyü tastamam (**ve bolca**) yapıyorum ve ben konuk sevenlerin de en hayırlısıyım.” 60. “Eğer onu yanıma getirmezseniz artık benim yanımda size bir ölçek bile (**zahire**) yok ve bana da yaklaşmayın.”**

61. (Kardeşleri**:) “Onu babasından isteyeceğiz, biz her hâlükârda (**bu isteğinizi**) yaparız.” dediler.**

62. (Yûsuf**) adamlarına: "Erzak bedellerini yüklerinin içine koyun. Umarım ki onlar âilelerine döndükleri zaman, onun farkına varırlar da yine gelirler." dedi.**

58-62. (58).**'Yûsuf onları hemen tanıdı. Onlar ise onu tanımamışlardı.'** Çünkü o, çocukken ayrılmış, büyümüş, değişmiş ve tanınmayacak bir makamda bulunuyordu. Şu hâlde, sûrenin baş tarafında da geçtiği üzere Yûsuf kuyuya atıldığı zaman kendisine vahy edilmiş olan **'Sen onlara bu yaptıklarını hiç beklemedikleri bir sırada haber vereceksin'** (15. Âyet) ilâhi vaadi gerçekleşmeye başlıyordu. (ELMALILI, 5/63)

Anlaşıldığına göre Yûsuf (a.s.) her şeyi öyle ayarlamıştı ki, hiçbir yabancı kendisinden özel izin almadan tahıl satın alamıyordu. Dolayısıyla kardeşleri Mısır'a ulaştığında bu darlık ekonomisinde sabit miktarı satın almak için belirlenmiş özel izni alabilmek üzere Hz. Yûsuf'un (a.s.) huzûruna çıkmak zorunda kalmış olmalıydılar. (**Denetim)** (MEVDÛDİ, 2/445)

(59).**'Dedi ki, bana babanızdan olan öbür kardeşinizi de getirin.'** Bu kardeş, daha önce yukarıda geçtiği üzere, **'Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevimli'** (8. Âyet) demiş oldukları Bünyamin idi. (..) Yûsuf bunu söylerken, 'kardeşiniz' dememiş, **'babanızdan olan öbür kardeşinizi'** demesi de çok anlamlıdır. Böyle söylemekle, onu tanımıyormuş gibi davranmış, hem onun yalnız kaldığını işâret etmiş, hem de kendi (öz) kardeşini îmâ etmiştir. (ELMALILI, 5/63, 64)

'Ben misâfirperverlerin hayırlısıyım.' Hz. Yûsuf, bu sözü başa kakmak için söylememiş, daha fazla zahîre veremediği için mâzeret olarak söylemiş, bir kişi daha olsaydınız daha fazla zahîre verecektim, demek istemiştir. Bu sözleri, kardeşinin getirilmesini sağlamak için sarf etmiştir. (ELMALILI, 5/64)

12/63-65 BÜNYAMİN'İN GÖNDERİLMESİ

63. Nihâyet babalarına döndükleri zaman: "Ey babamız! Artık bize erzak verilmeyecek. Kardeşimizi de bizimle berâber gönder de zahîre alalım. Biz onu ne pahâsına olursa olsun koruyacağız." dediler.

64. (Yâkub**) dedi ki: "Daha önce bunun kardeşini (**Yûsuf'u**) size güvendiğim gibi bunu da mı size emânet edeyim? (**Ne siz ne ben**,) en iyi koruyucu Allah'tır. O, merhametlilerin en merhametlisidir."**

65. Nihâyet zahire yüklerini açtıkları zaman, erzak bedellerini kendilerine geri verilmiş buldular. Dediler ki: "Ey babamız! Daha ne istiyoruz? İşte (götürdüğümüz**) zahire bedellerimiz bize geri verilmiş! (**Bununla tekrar**) âilemize yiyecek getirir, kardeşimizi de koruruz ve (**fazladan**) bir deve yükü de (**yiyecek**) artırırız. (**Zâten**) bu, az bir ölçek (**zahire**)dir (**bize yetmez**)."**

63-65. (64).Babaları onların teklifini red ile kabul arasında bir cevapla karşıladı: **'Dedi ki: Onu size emânet edeyim mi?'** Yâni (emânet) etmem, nasıl edebilirim? '**Ancak ondan önce kardeşi hakkında güvendiğim gibi güvenmiş olurum.'** Yâni bu güvenmem, lâyıkıyla bir güvenme olmaz. (..) Bu ifâde hem sitemi, hem de reddi ifâde eder. (..) **'İmdi Allah'tır en hayırlı koruyucu.'** Korursa O korur. Allah korumayı istediği takdirde mutlaka korur ve Allah koruyanların en hayırlısıdır. Korumayı murad edince, nerede olsa, nasıl olsa korur ve en mükemmel, en hayırlı bir şekilde korur. (ELMALILI, 5/67, 68)

'**şimdi de onu mu size emânet edeyim?'** Daha önce Yûsuf'u size emânet ettim de ne oldu? Onun için de aynı yeminleri etmiştiniz, şimdi size güvenmemi nasıl beklersiniz benden? Fakat anlaşılan o ki, başka çârem de yok. Eğer mutlaka gitmesi gerekiyorsa, ben onu size değil, Allâh'a emânet ediyorum. (M. KISA, 1/260)

'..O merhametlilerin en merhametlisidir.' 'Allâh'ın 100 rahmeti vardır. Bunlardan bir tânesini; insanlar, cinler, evcil hayvanlar, vahşi hayvanlara vermiştir. Bu bir rahmetle şefkat ederler ve merhamet ederler. Vahşi hayvanlar, bu merhametle yavrularına merhamet eder. Allah **99 merhameti âhirete saklamıştır.** Bununla kullarına kıyâmet günü merhamet eder. (**Hadis,** Müslim, İ. KARAGÖZ 3/549).

12/66-68. BÜNYÂMİN MISIR YOLCUSU

66. (Yâkub**:) "Hepiniz kuşatıl(**ıp çaresiz kal**)madıkça, onu bana mutlaka getireceğinize dâir, Allah için sağlam bir söz verinceye kadar, onu sizinle berâber kesinlikle göndermeyeceğim." dedi. Artık babalarına yeminle / sağlam söz vermeleri üzerine (**Yâkub**): "Allah konuştuğumuza vekildir." dedi (**ve Bünyâmin'i onlarla berâber göndermeye râzı oldu**).**

67. (Mısır'a hareket etmeden önce onlara**:) "Oğullarım! (**Mısır'a**) bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin (**nazar-ı dikkati çekmenizden korkuyorum**). Gerçi, Allah'tan (**gelecek**) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm ancak Allâh'ındır. Ben ancak O'na dayanıp güvendim. Tevekkül edenler de ancak O'na dayanıp güvensinler." dedi.**

68. Nihâyet babalarının kendilerine emrettiği şekilde (Mısır'a ayrı ayrı kapılardan**) girdiler. (**Aslında babalarının**) bu tedbiri Allah'tan (**gelecek**) bir şeyi onlardan gideremezdi. Sâdece Yâkub nefsindeki (**korkudan korunmaya dâir**) bir dileği yerine getirdi. Doğrusu o, kendisine (**vahiy ve ilhamla**) öğrettiğimiz için ilim sâhibi idi. Fakat insanların çoğu (**ilâhî takdiri**) bilmezler.**

66-68. (67).**'Ayrı ayrı kapılardan giriniz.'** Mısır'a tek kapıdan girmeyiniz. (Hz. Yâkup) onlar topluca tek kapıdan girdikleri takdirde göz (değmesin)den korkmuştu. Çünkü onlar hem yakışıklı hem de heybetli idiler. **Hadiste** geldiği gibi **nazar** (göz) **değmesi** haktır, insanı kabre, deveyi tencereye koyar. (M. A. SÂBÛNİ, 2/54)

Bu tavsiyenin sebebi, toplu bir şekilde (tek kapıdan) girince, göze çarpacaklar, dikkat çekeceklerdi. Böyle duruma düşmekten sakındırmak için bu tavsiyeyi yapmıştır. (ELMALILI, 5/69)

‘Gerçi Allah’tan (gelecek**) hiçbir şeyi sizden savamam.’** Eğer Allah, hakkınızda bir kaza (hüküm) murad etmiş ise o mutlaka olur. O’nun takdîrine karşı hiçbir tedbir fayda vermez. Her ihtimâle karşı **tedbir almak** gerekli ise de, alınan tedbir, takdîri engelleyecek ve ilâhi murâdın meydana gelmesini önleyecek değildir. **Tedbir.** Nihâyet Allah’tan o vesîle ile bir yardım dilemedir. Takdire uygun ise faydalı olur, yoksa kadere engel olamaz. (ELMALILI, 5/69)

Diğer görüşe göre Hz. Yâkub’ un **göz değmesi/ nazar değmesi**nden korkmuş olduğu için ‘farklı kapılardan girmeleri’ ni emretmiştir. Hz. Peygamberin torunları Hasan ve Hüseyin’i kem gözlerden koruması için Allâh’a duâ etmiştir. (Buhâri, KUR’AN YOLU, 3/245, S. HAVVÂ, 7/222)

Göz D**eğmesi**: Allah Rasûlü (s); ‘Göz değmesi haktır.’ **(Hadis,** Buhâri) ve yüzünde sarılık gördüğü biri için ‘duâ edin, çünkü kendisinde nazar var’ (Buhâri) buyurmuştur. (Yine Peygamberimiz) nazar değmesine karşı, **Kur’ân’ın son iki sûresini okumuş** ve ashâbına da bu sûreleri okumalarını tavsiye etmiştir. (Tirmizi). Hz. Peygamber (s) torunları Hasan ve Hüseyin’i nazar ve benzeri olumsuzluklardan korumak için şu duâyı okumuştur: ‘Sizi her türlü şeytan ve zehirli hayvanlardan ve bütün kem gözlerden Allâh’ın eksiksiz kelimelerine ısmarlarım.’ (İbn Mâce, Buhâri; İ. KARAGÖZ 3/552))

(Fakat bu) **Allah’tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı’** Allâh’ın hükmü değişmez olsa bile, insanlar bunu bilemezler ve **tedbir almakla yükümlü**dürler. Ayrıca tedbir, insanı psikolojik olarak rahatlatır. İnsanların çoğu kader – tedbir ilişkisini bilmez, ama peygamberler bilirler; çünkü bunu onlara Allah öğretmiştir. (KUR’AN YOLU, 3/246)

‘Hüküm ancak Allâh’ındır.’ Yâni Allah, dilediğini yapar. İnsanların başlarına gelen şeylerin sebepleri, insanların kendileri bile olsa, hayır ve şer herşey, **O’nun takdîri ve izni** ile olur. (İ. KARAGÖZ 3/553)

12/69-75 YÛSUF BÜNYAMİN BULUŞMASI

69. (Kardeşleri**) Yûsuf’un yanına girince, (**öz**) kardeşi olan (**Bünyâmin’)**i yanına aldı (**ve ona**): “Ben senin öz kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme!” dedi.**

70. (Yûsuf**,) onların yüklerini hazırlatınca su kabını (**öz**) kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir çağırıcı şöyle bağırdı: “Ey kervancılar! Siz hırsızsınız!”**

71. (Yâkub’un oğulları**) onlara dönerek: “Ne kaybettiniz?” dediler.**

72. Dediler ki: “Hükümdarın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü (mükâfat**) vardır.” (**İçlerinden biri**:) “Buna ben kefilim.” (**dedi.**)**

73. (Yûsuf’un kardeşleri**:) “Allâh’a yemin ederiz ki bizim bu ülkeye fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Ayrıca biz hırsız da değiliz.” dediler.**

74. (Onlar da**:) “Eğer yalancı iseniz hırsızın cezâsı nedir?” dediler.**

75. "Onun cezâsı, (çalınan mal**) kimin yükünde bulunursa, kendisi onun karşılığıdır. Biz (**hırsızlık yapan**) zâlimleri böyle cezâlandırırız." dediler.**

69-75. (69).**'Yûsuf'un huzûruna girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı (**ve ona gizlice**) 'Ben gerçekten senin kardeşinim'.** Görüldüğü kadarıyla o kardeşine, bu durumu öteki kardeşlerine açıklamamasını, kendisinin Yûsuf olduğunu bildirmemesini söylemiş, ona gereken saygı, ikram ile yanında alıkoymak için bir çâreye başvurmak üzere de anlaşmış idiler. (S. HAVVÂ, 7/223)

(70).**'…sonra da bir çağırıcı bağırdı 'Ey kâfile siz mutlaka hırsızsınız!'** (..) Bu dış görünüşüyle bir itham olsun, ancak su kabının çalınmadığını bilen Yûsuf açısından bu bir yalan **bir iftirâ ve** bühtan **değil mi?** Yûsuf buna nasıl izin ve cevaz vermiş olabilir? Burada bu soru önemli, cevâbı da gayet incedir. (..) Fakat Bünyâmin'e gizli olarak **'olup biteceklerden üzülme'** diye tenbih eden Yûsuf, kendisi böyle bir cezâ ile kardeşlerinden intikam mı almak istiyordu? Hayır, ileride de göreceğimiz şekilde Yûsuf, onlardan kendi hakkını affetmişti. Lâkin **onların yaptıkları** işlerde bir de **Allâh'ın hakkı vardı** ki, onu affetmek Yûsuf'un elinde değildi. Ancak o, kardeşlerinin Allah katında da affa uğramalarını istiyordu. Bundan dolayı bu konuda kandisini tanıtmadan önce, Allâh'ın hakkı nâmına / adına **târizli bir uyarı**yı içeren o suçlama ile ciddi bir pişmanlık duygusuna sevk etmek ve onları bütün yaptıkları için tevbeye yönlendirmek için Bünyâmin'in bu şekilde kalmasını temin ettiği gibi, onların da tevbekâr olarak hakka yönelmelerini hazırlamış olacaktı. (ELMALILI, 5/74)

(74).**'(**Yûsuf'un adamları**) dediler ki: Peki, siz yalancı iseniz bunun (**bu tası çalmanın) **cezâsı nedir?'** Eğer kardeşini Kralın yasalarına göre vyargılayacak olsaydı, onu alıkoyabilmesi mümkün değildi. Hırsıza çaldığı eşyaya uygun düşecek bir cezâ verebilirdi ama bu gerekçeyle onu alıkoyamazdı. Ancak Yûsuf onu, **kardeşlerinin mensup olduğu dînin hükümlerine göre** yargılamış ve sonuçta alıkoyabilmişti. Bu, yüce Allâh'ın Hz. Yûsuf'a nasıl uygulayacağını ve ne yapacağını **ilham** ettiği bir **plan**dı. (S. KUTUB, 6/302)

12/76-79 BÜNYÂMİN'İN MISIR'DA ALIKONMASI

76. Bunun üzerine (Yûsuf**,** öz**) kardeşinin kabından önce (**hemen onu suçlama çekincesinden dolayı**), onların kaplarını (**aramaya**) başladı. Sonra onu, kardeşinin kabından çıkardı. İşte biz (**Yûsuf'a**,** kardeşi Bünyamin'i geri alması için**) böyle bir plan hazırlattık. Yoksa hükümdarın kânûnuna göre, Allâh'ın dilemesi dışında kardeşini alamazdı. (**Biz**) dilediğimizi yükseltiriz. Her ilim sâhibinin üstünde, daha iyi bilen vardır.**

77. (Yûsuf'un kardeşleri**:) "Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." dediler. Yûsuf, bunu içinde sakladı, onu onlara belli etmedi ve (**içinden**): "Bana yaptığınız yanında sizin durumunuz daha kötüdür." dedi. "Allah sizin anlatmakta olduğunuzu çok iyi bilendir."**

78. (Kardeşleri Yûsuf'a şöyle dediler**:) "Ey azîz! Onun çok ihtiyar bir babası var. Birimizi onun yerine al (**hapset**;** yeter ki onu bırak**). Biz seni kesinlikle iyiliksever (**insanlardan**) görüyoruz." dediler.**

79. (Yûsuf**:) "Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını (**yakalayıp**) almaktan Allâh'a sığınırız; çünkü biz o takdirde zulmedenlerden oluruz." dedi.**

76-79. (76).**'İşte biz Yûsuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kânûnuna göre kardeşini alıkoyamayacaktı.'** Bu âyette **'din'** sözcüğü kralın koyduğu sistem ve yasaları ifâde etmek için kullanılıyor. Bu sistem ve yasalara göre hırsızı, hırsızlığın cezâsı olarak alıkoymak mümkün değildir. Ancak **Hz. Yâkub'un dîninin** sistem ve **yasalarına** göre **alıkoyma cezâsı** mümkündü. Nitekim Hz. Yûsuf'un kardeşleri bu olayda daha baştan, kendi dinlerinin yasalarına göre yargılanmayı kabul etmişlerdi. Yûsuf da tası kardeşinin yükleri arasında bulduğunda, onların **kendi dinlerinin yasalarına göre hüküm vermişti.** Görülüyor ki, Kur'an'da **'din'** sözcüğü, sistem, şeriat ve yasaları ifâde etmek için kullanılıyor. (S. KUTUB, 6/303)

Kralın kanunlarına göre **hırsızın cezâsı** dayak ve çaldığı şeyin iki katını ödemekti. Yâkub (a.s.)'ın şeriatında olduğu gibi köle yapmak değildi. (İ. H. BURSEVİ, 9/263, ELMALILI, 5/78)

Hz. Yûsuf, ülkenin en yüksek mevkiindeyken, Mısır'da **gayri İslâmi /** İslâm dışı bir **düzen** yürürlükte bulunmaktadır. Dolayısı ile bu durum, gayri İslâmi yasaları uygulamak zorunda olduğunu gösterir. Geçiş dönemi esnâsında, yeni câhili yasaların, henüz İslâmi yasalarla yer değiştirmediği dönemde kimi Müslümanlar şarap içmeye, fâiz yemeye, müta nikâhı vb. devam ediyorlardı. Ancak Rasûlullah, bu gibi fiilleri asla işlemiyordu. Hz. Yûsuf, Melik'in hırsızla ilgili yasasını uygulamamıştır. (MEVDÛDİ, 2/453) (Bir ülkede **çok hukukluluk** uygulanabilir, buradan bu anlam çıkmaktadır)

Mısır kânunlarına göre hırsıza sopa vurulur ve çaldığı malın iki misli ödettirilirdi. Hz. Yâkub'un şeriatında ise **hırsız**, mal sâhibine hizmet ettirilirdi. Hz. Yûsuf, işte bu kânundan yararlanıp, **(çok hukukluluk)** kardeşi Bünyamin'i alıkoymak istedi. Plânını buna göre hazırladı, dikkat çekmemek için aramaya önce üvey kardeşlerinin yüklerinden başladı. Sonunda su kabını Bünyâmin'in yükünden bulup çıkardı. (KUR'AN YOLU, 3/249)

(78).**'Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy.'** Plândan haberdar olmayan kardeşleri, Bünyâmin'in ihtiyar babası olup, onun için çok üzüleceğini söylediler ve yerine kendilerinden birini alıkoyup, onu serbest bırakmasını Hz. Yûsuf'tan istediler. Fakat Hz. Yûsuf, **cezâların şahsiliği** ilkesinden hareket etti ve suçlunun yerine başkasını cezâlandırmanın haksızlık olduğunu, böyle bir şey yapmaktan Allâh'a sığındığını bildirdi. (KUR'AN YOLU, 3/249)

(79).**'Dedi ki: Eşyâmızı yanında bulduğumuz kimselerden başkasını alıkoymaktan Allâh'a sığınırız.'** **Hırsız** kelimesi yerine, '**malımızı bulduğumuz kimse'** deyiminin kullanılması çok anlamlıdır. Hz. Yûsuf (a.s.) kardeşi hakkında **hırsız** kelimesini kullanmaktan çekinmişti. Çünkü kardeşi, gerçekten hırsız değildi. Buna **tevriye** denir. Tevriye, bir gerçeği örtmek yâhut gizlemek demektir. Bu uygulamaya, belli şartlar ve sınırlar içinde İslâmi

kurallar izin vermiştir. Fakat şahsi amaçlar için değil, bir kötülükten sakınmak yâhut zâlimin elinden mazlûmu kurtarmak için uygulanabilir. (MEVDÛDİ, 2/455)

12/80-82 KARDEŞLERİNİN ÇARESİZLİĞİ

80. (Yâkub'un oğulları**) on(**u kurtarmak**)tan ümitlerini yitirince, kendi aralarında fısıldaşarak görüşmek üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına kesin söz aldığını ve daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam izin verinceye veya Allah benim için hükmedinceye kadar ben bu yerden aslâ ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır."**

81. Babanıza dönün deyin ki: "Ey babamız! İnan ki oğlun, hırsızlık etti. Biz ancak bildiğimiz şeye şahitlik ediyoruz. (Kaybolan tasın**,** onun yükünden çıktığını gördük**,** hakikati bilmiyoruz**.) Biz gaybın bekçileri değiliz."**

82. "(Bize inanmazsan**) içinde bulunduğumuz o şehir (**hâlkın**)a ve içinde dönüp geldiğimiz kervana sor. Şüphesiz biz elbette doğru söyleyenleriz!"**

12/83-87. SABR-I CEMİL

83. (Bunun üzerine Yâkub**:) "Hayır! Nefisleriniz (**sizi aldatıp böyle**) bir işi hoş gösterdi. Artık (**bana düşen**) güzel bir sabırdır. (**Ben ise**) Allâh'ın, onların hepsini bana kavuşturacağını ümit ederim. Çünkü O (**her şeyi**) hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sâhibidir." dedi.**

84. Ve (Yâkub**) onlardan yüz çevirdi de: "Ah Yûsuf'um ah!" diye sızlandı ve kederinden (**ağlayarak**) iki gözüne ak düştü (**perde indi**). (**Bununla berâber**) o, (**kederini oğullarına belli etmiyor**) içine atıyordu.**

85. (Oğulları**) dediler ki: "Vallahi, sen Yûsuf'u hâlâ anıp duruyorsun, ya (**üzüntüden**) hasta olacaksın veya kendini helâk edenlerden olacaksın."**

86. (Yâkub**:) "Ben derin üzüntü ve tasamı yalnız Allâh'a arz ederim ve Allah katından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim." dedi.**

87. "Evlâtlarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini 'iyice araştırıp haber getirin.' Allâh'ın lütfundan ümidinizi kesmeyin. Çünkü kâfirler toplumundan başkası Allâh'ın rahmetinden ümit kesmez."

83-87. (83).'**(**Yâkub**) dedi ki: 'Hayır, aksine nefisleriniz size (**böyle**) bir işi süsledi. Artık bana düşen güzelce sabretmektir.'** Yûsuf (a.s.)'ın kardeşlerinin bu sefer söyledikleri söz yalan değildi. Bünyâmin'in alıkonulmasına da bilerek kendileri sebep olmuş değildi. Fakat önceden yalanla itham edildikleri için, bu seferki doğrularına pederleri inanmak istemedi.

‘Bizim şeriatımızda, hırsızın alıkonacağını aziz ne bilirdi?’ dedi. (H.B. ÇANTAY, 1/361, İ. H. BURSEVİ, 9/277)

Çünkü böyle bir cezâ, kralın kânûnunda değil, Yâkub (a.s.)’ın dînindendir. Sizin bildiriminiz olmasa ve ona öğretmeseydiniz, kral böyle bir hüküm vermeyecekti. (İ. H. BURSEVİ, 9/277)

(84).**‘Yüzünü onlardan çevirdi ‘Ah Yûsuf’um ah’ diye sızlandı ve üzüntüden gözleri ağardı. Artık yutkunuyor da yutkunuyordu.’** Bu da gösteriyor ki, musîbet zamanlarında **üzülmek** ve **ağlamak** câizdir. Rasûlullah efendimiz, oğlu İbrâhim’e ağlamış ve ‘kalp hüzün duyar, göz yaş döker, biz elbette Rabbimizin gadab edeceği şeyi söylemeyiz ve biz elbette sana üzülüyoruz ya İbrâhim’ buyurmuştur. Ancak câiz olmayanı, bağırıp çağırmak, feryad-ü figan eylemek, dövünmek ve yaka paça yırtmak, saçını başını yolmak, mukadderâta dil uzatacak sözler etmek ve benzeri aşırılıklardır. (ELMALILI, 5/83)

Nesefi şunları söylemektedir: Bir peygamberin bu derece **üzülüp** kederlenmesi câizdir. Çünkü insan, üzüntü esnâsında kendisine hâkim olamayacak bir yapıdadır. İşte bundan dolayı da onun **sabrı** övülmeye değer bulunmuştur. (S. HAVVÂ, 7/230, 231)

(86).Bütün bunlara rağmen Yâkub (as) **‘Ben, Allah’tan gelen vahiyle sizin bilmediğiniz nice şeyleri biliyorum.’** (Yûsuf 12/86) diyerek de, olayın perde arkasındaki bir kısım hikmetlerinden haberdar olduğuna işâret etti. Yûsuf ve Bünyâmin’i araştırıp bulma ümidiyle evlâtlarını tekrar Mısır’a doğru yola uğurlarken, müminin Allâh’ın rahmetinden aslâ **ümit kesmemesi gerektiği**, ancak kâfir olanların O’ndan ümit keseceği gerçeğini hatırlattı. (Ö. ÇELİK, 2/644)

12/88-93 BUGÜN SİZE KINAMA YOK

88. Bunun üzerine (Yâkub’un oğulları Mısır’a dönüp Yûsuf’un**) huzûruna girdikleri zaman: “Ey vezir! Biz ve âilemiz sıkıntıya düştük, pek kıymetsiz bir sermâye ile geldik. Bize yine ölçeği tam yap ve bize ayrıca ikramda bulun. Şüphesiz Allah ikramda bulunanları mükâfatlandırır.” dediler.**

89. (Yûsuf şöyle**) dedi: “Siz câhil (**lik/gaflet döneminizde**) iken Yûsuf’a ve kardeşine neler yaptığınızı hatırladınız mı (**anlayıp tevbe ettiniz mi**)?”**

90. “Yoksa sen, (gerçekten**) sen Yûsuf musun?” dediler. O da: “Ben Yûsuf’um, bu da kardeşimdir. Allah bize lütufta bulundu (**bizi korudu ve yüceltti**). Çünkü hakikat şudur ki: Kim ‘Allâh’ın emrine uygun yaşar’ ve sabrederse muhakkak ki Allah iyilerin mükâfatını zâyi etmez.” dedi.**

91. (Kardeşleri**:) “Allâh’a yemin olsun ki Allah, seni gerçekten bizden üstün tutmuş ve bize tercih etmiştir. Biz doğrusu, (**yaptığımızdan dolayı**) suçluyduk.” dediler.**

92. (Yûsuf da**:) “Bugün size, (**o yaptığınızdan dolayı**) hiçbir kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.” dedi.**

93. “Şu gömleğimi götürün, onu babamın yüzüne koyun da gözü açılsın. Sonra bütün âilenizle birlikte bana gelin.”

88-93. (88).**‘..ancak sen hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun /** Bünyâmin’i bize bağışlayıp ver de onu da götürelim**.’** İbn Cüreyc’den gelen bir nakle göre âyette yer alan **‘bize bağışta bulun’** sözü maddi anlamda bir **sadaka talebi değil,** Yûsuf’tan Bünyâmin’i affedip âilesine geri verme anlamında bir talep mânâsına gelmektedir. Çünkü genel bir prensip olarak **peygamberlerin sadaka almaları haram**dır. (Taberi, İbnü ‘l Cevzi’den, M. DEMİRCİ, 2/48)

Zira kıtlık yılı da olsa bir peygamberin, evlâtlarını göndererek bir vezirden az bir ücretle daha fazla erzak talebinde bulunması mâkul değildir. **Peygamberler** fakir ve yoksul olabilirler, ancak hangi şart ve durumda olurlarsa olsunlar, başkasına el açıp **yardım talebinde bulunamazlar**. Çünkü bu tür davranışlar onlar için onur kırıcı, hatta inanmayanlar için de alay konusu demektir. Bu yüzden Yâkup’un (as) oğulları da Mısır’a vardıklarında vezire ilk önce **‘sen hakkımızı tam ölçerek ver’** dediler, sonra da **‘ayrıca bize bağışta da bulun’** diyerek kardeşleri Bünyâmin’in **bağışlanıp kendilerine iâde** edilmesini istediler. (M. DEMİRCİ, 2/48, 49)

(89).**‘Yûsuf dedi ki, ‘Siz câhil iken Yûsuf’a ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?’** Aslında Allâh’a karşı âsi olan herkes **câhil**dir. İbn-i Kesir şöyle demektedir: Hz. Yûsuf, kendisini onlara Allâh’ın izin vermesi üzerine tanıtmıştır. Çünkü Allah, sıkıntıların zirve yaptığını bildiğinden, bu sıkıntıyı sona erdirdi. (S. HAVVÂ, 7/232)

İşte bu açıklama, bu şekildeki soru ile **’Sen onlara bu yaptıklarını hiç beklemedikleri bir anda, haber vereceksin’** (15. Âyet) âyeti ile vâdedilen durum gerçekleşmiş oluyordu. (ELMALILI, 5/87)

(90).**‘Şüphesiz kim sakınır’** günahlarını terk edip, itaati gerektiren işleri yaparak Allah’tan korkar, Allâh’ın kazâ ve kaderine boyun eğer, günahlara düşmemeye çalışırsa **‘sabrederse, muhakkak ki Allah ihsan edenlerin ecrini zâyi etmez.’** Kim Mevlâsından sakınır, belâsına sabreder ise Allah da dünyâda olsun, âhirette olsun onun ecrini zâyi etmez. (S. HAVVÂ, 7/232)

(91).**‘(**Kardeşleri**) Dediler ki: Allâh’a and olsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı.’** Cidden itiraf ederiz ki, Allah seni **takva, sabır ve ihsan** özellikleri ile bize üstün kılmıştır. Allah seni bize tercih etti, daha üstün yaptı. (..) **‘Gerçekten biz suç işlemiştik.’** Bilerek ve kasden bir günah işlemiştik. Bile bile sana karşı suç işledik’ dediler. Yûsuf kardeşlerine, kendi hakkını helâl etmiş ve onları affetmişti. (ELMALILI, 5/88)

İnsanların **kıskanması,** Allâh’ın bir kimse için takdir etmiş olduğu bir nîmeti engelleyemez.
Hadis: Nitekim Rasûlullah duâsında şöyle demiştir: ‘Allâh’ım senin verdiğine engel olacak yoktur. Senin engel olduğunu da verecek yoktur. (Buhâri Ezan 155) Kardeşlerinin kıskanması da, Yûsuf’un yükselmesine engel olamamıştır. (KUR’AN YOLU, 3/254)

(92).**‘(**Yûsuf**) Dedi ki: ‘Bugün size kınamak yok.’** Yaptığınızdan dolayı, azarlanmayacak ve kınanmayacaksınız (S. HAVVÂ, 7/233), hesâba çekilmeyeceksiniz. (ELMALILI, 5/88)

‘Allah sizi bağışlasın.’ ‘O, merhametlilerin en merhametlisidir.’ Rasûl-i Ekrem (s) efendimiz, Mekke’nin fethi günü, Kâbe’nin kapısında durup, Kureyş’e hitâben: ‘Benim ne yapacağımı düşünüyorsunuz?’ diye sordu. Onların cevaplarına karşılık ‘Kardeşi Yûsuf’un

dediğini derim: **‘Daha önce yaptıklarınızdan dolayı bugün hesâba çekilmeyeceksiniz.’** (ELMALILI, 5/88)

(93).**‘Şu benim gömleğimi götürün, babamın yüzüne koyun da gözü açılsın.’** Demek ki, yalandan kanlı bir gömlekle başlayan ve Yâkub’a dünyâyı zindan eden ve oldukça uzun süren bu hicran derdinin tedâvisi, böylece müjde olarak götürülecek mübârek bir gömlekle yapılacaktı. (..) Muhakkik (ulema), bu (gömlek ve göz açılma olayı) mutlaka vahiy ile olmuştur, demişlerdir. (ELMALILI, 5/89)

Yûsuf, babasının ağlamaktan gözlerinin göremez hâle geldiğini öğrenince, kendi gömleğini götürüp babasının yüzüne koymalarını, böylece tekrar görecek duruma geleceğini söyledi. **‘Gözlerine boz gelmesi’,** hastalık olarak anlaşılırsa, açılma olayı bir **mûcize** olarak kabul edilir. (KUR’AN YOLU, 3/254)

12/94-98 YÛSUF’UN KOKUSUNU DUYUYORUM

94. Kervan (Mısır’dan**) ayrılınca babaları: “Doğrusu, ben Yûsuf’un kokusunu alıyorum. Sakın bana bunadı demeyin!” dedi.**

95. (Oradakiler**:) “Vallahi, sen hâlâ eski şaşkınlığındasın.” dediler.**

96. Müjdeci gelip de o (Yûsuf’un gömleği**)ni, (**Yâkub’un**) yüzüne koyunca derhâl (**gözleri eski**) görür hâline dönüverdi. (**Bunun üzerine**:) “Ben size, Allah (**tarafın**)dan sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim dememiş miydim?” dedi.**

97. (Evlâtları**:) “Ey babamız! Bizim için istiğfâr et (**günahlarımızın bağışlanmasını dile**), gerçekten biz suç işleyenlerdik.” dediler.**

98. (Yâkub**:) “Sizin için Rabbimden bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphe yok ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” dedi.**

94-98. (94).**‘Kervan (**Mısır’dan**) ayrıldığında babaları: ‘Eğer bana bunak demezseniz, ben Yûsuf’un kokusunu duyuyorum’, dedi.’** Yâkub’un **koku**yu duyması fenni bir olay değil, **mûcize**vi bir olaydır. Bâzı tefsir âlimlerinin dediği gibi, Allah Teâla’nın, **Yûsuf’un kokusu**nu Yâkub’un vicdânında doğrudan doğruya yaratmış ve îcâd etmiş olması da ihtimal dışı değildir. (..) Şüphesiz ki, bunun gerek Mısır’dan gönderilmesi, gerekse böyle bir hızlı titreşimin Yâkub tarafından algılanabilmesi ve **koku**nun Yûsuf’a âit olduğunu kestirebilmesi doğrudan doğruya **ilahi tasarruf**u gösteren hârikalardır. Gerek bu bakımlardan, gerek Yûsuf ile Yâkub’un birer peygamber olmaları bakımından olay, çok yönlü bir **mûcize**dir. (ELMALILI, 5/95)

(95).**‘Vallâhi sen, hâlâ eski şaşkınlığın içindesin’, dediler.’** Âile üyeleri arasında Hz. Yûsuf (a.s.) dışındaki hiç kimse Hz. Yâkub’un (a.s.) gerçek değerini fark edememiş, Hz. Yâkub (a.s.) bizzat zihni ve rûhi durumunun iç açıcı olmadığını bilmekteydi. Ve kaderin ne garip bir cilvesidir ki, târihi meydana getiren büyük şahsiyetlerden çoğu kendi hânelerinde pek az anlaşılmışlardır. (MEVDÛDİ, 2/459)

(98).**‘(**Yâkup**) Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz o bağışlayandır, esirgeyendir’, dedi.’** Yâkup, kendisinin baba olarak onları bağışladığını îmâ etmekle birlikte **seher vakti,** Cuma gecesi ya da duâların kabul olacağı icâbet vaktine ertelediği akla gelebilir. (ELMALILI, 5/96)

12/99-101 YÂKUB AİLESİ MISIR’DA

99. Nihâyet (hep berâber**) Yûsuf’un yanına vardıkları zaman, (**Yûsuf**) babasını ve annesini bağrına bastı ve: “Allâh’ın izniyle emin olarak Mısır’a girin.” dedi.**

100. Babasını ve annesini tahtın üzerine çıkar(ıp oturt**)tu ve hepsi de onun huzûrunda** (Allâh’a şükür için) **secdeye kapandılar. (**Yûsuf**) dedi ki: “Ey babacığım! İşte bu, önceki (**gördüğüm**) rüyâmın yorumudur. Doğrusu Rabbim o rüyâyı gerçekleştirdi. Bana nice ihsanlarda bulundu. Böylece beni zindandan çıkardı. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra da O (**Allah**), sizi çölden (**buraya**) getirdi. Şüphesiz Rabbim, dilediğine lütfedicidir. Çünkü O, hakkıyla bilen, mutlak hüküm sâhibidir.”**

101. “Rabbim, sen bana mülk (ve saltanat**) verdin ve sözlerin (**rüyâların**) yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Benim dünyâda ve âhirette velîm (**sâhibim**,** gerçek dostum**) sensin! Benim canımı müslüman olarak al ve beni sâlihler arasına dâhil et.”**

99-101. (100).**‘..ve hepsi onun huzûrunda secdeye kapandılar.’** Yâni, Yûsuf’u selâmlamak ve saygı göstermek üzere yere kapanarak secde ettiler. Çünkü onların âdetine göre (yere kapaklanarak) **secde** (yapmak) selâmlama ve saygı gösterme anlamı taşıyordu. (İ. H. BURSEVİ, 9/327)

(..) Hep birlikte onun huzurunda **saygıyla eğildiler.** Böylece onu selâmlayıp, ona olan hürmet ve tâzimlerini sundular. Buradaki **secde,** kesinlikle bir **ibâdet secdesi değil** o dönemde gelenek olan bir selâmlaşma ve saygı hareketidir. Çünkü onların âdetine göre secde, selâmlama ve saygı gösterme mânâsı taşımaktaydı. (Ö. ÇELİK, 2/650, 651)

Hadis: Hz. Selman, peygamber (s.a.) ile Medîne yollarından birisinde karşılaşır. O sırada **Selman**, İslâm’a yeni girmiş idi. Peygamber (s)’in önünde **secde**ye kapanınca, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Ey Selman, sen bana secde etme! Asla ölümü olmayan, hayat sâhibi Yüce Zât’a secde et! ‘ (S. HAVVÂ, 7/239)

‘Beni, Müslüman olarak öldür ve beni Sâlihler arasına kat.’ (Yûsuf) Günahsız bir elçi olmakla birlikte, Müslüman olarak ölmeyi dilemiştir. Onun bu dilemesi, kavmine ve gelecek nesillere, İslâm üzere ölüp – ölmeyeceklerinden emin olmayan kimselere örnek olmak içindir. (S. HAVVÂ, 7/235)

Hadis: Sizden hiç biriniz, başına gelen bir sıkıntıdan dolayı **ölümü temenni etmesin.** Eğer mutlaka ölümü temenni edecekse, şöyle desin: ‘Allâh’ım, hayat benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat ve eğer ölmem benim için daha hayırlı ise canımı al! (Buhâri, Müslim, S. HAVVÂ, 7/241)

Şâyet dinde **fitne** söz konusu ise, o takdirde ölümü dilemek câiz olur. (S. HAVVÂ, 7/241)

Her Müslümanın en büyük arzusu, kâmil bir îmanla Allâh'a kavuşmak olmalıdır. Allah Teâlâ da böyle istemektedir. (3/102, 64/16) Bu da ancak, Allâh'ın emirlerine (ve yasaklarına) uygun yaşamakla mümkündür. (H. T. FEYİZLİ, 1/246)

12/102-107 ÂYETLERDEN YÜZ ÇEVİRENLER

102. (Ey Muhammed**!) İşte bu, sana vahyettiğimiz, (**senin görüp bilmediğin**) gayb haberlerindendir. Onlar (**Yûsuf'a yaptıkları**) işlerde ittifak edip hîle ve düzen kurarlarken sen onların yanında değildin.**

103. (Ey Peygamberim!) **Ama sen, ne kadar istesen/üstüne düşsen de, yine insanların çoğu îman edecek değillerdir.**

104. (Ey Peygamberim!) **Hâlbuki sen buna (**peygamberlik görevi**) karşılığı bir ücret istemiyorsun. O (**Kur'ân**), âlemlere bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir.**

105. Göklerde ve yerde (Allâh'ın varlığına, birliğine ve gücüne delâlet eden) **nice deliller vardır ki onlar, (**ibretle bakmayıp**) ondan yüz çevirerek üstünden geçerler.**

106. (Ey Peygamberim!) **Onların pek çoğu Allâh'a inanmazlar. (**uydurdukları birtakım tanrıları**) Allâh'a ortak koşarlar.**

107. (Ey Peygamberim!) **Onlar** (kâfirler)**, (**bu hâlde yaşarken**) farkında olmadıkları bir sırada Allah tarafından kendilerini kuşatacak bir azap gönderilmesinden ya da kıyâmetin ansızın kopmasından emin midirler? [**bk**. 7/97-99]**

102-107. (102). **'(**Ey Muhammed**) İşte bu (**Yûsuf kıssası**) gayb haberlerindendir. Biz onları sana vahyediyoruz.'** Hz. Peygamber, bu kıssayı yaşayanlarla berâber yaşamadığı ve kitaptan okumadığı gibi, herhangi bir kimseden de öğrenmiş değildi. Medîne'de Yahûdi din âlimi de yoktu. Bütün bunlar, bu kıssanın **gayb** haberlerinden ve bir **mûcize** olduğunun delilidir. (KUR'AN YOLU, 3/260)

(103).**'Sen ne kadar istesen de insanların çoğu îman edecek değildir.'** Kureyş'in 'İsrailoğulları Mısır'a niçin gitti?' şeklindeki sorusuna cevap olmak üzere inmiş olan bu kıssa, Kur'ân'ın bir **mucize,** Hz. Muhammed'in bir peygamber olduğunu gösteren delillerden biridir. Bununla birlikte Kureyş'in çoğu inanmamıştır. (KUR'AN YOLU, 3/260)

Âyet, insanın kendisi ve yüce Allah istemedikçe, kimsenin baskısı ve telkini ile îman etmeyeceğini, **peygamberin zorlama görevinin bulunmadığı**nı (50/45, 86/1-22), sâdece İslâm'ı **tebliğ görevi**nin olduğunu (42/48) ifâde eder. Bu itibarla dileyen îman eder, dileyen inkâr eder. (18/29; İ. KARAGÖZ 3/574).

(105).**'Göklerde ve yerde nice âyetler vardır ki, onların yanından yüzlerini çevirerek geçerler.'** Âyet**,** terim olarak Kur'ân'da birkaç kelime ya da cümleden meydana gelen

bölümleri ifâde eder. Burada, **âyet** kelimesi, alamet, delil, ibret veren şey anlamında kullanılmıştır. İnsanın kendisinde ya da göklerde ve yerde, Allâh'ın varlığına, birliğine, ilmine, kudretine, hikmetinin üstünlüğüne nice deliller vardır. (İnsanoğlu) bunları düşünmeden, ibret almadan, bunlara sırt çevirip gider. (KUR'AN YOLU, 3/261)

Aklını kullanan bu varlıkları, söz gelimi **bitkileri,** hayvanları, **çiçekleri,** Ay, **yerküre** ve Güneş'in **hareketleri**ni incelediği zaman, bütün bunları **yaratan ve yöneten** yüce, âlim ve kudretli bir varlığın olduğunu anlar ve îman eder. İ. KARAGÖZ 3/576)

(106).**'Onların çoğu Allâh'a ortak koşmaksızın O'na inanmazlar.'** Olayları, olguları ya da kişileri değerlendirirken, yeryüzü kökenli değer ölçülerini benimseyerek Allâh'a ortak koşarlar! Yarar da zarar da Allâh'ın elinde olmasına karşın, bunları sâdece nedenlere bağlayarak bir tür determinizmle O'na, Allâh'a ortak koşarlar! Tek bir olan Allâh'ın şeriatını temel almamış bir yönetici ya da yönlendiriciye itaat ederek **Allâh'ın gücü dışında** bir güce **boyun eğmek** suretiyle O'na ortak koşarlar! Allâh'ın dışında, O'nun kullarından birine umut bağlamakla Allâh'a ortak koşarlar! Aslında diğer insanların bir tür **beğenisini kazanabilmek amacıyla** kendilerini fedâ ederek Allâh'a ortak koşarlar! Bir yarar sağlamak ya da bir zararı bertaraf etmek için cihâda katıldıklarında, **Allah'tan başkasının rızâsını gözeterek** Allâh'a ortak koşarlar! İbâdet sırasında Allâh'ın yanısıra, **başkalarının da hoşnutluğunu kazanmaya çalışarak** Allâh'a ortak koşarlar! Bu nedenledir ki Peygamberimiz: 'İçimizdeki şirk, karıncanın ayak seslerinden bile sessizdir.' (S. KUTUB, 6/321, 322)

Kimi toplumlarda Allah inancı yanında, O'na ortak koşma **(şirk)** yaygındır. Mekkelilerin 'melekler Allâh'ın kızlarıdır' bir kısım müşriklerin 'Biz Allâh'a yaklaşmak için putlara tapıyoruz', Hıristîyanların 'İsa Allâh'ın oğludur', Yahûdilerin 'Uzeyr Allâh'ın oğludur' demeleri buna örnek gösterilebilir. Kur'ân'da Yüce Allâh'ın **şirk**i bağışlamayacağı açıkça ifâde edilir. (H. DÖNDÜREN, 1/415)

Yâni insanların çoğu Allâh'a inanır, O'nu inkâr etmezler. Fakat, O'nun yücelik ve sıfatlarını ve kâinattaki mutlak hâkimiyetini başka varlıklara verirler ve Allah'tan çok onlara bağlanırlar; böylece **ortak koşmuş olurlar**. (23/84-89) Bâzen de Allâh'ın istediği îmandan ziyâde şirk standartlarına / ölçülerine uygun olarak inanmışlar, kralın izin verdiği kadar inanmayı ve **Allâh'ın emri yerine** onun emrini yerine getirmeyi yeğlemişlerdir (7/124-126; 20/-71; 26/49). Bu durumda ister farkında olsun ister olmasınlar, kralı Allah'tan üstün tutmuş ve şirk içinde îman etmiş olurlar ki bu durumda amelleri boşa gitmiştir (6/88, 39/65). İşte şirkin temelinde, Allah'tan başka varlıklara, hevâ ve hevesine kulluk, aynı zamanda Allâh'ın birliğine ve yalnız O'na kul olmaya başkaldırı (17/42) vardır.) [Şirkin zıddı olan tevhid ve şirksiz îman için bk. 1/4; 4/116; 6/82; 25/-43; 31/13; 43/24-25] (H. T. FEYİZLİ, 1/247)

İnsan, cin, melek, hayvan, Ay, Güneş, ateş, put ve benzerleri **hiçbir varlığa ilâhlık isnad edilmez.** Hiçbir varlığa tapılmaz, hiçbir varlığa yaratıcılık vasfı verilemez. Aksi takdirde Allâh'a şirk koşulmuş olur. (İ. KARAGÖZ 3/577)

Allâh'a şirk koşmanın sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz: **(1).** Allâh'a şirk koşan kimsenin **nikâhı düşer.** Çünkü Kur'an'da Allâh'a şirk koşan kimse ile evlenmek yasaklanmıştır. (2/221, 222). **(2).** Allah ve peygamber müşriklerden uzaktır. (9/3). **(3).** Müşriklerin **kestiği hayvan eti yenmez.** Çünkü müşrikler, hayvanları Allâh'ın adıyla kesmezler. Allâh'ın adı anılmadan kesilen hayvanın eti yenmez. (6/121). **(4).** Müşrikler **müminlerin** en yaman **düşmanıdır**lar. (5/82). **(5). Ölen** müşrikler için **duâ edilmez,** Allah'tan af ve mağfiret istenmez. (9/113). **(6).** Müşriklerin **dost edinilmemesi** ve onlardan uzak durulması gerekir.

(6/106). **(7).** Müşrik insan âhirette **'Keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım'** diye pişmanlık duyar (18/42), ama bir faydası olmaz. (İ. KARAGÖZ 3/577, 578).

Hadis: Ey Allâh'ın Rasulü dedim, **en büyük günah** hangisidir? Şöyle buyurdu: O seni yaratmış olduğu hâlde Allâh'a eş koşmandır.' (Buhâri, Müslim)

Hadis: Sizin için en çok korktuğum şey, küçük şirktir. Ashab, **'Küçük şirk** nedir? Sorusuna, Allah Rasûlü **'Riyâ**dır' buyurdu. (Ahmed b. Hanbel'den, S. HAVVÂ, 7/269, 271)

12/108-111 ALLÂH'A BASİRETLE DÂVET

108. (Ey Peygamberim, kâfirlere) **De ki: "İşte İslâm, benim yolumdur. Ben sizi Allâh'a** (O'nun dîni İslâm'a) **dâvet ediyorum. Ben ve bana tâbi olanlar kesin bilgi ve açık delil üzereyiz. Ben Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben (**Allâh'a**) ortak koşanlardan değilim."**

109. (Ey Peygamberim!) **Senden önce, memleketlerin (**şehirlerin**) halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını (**peygamber**) göndermedik. (**İnanmayanlar acaba**) yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? 'Allâh'ın emirlerine ve yasaklarına uygun yaşayanlar' için âhiret daha hayırlıdır. Siz hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?**

110. Nihâyet, o peygamberler (kavimlerinin inanmasından**) ümitlerini kesip de kendilerinin yalancı çıkarıldıklarını düşündükleri sırada, (**hep**) onlara yardımımız gelmiştir; böylece dilediklerimiz kurtulmuşlardır. Azâbımız suçlular toplumundan geri çevrilmez.**

111. Elbette gerçek akıl sâhipleri için onların hayat hikâyelerinde ibret(ler) **vardır. (**Bu Kur'ân**) uydurulan bir söz değildir. Ancak o, önceki (**ilâhî kitapların asıllarını**) doğrulayan, herşeyi açıklayan (**bir kitaptır**), îman eden bir toplum için de bir yol gösterici ve rahmettir.**

108-111. (108).**'De ki: Benim yolum budur. Ben ve bana uyanlar, Allâh'a basiretle dâvet ederiz.' Dine dâvet,** ancak bu şartlarda câiz ve verimli olur. Yâni müşrikler gibi, bâtıl, bozuk maksatlar uğruna, nefsâni maksatlar uğruna değil, basiret üzere, ne dediğini bilerek, ihlâs ve samimiyetle, edep, nezâhet ve hikmet çerçevesinde, Allah rızâsı gözetilerek Allâh'a dâvet edilmelidir. (ELMALILI, 5/104)

'.. ben kesin bilgi ve açık delil üzereyim.' Basîret, yâni, kesin bilgi ve açık delil ile maksat, **İslâm'ın esasları**dır. İslâm'ın ana kaynakları olan Kur'an ve Kur'ân'ın beyânı olan hadisler, vahye dayandığı için kesin bilgi ve açık delildir. (İ. KARAGÖZ 3/579)

'Sübhâne'llah' sözü,**'Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim'** demektir. Allâh'ın annesi, babası, eşi, oğlu ve kızı olması, âciz, gâfil, zâlim, unutkan, yalancı, ölümlü; görme, işitme ve konuşma engelli; irâdesiz ve benzeri niteliklerden berîdir. Allah hakkında bu sıfatları itham etmek aslâ câiz değildir. (İ. KARAGÖZ 3/579).

‘Ben Allâh’a ortak koşanlardan değilim.’ Peygamberimiz (s)’in ilk muhâtapları; Allâh’ın varlığına, yaratıcı ve rızık veren olduğuna inandıkları hâlde, vahdâniyetine yâni tek oluşuna inanmıyorlar, (38/5), putları ilâh kabul ediyor ve böylece Allâh’a ortaklar koşuyorlardı. Peygamberimiz (s), böyle müşrik bir toplumda yetiştiği hâlde, **putlara hiç tapmamıştır.** Yüce Allah, onu bu inanç kirliliğinden korumuştur. (İ. KARAGÖZ 3/580)

(109).**‘Senden önce de şehirler hâlkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik.’** Senden önceki peygamberler, ne melek, ne kadın, ne bedevi ne de başka yerlerden gelmiş insanlar değildi. O şehir hâlkından, medeni insanlardan, kendilerine vahiy verdiğimiz senin gibi erkek, adamlardan ibaret idi. (ELMALILI, 5/105)

‘yeryüzünde seyahat etmediler mi?’ Acaba kâfirler Şam ve Yemen bölgelerine gitmezler mi, Âd ve Semûd diyarından geçmezler mi? (İ. H. BURSEVİ, 9/359)

Yüce Allah, kâfirlerin yeryüzünde dolaşıp inkâr ve ısyanda ısrar edenlerin âkıbetlerini görmelerini, **ibret almaları**nı ve neticede îman etmelerini istemektedir. Bu husus birçok âyette mükerreren anlatılmaktadır: ‘(Ey Peygamberim!) **De ki: Yeryüzünde gezin dolaşın da** (Peygamberleri) **yalanlayanların sonu nasıl olmuş, bir görün.’** (6/11; bk. 3/117, 16/36; İ. KARAGÖZ 3/581)

Müfessirler **‘kasaba hâlkından’** ifâdesini dikkate alarak, peygamberlerin göçebe kesimden değil, yerleşik medeni toplumlardan seçilmiş oldukları kanaatine varmışlardır. (KUR’AN YOLU, 3/263)

Bilindiği gibi **şehir** toplumsal ahlâkın gelişmesi için daha uygundur. Şehir hâlkına tebliğ de daha kolaydır. Bu bakımdan Yüce Allâh’ın sünneti, göçebe hâlkından herhangi birisini elçi olarak göndermemek şeklinde cereyan etmiştir. (S. HAVVÂ, 7/273)

‘Kesinlikle âhiret yurdu Allâh’a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir.’ Mümin hem dünyâ nîmetlerine hem de âhiret nîmetlerine tâlip olmalı (2/201-202, 17/20), ancak **âhireti dünyaya tercih etmeli**dir. Çünkü dünyâ hayâtı geçici, âhiret hayâtı ise kalıcı ve daha hayırlıdır. Şu âyetler bu hususa ısrarla vurgu yapmaktadır: **‘Bu dünyâ hayâtı ancak bir eğlence ve oyundan ibârettir. Âhiret yurdu ise, asıl yaşanacak gerçek hayattır.** (İnsanlar) **keşke bilselerdi.’** (29/64; diğer âyetler için bk. 6/32, 7/169, 12/109, 16/30, 93/4; İ. KARAGÖZ 3/583)

(110).**‘Nihâyet, o peygamberler (**kavimlerinin inanmasından**) ümitlerini kesip de kendilerinin yalancı çıkarıldıklarını düşündükleri sırada, (**hep**) onlara yardımımız gelmiştir;’** Burada tebliğ mücâdelesi süresince insan olmaları hasebiyle önceki peygamberlerin de çok **sıkıntılar** çektikleri, zorlandıkları, Allâh’ın yardımını bekledikleri ve nihâyetinde **ilâhi yardımın geldiği,** müminlerin kurtulup günahkârların helâk edildiği dikkatlere sunulmaktadır. Ayrıca Allâh’ın yardımına nâil olmanın **hemen gerçekleşmediği;** bunun için kul plânında lâzım gelen tüm gayretlerin son sınırına kadar sarfedilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece müşriklerin inkâr ve eziyetleri karşısında Peygamberimiz ve ona inananlar **teselli** edilmektedir. (Ö. ÇELİK, 2/657)

Îman etmemekte, isyan ve zulümde diretenler **helâk** edilmişlerdir. Yüce Allah, insanlara hâllerini **düzeltmeleri için mühlet verir,** ancak inkâr ve isyanda ısrar edenleri ihmâl etmez,

onları cezâlandırır. Bu ilâhi bir kuraldır. Her zaman geçerlidir. **'Azâbımız kâfirler topluluğundan geri çevrilemez'** cümlesi, bu anlamı ifâde etmektedir. (İ. KARAGÖZ 3/585)

(111).**'Andolsun onların kıssalarında akıl sâhipleri için ibret vardır.'** Hz. Yûsuf'un **kıssasından** alınacak **dersler:** Bu kıssa, bir kadının **yabancı bir erkeği** hizmetinde kullanması, onunla başbaşa kalmasının ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçlar için bir örnek oluşturmaktadır. İslâm, bir kadının **hâlvet** sayılabilecek şekilde yabancı erkekle bir arada bulunmasını yasaklamıştır. (..) Hz. **Yûsuf**, karşılaştığı sıkıntı, zulüm, haksızlık karşısında Allâh'a güvenini yitirmemiş, Allâh'ın rahmetinden **ümidini kesmemiştir**. Allah Teâlâ **sabrı**nın karşılığında ona ilim, hikmet, Mısır'da istediği gibi tasarruf edebileceği bir **makam** ile ödüllendirmiştir. (..) Bu kıssa, **Allâh'ın takdîri**ni hiçbir kimsenin önleyemeyeceğini göstermesi bakımından ibret vericidir. Kardeşlerinin **Hz. Yûsuf'u kıskanmaları** onun yükselmesine engel olamamıştır. (..) Hz. Yûsuf, kendisine **yapılan kötülüğü, iyilikle karşılamıştır.** Kendisini kuyuya atan kardeşlerinden **intikam** alma imkânına sâhipken, o bunu yapmamıştır. (KUR'AN YOLU, 3/266, 267)

'..herşeyi açıklayan (bir kitaptır**)** Yâni kitapta helâl, haram, sevilen, sevilmeyen herşeye dâir açıklama vardır. Bunun dışında kalan farzlar ve müstehaplara dâir açıklamalar vardır. Haram olan şeyler ve bunlara benzer mekruhlar da açık açık belirtilmiş, geleceğe dâir gaybler açıklanmıştır. Kısaca **Kur'ân-ı Kerim,** bu dinde açıklanmasına gerek duyulan herşeyin açıklamasını içermektedir. (S. HAVVÂ, 7/266)

Hadis: 'Size sımsıkı sarılıp hükümlerini uyguladığınız zaman **sapıtmayacağınız iki şey** bıraktım: Allâh'ın kitâbı ve peygamberinin sünneti.'

Kur'an müminler için rahmettir: Allâh'ın kullarına kitap ve peygamber göndermesi; lütfu, ihsânı, nîmeti, onların günahlarını bağışlaması, dünyâ ve âhiret nîmetleri için çalışanların emeklerinin karşılığını, ibâdet edenlerin, hayır ve hasenat yapanların mükâfatlarını fazlasıyla vermesi, cennet ve nîmetleri **O'nun rahmeti**dir. Allâh'ın sınırsız ve sayısız nîmetleri farklı bağlamlarda rahmet kelimesi ile ifâde edilmiştir. (İ. KARAGÖZ 3/588)

Yûsuf (a.s.) ile kardeşleri arasında vuku bulan olaylar ve bunların neticelerine bakıldığında insanın aklına İbrâhim Hakkı Hz.'lerinin şu mısraları gelmektedir:

Hak şerleri hayreyler, zannetme ki gayreyler, arif ânı seyreyler,
Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.
Deme şu niçin şöyle, yerincedir o öyle, bak sonuna sabreyle,
Mevla görelim neyler, neylerse güzel eyler. (Ö. ÇELİK, 2/658)

13 / RA'D SÛRESİ

Bu sûrenin Mekkî mi, Medenî mi olduğu ihtilâflıdır. Sûrenin içeriğine bakarak Mekke döneminde indiğini söyleyenlerin görüşü daha ağırlık kazanır. 43 âyettir. Ra'd, "**gök gürültüsü**" demektir. 13. âyetinde gök gürültüsünün (Ra'd'ın) **Allâh'ı tesbih ettiği** anlatılmış ve adı geçen kelime bu sûreye ad olmuştur. (H. T. FEYİZLİ, 1/248)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

13/1-4 O ALLAH Kİ

1. Elif, Lâm, Mîm, Râ. Bu (okuna**)nlar Kur'ân'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen (**Kitab**) haktır (**gerçektir**). Fakat insanların çoğu** (Kur'ân'a) **inanmazlar.**

2. Gökleri görebileceğiniz (veya görüp durduğunuz gibi**) bir direk olmaksızın yükselten, sonra Arş'ı hükmü altına alan, her biri belli bir vakte kadar ak(**ıp hareket ed**)en güneş ve ayı boyun eğdiren, işleri yöneten Allah'tır. Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için âyetleri geniş geniş açıklıyor. [**bk**. 7/54; 36/38]**

3. O, yeri yayıp döşeyen, orada sabit dağları ve nehirleri var edendir. O, bitkilerin hepsinden kendi içlerinde (erkek ve dişi**) iki eş olarak yaratan, gündüzü (**kısaltıp**) geceyle bürüyüp örtendir. Doğrusu bunlarda, iyice düşünen bir toplum için elbette (**birçok**) âyetler (**delil ve ibretler**) vardır.**

4. Yeryüzünde birbiriyle komşu kıtalar (ve onlarda**) üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki (**bunların hepsi**) bir tek su ile sulanır. Hâlbuki meyvesinde(**ki tat bakımından**) onların bir kısmını diğerlerinden** (renk, tat, şekil, fiyat bakımından) **farklı tutuyoruz. Doğrusu bunda aklını kullanacak bir toplum için elbette (**Allâh'ın varlığını, birliğini ve gücünü gösteren) **deliller vardır.**

1-4. (2).**'Sana Rabbinden indirilen âyetler haktır.'** Kur'an hem Allah sözü olması hem de hükümleri ve verdiği bilgiler itibârı ile haktır; her emri, her yasağı ve her ilkesi **doğru**dur, insanları doğru olana götürür. (17/9; İ. KARAGÖZ 3/590)

‘Gökleri görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükselten, Burada, gök cisimleri arasında gözle görülemeyen çekme ve itme gücüne işâret vardır. **‘O gökleri yükseltti ve dengeyi koydu’** (Rahman 55/7, 8) âyeti de bunu destekler. (H. DÖNDÜREN, 1/415)

O, bu büyük kütleleri, uzay boşluğunda hareket eden bir sisteme bağlamış, bunları birbirlerinden uzak tutarak, **birbirlerine çarpmamalarını** sağlamış, merkezkaç kuvveti ile kütlesel çekim gücü yerleştirmiş, böylece bir **denge sağlamak** sûretiyle bunların sonsuz olarak birbirlerinden uzaklaşmalarını veya birbiri üzerine düşmelerini önlemiştir. Nitekim Hac sûresinin 22/65 nci âyetnde Allah Teâlâ **‘Kendi izni olmadıkça yer kürenin üzerine düşmemesi için göğü tutan da O’dur’** buyurarak bu cisimlerin arasındaki ilâhî nizâma işâret etmiştir. (KUR’AN YOLU, 3/271)

İnsanlar biraz olsun **gökleri** düşünmeye başlayınca**,** kuşkusuz ne denli **dehşet verici** olduklarını görürler. Aynı zamanda **gökler** herhangi bir şeye dayanmıyor da **‘Direksiz’** yükseltilmişlerdir. Apaçık ortadadırlar, gözlerinizle **‘görüyorsunuz.’** (..) Bu aynı zamanda, şu dehşet verici sahnenin önünde durup düşünen ve göklerin değil direksiz, direkli olarak dahi Allah’tan başka hiçbir kimse tarafından yükseltilemeyeceğini kavrayan insanın içinde **bir ürpermenin meydana gelmesi**ni sağlayan bir iç uyanıştır. (..) Sonra kendilerini çepeçevre kuşatan kendilerinden yüce ve **direksiz** yükseltilmiş **gökler**e dikkat etmeyen insanlara bu yapılardaki görkem, dayanıklılık ve sağlamlıktan söz ediliyor. Bunun da ötesinde yer alan gerçek kuvvetten, gerçek büyüklükten ve **insan hayâlinin uzanamadığı sağlamlıktan** ve dayanıklılıktan söz ediliyor. (S. KUTUB, 6/337, 338)

Bilindiği gibi astronomi ve fiziğin esâsını oluşturan **‘merkezkaç kuvveti’** ve **‘kütlesel çekim gücü’** İsaac Newton (1642 – 1727) tarafından keşfedilmiştir. Hâlbuki bu âyetlerde görüldüğü gibi Yüce Allah söz konusu kânûnun **keşfinden asırlarca önce** kelâm-ı ilâhisinde kâinâtın dengesini ve âhengini temin eden bu kânûna işâret etmiştir. Ancak ne yazık ki, **Newton** ortaya çıkıp da Allâh’ın kitabındaki bu esrârın mâhiyetini çözünceye kadar konuyla ilgili âyetlerin anlam ve sırları yeterince anlaşılamamıştır. Tabii ki, bugün için yapılan bu yorumlar da nihâi yorumlar değildir. Çünkü **Kur’an mucize** bir **kitaptır**. Ondaki **mânâ hâlkaları** üst üste örülmüş gibidirler. O yüzdendir ki, varılan bu noktada sâdece söz konusu anlam halkalarından birini temsil etmektedir. Belki bunun arkasından daha başka yorum hâlkaları da birbirini tâkip edecektir. (M. DEMİRCİ, 2/57)

‘sonra arşı hükmü altına alan’ Taht üzerine kuruldu. Yarattıktan sonra da hepsinin üzerine hükümran oldu, onları hâkimiyeti altına aldı ve onlar üzerinde hükmünü icrâya başladı. (ELMALILI, 5/118) (5.5.2013 te deftere bunlar kaydedildi.)

‘sonra arşı istiva eden’ Buradaki ‘**sonra: sümme’** kelimesi, iki yaratılış arasındaki üstünlük ve farklılığı açıklamak içindir. Çünkü **arş** göklerden daha üstündür. Yoksa âyetteki **‘sonra’** kelimesi zaman bakımından bir sonralık ifâde etmek için değildir. Çünkü **arş,** göklerden önce yaratılmıştır. (İ. H. BURSEVİ, 9/371)

‘(Bunların**) her biri belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir.’** Allah katında belli olan bir süre için akıp gidiyor. Gökyüzündeki cisimlerden hiç biri kendi görevinden ve ilâhi emrin gereği olan hareketten bir sâniye bile boş durmuyor. Hepsi, kendine özgü bir program ve düzen içinde kendi yörüngesinde yüzüyor ve birbirine çarpmadan hareket ediyor. O **ecel** gelince o hareket duracaktır. (ELMALILI, 5/119)

Güneş, Ay ve diğer gök cisimleri durağan değil, **hareket hâlinde**dir. Ay, yerkürenin çevresinde, Güneş ise uydularıyla birlikte bir sistem olarak kendi yörüngesinde **belirli bir süre**ye doğru akıp gitmektedir. **'Güneş, kendisi için kararlaştırılmış bir zamâna doğru akıp gitmektedir. Bu, mutlak güç sâhibi, herşeyi çok iyi bilen Allâh'ın takdiridir.'** (36/38, bk. 81/1-2, 75/8, İ. KARAGÖZ 3/593)

'işleri yöneten Allah'tır.' Egemenlik ve rubûbiyetinin / rabliğinin işlerini o idâre eder. (S. HAVVÂ, 7/288, Nesefi'den) **'el Emr / İş'** ile maksat, Arştan Arza varıncaya kadar **kâinâtın bütün işleri**dir. Kâinâtın bütün işlerini, sonuçlarını dikkate alarak, herşeyin şânına ve maslahâtına uygun olarak yöneten ve yönlendiren yüce Allah'tır. (İ. KARAGÖZ 3/593)

(3).**'O, yeri yayıp döşeyen…' 'Göklerle yer bitişik idi, biz onları birbirinden ayırdık'** (21/30)âyetinde beyan edildiği şekilde yüce Allâh'ın yerküreyi göklerden ayırması, yerküreyi enine boyuna uzatması, bir hacim ve yüzey verip onu genişletmesi ve yerkürenin bugünkü hâlini alması.; üzerinde dolaşmaya, barınmaya, ziraat yapmaya **elverişli kılması**, insan ve diğer canlıların hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan özellikte yaratmasıdır. (İ. KARAGÖZ 3/595)

Coğrafya ve Jeoloji dalında yazılmış kitaplar **dağlar**ın olmaması hâlinde yer kabuğunun çok büyük boyutlarda çatlamalara, zelzelelere va çalkantılara mâruz kalacağını, bunun sonucunda ise hayatın var olmasının imkânsız olacağını anlatmaktadır. (S. HAVVÂ, 7/294)

'O bitkilerin hepsinden kendi içlerinde (erkek ve dişi**) iki eş olarak yaratan(**dır**).'** Burada bir Kur'ân **mûcize**si olarak, bütün meyve ve çiçeklerin **erkekli**, **dişili** yaratıldığı ve kendi türleri içinde döllenmekte oldukları, bunun pozitif bilim tarafından keşfinden 14 yüzyıl önce bildirilmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/415)

Zevceyn: Her meyvede çiftleşen genel olarak erkekli dişili çiçekler kastedilir. **İsneyn:** Bir kısım bitkilerde erkek ayrı ağaçta, dişi ayrı ağaçta olur. İncir buna örnektir. Bir kısmında ise, hem erkeği hem dişisi aynı **çiçekte** bulunur. Ve **döllenmeyi** kendi bünyesi içinde gerçekleştirir. Çoğunlukla çiçekler böyledir. Esen rüzgârlar da bu çiftleşmeyi sağlamada aracı olur. (Hicr 15/22; ELMALILI, 5/124, Ö. ÇELİK, 2/664)

(4).**'Bunların hepsi (**yeryüzü bölgeleri, bahçeler, üzüm bağları, hurmalar) **bir su ile sulanır.' 'Hâlbuki meyvesinde (**ki tat bakımından**) onların bir kısmını diğerinden üstün tutuyoruz.'** O yemişlerden siyah beyaz, büyük küçük, acı tatlı ekşi, kaliteli kalitesiz olanlar vardır. İşte bu da hikmet sâhibi bir **yaratıcının varlığına** ve **kudretine** dâir delillerdendir. (İ. H. BURSEVİ, 9/383)

13/5-7 ASIL ŞAŞILACAK ŞEY

5. (Ey Peygamberim!) **Eğer (**inkârcıların seni yalanladıklarına**) şaşıyorsan, asıl şaşılacak olan, onların: "Toprak olduğumuz zaman, gerçekten biz yeniden mi yaratılacağız?" sözleridir. İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir. Bunlar (**kıyâmet gününde**) boyunlarında hâlkalar olan kimselerdir. Onlar ateş ehli (**cehennemlik**)tirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır. [**krş**. 46/33]**

6. (Ey Peygamberim! Müşrikler**) senden, 'iyilik ve mutluluk' yerine önce kötülüğün, (**musibet ve azâbın**,** dünyâda**) acele gelmesini isterler. Hâlbuki onlardan önce, (**cidden nice**)**

‘ibret alınacak cezâlar’ gelip geçti. Şüphesiz Rabbin, zulümlerine rağmen insanlara karşı mağfiret sâhibidir. Bununla berâber, (unutmayın ki**) Rabbinin azâbı çok çetindir.**

7. İnkâr edenler: “Ona, Rabbinden bir âyet (mûcize**) indirilseydi ya!” derler. (**Rasûlüm! Bil ki**) sen ancak uyarıcısın, her toplumun da bir yol göstericisi (**dâvet edeni**) vardır.**

5-7. (5).**‘Şaşacaksan asıl onların ‘Biz toprak olunca yeniden mi yaratılacağız?’ demelerine şaşmak gerekir.’** Yâni onların bu sözlerine gerçekten şaşmalıdır. Çünkü daha önce sayılan şeyleri yoktan varetmeye kâdir olan Allah için, bunları **tekrar varetmek** daha kolaydır. O bakımdan onların bu durumu inkârları hayret verecek bir şeydir. Nasıl hayret edilmesin ki, onlar Allâh’ın âyetlerinden, sıfatlarının tecellilerinden, yalan saydıkları şeylerden daha hayret verici şeylere şâhit olmuşlardır. Böylelikle Kur’ân-ı Kerim bizlere Allâh’ı ve onun âyetlerini tanıyan kimseler için, **öldükten sonra dirilme**nin apaçık bir gerçek olduğunu beyan etmektedir. (S. HAVVÂ, 7/291)

‘Rablerini inkâr etmiş ve kâfir olmuş kimselerdir.’ Yâni âhireti inkâr etmek Allâh’a küfretmektir. Çünkü Allâh’ın kudretini, ilmini, rabliğini ve vahyinin doğruluğunu inkâr etmenin sonucudur. Bunlar bu dünyâda kendilerine hayat ve irâde veren Allah Teâlâ’yı ne yaptığını bilmeyen veya yaptığını zorunlu olarak yapan bir tabiattan ibâret sanarak, O’nun Rablığına karşı inkârda bulunup **nankörlük yaptıkları** için öyle derler. (ELMALILI, 5/127)

‘ve onlar, o kâfirler öyle bedbaht kimselerdir ki, tomruklar boyunlarındadır.’ Onların boyunlarında demirden bukağılar, hâlkalar vardır. Bununla hem hakiki hem de mecâzi mânânın kastedilmiş olması mümkündür. Hakiki mânâya göre onlar, kıyâmet günü boyunlarına **demirden hâlkalar** takılarak cehenneme sürüleceklerdir. (bk. Mümin 40/71-72). Mecâzi mânâya göre ise, küfür ve bâtıl inançları boyunlarına hâlka olmuş, kibir ve inatları boyunlarına demir hâlka gibi geçmiş, etraflarındaki ilâhi işâret ve alâmetlere bakıp hakikatı görmelerine imkân bırakmamıştır. (bk. Yâsin 36/8; Ö. ÇELİK, 2/666)

(6).**‘(**Müşrikler**) senden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorlar.’** Mekke müşriklerinin **‘Eğer bu Kur’ân gerçekten Allah’tan gelmiş ise, Ey Allah bize gökten taş yağdır veya başka bir azap indir.’** Sözlerine işâret edilir. (H. DÖNDÜREN, 1/415)

(..) Allah Teâlâ da **Hz. Peygamber aralarında bulunduğu** veya onlar tövbe edip Allah’tan bağış diledikleri sürece onları **cezâlandırmayacağını** haber vermiştir. (Enfâl 8/32-33). Oysa önceki kavimler de bu tür sözler söyleyerek peygamberleriyle alay etmeye kalkışmışlar, sonunda inanmadıkları felâket başlarına inmiş, târih sahnesinden silinip gitmişlerdir. (KUR’AN YOLU, 3/274)

‘Doğrusu insanlar zulmettikleri hâlde Rabbin onlar için mağfiret sâhibidir.’ Yâni onlar **zulüm** ile kendilerine yazık ederlerken, Allah onları hemen hesâba çekmez de, günahlarını örtbas eder, tevbe etmeleri için onlara imkân ve zaman tanır. O her zaman rahmetini gazabından üstün tutar. (35/45; ELMALILI, 5/127)

‘(Bununla berâber**) Rabbinin azâbı da çok şiddetlidir.’** Bu âyet, insanları en çok umutlandıran âyettir. Çünkü Yüce Allah, **zulüm** ile birlikte tevbe söz konusu edilmeksizin **mağfiret**i dile getirmiştir. (S. HAVVÂ, 7/295)

Muhakkıklar '**havf ve recâ'** kuralları esasının bu âyette olduğunu belirtmişlerdir. (İ. H. BURSEVİ, 9/392)

Hadis: Şâyet Allâh'ın bağışlaması ve affetmesi olmasaydı, hiç kimse rahat bir şekilde yaşayamazdı ve eğer onun tehdidi ve cezâsı olmasaydı herkes de hiçbir şey yapmaksızın yatardı. (İbn Ebi Hâtim'den, S. HAVVÂ, 7/295)

(7).**'Sen ancak bir uyarıcısın.'** Münzir: **uyarıcı:** Birçok âyette peygamberlerin özellikle Hz. Peygamberin vasfı olarak kullanılmıştır. (..) Uyarıcı ve müjdeleyici olmak bütün peygamberlerin özelliğidir. (38/65, 50/2, 79/45). Dolayısıyla Hz. Peygamberin asıl görevi, insanları uyarmak, yanlışlık, haksızlık ve sapıklıktan sakındırmak, ilâhi mesajları tebliğ edip açıklamaktır. (16/44; İ. KARAGÖZ 3/602)

İnkârcılar, Hz. Muhammed (s.a.)'den peygamber olduğuna dâir **mûcize** istiyorlardı. Onların bu tutumu başka âyetlerde de ifâde edilmiştir. (17/90-93, 25/7-8) Oysa peygamberin asıl görevi mûcize göstermek değil, insanları uyarmak, yanlışlık, haksızlık ve sapkınlıktan sakındırmaktır. Yüce Allah, her topluluğa uyarıcı olarak bir peygamber göndermiştir. (Fâtır, 35/24) (KUR'AN YOLU, 3/274)

13/8-10 ALLAH HER ŞEYİ BİLİR

8. Allah her dişinin neye gebe olacağını, rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını bilir. O'nun yanında herşey bir ölçüye göredir. [bk. 21/34; 23/13-14; 39/6]

9. O, görünmeyeni de görüneni de bilendir. O çok büyük, çok yücedir.

10. (Allah katında) **Sizden sözü gizli tutanla onu açığa vuran, gece (**karanlıklarında**) gizlenenle, gündüzün ortalıkta dolaşan (**O'nun bilmesi bakımından**) aynıdır.**

8-10. (8).**'Allah, her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını bilir. O'nun katında herşey bir ölçü iledir.'** Allah, anasının rahminde yerleşmiş olan çocuğun adım adım tüm gelişimini bilir. Ve organlarında, kâbiliyetinde, kuvvet ve kudretinde ne azalmakta, ne çoğalmakta, hepsini yakinen görür. (MEVDÛDİ, 2/481)

'Rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını' ile maksat, rahimdeki ceninin yaratılışındaki eksikliği, fazlalığı, sayısı ve rahimde kalma süresidir. Dolyısıyla rahimler, neler eksiltir, neler üretir ve artırır, onu bilir. Rahimler gebe kalınca nasıl çalışır, hakgi maddeleri üretir, hangi toksinleri atar, hangilerini salgılayıp ceninin gelişmesine katkı yapar, eksilttiği nedir, arttırdığı nedir, beslediği, büyüttüğü nedir? Çocuk erken mi, geç mi, yoksa tam zamânında mı doğacaktır? Bir tâne mi, yoksa ikiz veya daha fazla mı olacaktır? Sağlıklı mı yoksa engelli mi olacaktır? (..) Hepsini bilir. (İ. KARAGÖZ 3/603, 604)

'..herşey Allâh'ın katında bir miktar / ölçü **iledir.'** Bir **ölçü** iledir. Başından sonuna kadar belli sınırlar içinde bir takdir iledir. Her şey kendi özünde ve haddi zâtında **ölçülmüş,** biçilmiştir. **Her şeyin haddi** ve **hududu vardır**, varlıklar ve canlılar arasında kendine özgü bir yeri vardır. Yaratılış kademelerine aşamıyacağı belli bir sınırı, bir ömrü ve kendine özgü

bir durumu bulunmaktadır. Ve zincirleme olarak bütün sebepler silsilesi bütünüyle Allâh'a dayanır: O'nun ilmi ile çerçevelenmiş olmayan hiçbir şey yoktur. (ELMALILI, 5/129)

(..) Allah herşeyi **ilâhi** bir **plâna göre yaratmakta**dır. (bkz. Ra'd 13/8; Hicr 15/21; Ahzâb 33/38; Kamer 54/49). Ama O, aynı zamanda yılların hesap edilebilmesi için ay'a evreler koyarak, (Yûnus 10/5), geceyi dinlenme vakti, güneşle ayı zaman ölçüsü şeklinde tasarlayarak (Enam 6/96), insanların yaratılışını, rızıklarını yaşayacakları zaman dilimini ve ölüm vakitlerini belirleyerek (Furkan 25/2; Fussilet 41/10, 12; Müzzemmil 73/20; Vâkıa 56/60) **varlıkların oluşumunda belli olçü, kıstas ve miktarları** da esas almaktadır. Yâni her yaratma ve meydana gelen her olayda belli bir plan, belli bir düzen ve belli bir ölçü söz konusudur. (M. DEMİRCİ, 2/62)

(9).**'O gizliyi (**gaybı**) da bilir, Açık ve aleni olan şeyleri de bilir.'** Allah, duyularla algılanamayan şeyleri de bilir, hazır olanı da bilir. Yâhut yok olanı da bilir, mevcut olanı da bilir. (ELMALILI, 5/129)

13/11-13 GÖK GÜRÜLTÜSÜ DE O'NU TESBİH EDER

11. O (insanoğlu**)nun önünde, arkasında takip eden (**melekler**) vardır ki Allâh'ın emriyle onu korurlar. Muhakkak ki bir toplum kendilerini (**iç dünyâlarını ve güzel ahlâklarını**) değiştirip bozmadıkça, Allah da onların durumunu değiştirip bozmaz. Allah (**emirlerinden yüz çeviren**) bir kavme bir kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Onlar için O'ndan başka bir dost ve yardımcı yoktur.**

12. O, size hem bir korku hem de (yağmur için**) bir ümit olarak şimşeği gösteren, (**yağmurlarla**) yüklü bulutları meydana getirir.**

13. Gök gürlemesi O'nu hamd ile tesbih eder, melekler de O'ndan korkmaları dolayısıyla tesbih ederler. Kâfirler, Allah hakkında tartışıp dururlarken, O yıldırımları gönderir de onları dilediğine çarptırır. O karşılık darbesi pek çetin olandır. [bk**. 17/44]**

11-13. (11).**'Onun önünde ve arkasında Allâh'ın emriyle onu koruyan takipçiler (**melekler**) vardır.'** Her insanın önünde ve arkasında koruyucu ve yazıcı **melekler** vardır. Bunlar insanı korudukları gibi, amellerini de yazarlar. Buna göre Yüce Allah, her şeyi gördüğü ve bildiği hâlde, ayrıca sürekli insanı izleyen ve ondan ayrılmayan birtakım melekleri de görevlendirmiştir. Ayrıca bir millete verilen **nîmetler**, bunların değeri bilindikçe ve şükrü edâ edildikçe geri alınmaz. (H. DÖNDÜREN, 1/415)

'Muhakkak ki bir toplum, kendilerini değiştirip bozmadıkça, Allah da onların durumunu değiştirip, bozmaz.' Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, Yüce Allah insan ve toplum irâdesini, iyiyi ve güzel ahlâkı, yâni İslâm'a uygun yaşayışı veya bunların aksini **seçme konusunda serbest** bırakmış, buna göre karşılık takdir etmiştir. Aynı zamanda toplumun **yöneticiler**i de kendilerinin bir örneği olduğundan, peygamber Efendimizin 'Siz nasılsanız, öyle yönetilirsiniz' diye buyurduğu mübârek sözlerini de göz önünde tutarak, önce toplum fertlerinin, güzel ahlâk yönünden gelişmiş olması lâzımdır. (H. T. FEYİZLİ, 1/249)

Yüce Allah, bu sebeple veya bir kusur veya bir hikmet yokken verdiği nîmetleri ve güzel hasletleri geri almaz. İnsanlar, İslâm'a uygun olmayan bir değişim yaşarlar, inançlarına yabancılaşırlar, Allâh'ın verdi'i nîmetlerine nankörlük ederler, dînî ve ahlâki görevleri terk ederler, şımarırlar, azarlar; imkânlarını, günah ve zulüm olan alanlarda kullanırlarsa, Allah da onlardan nîmetleri ve güzel hasletleri alır. (İ. KARAGÖZ 3/606)

Her insanın önünde ve arkasında, sağında ve solunda görev yapan, onu bâzı kötülüklerden koruyan ve amellerini yazan **melekler** tayin etmiştir. Hz. Peygamber de, insanları gece ayrı, gündüz ayrı **melekler**in izlediğini haber vermiştir. (Buhâri) Müfessirlere göre, kişinin sağ tarafında bulunan **melek,** iyi amellerini, sol tarafında bulunan melek ise, kötü amellerini yazmaktadır. Önünde ve arkasında bulunan melekler ise onu korumakla görevlidir. (KUR'AN YOLU, 3/277)

Hadis: 'Sizi gece gözetleyen, gündüz gözetleyen melekler vardır. Bunlar sabah namazında ve ikindi namazında buluşurlar. Geceleyin aranızda kalmış olanlar Allâh'ın huzûruna çıkarlar. Allah Teâlâ, kullarının hâlini çok iyi bildiği hâlde, meleklere: 'Kullarımı ne hâlde bıraktınız?' diye sorar. Melekler: 'Yanlarına vardığımızda namaz kılıyorlardı, yanlarından ayrıldığımızda da yine namaz kılıyorlardı, onları hep namaz kılarken gördük' derler. (Buhâri Mevâkit 16; Müslim Mesâcid 210'dan, Ö. ÇELİK, 2/670)

Bulut, şimşek, **yıldırım**, yağmur ve **kar** kendi kendine değil, yüce Allâh'ın koyduğu bir kânuna ve O'nun irâdesine göre oluşur. Yeryüzünde denizleri, gölleri ve ırmakları, bunların buharlaşması, buluta dönüşmesi, güneş ısısı, havanın soğuması, bulutlarda oluşan su damlacıklarının **yağmur olarak yeryüzüne inmesi,** bu döngü ve düzen, hep yüce **Allâh'ın** varlığının**, gücünün ve nizamının eseri** ve yaratıklarına olan bir nîmetidir. Su ve yağmur; insanlar, hayvanlar, bitkiler için, Güneş ısı ve ışığı gibi muhteşem bir nîmettir. **Su olmadan** hayat olmaz. (İ. KARAGÖZ 3/608)

(13).**'Gök gürültüsü O'nu hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler.'** Hz. Peygamber, gök gürleyince şöyle **duâ** ederdi: **'Sübhane men yüsebbihu 'rra'dü bi hamdihi:** Gök gürültüsünün hamd ve tesbih ettiği Allâh'ı tenzih ederim.' (Muvatta). Enes (r) 'den rivâyete göre, Allâh'ın Rasûlü, bir sahâbiyi câhiliye büyüklerinden (önde gelenlerinde demek daha doğru olur) birisini dâvet için göndermiş, bu kişi: 'Rabbin demirden mi, bakırdan mı, gümüşten mi?' gibi sorularla alay etmiş. Her gidişinde bu alay yenilenince, gökten inen bir yıldırım, bu kişiyi yakmıştır. (H. DÖNDÜREN, 1/416)

Bize göre bu âyette ifâde edilen **gök gürültüsünün tesbîhâtı**nı kâinattaki tüm varlıkların Allâh'ı tesbihi çerçevesinde anlamak gerekmektedir. Zîrâ Kur'ân'a göre **bütün varlıklar** bir şekilde Yüce Allâh'ı **hamd ile tesbih etmektedir**ler. Kur'ân-ı Kerim'in, yerde ve gökte ne varsa hepsinin Allâh'a secde ettiğini (Rahman 55/5; Hac 22/44), bir kısım varlıkların - insanların anlayamadığı şekilde – Allâh'ı hamd ile tesbih ettiklerini (İsra 17/44), belirtirken; ayrıca yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ((Hac 22/18). Gökte bir dizi hâlinde uçan kuşlar (Nur 24/41), hattâ su (Enfal 8/11) gibi bütün varlıkların **O'na ibâdet etmekte olduğu**nu beyan ederken söylemek istediği budur. Bu bağlamda şunu ifâde edelim ki, **'Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan bütün varlıklar O'nu tesbih eder. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki, siz onların tesbihini anlamazsınız. O hâlimdir, çok bağışlayandır.'** (İsra 17/44). Âyeti kâinattaki bütün varlıkların Allâh'ı tesbih ettiğini **göstermektedir. (**M. DEMİRCİ**,** 2/67**,** 68**)**

Hadis: **Gök gürültüsü** çoğaldığı zaman, Allah Rasûlü **Allahümme la taktülnâ bi ğadabike ve tühliknâ bi azâbike ve âfinâ kable zâlike' :** Allâh'ım bizi gazabınla öldürme, azâbınla helâk etme. Bundan önce bize afiyet ver, derdi.(Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud'dan, ELMALILI, 5/131)

13/14-15 GERÇEK DUÂ ANCAK O'NA YAPILIR

14. Gerçek duâ ancak Allâh'adır. O'nu bırakıp da yalvardıkları / taptıkları (put ve benzerleri) **ise onlara hiçbir şekilde karşılık vermezler. Öyle ki onların durumu, ellerini suya doğru açıp da suyun ağzına ulaşmasını bekleyen birinin durumuna benzer; oysa bu durumda o (**su**) ona** (ağzına) **aslâ ulaşmaz. İşte küfre sapanların duâsı boşunadır.**

15. Göklerde ve yerde bulunanlar ve onların gölgeleri de ister istemez, sabah akşam Allâh'a *secde* eder(ler**). [**bk**. 16/48]**

14-15. (14).**'Gerçek duâ ancak O'na yapılır.' O'ndan başka duâ ettikleri şeyler onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar.'** Genellikle taştan, ağaçtan yapılmış **putlar,** hiçbir **duâ**ya cevap veremezler. Âyette geçen '**vellezîne'** edatı, daha çok akıllı varlıklar için kullanıldığından, anlamı sâdece putlara âit kılmak, hem dış görünüş, hem de bağlama aykırı olacaktır. Şu hâlde burada Allah dışında, **tanrılaştırılmış liderler** ve şahıslar da hiçbir duâya icâbet edemeyecekleri, söz konusudur. (ELMALILI, 5/133)

Buna rağmen müşrikler/putperestler, birtakım putlara veya putlaştırdıkları varlıklara sığınmakta, sevinç, keder, dilek ve şikâyetlerini anlatmakta, insanları onların etrafında birleşmeye çağırmakta ve onlara bağlılıklarını göstermek için çeşitli âyinlerde bulunmaktadırlar. (H. T. FEYİZLİ, 1/250)

Put ve benzeri Allah'tan başka bir varlığa ibâdet ve duâ etmek, **şirk olup,** ilâhi azâba sebep olur: **'Sakın Allah ile berâber başka bir ilâha yalvarma, sonra azâba uğrayanlardan olursun.'** (26/213) (..) Allah dışında zararı ve faydası dokunmayan varlıklara duâ edenler, putlardan, **türbelerden,** ölülerden yardım isteyenler ve medet umanlar şu âyette kınanmaktadır: **'Müşrik, Allâh'ın dışında kendisine zarar damenfaat da veremeyecek şeylere yalvarır. İşte derin sapıklık budur.'** (22/12, İ. KARAGÖZ 3/612)

(15).(Secde âyetidir) **'Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sâdece Allâh'a secde ederler.'** Secde**, ihtiyâri** (serbest) ve **zorunlu** olmak üzere **iki kısımdır**: Birincisi insanlara mahsus olup, insanlar serbest irâdeleriyle Allâh'a secde, yâni itaat ederek, bununla sevap kazanırlar. Kur'ân'ı Kerim'de birçok yerde bu anlamda kullanılmıştır. (Meselâ Necm 53/62) ikincisi ise, **zorunlu secde**dir. Bu anlamda insan, hayvan, bitki ve cansız varlıkların tamâmı Allâh'a secde etmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/279)

'.. ister istemez..' ifâdesi, Allâh'ın irâdesinin ve hükmününherşey için geçerli olduğunu; hiçbir şeyin O'nun irâdesi, buyruğu ve kânunlarının dışına çıkamayacağını belirtir. İnkârcılar,

irâdeye bağlı davranışlarda O'na baş eğmeye istekli olmasalar bile, **evrende hüküm süren** kural ve **kânunlara boyun eğmek zorundadırlar**. (İ. KARAGÖZ 3/613)

Gölgelerin yerlere kapanışı bile, sâhiplerinin isteği ve iradesiyle değil, Allâh'ın emriyle olmaktadır, o emre bağımlı olmaktan ileri gelmektedir. (ELMALILI, 5/135)

İşte yeryüzünde **gölgelerin** (..) **uzayıp kısalması** eşyânın, Allâh'ın koyduğu nizâma ve tabiat yasalarına boyun eğmesinin bir ifâdesidir. Şu hâlde, tabiatta gölgesi bulunan herşeyin hem kendisi hem de gölgesi **Allâh'a boyun eğmekte** ve secde etmektedir. Aynı anlamda bir başka âyet-i kerîmede Allâh'ın yarattığı varlıkların gölgelerinin küçülerek ve Allâh'a secde ederek sağa sola döndüğü ifâde edilmiştir. (Nahl 16/48, KUR'AN YOLU, 3/280)

13/16-18 GÖKLERİN VE YERİN RABBİ

16. (Rasûlüm**!) "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" de. (**Susarlar**.) De ki: "Allah'tır."(**O hâlde**) de ki: "O'nun dışında, kendilerine bile bir fayda ve zarar vermeye güçleri yetmeyen birtakım** (putları) **dostlar mı edindiniz?" Yine de ki: "Kör ile gören veya karanlıklar ile aydınlık bir olur mu?" Yoksa Allâh'a, O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlara benzer mi göründü? De ki: "Herşeyi yaratan ancak Allah'tır. O birdir, mutlak gâlip ve herşeye hükmedicidir."**

17. (O**) gökten su indirir ve vadiler kendi hacmince akar, sel, suyun üstünde kabaran köpüğü / çer çöpü alıp götürür. Bir de ziynet veya bir eşya yapmak için ateş yakıp erittikleri (**mâdenî**) şeylerden de onun gibi bir köpük (**posa**) meydana gelir. İşte Allah, hak ile bâtılı bu tarz benzetme**(ler**) ile anlatır. Köpük yok olup gider. İnsanlara fayda veren (**esas**) şeye gelince, o, yeryüzünde kalır. İşte Allah (**bu köpük**,** çer çöp gibi kalpteki her türlü bâtıl fikirler**,** şüpheler**,** fitneler ve taraftarları terkedilsin**,** yerine Kur'ân hâkim olsun diye**) böyle misâller verir.**

18. Rablerinin çağrısına uyanlar için (mükâfâtın**) en güzeli** (cennet) **vardır. O'nun çağrısına (**uyup**) gelmeyenler ise yeryüzünde bulunan şeylerin hepsi ve onunla birlikte bir misli daha kendilerinin olsa (**Allâh'ın azâbından kurtulmak için**) onu fidye verirlerdi. İşte onlar var ya, hesabın en kötü/en şiddetlisi onlar içindir, varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü bir yataktır!**

16-18. (16).**'De ki, kör ile gören bir olur mu?'** Burada **âmâ** Hak'tan gafil olan, **basir** de Hakk'ı bilen, hakikatı kabul edendir. Yâhut âmâ gafil mabud yâni put, basir de herşeyi gören ve bilen gerçek mâbud, yâni Allah'tır. (ELMALILI, 5/137)

've karanlıklar, nurla eşit olur mu?' Küfür ve şirk, kat kat karanlıklardır: Delili yoktur, önü karanlık, sonu karanlık, katmerli bilgisizliktir. Marifetullah yâni Allah bilgisi ve tevhid inancı bir **nur**dur. Önü, sonu belli, her bakımdan açık ve parlaktır. (ELMALILI, 5/137)

Zulümât: (çoğul): Bâtıl bir tâneden fazladır. **Nûr:** (Tekil): Tevhid inancı, hak tek'tir (İ. H. BURSEVİ, 9/429)

(17).**‘İmdi o köpük’ ‘atılır gider’ :** ki **bâtıl** işte böyledir. Hak ve hakikat kaynayıp coşarken, bâtıl her ne kadar bâzan üste çıkmış görünse de, nihâyet köpük ve kef gibi atılır ve kaybolur, gider. (ELMALILI, 5/138)

Hak suya ve cevhere, **bâtıl** ise köpüğe ve cürufa benzetilmiştir. Su yerde kalır ve canlılara hayat verir, **köpük** ve çerçöp ise bir kenara atılır. Saflaştırılıp süs eşyâsı veya kap kacak yapmak için ateşte eritilen mâdenlerin üzerindeki cüruf da atılır, yok olup gider; yararlı olan cevher kalır. İşte **hak karşısında bâtılın durumu** böyledir. Bâtıl bir süre hakkın önüne geçmiş, üstüne yükselmiş olsa da sonunda gerçek ortaya çıkar. **Hak kalıcı, bâtıl ise** köpük ve cüruf gibi **değersiz ve geçici**dir. (KUR’AN YOLU, 3/282)

13/19-24 BİLEN KİMSE KÖR GİBİ OLUR MU?

19. (Ey Peygamberim!) **Şimdi Rabbinden sana indirilen (**vahy**)in gerçekten hak olduğunu bilen** (mümin) **kimse, bunu göremeyen (**kâfir**) kimse gibi midir? Ancak akıl sâhipleri iyice düşünüp öğüt alırlar.’’**

20. (İşte**) onlar; Allâh’a verdikleri sözü yerine getirenler ve sözleşmeyi bozmayanlardır.**

21. Onlar, Allâh’ın riâyet edilmesini emrettiği haklara riâyet ederler, Rablerine saygıda husur etmezler ve âhirette kötü hesaptan korkarlar.

22. Onlar, (yalnız**) Rablerinin rızâsını dileyerek (**nefislerine zor gelen şeylere**) dayanan, namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık olarak (**Allah yolunda**) harcayanlar ve kötülüğü iyilikle giderenlerdir. İşte (**bu dünyâ**) yurdun(**un iyi**) sonucu** (cennet) **onlarındır.**

23, 24. (Müminlerin mükâfâtı**) Adn cennetleridir ki oraya, babalarından, eşlerinden ve nesillerinden sâlih olan (**Allâh’ın rızâsına uygun yaşayan**)lar berâber girerler. Melekler de her bir kapıdan onların yanına girerler. [**bk**. 40/8] 24. (**Melekler**: “**Din uğruna dünyânın zevk ve zorluklarına karşı**) sabretmenizden dolayı size selâm olsun, (**dünyâ**) yurdu sonucu** (olan cennet) **ne güzel!” (**derler**.)**

19-24. Ulü’l elbâb denilen akl-ı selim sâhiplerinin **özellikleri:**

(20).**(1).Birinci Özellik: ‘Onlar verdikleri sözü yerine getirenler’ ‘ve verdikleri sözü bozmayanlardır.’** Allâh’ın bütün ahitlerini yerine getirirler. Bu ahitler, Allâh’ın kullarına öğrettiği tüm emir ve yasaklardır. Allâh’a verdikleri kulluk sözünde durur, tevhidi muhâfaza eder ve ilâhi talimatların sınırları içinde bulunurlar. (Ö. ÇELİK, 2/678)

Vefâsızlık edip, sözlerinden dönmezler. Şu hâlde Allâh’a karşı verdikleri hiçbir sözden caymazlar, **sözlerinden dönmezler**, yeminlerini bozmazlar. (ELMALILI, 5/140)

(21).**(2). İkinci Özellik: ‘ve Allâh’ın yerine getirilmesini emrettiği şeyleri yerine getirirler.’** Hakka, hukûka riâyet ederler, komşu, akraba, âlim, bütün müminlerin (bütün

insanların. Ö. ÇELİK, 2/679), zimmet ehli gayrimüslimlerin, hayvanların, bitkilerin ve cansızların **hukûkuna riâyet ederler**. (ELMALILI, 5/141)

'Allâh'ın birleştirilmesini emrettiği şeyler' : Sıla-i rahim (akrabaya iyilik), fakirlere, muhtaçlara iyilik yapmak, mâruf olanı yapmak bu kapsama girer. Akraba ve diğer müminlere iyilik yapmak, yardımcı olmak, onları savunmak, şefkat ve merhamet göstermek,, selâm vermek, hastalarını ziyaret etmek… gibi davranışları yerine getirir. (S. HAVVÂ, 7/310)

Hadis: 'Kim rızkının genişletilmesini, ecelinin uzatılmasını isterse **sıla-i rahim yapsın. (**Akrabâsını görüp gözetsin.) (Buhâri Edeb 12; İ. KARAGÖZ 3/621, 622)

(3) Üçüncü Özellik: 'Rablerinden sakınırlar.' Allâh'ın kudretinin sonsuzluğu karşılığında ürperir, gazabından çekinir, günah işlemekten sakınırlar. (ELMALILI, 5/141)

Haşyet, (..) Allâh'a saygı duymak, îman edip O'nun emir ve yasaklarına riâyet etmekle mümkün olur. Mümin, Allâh'ın emrettiklerini yapar, yasak ettiklerinden sakınırsa, Allâh'a saygı duymuş olur. **Allah'tan korkmak,** O'nun dünyâ ve âhirette azâbından (korkmak), sevgi, merhamet ve nîmetlerinden mahrum kalmaktan korkmaktır. (İ. KARAGÖZ 3/622)

(4). Dördüncü Özellik: 've kötü hesaptan korkarlar.' Hesap veriş sırasında kötü duruma düşmekten korkarlar. O gün gelip çatmadan önce, kendi kendilerini denetler, vicdanlarında hesâba çekerler, **oto kontrol** yaparlar. (ELMALILI, 5/141)

İnsanlar hesaba çekildikleri için kıyâmet gününün bir adı da **hesap günü** (21/47) ve **hesâbın görüleceği gün**dür. (14/41). İnsanlar dünyâda sâhip olduğu **nîmetler**den (102/8), söyledikleri **sözlerden,** yaptıkları **eylem** ve davranışlardan, kulluk görevlerini yapıp yapmadıklarından **hesaba çekileceklerdir.** (16/93, 37/15-24). Bu hesâbın kolay veya zor olması söz konusudur. Müttaki müminler **kolay bir hesaba,** kâfir ve isyankârlar ise **çetin bir hesaba** çekileceklerdir. (84/7, 8; İ. KARAGÖZ 3/623)

(22).**(5). Beşinci Özellik: 'Rablerinin rızâsını kazanmak ve teveccühüne erişmek için sabrederler.'** Halka karşı gösteriş, gurur ve övünme duygusu beslemeyerek, sırf Allah rızâsı için zahmetlere katlanıp, hak yolunda **sabır ve sebat** gösterirler. (ELMALILI, 5/141)

Günahlara, haramlara karşı sabrederler, onları işlemezler. Mallarında, canlarında ve mükellefiyetlerindeki zorluklara da **sabr**ederler ve bunu sırf Allah için yaparlar.(S. HAVVÂ, 7/310)

(6). Altıncı Özellik: 've namazı hakkıyle kılarlar.' Yâni hükümlerine riâyet ederek, vakitlerine, rükû ve secdelerine, şer'an kabul edilebilir şekil üzere, huşûuna riâyetle devam ederler. (S. HAVVÂ, 7/311)

Îman edenlerin yapması gereken **ilk dînî görev** ve ibâdet ise **namaz**dır. Ergenlik çağına gelen kadın ve erkek her Müslümana günde beş vakit namaz kılmak **farz**dır. Namaz kılmayanlar Allâh'a isyan etmiş, **büyük günah** işlemiş ve nefislerine zulmetmiş olurlar. (İ. KARAGÖZ 3/624)

(7). Yedinci Özellik: 've kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan gizlice ve açıkça infak ederler.' Nafilede sadakanın gizli verilmesi daha faziletlidir. Farz olan **sadaka** (zekât) 'nın ise, bu konuda ithamı ortadan kaldırmak için açıktan verilmesi efdaldir. (S. HAVVÂ, 7/311)

İnfak edin emri, bağlayıcıdır, dolayısıyla emrin yerine getirilmesi **farz**dır. Namaz ve oruç gibi ibâdetlerin Allah katında mükâfâtı **on kat**ı ile (6/160), zekât, infak ve sadaka gibi **mâlî ibâdetler**in mükâfâtı **700 kat**ı ile (2/261), sabrın mükâfâtı ise hesapsız derecede verilir. (39/10; İ. KARAGÖZ 3/624)

(8). Sekizinci Özellik: 've kötülüğü iyilikle def ederler.' Sâlih ameller işleyerek, kötü amelleri uzaklaştırırlar. Şerri hayırla bertaraf ederler. Kötü ve çirkin sözleri selâmla, zulmü affetmekle, günahı tevbeyle, cahillerin saygısızlık ve edepsizliklerini hilimle bertaraf ederler. Bir kötülük yapmak istediklerinde, ondan vazgeçer ve hemen Allah'tan bağışlanma dilerler. (Ö. ÇELİK, 2/679)

Hadis: 'Her nerede olursan ol, Allâh'ın hoşnut olmayacağı işten **sakın!** Bir kötülük yaptığında, hemen ardından iyilik yap ki, onu yok etsin. İnsanlara sürekli güzel ahlâk ile davran.' (Ahmed 5/169; İ. KARAGÖZ 3/625)

(23).**'(**O yurt**) Adn cennetleridir ki, oraya babalarından, eşlerinden ve nesillerinden sâlih olanlar berâber girerler.'** Kur'ân'da onbir yerde söz konusu edilen '**adn cennetleri'** içinde güzel meskenlerin, tahtların, altın ve incilerle süslenmiş ince ipekten yeşil elbiselerin, sabah akşam ikram edilen türlü yiyeceklerin, eşlerine bağlı hûrilerin ve çeşitli ırmakların bulunduğu **ebedi bir yurt** olarak tasvir edilmektedir. Hadislerde ise, eşyâları altın ve gümüşten olan değişik **adn cennetleri**nin bulunduğu, burada bulunanların her an Allâh'ı görebilecek kadar yüksek bir mevki sâhibi olacakları bildirilmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/285)

Adn cennetlerine yerleşen mü'minlere ana, baba, eş, evlat ve torunlarının da onlarla birlikte cennete girecekleri müjdelenmektedir. Ancak bunun için îman, sâlih amel, güzel ahlâk şartı vardır. Sâdece cennetlik kimsenin akrabası olmak yeterli değildir. (Ö. ÇELİK, 2/680)

'.. dünyâ turdunun sonucu olan (cennet) **ne güzel'** '(Emir ve yasaklarına riâyet ederek) **Rablerine karşı gelmekten sakınan müminler, gruplar hâlinde melekler tarafından cennete sevk edilirler. Cennetin yanına vardıkları ve cennetin kapıları açıldığı zaman cennet bekçileri olan melekler, müminlere şöyle derler: ''elâmün aleyküm, siz ne iyi kimselersiniz, içinde ebedi kalmak üzere buyurun cennete girin.'** (39/73; İ. KARAGÖZ 3/628).

13/25-29 KALPLER ANCAK ALLÂH'I ANMAKLA HUZUR BULUR

25. Ama Allâh'a verdikleri sözü, iyice pekiştirdikten sonra bozanlar, Allâh'ın birleştirilmesini emrettiği şeyleri (Rab-Allah**,** din-ahlâk**,** din-dünyâ**,** dünyâ-âhiret arasındaki bağları**) kesip ayıranlar, yeryüzünde (**dinin esaslarını tanımayarak**) bozgunculuk yapanlar, işte lânet onlaradır. Kötü yurt (**olan cehennem**) de yine onlaradır. [**krş**. 2/27]**

26. Allah dilediği kimsenin (niyet ve amellerine göre**) rızkını genişletir ve (**dilediğini de**) daraltır. (**O inkârcılar**,) dünyâ hayâtıyla sevinmekle yetinirler. Hâlbuki dünyâ hayâtı, âhiret (**hayâtı**) yanında geçici bir faydalanmadan başka bir şey değildir. [**bk**. 87/16-17]**

27. Küfre sapanlar / inkâr edenler: "Rabbinden ona (Muhammed'e**) bir mûcize indirilmeli değil miydi?" derler.** (Ey Peygamberim!) **De ki: "Allah dilediğini (**arzu ve yaşantılarının gereği**) sapıklıkta bırakır, kendisine yönelenleri de doğru yola iletir."**

28. O (Allâh'a yönele**)nler, îman eden ve Allâh'ı anmakla kalpleri huzûra kavuşan kimselerdir. Şunu iyi bilin ki kalpler (**ancak**) Allâh'ı anmakla huzûra kavuşur.**

29. İman edip sâlih amel işleyenlere ne mutlu! Zâten dönülecek en güzel yer (cennet) **onların (**olacak**)tır.**

25-29. (25). **'Allâh'a kesin söz verdikten sonra, sözlerinden dönenler,'** Bu âyette, cehenneme gidecek **bedbahtların üç özelliğine** dikkat çekilir: **(a)** Allâh'a verdikleri kulluk sözünü bozarlar, bunun gereğini yerine getirmezler, sözlerinde durmazlar. Onlar, nefislerinin istikâmetinde hareket eden dönek ve güvenilmez insanlardır. **'Allâh'ın korunup gözetilmesini emrettiği hususları koparıp atanlar.' (b)** Hakka ve hukûka riâyet etmezler. Allâh'ın, peygamberin, âlimlerin, akrabâların, komşuların, müminlerin, diğer insanların, hattâ hayvan, bitki ve cansız varlıkların haklarını gözetmezler, sorumluluklarını yerine getirmezler, bütün bağları koparıp atarlar. '**ve yeryüzünde fesat çıkaranlar**.' **(c)** Yeryüzünde fesat çıkarır, bozgunculuk yaparlar. Allah'tan başkasına kulluk edip, insanları da buna çağırarak, zulüm yaparak, savaş ve fitneler çıkararak kurulmuş nizâmı ihlâl etmeye çalışırlar. (Ö. ÇELİK, 2/680) **'İşte lânet onlar içindir. Ve kötü yurt (**cehennem**) onlar içindir.'**

(26).**'Allah dilediğine rızkı bollaştırır da, daraltır da.'** Dünyâda **rızık** kapısını açıp kapamanın küfür ve îmanla alakası yoktur. Aksine bu, sâdece Allâh'ın dilemesiyle ilgilidir. Bu bakımdan Allah, sırf sabrını denemek, günahlarını bağışlamak ve derecesini yükseltmek için müminin rızkını kısabilir. Nitekim ashabın çoğunun mâruz kaldığı darlık bu kabildendir. Allah, **istidrac** (yavaş yavaş helâka götürmek) için kâfire de bol rızık verebilir. Kureyş kâfirlerinin çoğunun içinde yaşadığı bolluk ta bu kabildendir. (İ. H. BURSEVİ, 9/465)

'Dünyâ hayâtıyla şımardılar.' Mekke müşrikleri, kendilerine bol bol verilen şeylerle şımardılar. Bu âyette, **dünyâlıklarla böbürlenmenin haram olduğu**na delil vardır. (İ. H. BURSEVİ, 9/465)

'Oysa âhiretin yanında dünyâ hayâtı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.' Rasûlullah (s), ölmüş, küçük kulaklı bir oğlakın yanından geçiyorken, şöyle buyurdu: Allâh'a yemin ederim, bu ölmüş hayvanın sâhipleri onu bu şekilde attıkları zaman, nasıl onlar için bir değer ifâde etmiyor idiyse, bu **dünyâ** da Allah için bundan daha da **değersiz** ve önemsizdir. (S. HAVVÂ, 7/329)

'**şımardılar':** İslâm'ın ilk dönemlerinde Hz. Peygambere genellikle maddi bakımdan zayıf kimseler inanmıştı. Mekke'nin varlıklı müşrikleri, bunları gördüklerinde **'Allâh'ın kendilerine lütufta bulunduğu kimseler de bunlar mı?'** (En'am 7/53) diyorlardı. Onların kanaatine göre zenginlikleri Allâh'ın onları sevdiğinin alâmeti idi. (KUR'AN YOLU, 3/286)

(27).**'Şüphesiz Allah dilediğini şaşırtır, dalâlete düşürür. Kendisine yönelen herkesi hidâyete erdirir.' Hidâyet**in şartı, nefsin istek ve iradesinden çıkıp, Hak Teâlâ'nın irâdesine yönelmek, O'na teslim olmak ve bağlanmak demek olan **cüz'i irade**dir. (..) Ömür denilen süre içinde **hidâyeti ve dalâleti seçmek**, kulun tercîhine bırakılmıştır. Bu süre içinde **tercîhini** iyi kullanıp Hakk'a boyun eğmeyenler, için **dalâlet** artık zorunlu ve vaz geçilmez

bir huy hâlini alır ki, daha sonra hidâyeti arzu etse de, kolay kolay başarılı olamaz. (ELMALILI, 5/145)

(28).**'Onlar, îman eden ve Allâh'ı anmakla kalpleri huzur bulan kimselerdir.'** Tesbih, tehlil, istiğfar ile veya Kur'ân ile kalpleri huzûra kavuşur. Böylelikle kalpleri bir hoş olur ve Allâh'ın zikri ile huzura erer, sükûn bulur. (S. HAVVÂ, 7/331)

'İyi bilin ki, kalpler ancak Allâh'ı anmakla huzur bulur.' **Allâh'ın zikrin**den maksat: 'Allah Teâlâ'yı birlemek, O'nun güzel isimlerini zikretmek;' Bu kimseler **'lâ ilâhe illallah'** diyerek Allâh'ı birlerler. Böylece kalpleri huzura ve sükûna erer. Kalpleri, dilleriyle berâber yüce Allâh'ın **esmâ-i hüsnâ**sını, özellikle **'Allah'** ismini zikre devam etmekle sükûna erer, yatışır. (..) Bundan maksat **Kur'ân-ı Kerim'**dir. Gerçekten de pek çok âyette Kur'ân'ı Kerim, **zikir** olarak vasıflandırılır. (21/50, 15/9) Kur'ân, Allâh'ın bir hatırlatması, en açık tebliği, en büyük bir mûcizesi ve en faydalı bir âyeti ve en iknâ edici bir delilidir. Kalpler, onun tilaveti ve âyetleri üzerinde tefekkürle mutmain olur, huzur ve sükûna erer. (Ö. ÇELİK, 2/682)

Allâh'ı **istiğfâr** ve tevhid ile anmanın yanında **en büyük zikir Kur'ân'dır** ki o da onu hem okumak hem de emirlerini hayâta hâkim kılmakla olur. O zaman fikir, gönül ve hayat huzûra erişir. Yoksa gâyesi gerçekleşmeyen zikirlerle kalp ve hayat huzursuzluktan kurtulamaz. Allâh'ın zikrini kalbine, fikrine ve hayâtına geçiremeyenler, dalları sulanan fakat köklerine su ulaşamayan ağaçlar gibi olurlar. Şu da hadîs-i şerîfle sabittir ki (özetle:) "Kim Allâh'a itaat etmişse, **farz ibadetleri** yerine getirmişse **Allâh'ı zikretmiş olur**. Fakat **haramlardan kaçınmayan** kimse namazı, orucu, haccı, zekâtı çok olsa da, **Allâh'ı zikretmemiş olur**." Ayrıca beslenme eksikliği, zehirli gıdalar ve mikropların vücut sağlığımızın düşmanı olup onu tahrip etmesi gibi, ibâdetsizlik, Allâh'ı zikretmemek ve **günahlar** da **ruh sağlığını tahrip eder**. Şeytan da bunu unutturmak için daha fazla oyun ve eğlenceye daldırır. [bk. 20/124-126; 39/22-23, 45] (H. T. FEYİZLİ, 1/251)

Allâh'ın Zikri: Tesbih, tehlil, istiğfar ile veya Kur'ân ile kalpleri huzûra kavuşur. (S. HAVVÂ, 7/331)

(29).**'İman edip, sâlih ameller / iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da** (cennet) **onlar içindir.'** **Tûbâ** kelimesi, ukba veznindedir. Tîb kökünden masdardır ki, misk gibi tayyib olmak, hoş olmak demektir. Tîb, bilindiği gibi, temiz ve güzel kokular veya bu kokulardaki hoşluktur. Bir a'râbi, 'Ey Allâh'ın Rasûlü, cennette meyve var mıdır?' diye sormuştu. Rasûlullah da buyurdu ki,'Evet, onda bir ağaç vardır ki, ona **Tûbâ** denilir. (ELMALILI, 5/147, 148)

'..varılacak güzel yurt' (..) Söz konusu âyette yer alan **'tûbâ'** sözcüğü, îman edip onun gereğini yerine getirenler için dünyâda mutlu ve umutlu bir hayâtı, âhirette ise içerisinde ebedi kalacakları nîmetlerle dolu **cennetler**i ifâde etmektedir. Esâsen âyetin sonunda da **'hüsn-ü meâb'** denilerek buna işâret edilmiştir. Zîrâ **'hüsn-ü meâb: varılacak güzel yurt'** anlamına gelmektedir. O hâlde **'tûbâ'** hem dünyâ hem de âhirette müminlerin yaşayacakları eşsiz güzellikteki hayâtı, nîmetleri, hayır ve güzellikleri ifâde eden bir sözcük demektir. Bu sebepledir ki, söz konusu kelime genellikle Türkçeye **'ne mutlu'** diye tercüme edilmektedir. (M. DEMİRCİ, 2/74)

İbn-i Abbas'tan -**tûbâ** kelimesinin tefsiri ile ilgili olarak- bunun sevinç ve göz aydınlığı demek olduğunu aktarmıştır. (S. HAVVÂ, 7/342)

13/30-31. ALLAH DİLESEYDİ BÜTÜN İNSANLARI HİDÂYETE ERDİRİRDİ

30. (Ey Muhammed**!) Böylece seni, kendisinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği (**son peygamber olarak bütün**) bir ümmete gönderdik ki sana vahyettiğimiz (**Kur'ân'**)ı onlara okuyasın. Çünkü onlar (**"O da kimdir**?"** diye**) Rahmân'ı inkâr ederler. De ki: "O benim Rabbimdir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben ancak O'na dayanıp güvendim. Sonra yönelişim de ancak O'nadır." [**bk**. 16/63]**

31. Eğer Kur'ân, (dedikleri gibi bir kitap**) olsaydı da, (**okuyunca**) onunla dağlar yürütülse veya onunla yer yarılıp parçalansa ve onunla ölüler konuşturulsaydı (**müşrikler yine îman etmezdi**). Ama bütün işler Allâh'a âittir. İman edenler (**kâfirler hakkında**) daha bilmediler mi ki eğer Allah (**kulları irâdelerine bırakmayıp da**) dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi? Küfre sapanlara gelince, Allâh'ın vaadi (**kıyâmet**) gelinceye kadar; yaptıkları işler yüzünden ya kendilerine şiddetli bir felâket gelecek veya (**o felâket**) yurtlarının yakınına inecektir. Şüphesiz ki Allah vaadinden dönmez. [**bk**. 14/47]**

30-31. (30).**'(**Ey Muhammed**) Böylece seni, kendilerinden nice ümmetlerin gelip – geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimiz (**Kur'ân**)ı onlara okuyabilesin.'** Hz. Muhammed'in elçi olarak gönderilmiş olması benzeri görülmemiş yeni bir olay değildir. (Ahkaf 46/9) Nitekim daha önce gelmiş – geçmiş ümmetlere de peygamberler gönderilmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/289, 290)

'Oysa onlar Rahmânı inkar ediyorlar.' Onlar, Allâh'ın açık seçik rahmetini tanımıyor, hattâ O'nun **Rahman** ismini inkâr ediyorlar: **'Rahman ne imiş?'** (Furkan 25/60) demeye kadar ileri gidiyorlar. (ELMALILI, 5/149)

Onlar ise **Rahman** olan Allâh'ı inkâr ediyor, kabul etmiyor, Yüce Allâh'ı bu şekilde nitelendirmek istemiyorlar. Nitekim Hûdeybiye günü, barış belgesine **'Rahman ve Rahim olan Allâh'ın adıyla'** yazılmasını kabul etmemişler ve 'Biz Rahman ve Rahîm'in ne olduğunu bilmiyoruz' demişlerdi. (S. HAVVÂ, 7/332)

(31).**'Eğer Kur'ân (**dedikleri gibi bir kitap**) olsaydı da, (**okuyunca**) onunla dağlar yürütülse veya onunla yer yarılıp parçalansa ve onunla ölüler konuşturulsaydı (**müşrikler yine îman etmezdi). Mekke'li müşrikler, 'Mekke'nin şu dağlarını kaldır da yerimiz genişlesin, arâziyi parçalara ayırarak ırmaklar akıt, ölmüş falan şahısları dirilt de, senin sözlerinin doğru olup olmadığını onlara soralım.' demişlerdir. Bunun üzerine bu âyet inmiştir. Onların bu istekleri yerine getirilse bile îman etmeyeceklerine işâret edilmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/290)

'Fakat bütün işler Allâh'a âittir.' Her şeyde tasarruf ona âittir. (İ. H. BURSEVİ, 9/481) Bütün işlerin mercii Allah'tır. O'nun dilediği olur, dilemediği olmaz. Allâh'ın saptırdığına kimse **hidâyet** veremez, hidâyet verdiğini de kimse saptıramaz. (S. HAVVÂ, 7/333)

'Îman edenler hâlâ bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidâyete erdirirdi.' Şüphe yok ki Allah, istese inkârcıları doğru yola iletir, kimse buna engel olamaz. Ancak onun bu anlamdaki istemesi zorlama olacağından sorumluluğu ortadan kaldırır. Hâlbuki Allah, insanları sorumlu kılmak için onlara akıl, irade ve **tercih yeteneği** vermiştir. (KUR'AN YOLU, 3/291)

Asıl mesele, Rasul aracılığı ile insana **hidâyet** etmektir ve Allah, hiç kimseyi Rasûlün risâletine zorla inandırmak istemez. Onun istediği, insanların hidâyeti düşünerek, hikmetle müşâhede ederek bulmalarıdır, mûcizeler görerek değil. (MEVDÛDİ, 2/493)

13/32-35 PEYGAMBERLERLE ALAY EDENLER

32. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki senden önce nice peygamberlerle alay edildi. Ben de o küfre sapanlara mühlet verdim, sonra onları (**azâbımla**) yakalayıverdim. Benim azâbım nasılmış (**gördüler**)! [bk. 22/48]**

33. (Durum böyle iken**) her nefsin kazandığını görüp gözeten (**yüce Allah**) putlar gibi olur mu? Ama onlar Allâh'a ortak koştular.** (Ey Peygamberim!) **De ki: "Onları isimlendirin (**onlar necidirler**?) Yoksa yeryüzünde (**Allâh'ın**) bilmediği şeyi mi O'na haber veriyorsunuz?" Yâhut boş lâf mı söylüyorsunuz? Hayır! (**Hiç biri değil**) doğrusu, inkâr edenlere düzenbazlıkları süslü göründü de bu yüzden doğru yoldan alıkonuldular. Allah, kimi sapıklıkta bırakırsa artık ona doğru bir yol gösteren yoktur.**

34. Kâfirler için dünyâ hayâtında bir azap vardır. Âhiret azâbı ise daha ağırdır. Onları Allâh'(ın azâbın**)dan hiçbir koruyucu da yoktur.**

35. Takvâ sâhiplerine (Allâh'ın emrine uygun yaşayan/aykırı davranmaktan sakınanlara**) vaadedilen cennetin anlatımı/özelliği (**şudur**): Onun alt tarafından ırmaklar akar, yiyecek (**yemişleri**) ve gölgeleri devamlıdır. İşte (**günahlardan**) korunanların sonu (**budur**). Küfre sapanların sonu da ateştir.**

32-35. (32).**'Andolsun senden önceki peygamberlerle de alay edildi de, ben inkâr edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım.'** Bu âyet-i kerime, peygamberler ve velîlerle **alay etme**nin şaki ve bedbaht olmanın alâmetlerinden biri olduğuna işâret eder. Bir **hadis-i kudsi**de 'Benim bir dostuma düşmanlık eden, bana savaş açmış demektir.' (Buhâri'den, Ö. ÇELİK, 2/686)

Peygamberlerle alay etmek, yeni bir olay değildir. Önceki peygamberlerle de alay edilmiş, onların getirdiği mesajlar da reddedilmiştir. Allah, alaycı ve inkârcılara mühlet vermektedir. Verdiği süre içinde pişman olup, tevbe etmedikleri takdirde onları şiddetle cezâlandırır. (KUR'AN YOLU, 3/291)

(34).**'Dünyâ hayatında o (**inkârcı**)lara sâdece bir azap vardır.'** Kâfirlere dünyâ hayâtında, müminler tarafından öldürülmek ve esir alınmakla yâhut çeşitli mihnet ve belâlarla türlü türlü azap vardır. (..) **'Âhiret azabı ise daha zordur.'** Dünyâ azâbından çok daha çetindir. Çünkü bu azap, hem devamlı hem de oldukça ağırdır. Dünyâ azâbının bir sonu vardır. Âhiret azâbı ise, ebedidir. Dünyâdaki ateşe nisbetle, cehennemin ateşi ise yetmiş kat daha sıcaktır. (S. HAVVÂ, 7/336)

(35).**‘Takvâ sâhiplerine vâdedilen cennetin özelliği (**şudur**): ‘Altından ırmaklar akar durur.’** Öyle ırmaklar ki, (Muhammed 15) berrak sudan, hâlis sütten, lezzetli şaraptan ve süzülmüş baldan olanları vardır. **‘Yemişleri süreklidir.’** Kesintisiz ve süreklidir. Dünyâ yemişleri gibi, belli bir mevsime özgü değildir, geçici de değildir. **‘ve gölgesi de öyledir’** Çekilip uzamaz, zeval bulmaz, güneşi yakıcı değildir. Karanlık da basmaz. Hep serin bir gölgelik ve aydınlık şeklindedir. Ebedi bir dinlenme yeridir. (ELMALILI, 5/154)

13/36-37 KUR’ÂN’A SEVİNENLER VE ONUN BİR KISMINI İNKÂR EDENLER

36. (Ey Peygamberim!) **Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen (**Kur’ân**) ile sevinirler. Fakat gruplar içinde onun bir kısmını inkâr eden / kabul etmeyen kimseler de vardır. (**Rasûlüm**!) De ki: “Bana ancak Allâh’a kulluk etmem ve O’na aslâ ortak koşmamam emredildi. Sizi, ancak O’na çağırıyorum. Dönüş(**ümüz**) de ancak O’nadır.”**

37. (Ey Peygamberim!) **Böylece (**biz**,** bir hikmet gereğince**) Kur’ân’ı Arapça bir hüküm olarak indirdik. Eğer sana bu ilim geldikten sonra onların arzularına uyarsan andolsun ki Allâh’ın cezâsından seni koruyacak ne bir yardımcın ne de bir koruyucun vardır.**

36-37. (36).**‘Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen (**Kur’ân**) ile sevinirler.’** Çünkü onların kitaplarında da senin Kitabının doğruluğuna ve geleceğinin müjdesine dâir ifâdeler yer almaktadır. Meselâ, **Necâşi**’nin ve onun yanında görev yapan papazlarının Hz. Câfer tarafından onlara Kur’an okunması üzerine sevinmeleri, buna bir örnektir. (S. HAVVÂ, 7/337)

Fakat gruplar içinde onun bir kısmını inkâr eden / kabul etmeyen kimseler de vardır.’ Kitap ehli Kur’ân’daki bilgilere ulaşınca sevinirler. Bir bölümü îman eder. Yahûdilerden Abdullah b. Selâm, Hıristîyanlardan Selman ve Habeşli müminler gibi. Bir bölümü ise, kendi kitaplarını onaylayan âyetlere sevinirler. Ancak kendilerinin teslis, teşbih vb. inanç bozukluklarını ve kutsal kitaplarındaki tahriflerini bildiren âyetleri kabul etmezler. (H. DÖNDÜREN, 1/417)

‘Fakat gruplar içinde Kur’ân’ın bir kısmını inkâr eden kimseler de vardır.’ ‘el ahzâb / **gruplar’** ile maksat; müşrik, mecûsi, yahûdi, hıristiyan ve diğer inanç gruplarıdır. Kur’ân’a îman edilmesini emreden âyetler vardır. (4/36, 64/8). Kur’an 6236 âyetten oluşur. Her bir âyet, îman konusudur. Kur’ân’ın bir kısım hükümlerini ve âyetlerini kabul edip, **bir kısım hükümlerini ve âyetlerini kabul etmeyen** kimse, mümin ve Müslüman olamaz: **‘Allâh’ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.’** (39/63; bk. 3 /4, 18/105, 106; İ. KARAGÖZ 3/637).)

‘Ben ancak Allâh’a ibâdet etmekle emredildim’ cümlesi, Peygamberimizin şahsında bütün müminlere yönelik bir emirdir. Allâh’a ibâdet etmek, insanın varoluş gâyesidir. (51/56). Allâh’a ibâdet edebilmek için; îman edip, Allâh’ın emir ve yasaklarına uymak, İslâm’ın ilke ve hükümlerini uygulamak gerekir. Namaz kılmak da, içki içmemek, yalan söylememek de Allâh’a ibadettir. **‘Ancak Allâh’a ibâdet’** ifâdesi, ibâdetin başkalarına değil, **ihlâs ile sâdece Allâh’a** yapılması, (..) ibâdeti başkalarına göstermek ve duyurmak için yapmaktan uzak olması gerektiğini ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 3/648).

Nitekim çağımızda misyonerlerle, oryantalistler de aynı şeyi yapmaktadır. Bunlar, kendi kitaplarında da yer alan kıssaları, bâzı konu ve hükümleri inkar etmezler, ama bunu kendi kitapları için dayanak kabul ederler. (S. HAVVÂ, 7/337)

Kur'ân'ın dili Arapçadır. Hükmünün geçerliliği, Arapça olan aslına uygunluk şartına bağlanmıştır. Bu sebeple daha önce indirilmiş olan semâvi kitapların, Kur'ân'a uymayan, Kur'ân'ın tasdikinden geçmeyen hükümleri ile amel etmek caiz değildir. (Ö. ÇELİK, 2/690)

(37).**'Böylece Kur'ân'ı Arapça bir hüküm olarak indirdik.'** Kur'ân sâdece okunmakla kalmamalı, gereğince amel edilip, bütün hükümleri insanlar arasında icra edilmelidir. (Mâide 48, Nisâ 108 bakınız.) (ELMALILI, 5/157)

Hz. Peygamber ve çevresinin **Arap** olması, **Kur'ân**'ın **Arapça** olarak indirilmesinin başlıca sebeplerindendir. (Yûsuf 12/2) Kur'ân'ın Arap dili ile indirilmiş olması onun sâdece Araplara indirilmiş olduğunu ifâde etmez. Nitekim bâzı âyetler onun, **bütün insanlığa hitap eden evrensel** bir **mesaj** olduğunu göstermektedir. (2/185, 3/138, 7/158, 34/28) (KUR'AN YOLU, 3/294)

13/38-40 ALLAH DİLEDİĞİNİ SİLER, DİLEDİĞİNİ SABİT BIRAKIR

38. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki (**biz**) senden önce de (**senin gibi**) peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allâh'ın izni olmadıkça hiçbir peygamberin bir mûcize getirmesi mümkün değildir. (**Allah katında**) her vakit için bir yazı, bir hüküm vardır.**

39. Allah, dilediğini yok eder ve (dilediğini**) bırakır. Çünkü Ana Kitab (**vahyin kaynağı**) O'nun katındadır.**

40. (Ey Peygamberim!) **Onlara vaadettiğimiz (**azâb**)ın bâzısını sana göstersek de veya (**bu azâbı sana göstermeden önce**) senin canını alsak da, sana düşen sâdece tebliğ etmektir. Hesap görmek ise ancak bize âittir.**

38-40. (38).**'Andolsun, biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik.'** Ehl-i kitaptan çeşitli hizipler, kendi hevâ ve heveslerince Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr için bâzı şüpheler ileri sürmüşlerdir. Bu **şüpheler**den başlıcaları şunlardır: **(a).** Müşriklerle ağız birliği içinde olan bâzıları Allah Rasûlü insanüstü özelliklere sâhip olmalı, **melek** cinsinden olmalı diye tutturuyorlardı. (ELMALILI, 5/158)

Müşrikler, Hz. Muhammed'in eş ve çocukları olduğu için onun peygamberliğine itiraz ediyorlardı. Oysa Kur'ân'ı Kerim, beşeri özellikler bakımından peygamberlerin insanüstü varlıklar olmadığını, onların da birer insan olduğunu (14/11, 18/110, 41/6), eş ve çocukları bulunmasının peygamber olmaya engel teşkil etmediğini haber vermektedir. (KUR'AN YOLU, 3/296)

Hadis: Bana gelince, ben oruç tutarım, yemek de yerim, geceleri namaz da kılarım, uyurum da, et de yerim, kadınlarla da evlenirim. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse, benden değildir.' (Buhâri, Müslim'den, S. HAVVÂ, 7/347) **(b)** Bir kısmı da peygamberi 'Muhammed eğer peygamberse, her ne **mûcize** istenirse, derhâl yapması gerekirdi' demişler. Buna cevap aşağıdaki âyet iledir: **'Allâh'ın izni olmadan hiçbir peygamber mûcize getiremez.'** **(c)** Allah Rasûlü azap ile uyardıkça, kâfirler, 'hani nerede **azap**' diye acele ediyorlardı. **'(**Allah katında**) her vakit için bir yazı, bir hüküm vardır.' (d)** Diğer yaydıkları şüphe ise, **nesih**e karşı çıkıyorlar. '**nesih** önceki hükümlerden caymayı gerektirir, Allah bilgisizlikten münezzeh olduğundan ilâhi hükümlerde nesih olmaz' iddiasında bulunuyorlardı. (ELMALILI, 5/160)

'Her bir sürenin bir yazısı vardır.' Bu süre için, Yüce Allah, hükmetmek için kitabı indirir. Bu dönem için insanların bu kitaba uymalarını **farz** kılar. Tevrat, Zebur ve İncil belli bir zaman için indirilmiştir. Bu Kur'ân-ı Kerim'de geri kalan zaman içindir. (S. HAVVÂ, 7/339)

(39).**'Allah dilediğini siler, dilediğini sabit bırakır.'** Gerek yaratmada, gerek hüküm koymada, dilediğini mahveder. Varlık âleminden siler, hükümden düşürür, yürürlükten kaldırır, izini yok eder, dilediğini de onun yerine geçirir veya doğrudan doğruya yenisini yaratır. (ELMALILI, 5/161)

Bâzı sahâbilerin, yaptıkları duâlardan **kaderin değişebileceği** sonucu çıkarılmıştır. Hz. Ömer, Kâbe'yi tavaf ederken, ağlayarak şu duâyı yapmıştır: Allâh'ım beni bedbaht **(şaki)** yazdı isen, beni oradan sil, saadet ve mağfiret ehlinin arasına yaz. Sen dilediğini siler, dilediğini bırakırsın.' (KUR'AN YOLU, 3/297)

Ecelini ve ömrünü uzatır veya kısaltır. Saadetini şekâvete veya tersine, şekâvetini saâdete dönüştürür. (Ö. ÇELİK, 2/691)

'Çünkü ana kitap O'nun katındadır.' **'Ümmü'l Kitab':** Allah katındaki **levh-i mahfuz** veya **ezeli ilâhi ilim** olup, değişecek ve değişmeyecek olan, giden ve kalan herşey orada yazılıdır. Ana kitaba göre, herşey yazılmış, bitmiş ve kalem kurumuştur. (H. DÖNDÜREN, 1/417, Keşfü'l Hafâ'dan)

'Onlara vaadettiğimiz (azab**)ın bâzısını sana göstersek de veya (**bu azâbı sana göstermeden önce**) senin canını alsak da, sana düşen sâdece tebliğ etmektir.'** Yüce Allâh'ın vaad ettiği azap, peygamber görse de görmese de er veya geç mutlaka gelir. Allâh'ın müşriklere vaad ettiği azâba Peygamberimiz (s), **Bedir, Huneyn** ve benzeri savaşlarda bizzat şâhit olmuştur. Çünkü müşriklerin ileri gelenlerinin birçoğu **bu savaşlarda öldürülmüştür**. (..) **'.. sâdece tebliğ'** ifâdesi, Peygamberin insanları îman ve ibâdete **zorlama görevinin olmadığı**nıifâde eder. Bu husus, Kur'an'da açıkça bildirilmektedir: **'Sen onlar üzerinde bir zorba değilsin.'** (88/22; bk. 50/45). (İ. KARAGÖZ 3/652, 653).

13/41-43 ALLÂH'IN HÜKMÜNÜ BOZACAK KİMSE YOKTUR

41. (Ey Peygamberim! Kâfirler**) biz(**im kudretimizle**) yeryüzüne gelip onu etrâfından eksilttiğimizi görmediler mi? (**Herşeye**) Allah hükmeder. O'nun hükmünü denetleyecek (**bozacak veya geri çevirecek**) yoktur. O, hesâbı çarçabuk görendir.**

42. (Ey Peygamberim!) **Onlardan** (müşriklerden) **önceki ümmetler de (**peygamberlerine**) hîle yapmış (**ve tuzak kurmuş**)tu. Bütün tuzaklar**(ı boşa çıkarmak) **yalnızca Allâh'a âittir. (**O**) herkesin kazandığını bilir. Kâfirler (**bu dünyâ**) yurdunun sonu kimindir, bilecekler! [**bk**. 8/30; 27/50-55]**

43. (Ey Peygamberim!) **İnkâr edenler: "Sen, peygamber değilsin." derler. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah ve yanında (**ilâhî**) Kur'an bilgisi olanlar yeter."**

41-43. (41).**'(**O kâfirler**) biz(**im kudretimizle**) yeryüzüne gelip onu etrâfından eksilttiğimizi görmediler mi?'** Cenâb-ı Hakkın Müslümanlara fetih ve yardımı ile kâfirlerin diyarları gitgide küçülecek, **İslâm** yeryüzüne bütünüyle **hâkim olacaktır**. Âyette buna işâret vardır. (H. T. FEYİZLİ, 1/253, Beyhaki'den)

İbn-i Abbas'a göre, arzın uç noktalarından eksilmesi âlimlerin, fakihlerin ve hayır ehli kişilerin yok olmasıdır. (H. DÖNDÜREN, 1/418)

'(Her şeye**) Allah hükmeder. Onun hükmünü denetleyecek yoktur.'** O'nun hükmünü hiç kimse bozamaz, geri çeviremez. Allah Rasûlü'ne ve dînine gâlip gelmesini, yükselmesini hükmetmiştir. Küfür hakkında da gerilemeyi, yok olmayı, baş aşağı çevrilmeyi hükmetmiştir. (S. HAVVÂ, 7/340)

O'nun verdiği hükmü, arkasından tâkip edecek, ona yetişip te onu değiştirecek, bozacak ve engelleyip ortadan kaldıracak hiçbir kuvvet, hiçbir devlet, hiçbir makam ve merci yoktur. (ELMALILI, 5/163)

'Allah hükmeder.' Hüküm, bir şeyin iyi veya kötü, helâl veya haram olması, bir şeyin yapılmasının emredilmesi veya yasaklanması; ilke, kural ve kânun konulmasıdır. Yüce Allah, hâkimdir. Varlık âleminde tabiat kânunlarını koyan, peygamberlere din kurallarını bildiren, helâl ve haram, sevap ve günahı belirleyen yüce Allah'tır. (İ. KARAGÖZ 3/654)

(43).**'Küfre sapanlar / inkâr edenler: "Sen, peygamber değilsin." derler. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah'** yâni bana da size de şâhid olan yalnız Allâh'tır ve O bana yeter. O benim size risâleti tebliğ ettiğimin şâhididir. Sizin de uydurduğunuz yalanlara şâhiddir. O benim üzerime Kitab'ı indirmiştir; benim peygamberliğimin doğruluğuna delil olacak kadar delilleri de benim aracılığımla ortaya koymuştur. O bakımdan şâhid olarak Allah **'ve yanında kitabın bilgisi olanlar yeter.'** Kitap bilgisine sâhip olanlar da aynı şekilde benim peygamberliğime şâhitlik ederler. Bunlarla kasıt, **kitap ehlinden İslâm'a giren kimseler**dir. Onların İslâm'a girmeleri Allah Rasûlünün doğruluğunun kanıtıdır. Çünkü onların Müslüman olmalarının tek sebebi, kitaplarında gördükleri ve müjdelendiği şekliyle Peygamber Efendimizi tanımış olmalarıdır. (S. HAVVÂ, 7/341)

'İnkâr edenler, sen peygamber değilsin, diyorlar.' Peygamberimiz için, **'Bu yalancı bir sihirbazdır'**(38/4). **'Kur'an içimizden ona mı indirildi?'** (38/8). **'Kâfirler aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar, bu tuhaf bir şey'** (50/2; bk. 43/31) dediler. (İ. KARAGÖZ 3/656).

14 / İ B R Â H İ M S Û R E S İ

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 52 âyettir. 28, 29 ve 30. âyetlerinin Medîne döneminde inmiş olduğu rivâyet edilir. (H. T. FEYİZLİ, 1/254)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

14/1-3 ÖYLE BİR KİTAP Kİ…

1. Elif, Lâm, Râ. Bu (Kur'ân**,** öyle**) bir Kitap'dır ki onu sana; insanları Rablerinin izniyle (**inkâr, dalâlet, şüphe ve cehâlet**) karanlıklardan aydınlığa; eşsiz gâlip ve övgüye lâyık olan (**Allâh'**)ın yoluna çıkarman için indirdik. [**krş**. 16/44, 89]**

2. O Allah ki göklerde olan ve yerde olan şeyler(in hepsi**) ancak O'nundur. (**Uğrayacakları**) şiddetli azaptan dolayı küfre sapanların vay hâline!**

3. O (küfre sapa**)nlar, âhirete tercih ettikleri dünyâ hayatını severler. (**İnsanları**) Allâh'ın yolundan alıkoyarlar ve onu (**o yolu**) eğri (**ve çelişkili**) göstermek isterler. İşte onlar (**haktan**) uzak bir sapıklık içindedirler. [**bk**. 3/99; 7/45, 86; 11/17]**

1-3. (1).**'Elif, lâm, râ. Bu (**Kur'ân**,** öyle**) bir kitaptır ki, onu sana, insanları Rab'lerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa… çıkarman için indirdik.'** Hz. Peygambere indirilen kitaptan maksat **Kur'ân'**dır. İnsanlığın karanlıklardan aydınlığa geçişi, toplumun nizâmı, sosyal düzeni ve adâleti **Kur'ân** ile olmuş ve toplumdaki ilahi hâkimiyet de yine **Kur'ân'**la sağlanmıştır. Çünkü Kur'ân, hayat nizâmı, dünyâ ve âhiret saadeti için gelmiştir.(2/257) (KUR'AN YOLU, 3/302, H. T. FEYİZLİ 1/254)

'Karanlıklardan aydınlığa…' Sapıklıktan, şaşkınlıktan hidâyete ve doğruluğa, şehvetin, bilgisizliğin, küfrün, şirkin karanlıklarından İslâm'ın nuruna, aydınlığına.. (S. HAVVÂ, 7/360)

Karanlığın çoğul gelmesi, küfür, sapıklık ve cehâlet yollarının pek çok olduğuna, aydınlığın tekil gelmesi ise, îman ve hidâyet yolunun tek olduğunu gösterir. (Ö. ÇELİK, 2/698)

(3).**'O (**küfre sapa**)nlar, âhirete tercih ettikleri dünyâ hayâtını severler. (**İnsanları**) Allâh'ın yolundan alıkoyarlar ve onu (**o yolu**) eğri göstermek isterler.'** Yüce Allah, **kâfirler**i üç vasıf ile nitelemektedir: **(a)** Bunlar, dünyâ hayâtını âhirete tercih ederler, **(b)**

Allah yolundan alıkoyarlar, **(c)** Onun eğrilmesini isterler. (Şüpheler ortaya atarlar, hile ve desiselere başvururlar. (S. HAVVÂ, 7/362, Ö. ÇELİK, 2/699)

Âyette **dünyâ hayâtı**nı ölçülü olarak **sevenler** değil, onu âhiret hayâtına tercih edenler kınanmıştır. Kur'ân, insanın hayâtı ve dünyâ nîmetlerini sevmesini yasaklamamış, aksine dünyâ nîmetlerinin insan için yaratıldığını bildirmiş, ondan en güzel şekilde faydalanmasını teşvik etmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/302)

've onun da eğriliğini isterler.' Doğruluktan hoşlanmazlar. Allah yoluna eğri derler. Düzenbazlıkla insanları sapıtmaya, doğru dîni eğmeye, bozmaya ve değiştirmeye çalışır, aydınlığı karanlık, karanlığı aydınlık görmek ve göstermek isterler. (ELMALILI, 5/167) **'Allah yolunu eğri ve çelişkili göstermek'** ile maksat, İslâm dînini (..) çeşitli yöntemlerle; söz, yazı, davranış vb. ile çelişkili olduğunu iddiâ etmek, **eleştirmek,** çağa **hitap etmediğini,** yanlış ve **uygulamaz olduğu**nu iddiâ etmektir. (İ. KARAGÖZ 3/664)

'İnsanları Allah yolundan alıkoymak' en büyük günahlardan biridir. (4/167; İ. KARAÖZ 3/664).

Hadis: 'Ümmetim üzerine korktuğum şeylerin en korkulu olanı, insanları **doğru yoldan saptıran liderlerdir.'** (Ahmed No 4/478; İ. KARAGÖZ 3/664)

14/4-8 ŞÜKREDERSENİZ ARTIRIRIM

4. Biz her peygamberi, (kitabımızı**) apaçık anlatsın diye ancak kendi hâlkının diliyle gönderdik. Artık Allah, dilediğini (**amellerinin gereği olarak**) sapıklıkta bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, eşsiz güç, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

5. Andolsun ki biz Mûsâ'yı da: "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allâh'ın (felâket ve nîmet**) günlerini hatırlat." diye âyet (**ve mûcize**)lerimizle gönderdik. Bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkes için âyetler (**ders verici işâretler**) vardır.**

6. Hani, Mûsâ kavmine: "Allâh'ın size bahşettiği nîmetleri hatırlayın. Kadınlarınızı (kızlarınızı**) sağ bırakıp da oğullarınızı boğazlayarak sizi işkencenin en kötüsüne çarptıran firavun tâifesinden sizi O kurtardı. Bunda (**size**) Rabbinizden büyük bir imtihan vardır." demişti. [**bk**. 7/126]**

7. Hani Rabbiniz, (size**) şöyle bildirmişti: "Andolsun ki eğer şükrederseniz, elbette size (**nîmetimi**) artırırım. Eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azâbım çok çetindir." [**krş**. 2/152; 18/29; 47/15]**

8. Mûsâ yine dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların tamâmı, toptan nankörlük etseniz bile (Allâh'a hiçbir zarar veremezsiniz)**, şüphesiz ki Allah zengindir. O, hakkıyla övülmeye lâyıktır." [**bk**. 39/7]**

4-8. (4).**‘Biz her peygamberi, (**kitabımızı**) apaçık anlatsın diye ancak kendi hâlkının diliyle gönderdik.’** Kur’ân’ı tebliğ etmekle görevli Hz. Peygamber ve kavmi Arap olduğu için **Kur’ân** Arapça olarak gönderilmiştir. Fakat bu durum, onun sâdece Araplara indirilmiş olduğunu göstermez. (KUR’AN YOLU, 3/303)

‘Artık Allah dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini de doğru yola iletir.’ O’ndan hidâyet alan kişi, bu hidâyeti kendi çabası ile kazanmıştır, hidâyetten sapan kimse ise sapıklığı kendisi seçtiği için, doğru yoldan ayrılmıştır. (MEVDÛDİ, 2/505)

(5).**‘Andolsun ki biz Mûsâ’yı da: ‘Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allâh’ın (**felâket ve nîmet**) günlerini hatırlat’ diye âyet (**ve mûcize**)lerimizle gönderdik.’** Şuarâ (26/17) buyurduğu üzere **Mûsâ’nın Kavmi,** İsrailoğulları idi. İsrailoğulları da Mısır’da bulunuyordu. Yûsuf’tan sonra Mısır’ın idâresi kötüleşmiş, İsrailoğulları Firavun âilesinin zulmü ve işkencesi altında, ne yapacağını şaşırmış, cahillik ve sapıklık, zayıflık ve zillet ve ümitsizlik gibi, türlü türlü karanlıklar içinde kalmış idi. (ELMALILI, 5/170)

‘Allâh’ın Günlerini hatırlat’ diye âyetlerimizle gönderdik’ Onları Firavun’un esâreti, tahakkümü, zulmü ve baskısı altından kurtarmasını, düşmanlarından koruyup geçmeleri için denizi yarmasını, bulutlarla onları gölgelendirerek üzerlerine Menni ve Selvayı indirmesini ve daha pek çok **nîmetleri hatırlat** anlamındadır. (İbn-i Kesir’den, S. HAVVÂ, 7/365)

Buna göre **Allâh’ın günlerinin hatırlatılması**nda hem uyarma, hem müjdeleme, hem kötü bir sonla **korkutma**, hem de hayırlı bir âkıbet ile **ümitlendirme** vardır. Allâh’ın özel bir şekilde vuku bulan kahır, öfke ve helâk tecellîleri korkutmakta; nîmet, lütuf ve ihsan tecellîleri ise ümit vermektedir. Bunlardan birincisi **sabrı hatırlatırken,** diğeri de **şükrü** akla getirmektedir. Dolayısıyla bu büyük olayların hatırlatılmasında herkes için ibretler bulunmakla berâber özellikle çok sabredenve çok şükredenler için daha mühim dersler, daha ince hikmetler yer almaktadır. (Ö. ÇELİK, 2/701)

‘karanlıklardan aydınlığa’: Küfür, cehâlet, şüphe ve benzeri gibi, tam bir karanlık olan sapıklık çeşitlerinden, îman, ilim, yakîn ve benzeri olan aydınlığa hidâyete çıkar. (İ. H. BURSEVİ, 10/22)

‘Bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkes için âyetler (ders verici işâretler**) vardır.’**
İman, iki yarıdır: (Birinci) yarısı **sabır,** (Sabır îmanın yarısıdır. Hadis i Şerif) (İkinci) yarısı da **şükür**dür. Şüphesiz sabır ve şükür, eden her mümin için âyetler vardır. (Nesefi’den S. HAVVÂ, 7/366)

Hadis: Rasûlullah şöyle buyurmuştur: Müminin bütün işi **hayret verici**dir**.** Allah ona bir şeyi hükmettiği zaman, mutlaka onun için **hayırlı olur**. Başına bir sıkıntı gelip çattığında sabreder, bu onun için **hayırlı olur**. Sevindirici bir durum isâbet ettiği zaman şükreder, bu da onun için hayırlı olur. (S. HAVVÂ, 7/366)

(6).**‘.. Allâh’ın size olan nîmetini anın’** Hz. Mûsâ’dan İsrâiloğullarına hatırlatmasını istediği nîmetler, Allâh’ın Firavun âilesinin işkence etme ve erkek çocukları öldürüpkız çocuklarını sağ bırakması zulmünden ve denizde boğulmaktan kurtarması, buzağıya tapma günahlarını affetmesi, Tih çölünde bulutla gölgelemesi, kudret helvası ve bıldırcın eti lütfetmesi, peygamber göndermesi ve Tevrat ile rehberlik etmesidir. (İ. KARAGÖZ 3/669)

(7).**‘Hani Rabbiniz (**size**) şöyle bildirmişti: Andolsun ki eğer, şükrederseniz, elbette size (**nîmetimi**) artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azâbım çok çetindir.’ Şükür**, nîmet vereni tanımak, ona saygı duymak ve verilen nîmeti, o nîmetin yaratılış gâyesi ve veriliş hikmeti istikâmetinde kullanmaktır. **Malın şükrü,** muhtaçlara yardım etmek, **ilmin şükrü** bunu bilmeyenlere öğretmek, **sağlığın şükrü** ise, ibâdet ve hizmet etmektir. (Ö. ÇELİK, 2/702)

Allâh’a karşı şükrü yerine getirmek; emirlerine itaat, zikir ve verdiğinden vermekle gerçekleşir. **Şükrü yerine getirmek**, Rabb’ın rahmetinin, şefkat ve iltifatının şükür sâhibine yönelmesini sağlar, basîreti açar. Şükrü yerine getirmek, nîmetleri verenin tanındığına ve kalpteki îmânın dinamikliğine işârettir/delildir. Yediğimiz, içtiğimiz helâl rızıklar son derece kıymetli bir hazîne olduğu hâlde, şükrü yerine getirmeme / şükürsüzlük, onları, hayvânî zevklerin tatmin edildiği ve sorumluluğu ağır olan nesneler hâline getirir. **Şükürsüzlük** nankörlüğe, nankörlük ise nîmetin er geç elden gitmesine, helâk ve azâba sebep olur.) [bk. 2/152-153] (H. T. FEYİZLİ, 1/255)

‘Eğer şükrederseniz ben de size (nîmetimi**) daha çok vereceğim.’** Mâverdi demiştir ki; muhtemelen bu âyette Yüce Allâh’ın artırılmasını vaad ettiği karşılık hem dünyâ hem de âhiret nîmetleridir. (M. DEMİRCİ, 2/89)

‘.. eğer nîmete nankörlük ederseniz..’ Yüce Allah, nîmetlere şükredenlere daha çok nîmet verdiği gibi, nankörlük edenleri de cezalandırır, **nîmetlerden mahrum** bırakır. Nîmete nankörlük etmek, nîmetin yok olmasına sebep olur. Îman etmeyen, farz görevleri yapmayan ve haram işleyen kimseler, Allâh’ın nîmetlerine nankörlük etmiş olurlar. Meselâ zekâtını vermeyen veya servetini kumarda tüketen veya malını ve mülkünü israf eden kimse, nîmete nankörlük etmiş olur. (İ. KARAGÖZ 3/671)

14/9-12 NEDEN ALLÂH’A DAYANIP GÜVENMEYELİM?

9. (Ey İsrâiloğulları!) **Sizden önce geçenlerden Nuh, Âd, Semûd kavminin ve onlardan sonra ancak Allâh’ın bildiği kavimlerin haberleri size gelmedi mi? Peygamberleri, onlara mûcizeler getirdi de onlar ellerini onların (**o rasûllerin**) ağızlarına karşı çevirip: “Biz, sizinle (**bize tebliğ için**) gönderilmiş olan herşeyi inkâr ettik. Çünkü (**sizin**) bize yaptığınız dâvetin içeriğinden derin bir şüphe ve endişe içindeyiz.” dediler.**

10. Peygamberleri de (onlara**): “Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında mı şüphe (**içindesiniz**)? Hâlbuki O, günahlarınızı bağışlamak ve sizi belirlenmiş bir vakte kadar bırak(**ıp yaşat**)mak için (**hak dîne**) çağırıyor.” dediler. (**Onlar da**:) “Siz de bizim gibi bir insandan başka (**bir şey**) değilsiniz; bizi atalarımızın taptıkları (**tanrıları**)ndan vazgeçirmek istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin.” demişlerdi.**

11. Rasulleri de onlara dediler ki: “(Evet**) biz de sizin gibi sâdece birer insanız. Fakat Allah, kullarından dilediğine nîmetini lütfeder** (peygamberlik verir)**. Allâh’ın izni olmadan bizim, size (**istediğiniz gibi**,** kesin**) bir mûcize getirmemize imkân yoktur. İnananlar artık ancak Allâh’a güvenip dayansın(**lar**).”**

12. “(O, inkâr, günah, azaptan kurtulma**) yollarımızı bize dosdoğru göstermişken, biz ne diye Allâh’a güvenip dayanmayalım? Bize yaptığınız eziyete karşı elbette dayanıp**

direneceğiz (yılmayacağız**). O hâlde tevekkül eden (**mü'min**)ler, yalnız Allâh'a güvenip dayansınlar."**

9-12. (9).**'Sizden önce geçenlerden Nûh, Âd, Semûd kavminin ve onlardan sonra ancak Allâh'ın bildiği kavimlerin haberleri size gelmedi mi?'** Buna göre Kur'ân'da zikredilmeyen ve târih belgeleri içinde yer almayan birçok topluluklar da geçmiştir. (25/38, 40/78) Bu yüzden **nesep ilmi**nin iz sürerek Hz. Âdem'e kadar ulaştırması mümkün olmaz. (..) (H. DÖNDÜREN, 1/418)

'Peygamberleri onlara mûcizeler getirdi de, onlar ellerini onların (o rasullerin**) ağızlarına karşı çevirip (**götürüp**)…'** Son iki âyette görülüyor ki gerek kâfir, gerek müşrik, gerek münâfık toplum veya gruplar, Allâh'a gereği gibi inanmadıkları için peygamberlerin Allah'tan getirdikleri hakikatler karşısında **büyüklenip inanmayı kabullenemediklerinden**, kâh öfkelenip yumruk hâlinde parmaklarını ısırmışlar (3/119), kâh yapılan tebliği ve tevhîde dâveti işitmemek için parmaklarıyla kulaklarını kapamışlardır (71/7). Mekkeliler'den Kur'ân karşıtları, ya Hz. Peygamber'den gizlenmişler, kaçmışlar (11/5; 9/127) veya"Kur'ân'ı dinlemeyin, dinletmeyin onu düşündürmeye fırsat vermeyin, bunun için de, gürültü, şamata yapın" (41/26), demişler, bunu yaygınlaştırmaya çalışmışlardır. Burada da aynı eylemin bir benzeri görülmektedir. Bütün devirlerde bu grupların, yüce **Allah'tan gelen gerçekleri** açık veya gizli **susturma** kin ve **plânları** görülmüştür. (H. T. FEYİZLİ, 1/255)

(11).**'Müminler sâdece Allâh'a dayanıp, güvenmelidirler.'** **Tevekkül,** işi bütün işlerin sâhibine havâle etmek, O'na bel bağlamak, dayanıp güvenmek, bir sıkıntıyla karşılaştığında onu Allâh'a isyan sayılacak bir şeyle savmaya çalışmamaktır. (Ö. ÇELİK, 2/705)

14/13-17 İNATÇI ZORBA HELÂK OLDU

13. İnkâr edenler, peygamberlerine: "Andolsun ki ya sizi yurdumuzdan çıkarırız ya da mutlaka dînimize dönersiniz." dediler. Rableri de onlara şöyle vahyetti: "O zâlimleri muhakkak helâk edeceğiz."

14. "Ve onlardan sonra o yere sizi yerleştireceğiz. Bu (sözüm**,** benim yücelik**) makâmımdan korkan ve tehdidimden sakınanlar içindir."**

15. (Peygamberler**), yardım (**ve zafer**) istediler; (**Allâh'ın yardımı üzerine**) her inatçı zorba hüsrâna uğradı.**

16, 17. (Bunun**) ardından da (**onlara**) cehennem vardır. (**Orada onlara**) irinli su içirilir. 17.** (Kâfir) **Onu zorla yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve her taraftan ona ölüm gelecek. Ancak yine de ölmeyecek. (**Bunun**) ardından da şiddetli bir azap vardır. [**bk**. 18/29; 47/15]**

13-17. (13).**'İnkâr edenler, peygamberlerine: "Andolsun ki ya sizi yurdumuzdan çıkarırız ya da mutlaka dînimize dönersiniz." dediler. Rableri de onlara şöyle vahyetti:**

“O zâlimleri muhakkak helâk edeceğiz.” Allâh’ın dînine ve peygamberine karşı cephe alan küfür grubu, mü’minlere dinlerini yaşama yollarını kapamak ve onları sindirmek için her ne kadar kötülük yapma planları hazırlasalar da Allâh’ın planı hepsine gâlip gelecektir.) [bk. 2/120] (H. T. FEYİZLİ, 1/256)

(14).**‘..ve onlardan sonra o yere sizi yerleştireceğiz.’** Bu âyet-i kerîmede, daha hicret emri öncesinde Mekke’de iken Rasûlullah’ın da - diğer peygamberlerin başına geldiği gibi- memleketinden hicret edeceğine, sonra onu çıkaranların yurduna mâlik olacağına işâret vardır. (H. T. FEYİZLİ, 1/256)

Bu (sözüm**,** benim yücelik**) makâmımdan korkan ve tehdîdimden sakınanlar içindir.’** Bu âyette yer alan **‘makâmım’** ifâdesi şu anlamlara gelir: **(a)** Allah Teâla’nın, kullarını denetleyip, gözetlemesi, **(b)** Kulların kıyâmet günü hesap için O’nun huzûrunda durması, **(c)** Cenâb-ı Hakk’ın sürekli olarak adâlet ve doğruluk üzerinde ısrar etmesi. (Ö. ÇELİK, 2/706)

(15).**‘(**Peygamberler Allah’tan) **yardım** (ve zafer) **istediler;** (Allâh’ın yardımı üzerine) **her inatçı zorba perişan olup hüsrâna uğradılar. ‘** Daha önceki kâfirler peygamberlerine karşı çıktılar, helâk oldular ve yerlerine müminler geçti. Bu sûrenin indirildiği dönemde, Mekke müşrikleri ve Kureyşlileri uyarmak için (eski kavimler) anlatılmaktadır. Bu uyarı **on beş yıl sonra gerçekleşecek** ve tüm Arabistan’da bir tek müşrik kalmayacaktı. (MEVDÛDİ, 2/511)

(16).‘(Bunun) **ardından da** (onlara) **cehennem vardır.** (Orada onlara) **irinli su içirilir.’** **‘irinli su içirilir’** buyruğunun anlamı şudur: Cehennem’de onun tek içeceği, kaynar su ve irin olacaktır. Birincisi alabildiğine kaynar ve sıcak, ikincisi ise oldukça soğuk ve pis olacaktır. (Sâd sûresi, 38/57-58) Mücâhid ve İkrime’ye göre, (es Sadid): irin ve kan karışımıdır, Katâde’ye göre ise es Sadid: Cehennem’deki kâfirin etinden ve derisinden akan akıntılardır. Katâde’den başka bir rivâyette ise, **Sadid** kâfirin karnından çıkan irin ve kana karışmış sudur. (S. HAVVÂ, 7/380)

(17).**‘Onu yudumlamaya çalışır, fakat boğazından geçiremez.’** **Hadis: ‘**O su kendisine yaklaştırıldığı zaman, ondan tiksinir. İyice yaklaştırılınca da yüzünü pişirip, başının derilerini döker. İçtiğinde ise, bağırsaklarını delip, arkasından çıkar.)Tirmizi’den İ. H. BURSEVİ, 10/50)

‘ve her yandan ona ölüm gelir’ cümlesi, azap ve sıkıntıdan ölecel hâle gelir, demektir. Ancak cennette de cehennemde de ölüm yoktur. Bu husûsu ifâde eden birçok âyet vardır: **‘cehennemde kâfir ne ölüp** (kurtulur)**, ne de** (rahat bir hayat) **yaşar.’** (87/11-13, 20/74; İ. KARAGÖZ 3/679))

14/18-20. O DİLERSE

18. Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların yaptıkları (iyi**) işler, tıpkı fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül (**yığının**)a benzer. (**Onların**) kazandıklarından hiçbir şey ellerine geçmez. İşte, (**haktan**) uzak olan sapıklık budur. [**bk. **3/117]**

19, 20. (Ey Peygamberim!) **Allâh'ın gökleri ve yeri hak ile (**yerli yerince**) yarattığını (**düşünüp gerçeği**) görmedin mi? Eğer (**O**) dilerse sizi yok eder, (**yerinize îmanlı ve itaat eden**) yepyeni bir halk getirir. Bu da Allâh'a güç değildir. [**bk**. 5/54; 6/89; 47/38]**

18-20. (18).**'Rablerini inkâr edenlerin amelleri, tıpkı fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer.'** **Kâfirlerin amelleri** ise, onların dünyâda iken yaptıkları akrabalık bağlarına riâyet etmek, köle âzâd etmek, esirleri kurtarmak, misâfirlere yemek yedirmek ve buna benzer güzel ve ahlâki davranışlardır. Bunların amelleri hiçbir şey ifâde etmemektedir, çünkü Allâh'a ve Rasûlü'ne îman temeline dayanmamaktadır. **Onların amelleri** fırtınalı bir günün **rüzgârının savurduğu küle benzetilmiştir**. (S. HAVVÂ, 7/377)

Burada **kâfirlerin amelleri** küle, kıyâmet günü fırtınalı güne, kâfirlerin inkârları da o külü savuran rüzgâra benzetilmiştir. (Ö. ÇELİK, 2/708)

(..) İnanmayanların dünyâ hayâtında ortaya koydukları güzel eserler, (ve buluşlar) insanlar için fayda sağlayan hizmetler değerli olmakla berâber, **Allâh'a ve âhirete inanmadan yapıldığı** takdirdekarşılıkları da dünyâda alınacak, âhirette sâhiplerine bir fayda sağlamayacaktır. Zâten bunları yapanların da amacı dünyâ hayâtıyla sınırlıdır. (KUR'AN YOLU, 3/310, 311)

(20).**'Allâh'ın gökleri ve yeri hak ile (**yerli yerince**) yarattığını (**düşünüp gerçeği**) görmedin mi?'** Gökleri, dünyâyı ve dünyadaki küçük büyük, canlı ve cansız bütün varlıkları yaratan Allah'tır. Her varlık, Allâh'ın muhteşem birer eseri ve aynı zamanda varlığının birer delilidir. Yüce Allah, ğeygamberin şahsında bütün insanlar tarafından, **göklerin ve yerdeki varlıkların** gözlenmesini, **incelenmesini** ve gerçeklerin görülmesini ve bilinmesini istemektedir. (İ. KARAGÖZ 3/681)

14/21-23 ALLAH GERÇEĞİ VADETTİ

21. (Mahşerde insanların**) hepsi Allâh'ın huzûruna çıkacaklar; güçsüzler tâifesi, büyüklük taslayan (**yönetici ve önder**)lere: "Doğrusu biz (**dünyâda dine aykırı işlerde**) size uymuştuk, şimdi siz, Allâh'ın azâbından (**herhangi**) bir şeyi bizden giderebilir misiniz?" diyecekler. Onlar da: "Eğer Allah bizi doğru yola eriştirseydi, biz de sizi doğru yola götürürdük. Artık sızlansak da sabretsek de bizim için birdir; kaç(**ıp sığınıl**)acak bir yerimiz yoktur." derler. [**bk**. 7/38-39; 33/66-68; 40/47-48]**

22. İş bitirilince (kullara âit ilâhî hüküm verilince**) şeytan (**cehennemdekilere**): "Doğrusu Allah size gerçeği vaadetmişti, ben de size ('**istediğiniz gibi yaşayın**,** korkmayın**,** âhiret yoktur' diye**) vaadetmiştim. Sonra sözümden cay(**ıp sizi yüzüstü bırak**)tım. Benim sizin üzerinizde hiçbir hâkimiyetim / baskı gücüm yoktu. Ben sizi sâdece (**inkâr ve isyâna**) çağırdım, siz de hemen bana uyup geldiniz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Esâsen evvelce beni (**Allâh'a**) ortak tutmanızı da kabul etmemiştim." der. Elbette (**böyle**) zâlimlere, pek acıklı bir azap vardır. [**bk**. 4/117-120; 59/16]**

23. İman edip de sâlih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle, içinde devamlı kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar. Orada (birbirlerine**) dilek, iltifat ve duâları "selâm"dır (**esenlik dilemektir**). [**krş**. 36/55-58]**

21-23. (21).**'..Allah bizi doğru yola iletmiş olsaydı, biz de sizi iletirdik.'** Âyet bilgi, sosyal statü, ekonomik imkân gibi yönlerden güçlü ve etkin durumda bulunanların, bu özelliklerine paralel sorumlulukları da bulunduğunu hatırlatması yanında şartları ve konumları itibâriyle **zayıf olanların** da **önder** ve rehberlerini **seçmekte,** onlara uymakta **akıllı ve dikkatli** hareket etmeleri husûsunda herkesi uyarmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/314)

'Şimdi siz Allâh'ın azâbından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?' şeklindeki soru, kâfir önderlerin bunu yapıp yapamayacaklarınıöğrenmeye yönelik değil, onları **kınamaya yönelik**tir. (40/47, 48). Çünkü liderlerine tâbi olan kâfirler, **kâfir liderler**in artık Allâh'ın azâbından kendilerini dahi kurtaramayacaklarını anlamışlardır. (İ. KARAGÖZ 3/683)

'Allah bize hidâyet etmedi, eğer hidâyet etseydi biz de sizi doğru yola iletirdik' cümlesi, kâfirlerin azaptan kurtuluş yolu aradıklarını, ancak bulamadıklarını da ifâde eder. Âyetlerde kâfirlerin âhirette **azaptan kurtulmak** için **fidye vermek isteyecekleri,** ancak kabul edilmeyeceği bildirilmektedir. (2/48, 123; 3/91; 10/54; İ. KARAGÖZ 3/683, 684)

(22).**'.. benim sizin üzerinizde hiçbir hâkimiyetim yoktu..'** **Şeytan,** insanın apaçık düşmanıdır. Onun görevi, insanın sağından, solundan, önünden, arkasından gelip, **vesvese** vererek onu Allâh'a kulluk yolundan saptırmaya çalışmaktır. Bu sebeple Cenâb-ı Hakk, çeşitli âyetlerde **'şeytana tapmayın'** (Yâsîn, 36/60), **'sakın şeytan sizi aldatmasın'** (A'raf, 7/27) uyarılarında bulunmuştur.

Şeytan'ın **ihlâsa erdirilmiş kullar** üzerinde hiçbir hâkimiyeti yoktur. Onları azdırıp yoldan çıkarmaya güç yetiremez. Çünkü onlar, îman ve sâlih amellerle Allâh'ı dost edindikleri için şeytanın vesvesesine tabi olma tehlikesine düşmezler. (bk. Sâd, 38/82-83) (Ö. ÇELİK, 2/711)

(23**).**Konu ile ilgili âyetlere göre **cennete girebilmek için** îman olmazsa olmaz şarttır. İlâve olarak **sâlih amel** işlenmesi ve **takvâlı olunması** gerekmektedir. Takvâlı olabikmek için de **îman edip** sâlih amel işlemek ve **haramlardan uzak** durmak şarttır. **Sâlih amel,** mümin iyi bir niyetle, samimi olarak Allâh'a ve Rasûlüne itaat olan, İslâm'a ve akl-ı selîme uygun olarak yapılan her türlü ameldir. (..) Âyette îman edenler ve sâlih amel işleyenler cennete girer denilmemiş, **'Allâh'ın emri ile girilir'** denilmiştir. Bu da cennete girmenin ilâhi bir lütuf olduğu anlamına gelir. (İ. KARAGÖZ 3/687).

Cennette ırmaklar vardır: **'Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları, süzme bal ırmakları vardır.'** (47/15). **'İçlerinde akan iki pınar vardır.'** (55/50). **'İçlerinde kaynayan iki pınar vaedır.'** (55/66; İ. KARAGÖZ 3/688).

14/24-27 DEVAMLI MEYVE VEREN SÖZ

24, 25. (Ey Peygamberim!) **Görmedin mi! Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü (**yerde**) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. 25. Ki o (**ağaç**), Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Allah insanlara düşünüp ibret alsınlar diye (**işte böyle**) misâller verir.**

26. (Küfür ve inkârcılık gibi**) kötü bir sözün durumu da (**gövdesi**) yerin üstünden kolayca kesilip koparılan, bu sebeple yerinde durması mümkün olmayan kötü bir ağaç gibidir.**

27. Allah (şirk ve tâğûtu reddederek**) îman edenleri, dünyâda ve âhirette sağlam bir söz (**olan kelime-i şehâdet**) üzere sâbit tutar. Allah (**küfre sapan**) zâlimleri de sapıklıkta bırakır. Allah dilediğini yapar. [**bk**. 2/256** ve dipnotu**; 4/48; 5/72]**

24-27. (24).**'Güzel söz',** kelime-i tevhiddir. (**Lâ ilâhe illa'llah** sözü) Yâni, Allah'tan başka ilâh olmadığına şâhitlik etmektir. Kur'ân, tesbîhat, hamd etme, mağfiret dileme, tevbe etme, İslâm'a dâvet etme gibi hakkı ifâde eden sözler, bu kelimenin kapsamındadır. (İ. H. BURSEVİ, 10/73)

Bu âyet-i kerîmede geçen "**güzel söz**"ü Allahu Teâlâ, bizim anlamamız için, kökü sağlam, sâbit, yıkılmayan, kurumayan, dalları yer ve gök semâsını tutmuş, meyvesi güzel olan bir ağaca benzetmektedir. Müfessirlerin açıklamasına göre, bu güzel söz; "**kelime-i tevhid** / kelime-i şehâdet", bu ağaç ise "**mârifetullah**" **ağacı**dır. Benzeyen, benzetilenin özelliğini taşır. Bu bakımdan mârifetullah (Allah bilinci) ağacı kimin kalbine dikilir, orada ne kadar kuvvetli kök salar ve ne kadar güzel gelişip meyvelerini verirse o insan artık özüyle, sözüyle, ahlâk ve davranışlarıyla kemâle ulaşır. Allâh'a kulluk görevini yerine getirir, şirkten ve tâğûttan uzaklaşır. Yalnız Allâh'ın rızâsına uygun iş ve hareketlerde bulunur. Bu sâyede de dünyâ ve âhiret saâdetini hazırlamış olur. [bk. 22/24] Aşağıdaki âyet-i kerîmede belirtildiği gibi kalpte/düşünce ve duygudaki **kötü kelime** ise **küfür** olup Allâh'ı ve O'nun hüküm ve hâkimiyetini tanımama sözüdür ki her türlü fitne, fesat, musibet ve felâketin kaynağı olup bu da dünyâ ve âhiret bedbahtlığına sebep olur.) (H. T. FEYİZLİ, 1/257)

(25).**'O ağaç Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir, durur.'** Güzele talip olan insanlar, dillerini kelime-i tevhid, sözlerin en güzeli Kur'ân'ı okumaya ve hep güzel sözler söylemeye alıştırmalıdırlar. Âyet-i kerimede şöyle buyurulur: **'Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler.'** (İsrâ, 17/53; Ö. ÇELİK, 2/713)

Meyve veren ağacınkurumaması için nasıl sulama ve budama gibi bakıma ihtiyâcı varsa, kalpteki îmânın da aynı şekilde sâlih amel, güzel ahlâk ve takvâya ihtiyâcı vardır. Eğer mümin, faydalı ilim, güzel amel, sâlih amel, zikir, takvâ, ihlâs ve tefekkür ile **îmânın besşemezse zayıflayabilir** hattâ yok olabilir. Yüce Allah, meyveli ağaç örneğini insanlar gerçeği anlasınlar, ibret alsınlar, îman ve ibâdet etsinler diye vermektedir. (İ. KARAGÖZ 3/689)

(26).**'Çirkin bir sözün'** küfür, şirk ve dalâlet sözüdür **'misâli ise, yerden koparılmış kökü olmayan, sebatsız, kötü bir ağaca benzer.'** (..) İşte küfür de böyledir. İnsan fıtratında aslı yoktur. İşe yarar bir dalı ve hoş bir meyvesi de yoktur. Bundan dolayı kâfirin hiçbir ameli yükselmez ve kabul edilmez. Böylece kâfirin sözleri herhangi bir delil ile desteklenemeyen, sebâtı olmayan çürümeye mahkûm bir söz olarak temsil edilmektedir. (S. HAVVÂ, 7/392)

‘Kötü söz’ ile maksar, **inkâr** ve **şirk**tir. Âyette inkâr etmek, bu ağaca benzetilmiştir. Nasıl sökülmüş ve kurumaya yüz tutmuş ağaç faydalı olmazsa, aynı şekilde kâfir insan da böyledir. Kurumuş ağaç meyve vermediği için insanlar katında değeri olmadığı gibi, kâfirin de Allah katında değeri olmaz. Sökülmüş ve kurumuş ağaçnasıl meyve vermezsekâfirin de sâlih amel, ibâdet, zikir, duâ, ihlâs ve takvâ gibi amelleri olmaz. (İ. KARAGÖZ 3/690)

(27).**‘Allah îman edenleri, dünyâda ve âhirette sağlam bir söz** (olan kelime-i şehâdet) **üzere sâbit tutar.’** **‘âhirette sabit tutar’** Burada âhiret ile kastedilen **kabir** olduğu, bu âyetin **kabir azâbı** ve **nîmeti** hakkında indiği nakledilmiştir. (Buhâri) Ölümü yaklaşan hastaya ve kabre konulan kişiye münker ve nekir adlı iki meleğin sorgusu kolaylık olsun diye, kabri başında **telkin verilir**. Kabirde Rabbi, dini, peygamberi hakkındaki sorulara olumlu cevap verenlerin kabrinin genişletilip, tatlı bir uykuya dalacakları, cevap veremeyen inkârcılar için sıkıntılı bir kabir kelimeler anlatamaz. (H. DÖNDÜREN, 1/419)

14/28-30 NE KÖTÜ KARARGÂH

28, 29. (Ey Peygamberim!) **Allâh’ın** (îman) **nîmetini, küfürle değiştirenleri ve halklarını helâk yurduna yâni cehenneme sürükleyenleri görmedin mi? Onlar(**ın hepsi**) oraya girecekler. Orası ne kötü bir duraktır!**

30. (Kâfirler insanları**) Allah yolu** (İslâm)**dan saptırmak için Allâh’a ortaklar koştular.** (Ey Peygamberim!) **De ki:** (Ey müşrikler!) **Bir süre daha** (dünyâ nîmetlerinden) **faydalanın. Şüphesiz gideceğiniz yer cehennem ateşidir.** (2/22, 165; 38/5)

28-30. (28).**‘Allâh’ın nîmetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?’** (..) Her ne kadar mânâ **bütün kâfirleri kapsıyor** ise de, Şânı Yüce Allah, Muhammed (s)’i bütün insanlara bir nîmet olmak üzere göndermiştir. Bu nîmetin şükrünü gereği gibi yerine getiren bir kimse cennete girer, bu nîmeti reddedip inkâr eden kimse de cehennem girer. (İbn Kesir’den S. HAVVÂ, 7/408)

Bu âyetlerde **üç husûs**a dikkat çekilmektedir: **(a) ‘Allâh’ın nîmetine nankörlükle karşılık veren, sonunda kavimlerini helâk yurduna sürükleyenler.’** Şükür, nîmetlerin artmasına sebep olur. Nankörlük ise, nîmetlerin yok olmasına sebeptir. **(b) ‘Onlar cehenneme girecekler.’** **Kötü arkadaş,** insanı cehenneme sürükler**.** Bu sebeple ihlâslı, sünnete göre yaşayan mümin kullar, küfür, bid’at, nifak ehli ile **sohbet** ve berâberlikten sakınılmalıdır. **(c)** Cehennem, şerli kimselerin yerleştiği pek fenâ bir karargâhtır. Azâbın şiddetini kelimeler anlatamaz. **‘Orası kötü bir yerleşim yeridir.’** (Ö. ÇELİK, 2/714, İ. H. BURSEVİ, 10/85)

‘Allâh’ın nîmetine nankörlükle karşılık verenler..’ ‘Allâh’ın nîmeti ile maksat, Hz. Muhammed (s)’in peygamber gönderilmesi ve Kur’ân-ı Kerîm’in indirilmesidir. İnkâr ve şirki; Allâh’ın birliği, Hz. Muhammed (s)’in peygamber ve Kur’ân’ın hak kitap olduğuna îman ile inkârı değişenler **Mekkeli müşrikler**dir. (İ. KARAGÖZ 3/693)

‘.. cehennem ne kötü bir yerdir.’ Cehennem çok kötü bir yerdir. Çünkü cehennemde **ateş**te yakma, üzerlerine kaynar su dökme (22/19-20), **kaynar su** (6/70) ve irin içirilme (38/57), acı

ve **kötü kokulu dikenli bitki** yedirilme(88/6-7), **demir sopa** ile dövülme (22/21) ve benzeri cezâlar vardır. (İ. KARAGÖZ 3/694)

'Kâfirler Allâh'a ortaklar koştular.' 'endâd' , ortaklar, ilâh diye tapılan putlar demektir. Arap müşrikler, kendi elleriyle yaptıkları putlarıilâh diye Allâh'a denk tutuyorlardı. Böyle bir inanç **şirk**tir, şirk ise en büyük zulümdür. (İ. KARAGÖZ 3/694)

14/31 MÜ'MİNLERE SÖYLE

31. (Ey Peygamberim!) **İman eden kullarıma söyle: Namazı dosdoğru kılsınlar, içinde dostluğun ve alışverişin bulunmadığı bir gün gelmeden önce, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (**Allah için**) gizli ve açık olarak infak etsin (**harcasın**)lar.**

31-31 'Namazı kılsınlar' Onu vaktinde edâ etsinler. Hudutlarına, rükûlarına, secdelerine dikkat ederek îfâ etsinler / yerine getirsinler. **'Kendilerine verdiğimiz rızıklardan** (Allah için) **gizli – açık harcasınlar.'** Zekâtların verilmesi, Allâh'a yakınlaştıran ameller için harcamalarda bulunulması gibi tüm harcamalar **infak emri** kapsamındadır. Nafile infakların gizli yapılması daha hayırlıdır. Farz olanların ise, açıktan yapılması daha faziletlidir. Ancak her iki durumda da, maslahat için değişiklik yapılabilir. (S. HAVVÂ, 7/404)

'Kâfirlere hiçbir dostluğun fayda vermediği bir gün…' (..) Bu anlamda **âhirette kimsenin dostu olmaz,** kimse kimsenin günahını yüklenmez, sevabından vermez ve alacağından vaz geçmez. (3/68, 6/51)Âhirette müminler için şefaat var, kâfirler için olmadığı gibi, dostluk da böyledir. (İ. KARAGÖZ 3/697)

14/32-34 O ALLAH Kİ!..

32. Allah, gökleri ve yeri yaratandır, semâdan yağmur indirip onunla sizin için rızık olarak meyve (ve mahsul**)ler çıkarandır, emri ile denizde akıp gitmesi için gemileri istifâdenize veren, ırmakları da istifâdenize verendir.**

33. Âdetleri üzere (düzenli bir şekilde yörüngelerinde**) seyreden güneşi ve ayı sizin istifâdenize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılan O'dur. [**bk**. 7/54; 25/13; 36/37-40; 39/5]**

34. (Ey insanlar! O Allah**), kendisinden isteyebileceğiniz her şeyden size verdi. Öyle ki Allâh'ın nîmetini sayacak olsanız, sayamazsınız. (**Buna rağmen**) doğrusu** (kâfir) **insan (**yine de**) çok zâlim, çok nankördür.**

32-34. (32).**'Allah O'dur ki, gökleri ve yeri yaratıp'** bulutlardan **'su indirdi de onunla size rızık olmak üzere mahsuller çıkardı.'** Bütün bunları yapana elbette namaz kılarak ibâdet etmek yaraşır, verdiği rızıktan infakta bulunarak O'na itaat etmek gerekir. **'Emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri sizin emrinize verdi ve sizi nehirleri de emrinize verdi.'**

İşte bütün bunlarda sizin için rızıklar vardır. O hâlde namaz kılarak ve size verdiği rızıktan infakta bulunarak O'na **şükredin**iz. (S. HAVVÂ, 7/404, 405)

(..) Yeryüzündeki canlı varlıkların **sudan yaratıldığı** (Enbiyâ 21/30) suyun bunlar için hayat kaynağı olduğu, özellikle yağmurun canlılar ve bitkilerin yaşayıp gelişmesindeki rolü, aynı yağmurla sulandığı hâlde **çeşit çeşit bitki** ve ürünler veren yeryüzünün bu muhteşem zenginliği göz önünde bulundurulduğunda, bu **mimetlere şükretmenin gerekliliği** kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/319)

(33).**'Düzenli seyreden güneşi ve ayı sizin için yararlı kılan, gece ile gündüzü faydalanacağınız biçimde yaratan O'dur.'** Allah tüm bunları insanlara yararlı olacak kânunlara bağlamıştır. Eğer med cezir ya da gel git belirli fizik kânunlarına bağlı olmasaydı denizcilik olmazdı.; bir nehir belli kânunlara bağlı olmasaydı ondan kanallar açmak imkânsız olurdu; aynı şekilde gök cisimleri (**güneş, ay** vs.) yeryüzü, gece ve gündüz belirli **sâbit kurallar**a bağlı olmasaydı, değil medeni bir hayat, **hayâtın idâmesi** bile söz konusu olamazdı. (MEVDÛDİ, 2/519)

Sizin **geçiminizi sağlamanız** ve uyuyup dinlenmeniz için de gece gündüz peşpeşe gelirler. (..) Bütün bunlar da namaz kılmak, infak etmek suretiyle **şükrü gerektiren** şeylerdir. (S. HAVVÂ, 7/405)

(34).**'Size istediğinizi veren O'dur.'** O size hayâtınız, hayâtınızın gelişmesi ve ilerlemesi için gerekli olan herşeyi sağlamıştır. (MEVDÛDİ, 2/521) **'Allâh'ın nîmetini sayacak olursanız bitiremezsiniz.'** Saymaya gücünüz yetmez, sonuna kadar ulaşamazsınız. Hattâ bunları toplu olarak özetleyerek dahi yapmaya kalkışsanız yapamazsınız. Ya tek tek ve tafsilâtlı bir şekilde nasıl sayabilirsiniz? (S. HAVVÂ, 7/405)

Elbette ki Allâh'ın lûtfettiği **nîmetler** bunlardan ibâret değildir. O, insana maddi ve mânevi daha nice **nîmetler** bahşetmiştir. Nitekim 34. Âyette Allah insanların istediği herşeyi verdiğini, bu nîmetlerin **sayılamayacak kadar çok olduğu**nu ifâde buyurmuştur. Bütün bu nîmetlerden faydalanan insanoğlunun her an Allâh'a **şükretmesi gerektiği** hâlde o, nîmetleri vereni görmezlikden gelerek nankörlük etmekte, O'na ortak koşmaktadır. Bu sebeple Allah **'İnsanoğlu çok zâlim, çok nankördür!'** buyurarak onun fıtratındaki olumsuz özelliklerine dikkat çekmiştir. (KUR'AN YOLU, 3/319)

14/35-41 HİÇ BİR ŞEY ALLÂH'A GİZLİ KALMAZ

35. Hani İbrâhim (hanımı Hâcer ile oğlu İsmâil'i Mekke yöresine yerleştirip**) şöyle demişti: "Ey Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."**

36. "Ey Rabbim! Çünkü onlar (putlar**), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular. Artık kim bana uyarsa, işte o bendendir. Kim de bana karşı gelirse (**onu sana bırakırım**). Şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin."**

37. "Ey Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bâzısını, senin mukaddes evin (olan Beytullâh'ın**) yanında, ekinsiz (**çorak**) bir vâdiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namazı ikâme etsinler**

(orada diye böyle yaptım**). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve onları (**çeşitli**) meyveler ile rızıklandır ki sana şükretsinler."**

38. "Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allâh'a gizli kalmaz." [krş**. 2/126]**

39. "Yaşlılığıma rağmen bana, İsmâil ve İshâk'ı veren Allâh'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbim duâyı (elbette**) işitendir (**kabul edendir**)."**

40. "Ey Rabbim! Beni ve neslimden (gelecekleri**) de namazı gereği gibi kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz! Duâmı kabul buyur."**

41. "Ey Rabbimiz! Hesâbın görüleceği kıyâmet gününde beni, annemi, babamı ve tüm mü'minleri bağışla."

35-41. (36).**"Ey Rabbim! Çünkü onlar (**putlar**), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular. Artık kim bana uyarsa, işte o bendendir. Kim de bana karşı gelirse (**onu sana bırakırım**).'** İbn-i Kesir şöyle der: Burada meselenin Allâh'ın irâdesine havâle edilmesinden öte bir şey yoktur. Yoksa Allah-ü Teâla'nın, peygambere isyan edene mağfiret etmesinin câiz olduğunu kastetmek söz konusu değildir. Yâni Yüce Allâh'ın **şirk**e bağışlama ile karşılık vermesi düşünülemez. Ehl-i sünnete göre, Yüce Allâh'ın bütün günahları bağışlaması aklen câizdir. Ancak, kendisi **şirk**i **bağışlamayacağını bildirdiğin**den, şirkin bağışlanması imkânsızdır. (S. HAVVÂ, 7/409)

'Kim de bana karşı gelirse, elbetteki sen çok bağışlayıcısın, engin merhamet sâhibisin.' (..) Kur'ân'ın genel perspektifine göre kâfirlerin bağışlanması da yine tevbeye bağlıdır. Yâni tevbe etmeden küfür üzere ölen bir kimse ebedi olarak cehennemde kalacaktır. Bu durumda günahların bağışlanıp kurtuluşa erme husûsunda müşrikle kâfir arasında bir fark söz konusu değildir. O hâlde **'kim bana ısyan ederse, sen bağışlayıcısın, merhamet sâhibisin.'** İfâdesinden anlaşılan kısaca şudur: Tevhid inancına karşı çıkarak isyan eden kimselere **tevbe fırsatı verip** onları bağışlayacak yegâne otorite, sonsuz af ve merhamet sâhibi olan Allah'tır. Bu bakımdan herşeyin nihâi hükmü ancak O'na âittir. (M. DEMİRCİ, 2/102)

Îman konusunda peygambere muhâlefet eden **kâfir,** amel konusunda muhâlefet eden **isyankâr** olur. Yüce Allah, îman etmezse kâfiri aslâ affetmez. (47/31), **îman ettiği hâlde amelde eksiği olan**ı isterse affedebilir ((2/204): **'Kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse ey Rabbim! Şüphesiz sen çok bağışlayansın, çok merhamet edensin'** cümlesi bu anlama işâret eder. Ve **'Çok bağışlayansın, çok merhamet edensin'** cümlesibuna delâlet eder. (İ. KARAGÖZ 3/703)

(37).**'..çocuklarımdan kimini'** Hz. İsmâil ve ondan doğacak olanlardır. **'ekinsiz bir vadiye'** Mekke vâdisine. Bu vâdide, hiçbir şekilde ekin bitmezdi. Burada mukaddes evden kasıt, Allâh'ın evi'dir. Ona **muharrem** denilmesinin sebebi, ona herhangi bir şekilde saldırıda bulunmayı haram kılması dolayısı iledir. (S. HAVVÂ, 7/407)

Hz. İbrâhim, ikinci eşi Hâcer ve küçük yaştaki oğlu İsmâil'i Filistin'den, şimdiki Mekke'nin bulunduğu yere getirmiş ve onları Allâh'ın emri ile orada bırakmıştı. Cenâb-ı Hak, onlara

zemzem suyunu lûtfetmiş, oraya gelen göçebe Cürhümi Arap kabilesi, çevreyi beğenerek yerleşmiş, Hz. İsmâil onların arasında yetişmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/419)

Eşi Hâcer ve oğlu İsmâil'i Mekke'ye götürüp, tarıma elverişsiz, çorak vadiye yerleştirdi. Bu esnâda bu vâdinin yerleşim merkezi ve güvenli bir belde hâline gelmesi için Allâh'a duâ etti. (Bakara, 2/126) Allah, Hz. İbrâhim'in bu duâsını kabul ederek, Mekke'yi **güvenli bir şehir** hâline getirmiş, dünyânın muhtelif yerlerinde yetiştirilen ürünler, hac, umre, panayır vb. nedenlerle buraya getirilmesini sağlamıştır. (Kasas, 28/57, Ankebut, 29/67, Al-i İmran, 3/96) (KUR'AN YOLU, 3/321, 322)

(40).**'Rabbim! Beni ve zürriyetimi namazı dosdoğru kılanlardan eyle! Rabbimiz, duâlarımızı kabul buyur.' 'Rabbimiz! Hesâbın görüleceği kıyâmet gününde beni, annemi, babamı ve tüm müminleri bağışla.'** Bu duâ, Hz. İbrâhim'in babasına istiğfar etmekten nehyedilmesinden önce idi. (bk. 9/113, 114; H. T. FEYİZLİ, 1/259)

Hz. **İbrâhim** bir taraftan kendisinin ve zürriyetinin böyle bir ibâdet ve hesap şuuru içinde Allâh'a kul olmasını Rabbinden niyaz ederken, diğer taraftan da engin gönlünde **herkese karşı taşıdığı sınırsız şefkat** ve merhametin bir göstergesi olarak **duâsını** kendisi, zürriyeti, ana – babasıyla birlikte **bütün ümmete** şâmil kılmıştır. Bu, onun sâdece kendini ve yakın akrabâsını düşünen bir kişi değil, bütün ümmetin derdiyle dertlenen **büyük bir peygamber,** seçkin bir insan olduğunu gösterir. Bu yönden de geriden gelen müminlere güzel bir nümûne olmaktadır. (Ö. ÇELİK, 2/720)

14/42-46 ZÂLİMLERDEN HABERSİZ SANMA!

42. (Ey Rasûlüm**!) Allâh'ı zâlimlerin yaptığı şeylerden sakın habersiz zannetme! Ancak (**Allah**) onları, gözlerin (**dehşetten**) dışarı fırlayacağı bir güne (**kadar**) erteliyor (**zaman tanıyor**).**

43. (Kabirlerinden diriltildiği gün onlar**) başlarını göğe dikerek, gözleri kendilerine dön(**üp bak**)amayacak şekilde koşup dururlar. Artık onların kalpleri (**kafaları dehşetten dolayı**) bomboştur.**

44. (Ey Muhammed**!) İnsanları, kendilerine azâbın geleceği o günü haber verip uyar. Çünkü zulmedenler (**o gün**): "Ey Rabbimiz! Bize kısa bir süre tanı** (bizi dünyaya döndür) **de senin çağrına uyalım, peygamberlere tâbi olalım." derler. (**Fakat boşunadır**.** O zaman kendilerine şöyle denilir**:) "Önceden (**dünyâda**) sizin için dirilme olmadığına dâir yemin etmiyor muydunuz?"**

45. Siz (üstelik**,** Âd ve Semûd kavimleri gibi**) kendilerine zulmedenlerin yerlerine yerleştiniz. Onlara ne (**azaplar**) ettiğimiz size açıklanmıştı ve size (**buna dâir birçok**) misâller de göstermiştik.**

46. (Kendilerine zulmeden kâfirler) **hîle ve tuzaklarını kurdular. Onların hîle ve tuzakları Allah katında bilinmektedir ve onlara cezâları verilecektir. Kaldı ki, onların tuzakları ile dağlar yok olacak değildir.**

42-46. (42).**‘(**Ey Rasul**!) Allâh’ı zâlimlerin yaptığı şeylerden sakın habersiz zannetme’!** Allah-ü Teâlâ’nın zâlimleri hemen cezâlandırmayıp mühlet vermesi, onlara tevbe etme imkânı tanımak, tevbe etmedikleri takdirde âhirette gereken cezâyı vermek içindir. (KUR’AN YOLU, 3/324)

(43).**‘(**Kabirlerinden diriltilecekleri gün onlar**) başlarını göğe dikerek, gözleri kendilerine dön(**üp bak**)amayacak şekilde koşup dururlar. Artık onların kalpleri (**kafaları dehşetten dolayı**) bomboştur.’** Onların gözleri dışarı doğru fırlamış olacak, sürekli bakıp duracak, bir an bile gözlerini kırpmayacaklardır. Bunun sebebi, içinde bulundukları **durumun dehşeti**, düşünce ve korkunun etkisinde kalmalarıdır. Çünkü onların başına gelecek olan felâketler, dehşetler, onları bu hâle getirecektir. (S. HAVVÂ, 7/412)

İsrâfil ikinci defâ sûra üflediği zaman kâfirler, müşrikler ve azgınlar, sessizce (20/108-111) sıkıntıları yüzlerine aksetmiş durumda (70/43), boyunlarını develer gibi önlerine uzatmış, başları yukarıda ve **gözleri bir noktaya dikilmiş** olarak çağrıldıkları yere doğru(54/8) hızlıca giderler. (İ. KARAGÖZ 3/705)

(44).**‘Önceden (**dünyâda**) sizin için hiçbir zeval olmadığına (**sonunuzun gelmeyeceğine**) dâir yemin etmiyor muydunuz’?** İnkârcı zâlimler, bu yeminleriyle öldükten sonra dirilme olmayacağını ve herhangi bir cezâya çarptırılmayacaklarını iddiâ ediyorlardı. (Nahl, 16/38) Oysa onlardan önce de, peygamberlerine karşı çıkan Nûh, Âd, Semûd gibi kavimlerin başlarına **felâketler** gelmişti. (KUR’AN YOLU, 3/325)

İnsanlar dünyâda **gizli ve âşikâr** bütün yaptıkları ve bütün sırları ortaya çıkacak (86/9), herkes yaptığını **amel defteri**nde yazılı bulacak(18/49), müşrikler cehenneme atılırken, **keşke** Allâh’ın âyetlerini yalanlamasaydık, **keşke** müminlerden olsaydık, **keşke** bir daha dünyaya döndürülmekmümkün olsa da döndürülseydik ve müminlerden olsaydık diyetemenni edeceklerdir. (6/27, 18/42, 33/66). Ancak bu, mümkün olmayacaktır. (İ. KARAGÖZ 3/706)

(46).**‘Hâl böyleyken yine de onlar, (**peygamberlere karşı**) tuzaklar kurdular. Hâlbuki onların tuzaklarının (**karşılığı**) Allah katındadır. (**hilelerini kendi aleyhlerine çevirir**)’** Kur’ân-ı Kerim bize inkârcıların Hz. Peygamber zamânında bu tür tuzaklar kurmaya çalıştıklarını haber vermiştir. (Enfal, 8/30) **‘Onların tuzakları ile dağlar yıkılıp yok olacak değildi’** ifâdesi, Allâh’ın dininin yıkılmayacağını belirtmek içindir. Zira Allah-ü Teâlâ, gönderdiği kitabı koruyacağını (Hicr, 15/9) ve peygamberlere yardım edeceğini, onları zafere kavuşturacağını (40/51; 58/21) vaad etmiştir. (KUR’AN YOLU, 3/326)

14/47-52 KİMSENİN YAPTIĞI YANINA KALMAZ

47. (Ey Peygamberim!) **O hâlde aslâ, Allâh’ın peygamberlerine verdiği sözden döneceğini sanma! Şüphesiz Allah mutlak gâlip, intikam sâhibi (**herkesin hak ettiği cezâyı verici**)dir.**

48. Öyle bir gün gelecek ki yer başka yere; gökler de (başka göklere**) değiştirilecek, (**insanların hepsi kabirlerinden kalkıp**) her şeye üstün gelen tek Allâh’ın huzûruna çıkacaklar. [**krş**. 11/106-107]**

49. (Ey Peygamberim!) **O gün günahkârların, kelepçelerle birbirine bağlanmış olduğunu görürsün.**

50. Onların gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş bürüyecektir.

51. (Bütün bunlar**,) Allâh'ın herkese (**hayır ve şer olarak**) kazandığının karşılığını vermesi içindir. Allah hesâbı çok çabuk görendir.**

52. Bu (Kur'an), **onunla (**insanların**) uyarılmaları, (**Allâh'ın**) ancak bir tek ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sâhiplerinin de düşünüp öğüt almaları için, insanlara bir bildirimdir.**

47-52. (48). **'O gün, yer başka bir yerle değiştirilir, gökler de.'** **Kıyâmet günü,** yeryüzünün dağları yerinden sökülüp, birbirine çarptırılarak unufak olacak, denizleri kaynatılacak, taşacak, yeryüzü dümdüz olacak, üzerinde hiçbir eğrilik, girinti ve çıkıntı olmayacaktır. (Ö. ÇELİK, 2/722, 723)

'Gökler de öyle. (değişecek**)** yarılacak ve çatlayacak, güneş ve ay tutulup dürülecek, yıldızları söndürülüp dağıtılarak dürülecek, başka göklere dönüştürülecek. Yâni kıyâmet kopacak. Bu dünyânın yeri ve gökleri yerine, âhiret yeri, âhiret gökleri kurulacak. (ELMALILI, 5/185)

've hepsi Allah için ortaya çıkacaklar.' Yâni bütün hâlk, özellikle o zâlimler durdukları kabirlerinden yürütülecek, gizli amelleri **Arasat meydanına** dökülecek, hiçbir yerde gizlenemeyecekler, Allâh'ın hüküm ve cezâsı için mahkemeye çıkacaklar. (ELMALILI, 5/185)

Hadis: **'**Kıyâmet gününde insanlar beyaz, hiç ayak basılmamış ve âdetâ has undan yapılmış çöreğe benzeyen ve henüz kimsenin tanımadığı bir meydanda toplanacaktır.' (Buhâri Rikak 44, Müslim Münâfikin 28'den Ö. ÇELİK, 2/723)

(50).**'Gömlekleri katrandan.'** Cehennemliklere **katran** sürülecek ve o, basbayağı onların donu, gömleği olacak. Ve bu şekilde kendilerinde **dört çeşit azap** toplanacak ki, bunlar: çirkin renk, pis koku, şiddetli harâret ve süratle tutuşma kâbiliyeti. Ancak unutulmaması gerekir ki, bütün yeryüzü ve gökleri ile âlemin değiştiği o gün, eşyânın özellikleri ve vasıfları da bambaşka bir hâlde değişmiş olacaktır. Bundan dolayı o günkü **katran,** bugün bildiğimiz katranla karşılaştırılamayacak ve belirlenemeyecek bir şeydir. (ELMALILI, 5/186)

(52).**'Bu (**Kur'ân**) insanlara bir tebliğdir. Hem de onunla (**insanların**) uyarılmaları, (**Allâh'ın**) ancak bir tek ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sâhiplerinin de düşünüp öğüt almaları içindir.'** Hiç kuşkusuz Allah'dan başka ilâh olmadığına şâhitlik etmenin karşıtı olan Allâh'a ortak koşma (**şirk**), hayâtın her alanında sâdece Allâh'a itaat edilmeyen, **sâdece O'na boyun eğilmeyen** her rejimin, **her yönetim biçiminin varlığında somutlaşmaktadır**. Görünüm ve içerik itibariyle şirkin ortaya çıkması için kulun, hayâtın herhangi bir alanında Allâh'a boyun eğerken, başka alanlarda **Allah'tan başkasına boyun eğmesi** yeterlidir. (..) O'nun tek bir ilâh olduğuna inanarak Allâh'a yönelip abdest, tahâret, namaz, oruç, hac ve benzeri ibâdet şekillerinde Allâh'a boyun eğerken, aynı zamanda ekonomik, siyâsi ve sosyal hayâtında **Allah'tan başkasının koyduğu kânunlara boyun eğen,** değer yargılarında ve toplumsal ölçülerinde Allah'tan başkasının ortaya koyduğu düşünce ve kavramlara uyan, –

Allâh'ın şerîatına karşı çıkarak – (..) beşeri rablere uyan bir kul açık şekliyle **şirk** işlemektedir. Allâh'a ortak koşmaktadır. 'Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed Allâh'ın peygamberidir' **(Lâ ilâhe illâllah, Muhammedün Rasûlullah)** şehadetinin ifâde ettiği en belirgin gerçeğe karşı çıkmaktadır. İşte günümüzde büyük bir umursamazlıkla ve boşvermişlikle bu şirki işleyen insanlık bu gerçekten habersizdir. (S. KUTUB, 6/449)

15 / Hicr Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 99 âyettir. Yalnız 87, 90-91. âyetleri Medîne döneminde nâzil olmuştur. Sûrenin adı olan Hicr, Medîne ile Şam arasında, Tebük'e yakın bir yerdir. 80-84. âyetlerde bundan söz edilmektedir. (H. T. FEYİZLİ, 1/261)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

15/1-3 YAKINDA BİLECEKLER

1. Elif, Lâm, Râ. Bu (okuna)**nlar, Kitab'ın ve açıklayan (**ve açık olan**) Kur'ân'ın âyetleridir.**

2. Kâfirler (kıyâmette**), (**keşke vaktiyle**) müslüman olsaydık diye çok arzu eder(**ler**).**

3. (Ey Peygamberim!) **Bırak onları (**şimdilik**) yesinler, faydalan(**ıp eğlen)**sinler, bitmez arzu onları oyalayadursun, sonra onlar (**başlarına gelecek hâlleri anlayıp**) bilecekler. [**bk**. 77/46]**

1-3. (1).**'Elif, Lâm, Râ. Bu (**okuna)**nlar, Kitab'ın ve açıklayan (**ve açık olan**) Kur'ân'ın âyetleridir.'** Kur'ân-ı Kerîm'in önemli özelliklerinden biri mesajının açık olması, hak ile bâtılı ve bütün ilâhi gerçekleri en ince ayrıntısına kadar beyan etmesidir. Dolayısıyla onu, **başka sözlerle kıyas etmeyip,** lâzım gelen tâzim ve itinâyı göstererek okumak ve **dinlemek gerekir**. Zîrâ ona inanmayanları çâresiz bir **pişmanlık** ve hazin bir son beklemektedir. (Ö. ÇELİK, 3/10)

(2).**'Kâfirler (**kıyâmette**), keşke Müslüman olsaydık diye temenni** eder(ler)**.'** Abdullah b. Abbas, Ebu'l Âliye er Riyâhive Atâ b. Ebî Rabah demiştir ki, **inkârcıların bu temennileri âhirette** söz konusu **olacaktır**. Zîrâ onlar, günahkâr müminlerin belli bir süre sonra cehennemden çıkarıldığına şâhit olur olmaz, 'keşke biz de dünyâda iken Müslüman olsaydık da onlar gibi şu cehennem ateşinden kurtulsaydık' diye temennide bulunacaklardır. (M. DEMİRCİ, 2/111)

Hadis: Ebû Mûsâ El Eş'ari'den: Kıyâmet gününde cehennemlikler ve ehl-i kıbleden bir kısmı, birlikte bulundukları vakit **kâfirler,** Müslümanlara 'Siz Müslüman değil miydiniz? İslâm'ın hiç faydası yokmuş, bizimle berâber ateşte yanıyorsunuz' diye onları kınayacaklar. Bunun üzerine Yüce Allah, o kâfirlere kızacak, rahmeti ve ihsânı ile, kıble ehlinin kurtuluşunu emredecek. Ve işte o vakit kâfirler, 'Ah keşke biz de Müslüman olsaydık' diyecekler. (Hâkim, Müstedrek'ten, ELMALILI, 5/190)

(3).**'Bırak onları (**şimdilik**) yesinler, faydalan(**ıp eğlen)**sinler, bitmez arzu onları oyalayadursun, sonra onlar (**başlarına gelecek hâlleri anlayıp**) bilecekler.' 'yesinler':**

Onların derdi, hayvan gibi yiyip - içmek, şehvetler peşinde koşmaktır. Bundan dolayı, bırak yemeye devam etsinler. **'ve faydalansınlar'** yâni hayvanca zevkleri ile boğuşadursunlar. Allah korkusu, âhiret ve hesap düşüncesi ile ilgilenmeyerek eğlence etmeye devam etsinler. **'ve ümit, kendilerini oyalasın,'** işlerimiz düzgün gidecek, uzun ömürler süreceğiz, dünyâdan istediğimiz gibi faydalanacağız diye kendilerini aldatarak sonuçtan gâfil olsunlar. **'ki sonra bilecekler'** başlarına geleceği görecekler. Ne hatâ ettiklerini anlayacaklar, **'ah'** diyecekler amma, iş işten geçmiş bulunacak. (ELMALILI, 5/190)

Emel, istemek, ummak anlamına gelir. Özellikle ahlâk kitaplarında gerçekleşmesi uzun zamâna bağlı olan ve çok defa elde edilemeyen ümit ve arzular için kullanılır. (..) Yaşlı kişinin bütün güçleri zayıflasa da **dünyâ sevgisi** ve **uzun emeller**, konusunda gönlü hep genç kalır. **(Hadis,** Buhâri) anlamındaki hadis, bir yandan **uzun emeller** kapılmama yönünde bir uyarı anlamı taşırken, bir yandan da insanın içindeki emel eğiliminin bütünüyle yok edilemeyeceğini gösterir. (..) İnsanın yaşama arzusu ve gelecek ümidi veren **emel** duygusu yararlı, dünyâ hayâtının düzeni, toplum refâhı için gerekli görülmüştür. Ancak bu âyette **emel** kelimesi, bu olumlu anlamıyla değil, insanı oyalayan, âhireti unutturan dünyevi arzuları, ifâde etmek üzere kullanılmıştır. (KUR'AN YOLU, 3/331, 332)

(..) Âyet, insanların kendi tercihleri istikâmetinde yaşamakta serbest olduklarını ve sonuçta eylemlerinin kendileri için ne getirip ne götüreceğini ileride görüp anlayacaklarını bildirerek, hem **insanın özgürlüğüne** işâret etmekte, hem de özgürlüğün aynı zamanda bir **sorumluluk getirdiği**, dolayısıyla doğru kullanılması gerektiği husûsunda uyarıda bulunmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/332)

Hadis: 'Dört şey **bedbahtlık** alâmetidir: Göz damarlarının donup Allah korkusuyla yaş akıtmaması, kalbin katılaşması, ardı arkası kesilmeyen boş arzular ve dünyâ hırsı. (Heysemi'den Ö. ÇELİK, 3/11)

15/4-9 KUR'ÂN'I BİZ İNDİRDİK BİZ KORUYACAĞIZ

4. Biz hiçbir memleketi, onun (Levh-i Mahfûz'da**) bilinen bir yazısı olmaksızın (**azapla**) yok etmedik.**

5. Hiçbir toplum ecelini öne alamaz ve erteleyemez.

6-7. (Müşrikler**:) "Ey kendisine zikir (**Kur'ân**) indirilen (**Muhammed**)! Şüphesiz sen delisin! Eğer doğru söyleyenlerden isen, ne diye bize melekleri getirmiyorsun?" dediler. [**bk**. 25/21-22; 43/53]**

8. Biz melekleri ancak hak (ve hikmet**) ile indiririz.** (Melekleri indirdiğimiz) **zaman da onlara mühlet verilmez. [**krş**. 15/51-58]**

9. Şüphesiz Kur'ân'ı biz indirdik biz; şüphesiz onun koruyucusu da ancak biziz.

4-9. (4).**‘Biz hiçbir memleketi, onun (**Levh-i Mahfûz’da**) bilinen bir yazısı olmaksızın (**azapla**) yok etmedik.’** Ülkenin mutlaka bununla ilgili olarak **levh-i mahfuz’**da kesinlikle uyulması gereken ve hikmet gereği olduğu için değiştirilmesi imkânsız olan **yazılı**, belirlenmiş, unutulmayan **eceli vardır**. (İ. H. BURSEVİ, 10/151)

Bütün uygarlıkların, dini, etnik vb. **toplulukların sonlu olduğu**, her bir uygarlık ve topluluğun Allah tarafından bilinen belirli bir **ömrünün**, bir sonunun bulunduğu ve bunun ilâhi bir yasa olduğu hatırlatılmaktadır. (KUR’AN YOLU, 3/333)

‘Dediler ki: ‘Ey kendisine Kur’an indirilen kişi, sen mutlaka delisin.’ Hz. Muhammed’in çağdaşı olan müşrikler, Kur’ân’ın Allah’tan değil, cinlerden aldığını düşünüyorlardı.(21/5, 37/36) Müşrikler Hz. Peygamber hakkındaki **deli** iddiâsını **cinlerle ilişkili** olduğu anlamında kullanmaktaydılar. (KUR’AN YOLU, 3/334)

Mekkeli müşrikler, Hz. Muhammed (s)’in peygamberliğini ispat etmesi için karşılarına melekleri getirmesini istediler. Peygamberimiz (s) kırk yaşına kadar toplumda **‘güvenilir’** olarak tanınmış, hiçbir kimseye yalan söylememişti. Mekkeliler bunu bildikleri için **‘doğru söyleyenlerden isen’** diyebilmişlerdir. (İ. KARAGÖZ 4/9)

‘Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin.’ Müşriklerin maksatları, melekleri görünce îman etmek değil, Hz. Peygamberi zor durumda bırakmak idi. (KUR’AN YOLU, 3/334)

(8).**‘Biz melekleri ancak hak ile indiririz.’** Onlar ancak hak ve hikmet ile inerler. Ya risâlet getirirler, ya da onlarla birlikte azap indiririz. **‘O zaman da kendilerine mühlet verilmez.’** Yâni, şayet melekleri indirecek olursak, onlara süre tanınmaz, azapları sonraya bırakılmaz. (S. HAVVÂ, 7/441)

(9).**‘Kur’ân’ı kesinlikle biz indirdik, elbette onu biz koruyacağız.’** Tahrif, tebdil, ekleme, çıkarma ve benzerlerinden onun şânına yakışmayacak şeylerden, onu devamlı olarak koruyacak olan da Biz’iz. Önceki kitapları korumayı ise Allah üstlenmemiş, insanlar korumak istedikleri için onlarda bozulma olmuştur. (İ. H. BURSEVİ, 10/157)

(..) Kur’an vahyedilirken hem gökte hem de yeryüzünde korunmuştur. **Gökteki koruma,** aracı meleğin vahyi kaynağından alma ve Hz. Peygamber’e ulaştırıncaya kadar geçtiği yollarda, **yerdeki koruma** da bir taraftan vahyin tebliği esnâsında diğer taraftan da tebliğ sonrasında söz konusudur. **Gökyüzünde koruma,** göklerin düzenini koruyan, bu arada da vahyin herhangi bir müdahâleye mâruz kalmadan Allah elçisine ulaşmasını sağlamak için vahiy yollarını cin ve şeytanlardan temizleyen güçlerle ilgilidir. Nitekim bu husus **‘Doğrusu biz (**cinler**) göğü yokladık, fakat onu güçlü bekçilerle, alev hüzmeleriyle doldurulmuş bulduk, Hâlbuki (**daha önce**) biz onun bâzı kısımlarında (**haber**) dinlemek için oturacak yerler (**bulup**) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir alev topuyla karşılıyor.’** (Cin 72/8-9). Görüldüğü gibi bu âyetler, vahiy indirilirken gökyüzünün vurucu, delici şihablarla ve diğer sert bekçilerle doldurulduğunu ve bundan böyle göklerden haber dinlemeye ve **vahye müdahâleye kalkışan cinlere** bu **şihabların atıldığı**nı bildirmektedir. (M. DEMİRCİ, 2/116)

Gelen vahiyler tebliğ esnâsında nasıl korunmuşsa **tebliğ sonrasında** da o şekilde **korunmuştur**. Zîrâ bu husustaki koruma da bilindiği gibi Hz. Peygamber tarafından alınan beşeri önlemler sâyesinde gerçekleşmiştir. Bu önlemler, Hz. Peygamber’in kendisine gelen

her vahyi **ezberlemesi,** vahiy kâtiplerine **yazdırarak** muhâfaza altına alması, ashâbına tebliğ etmesi ve bütün bunlarla da yetinmeyerek, meydana gelmesi ihtimal dâhilinde bulunan en küçük beşeri hatâları dahi bertaraf etmek amacıyla, her senenin sonunda inzal edilen vahiy içeriklerini **Cebrâil'e arzetmesi** şeklinde ifâde edilebilir. Bundan sonraki koruma da Müslümanlar tarafından Kur'an'ı **ezberleme, yazıya geçirme** ve metnin anlamı üzerinde yoğunlaşma şeklinde beşeri faaliyetlerle sürüp gitmesidir. Bütün bunların sonucu olarak Kur'ân-ı Kerim indirildiği gibi korunmuş ve hiçbir **lafzî tahrife mâruz kalmamıştır.** (M. DEMİRCİ, 2/117)

Kur'ân-ı Kerîm Allâh'ın koruması altında olup hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Fakat Kur'ân'ın metnine dokunamayan karşıtları tarafından, her devirde, **müslümanların yaşantısı tahrif** edilmeye, Kur'ân kültürü engellenmeye ve müslüman olduğu hâlde Kur'ân dışı yaşayan bir toplum hâline getirilmeye **çalışılmıştır**. [bk. 2/204-206; 8/36; 9/31; 41/26] (H. T. FEYİZLİ, 1/261)

15/10-15 GÖKTEN BİR KAPI AÇSAK TA…

10. (Ey Muhammed**!) Andolsun ki senden önce geçmiş topluluklar içinden de peygamberler gönderdik.**

11. Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, mutlaka onunla alay ederlerdi.

12. Böylece biz onu (o alayı**) günahkârların kalplerine yerleştirdik.**

13. (Fakat**) öncekilerin (**inkâr ve alay etmeleri yüzünden Allâh'ın kendilerini mahvetme**) âdeti ve kânunu gelip geçmişken, onlar yine de (**Kur'ân'a**) inanmazlar.**

14-15. Müşriklere gökten bir kapı açsaydık da oradan çıkacak olsalardı: "Herhâlde gözlerimiz döndü (iyi görmüyor**), belki de biz büyülenmiş bir topluluğuz." Derler** (yine de îman etmezler)**di.**

10-15. (12).**'Böylece biz onu (**o alayı**) günahkârların kalplerine yerleştirdik.'** (..) **yine de îman etmezler**. **'.. neslükühü** / (inkâr, şirk ve alay etmeyi) **yerleştirdik'**: fiilinin sonundaki **'onu'** zamiri ile işâret edilen husus, helâk edilen önceki toplumların inkâr etmeleri, şirk koşmaları ve peygamberleri yalanlamalarıdır. Bu zamir ile, Kur'ân'ın işâret edildiğini söylemek, yâni 'biz mücrimlerin kalbine Kur'ân'ı yerleştiririz' şeklinde anlam vermek doğru değildir. (..) (İ. KARAGÖZ 4/12)

Hâlbuki öncekilerin sünneti yâni eski kavimleri cezâlandıran ilâhi yasa da uygulanmıştır; onlar, eski milletlerin inkârcılıkları, peygamberleriyle alay etmeleri yüzünden başlarına neler geldiğini de bilmektedirler. Ama bundan **ibret** ve ders almaları gertekirken yine de **inkârlarında ısrar** ederler. (KUR'AN YOLU, 3/338)

Hak dîni inkâr edenlerin, Allâh'a ortaklar koşanların, peygamberleri yalanlayanların, isyan, zulüm, fitne ve fesatta ısrar edenlerin **dünyâda âfet ve musîibetlerle cezâlandırılmaları** ilâhî bir kânundur. (İ. KARAGÖZ 4/13)

(13).**'Onlar yine de Kur'ân'a inanmazlar.'** Onları **helâk** etmek konusundaki sünnetini yâhut onlar hakkında uyguladığı sünneti de geçmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan bu tavrı takınan ve bu durumda olan kişilerin İslâm'a girecekleri umulamaz. Dolayısı ile onları bırak, yesinler, faydalansınlar. (S. HAVVÂ, 7/443)

(14).**'Onlara gökten bir kapı açsak ta oradan yukarı çıksalar,** gökteki hayret verici şeyleri gözleriyle görselerdi, ya da melekleri görselerdi… **'Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır, derler.'** Müşrikler, gökten kendilerine okuyacakları bir kitap (17/93) veya açılmış sayfalar (74/52) indirilmesi gibi isteklerde bulunmuşlardır. (KUR'AN YOLU, 3/339)

'Onlara gökten bir kapı açsak da yukarı çıkmaya koyulsalardı;' Küfürlerinin ileri derecede oluşu, hakka karşı inat ve boş kibirleri onlara bunu söyletecektir. Bu durumda olan kimselere verilecek karşılık, sâdece onları terkten ibâret olabilir. Çünkü onları uyarmanın hiçbir faydası yoktur. (S. HAVVÂ, 7/443)

'Gözlerimiz döndürüldü, biz herhâlde büyülendik, derler.' Câhiliye taassubunda direnen inatçı kimseler, çeşitli bahâneler ileri sürmüşler, Kur'ân'ın büyü (6/7), Hz. Peygamberin kâhin veya mecnun (52/29) olduğu ithâmında bulunmuşlardır. (KUR'AN YOLU, 3/339)

Bu tablolar, gerçeği kabûle engel olan **kibri ve pervâsız bir inadı** canlandırıp, bunun olanca açıklığı ile ortaya çıkmasını sağlar. Böyle insanların inanması ve doğru yolu bulması çok zordur. Bunlarla tartışmanın da hiçbir faydası yoktur. Çünkü bunların inanmamaları, îman etmek için yeterli delil bulamamalarından değil gerçek karşısında kibirli ve inatçı bir tutum sergilemelerinden ötürüdür. Dolayısıyla burada anlatılan **kibirli, gerçeklere kapalı** ve onları görmek istemeyen (önyargılı ve **peşin fikirli müşrik**, insanın temsîlidir. (Ö. ÇELİK, 3/14)

15/16-18 GÖKTE BURÇLAR YARATTIK

16, 17, 18. Andolsun ki biz, gökte burçlar (yıldız kümeleri**) meydana getirdik ve onları, (**ibretle**) bakanlar için süsledik.** (bk. 25/61). **17. Biz onları taşlanmış (**kovulmuş**) her şeytandan koruduk (**oraya yaklaşamazlar**). 18. Ancak dinleme hırsızlığı yapan (**şeytan**) olursa onu da parlak bir alev takip eder** (ve uzaklaştırır)**. [**krş**. 37/5-10]**

16-18. (16).**'Andolsun ki biz, semâda burçlar,'** yıldızlar, yıldızların kat edecekleri merhâleler, yörüngeler ve onların izleyecekleri yollar veya yeryüzüne nisbet ile güneşin ve ayın kat edeceği merhâleler '**yarattık.'** (S. HAVVÂ, 7/446)

'bürûc': Fakat gökteki burçlar, yalnız bu on iki burçtan ibaret değil, sayıları pek çoktur. Bu âyette, belirsiz çoğul kipi ile genel olarak **bürûc** buyurulmuş bulunduğundan dolayı, bunu on iki ile sınırlamak görünüşe aykırıdır. (ELMALILI, 5/198)

(17).**‘Onu taşlanmış (**kovulmuş**) şeytandan koruduk.’** Artık oraya yükselip, oradakilere vesvese veremezler ve onlarla ilgili bir tasarrufta bulunamazlar, hâllerine de vâkıf olamazlar. (İ. H. BURSEVİ, 10/170)

(18).**‘Ancak kulak hırsızlığı eden müstesnâ. Onun da peşine açık bir alev sütûnu düşer.’** Yâni, gök korunmuş olup, ona yükselemedikleri için melekler âlemini dinleyemez (37/8). Gökteki melekleri dinlemekle bilgi alamazlar. Ancak, göğe âit inen ilimler ve haberlerden işittikleri bâzı şeyleri çalarak şeytanlık yapmak için **kulak hırsızlığı** edenler vardır. (37/7-10, 72/8-9; ELMALILI, 5/199, 200)

Câhiliye dönemi Arap kâhinleri, kendilerinin özel cin ve şeytanlarının olduğunu, onlara gökten haberler getirdiğini, bu sâyede **gaybı bildiklerini** iddia ederlerdi. Hatta putperestler, Kur’ân’ın bir kâhin sözü olduğunu iddia ederlerdi. Allah (c.c.) bu iddiayı açıkça reddetmiştir. (52/29, 69/42; KUR’AN YOLU, 3/343)

Hadis: Buhâri, Ebu Hüreyre’den naklen: ‘Allah bir şeye hükmettiği zaman, bunun bilgisi gökte hazır bulunan görevli meleklere ulaştırılır. Kimi **kulak hırsızları** bu bilgiyi işitir, bunlardan kimisine gök taşları yetişir ve onu yakar, kimisine yetişemez, o bu bilgiyi daha aşağıdakilere ulaştırır, sonunda yerdeki büyücünün ağzına ulaşır, büyücü onu yüz yalan katarak aktarır. (Buhâri Tefsir 15-1, H. DÖNDÜREN 1/441; S. HAVVÂ, 7/450)

15/19-20 GEÇİM VASITALARI YARATTIK

19. Yeryüzünü ise, (yaşamaya elverişli bir hâlde**) yayıp döşedik, oraya sâbit dağlar koyduk ve orada ölçülen, tartılan herşeyden bitirdik.**

20. Orada hem sizin için hem de (beslediğinizi sandığınız fakat Allah vermedikçe**) kendisine rızıklarını veremedikleriniz** (hayvanlar) **için geçimlikler meydana getirdik.**

19-20. ‘Yeri de döşeyip yaydık.’ Arzın yayılması, üzerinde dolaşmaya, barınmaya ve korunmaya, ziraat yapmaya ve başka faaliyetlerde bulunmaya, uygarlık kurmaya elverişli kılınmasıdır. (KUR’AN YOLU, 3/344)

‘Oraya sâbit dağlar bıraktık.’ Yâni, arzı çalkalanmaktan koruyan, dengesini sağlayan sâbit dağlar, bıraktık. (S. HAVVÂ, 7/447) **’Orada her şeyden ölçülü olarak yetiştirdik.’** Hikmet terâzisi ile ölçülmüş ve tâyin edilmiş belirli bir miktarda koyduk. Bu ölçüde eksiklik ve fazlalık yoktur. Hiçbir tür, bir başka türün aleyhine bir gelişme kaydetmez. (S. HAVVÂ, 7/447)

Hiçbir şey düzensiz, yasasız, rastgele var olmamıştır. Her şeyin bir hesâbı – kitâbı vardır. Bu da bir **yaratıcının varlığı**nı kanıtlar. (KUR’AN YOLU, 3/344)

Yüce Allah, yerde herşeyi bir ölçü ve karâra göre yaratmıştır. Bu itibarla yerde hiçbir şey düzensiz, rastgele, gelişigüzel, **ölçüsüz** ve **dengesiz değil**dir. Yeryüzü ve yeraltı **bitkileri**, meyveleri, **ağaçları** ve hayvanları bir **ölçü ve miktara göre**dir. Eğer böyle olmasaydı, bir

bitki veya meyve ve ağaç veya bir hayvan türü çoğalır, yeryüzüne hâkim olurlardı, çeşitliliği önler, güzelliği yok eder, insanların ihtiyaçlarını karşılayamazlardı. (İ. KARAGÖZ 4/17)

15/21-22 RÜZGÂRLARI AŞILAYICI OLARAK GÖNDERDİK

21. Hazinesi bizim yanımızda olmayan hiçbir şey yoktur. Fakat (her şeyi**) ancak bilinen bir ölçüyle indiririz (**her şeyi bir ölçü hâlinde veririz**).**

22. Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik. Gökten de su indirip onunla sizin su (ihtiyacınızı karşı**)ladık. (**Yoksa**) onu depolarda saklayan siz değilsiniz. [**bk**. 16/10; 39/21; 56/68-70]**

21-22. (21).**'Herşeyin hazînesinin Allah yanında olması'** insan, hayvan, bitki ve benzeri bütün canlıların, varlıklarını sürdürebilmeleri için muhtaç oldukları **herşeyi var edenin**, herşeyin karârını verenin ve **varlıkları yönetenin Allah olmasıdır**. Teneffüs ettiğimiz temiz hava, yediğimiz, içtiğimiz ve faydalandığımız herşeyi yaratan ve bize veren yüce Allah'tır. (..) **'..bilinen miktar'** yetecek kadar, ne eksik ne fazla demektir. **'„indirdiği şey'** ile maksat, çisenti, yağmur ve kardır. Hiçbir şey yok iken, onları var eden Allah'tır. O istediği zaman, istediği ölçü ve miktarda, istediği şekilde ve düzende var eder. **O istemeden** hiçbir şey var olmaz, yağmur yağmaz, bitkiler bitmez, ağaçlar meyve vermez, hayvanlar yavru vermez. Yüce Allah; bitkiler, ağaçlar, yağmur ve benzeri bütün nîmetleri insanlara ve diğer canlılara **belirli bir ölçü**ye, düzene, kurala ve yasaya göre verir. **Allâh'ın nîmetleri yerli yerince**dir, fazla veya eksik değildir. (İ. KARAGÖZ 4/18)

(22).**'Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik.'** Ra'd sûresinde açıklandığı üzere (13/3) **'Orada bütün meyvelerden iki çift yarattı.'** Gerçeği ortaya çıktıktan, yâni bütün bitkilerin çiçeklerin de erkek, dişi çifti bulunduğu ve erkeğin dişiyi aşılaması ile meyveler meydana geldiği anlaşıldıktan sonradır ki, **rüzgârlar**ın bir aşıcı hizmetini yerine getirdikleri anlaşıldı. Bu âyetin bin küsur yıl önce ilmî bir gerçeği açıkladığı ve bunun bir **mûcize** olduğu ortaya çıkmıştır. (ELMALILI, 5/202)

Yüce Allah, canlı varlıkları erkekli – dişili yarattığı gibi, **ağaçları ve bitkileri de erkekli dişili yaratmıştır.** (13/3). Her meyvenin çiçeğinde bir çift eş vardır. Bitkiler bu eşlerin yâni erkek ve dişi tohumların birleşmesiyle ürün verir. Bu birleşmeyi, yâni **polenleri taşıyarak aşılama**yı Allâh'ın izin ve irâdesi ile **rüzgâr**lar gerçekleştirir. Rüzgârların aşılama yapabilmesi için belirli bir miktar ile uygun ve **yumuşak** bir şekilde **esmesi gerekir**. Rüzgârların varlığı ilâhî bir tasarruf olduğu gibi, bunların aşılama yapacak bir derecede esmeleri de Allâh'ın bir tasarrufudur. (İ. KARAGÖZ 4/19)

'Gökten bir su indirip onunla sizi suladık.' 'Onu depolayan siz değildiniz.' Sizler onu (suyu) koruyamazdınız. Hâlbuki onu indiren, sizin için muhâfaza eden, yeryüzünde kaynaklar hâlinde, pınarlar hâlinde getirenler biziz. Yüce Allah dileyecek olsa o suları yerin dibine geçirir ve susuz bırakır. Ancak O'nun **rahmetinin** bir **tecellîsi olarak** o **suyu indirdi**, onu içilebilecek tatlılıkta yarattı, onu kuyularda, nehirlerde bizim için muhâfaza etti. (S. HAVVÂ, 7/447, 448)

‘feeskaynâkümühü’ : Kur’ân’da en uzun kelime(dir). (İ. H. BURSEVİ, 10/184)

15/23-25 BİZ DİRİLTİR BİZ ÖLDÜRÜRÜZ

23. Kesinlikle biz, ancak biz, hem yaşatır hem öldürürüz; biz (herşeyin gerçek) **vârisleriyiz.**

24. Andolsun ki biz, içinizden önden gidenleri de bilmişizdir, geride kalanları da bilmişizdir.

25. Şüphe yok ki senin Rabbin, (ancak**) O, onları mahşerde toplayacaktır. Gerçekten O, hüküm ve hikmet sâhibidir, (**her şeyi**) hakkıyla bilendir.**

23-25. (23).**‘Doğrusu biz hem diriltiriz, hem öldürürüz.’** O bütün yaratılmışlara önce hayat vermiştir, sonra onların canını almaktadır. Hayat verme ve öldürme olayı Yüce Allâh’ın varlığını kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. (S. HAVVÂ, 7/452)

‘Hepsine vâris olacaklar da biziz.’ Yâni bütün yaratıkların helâk edilişinden sonra kalacak olan bizleriz. Sürekli olarak öldürme sıfatı, nihâi ölüme de delâlet etmektedir. Nihâi ölüm olayı ise, Hayy ve Kayyum olan Allâh’ın bekâ sıfatına delildir. (S. HAVVÂ, 7/452)

Canlı cansız **bütün varlıkları yaratan Allah’tır.** Dolayısıyla dünyâ, içindekiler ve göklerde var olan herşeyin sâhibi Allah’tır. İnsanların sâhip oldukları **mal** – **mülk** ellerinde **birer emanet**tir. Bütün insanlar ölünce onların sâhibi yine Allah olacaktır. **‘Biz herşeyin gerçek vârisleri ve sâhipleriyiz’** cümlesi, bu anlamı ifâde eder. (22/56, 24/42, 25/2, 26; 40/16; İ. KARAGÖZ 4/22)

(24).**‘Andolsun ki, sizden önce geçenleri de biz biliriz.’** Yâni türünüzden olup ta önceden gelenleri biliriz ki, bunlar Hz. Âdem’den bu yana gelmiş olan bütün canlılardır. **‘Geri kalanları da biz biliriz.’** Şu anda hayatta olan ve kıyâmet gününe kadar gelecek olanları biliriz, demektir. (S. HAVVÂ, 7/452)

Esâsen burada söylenmek istenenYüce **Allâh’ın** zerreden küreye **her şeyi en ince ayrıntısıyla bilmesi**dir. İşte bu bilgi de hem varlık âleminin öncesini, hem de sonrasını içine alan bir özelliği ifâde etmektedir. Çünkü Yüce Allah (..) ilim sıfatıyla **olmuş** olanı, **olmakta** olanı ve **olacak** olanı **bilmekte**dir. (M. DEMİRCİ, 2/126)

(25).**‘ve senin O Rabbindir ki, onları mutlaka haşredecektir.’** Ve önce gelip geçenleri ve sonra gelenleri sonunda mahşere toplayıp hesâba çekecektir. Onun için şimdilik bırak o kâfirler yiyip için devamlı eğlensinler. (ELMALILI, 5/203)

İnsanlar, ölümlü varlıklardır. Her canlı gibi, her insan da dünyâda yaşama süresi sona erince ölür. **Ölüm hayâtın sonu değildir.** Kıyâmet kopuncaya kadar ruhu ile berzah âleminde yaşar. Kıyâmet kopunca insanların ruhları ve bedenleri buluşur, diriltilirler ve mahşer yerinde toplanırlar; dünyâda kulluk görevlerini yapıp yapmadıkları konusunda **sorgu**lanırlar. Netîcede

müminler cennete, kâfirler cehenneme giderler. **'Şüphesiz ki senin Rabbin, bütün insanları diriltecektir'** cümlesi, bu anlamı ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 4/23)

15/26-31 İNSANIN YARADILIŞI

26. Andolsun ki biz, insanı kuru bir çamurdan, şekil verilebilen bir balçıktan yarattık. [bk**. 6/2; 55/14]**

27. Cin tâifesinden olan (şeytan**)a gelince, onu da (**insandan**) daha önce, (**dumansız**) çok yakıcı alevli bir ateşten yarattık.**

28, 29. (Ey Peygamberim!) **Bir zaman Rabbin meleklerine: 'Muhakkak ben, kuru bir çamurdan, şekil verilebilen bir balçıktan bir insan yaratacağım." demişti. [**bk**. 38/71-88]**
29. "Onu (insan şeklinde**) tasarlayıp da rûhumdan üflediğim (**ve o da dirildiği**) zaman, (**kudretim için**) siz hemen ona secde ederek yere kapanın." (**buyurmuştu**).**

30, 31. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde etti. 31. Ancak İblis, secde edenlerle berâber olmayı reddetti.

26-31. (26).**'Gerçekten biz insanı pişmemiş kuru çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık.'** Ve şu hâlde **salsâl,** su ile karıştırıldıktan sonra, süzülüp kuru çamur hâline gelmiş bulunan, yeryüzünün rutubetsiz, tam takır durumunu gösteriyor. Tamtakır kuru çamurun tabiatı, hayâta ne kadar zıddır. Fakat şu gerçek ki, bundan insan yaratılmıştır. Bu ise doğrudan doğruya Allah Teâlâ'nın kudretinin sanatına, ilim ve hikmetine apaçık bir delildir. (ELMALILI, 5/205, 206)

Hame-i mesnûn, insan tohumu olan **sperma**dır. Gerçekten sperma, her anlamıyla mesnun, yâni hem değişen, hem sürtülmüş, hem dökülmüş, hem de bir sünnet üzere şekillendirilmiş bir balçıktır. (ELMALILI, 5/206)

(27).**'Cinlere gelince, onları daha önceden bedenin gözeneklerine işleyen zehirleyici, yakıcı, kavurucu bir ateşten yaratmıştık.'** Cenâb-ı Hak, **cinler**i semûm denilen bir ateşten yaratmıştır. Cinlerin, semûm denen zehirli ateşten yaratılmış olması, cin ve şeytanların insana gizli deri gözeneklerinden girebilecek, zehirleyecek ve yakacak bir özellikte olduğuna işâret etmektedir. (Ö. ÇELİK, 3/21)

Cin kelimesi, sözlükte örtmek ve gizli kalmak anlamındaki **'cenn'** kökünden türemiş bir isimdir. Terin olarak, insanlar gibibilinç ve irâdesi olan, mümin ve kâfirleri, itaatkâr ve isyankârları bulunan ve gözle görülemeyen varlık türü anlamına gelir. (İ. KARAGÖZ 4/25)

(28).**'Bir zaman Rabbin meleklerine: 'Muhakkak ben, kuru bir çamurdan, şekil verilebilen bir balçıktan bir insan yaratacağım, demişti.'** Bu âyette, Hz. Âdem'in yaratıldığı asıl unsura, yâni başlangıçta balçık iken, sonraları kuruyup sertleşen nesneye, yâni **aslının toprak olduğu** gerçeğine vurgu yapılmaktadır. Bu âyette, toprak gibi alelâde bir tabiat

nesnesinden insan gibi muhteşem bir varlığı meydana getiren **kudretin büyüklüğüne** dikkat çekilmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/349)

(29).**'Onu (**insan şeklinde**) tasarlayıp ta rûhumdan üflediğim (**ve o da dirildiği**) zaman (**kudretim için**) siz hemen ona secde ederek yere kapanın (**buyurmuştu**)'** Kur'ân-ı Kerim'de insanın bir **ruh – beden** varlığı olduğu açıkça ifâde edilmiş bulunmaktadır. **Beden,** insanın fizyolojik yönünü, **ruh** da metafizik yönünü oluşturmaktadır. İsrâ sûresinde (17/85) rûhun mahiyeti hakkında insanlara çok az bilgi verildiği bildirilmektedir. Şu hâlde **ruh,** tabiat ötesinden aşkın âlemden gönderilen tabiat üstü gerçek bir varlıktır. İnsanın insan olmasını sağlayan asıl ve hakiki varlığı bedeni değil, ruhu olduğunu kabul etmek gerekir. (KUR'AN YOLU, 3/350)

15/32-38 ŞEYTANIN PAZARLIĞI

32. (Allah**:) "Ey İblis! Sen niçin secde edenlerle berâber olmuyorsun?" dedi.**

33. (İblis**:) "Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın insana secde etmek için (**var**) olmadım." dedi. [**bk**. 2/34** ve dipnotu**; 7/12]**

34, 35. (Cenâb-ı Hak**:) "Öyleyse çık oradan Çünkü artık sen kovuldun! Muhakkak ki hesap gününe kadar lânet senin üzerine (**olacaktır**)" buyurdu. [**bk**. 38/77-78]**

36. (İblis**:) "Ey Rabbim! Öyleyse (**insanların**) dirilecekleri güne kadar bana mühlet (**ve fırsat**) ver." dedi.**

37, 38. (Allah**:) "Haydi, sen o bilinen günün vaktine (**kıyâmete**) kadar mühlet verilenlerdensin!" buyurdu.**

32-38. (33).**'(**İblis**:) "Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın insana secde etmek için (**var**) olmadım." dedi.'** Böylece **İblis**, Allâh'ın emrine rağmen hevâsına tâbi oldu. Allâh'ı tanımasına rağmen emrini uygulamaya itiraz etti. Çünkü O'nun emri aklına yatmıyordu. İşte şeytanın kâfirleşmesi bu yüzden oldu. (H. T. FEYİZLİ, 1/263)

İşte Yüce Allâh'ın, önünde meleklerin secdeye kapanmasını istediği insanın bu mertebesi, **rûhun aşkın hüviyeti**nden gelmektedir. Bakara sûresinde (2/30-33) bildirildiğine göre Allah Teâlâ melekleri insanın bu kimliği hakkında bilgilendirmiş, onlar da secde buyruğuna uymuşlardı. Buna karşılık İblis'in, Âdem'in rûhi cevherinin menşeini ve mükemmelliğini dikkate almadan **sâdece maddi karşılaştırma yaparak** yâni Âdem'in bedeninin topraktan, kendi varlığının ateşten yaratıldığına bakarak isyâna kalkışması onun ilâhi rahmetten kovulmasına, **kıyâmete kadar lânetlenmesi**ne sebep olmuştur. (KUR'AN YOLU, 3/352)

'Ey Rabbim!' Buna göre iblis, Allâh'ın Rabliğini ve varlığını kabul etmektedir. O hâlde, Allâh'ın varlığını ve Rablığını kabul eden herkes, kurtulmuş mümin ve Müslüman değildir. (S. HAVVÂ, 7/462)

(37).**‘Allah mâlûm vakte kadar mühlet verilmiş olanlardansın buyurdu.’** Yâni kıyâmet gününe kadar. Onun söylediği sözler, kıyâmetin kopacağını, öldükten sonra dirilmenin gerçekleşeceğini bildiğine delâlet etmektedir. O hâlde, zâhirde o, Allâh’a ve âhiret gününe îman etmektedir. Bununla birlikte, şânı Yüce Allah, onun küfrüne hükmetmiştir. Çünkü o, Allâh’ın hükmüne itiraz etmiştir. (S. HAVVÂ, 7/462)

Mâlûm vakit: Âlimler bu vaktin, sûra birinci kez üfürülme vakti olduğu görüşündedirler. (Ö. ÇELİK, 3/23)

15/39-44 GÜNAHLARI SÜSLEYİP AZDIRACAĞIM

39, 40. (İblis**:) “Ey Rabbim! Beni (**rahmet ve cennetinden kovup**) azgınlık etmeme imkân verdiğinden dolayı, Andolsun ki ben de onlara yeryüzün(**de günahlar**)ı süsleyeceğim ve onların hepsini muhakkak azdıracağım. Ancak onlardan ihlâslı kulların bunun dışında.” [**bk**. 17/62; 38/82-83]**

41, 42. (Allah**) buyurdu ki: “İşte bu (**ihlâs**), bana ulaşan dosdoğru bir yoldur.” [**krş**. 38/79-84] 42. “Kuşkusuz, benim kullarıma karşı senin hiçbir tesir gücün yoktur; ancak azıp (**da benim yolumdan**) sapanlardan sana uyacak olanlara vardır.”**

43, 44. “Şüphesiz cehennem o (sana uya**)nların hepsinin, vaad olunan yeridir.” 44. (**Cehennemin**) yedi kapısı vardır ki her bir kapıya, o (**şeytana uya**)nlardan bir grup ayrılmıştır.**

39-44. (39).**‘(**İblis**:) “Ey Rabbim! Beni (**rahmet ve cennetinden kovup**) azgınlığa imkân vermenden dolayı, Andolsun ki ben de onlara yeryüzün(**de günahlar**)ı süsleyeceğim ve onların hepsini muhakkak azdıracağım.’** Bu âyetten şeytanın silâhının, kötülükleri süslü göstermek ve aldatmak olduğunu öğrenmekteyiz. Arzuları süslü gösterir, dünyâyı **süslü gösterir**, münkeri süslü gösterir, kötü durumu süslü gösterir. Haktan saptırır, sünnetlerden uzak tutar. (S. HAVVÂ, 7/465)

(42).**‘Ancak içlerinden ihlâslı kulların bunun dışında**’ Allâh’ın hâlis kullarını istisnâ etmiştir. Çünkü şeytanın hîle ve tuzaklarının onlara etkisi olmaz ve onlar bu desîseleri kabul etmezler. (S. HAVVÂ, 7/462)

‘İhlâslı kullar’ şirk ve küfrüterk edip, şartlarına uygun îman eden, sâlih ameller işleyen, günahlardan sakınan, ibâdetlerini başkalarına duyurmak ve göstermek için değil, **Allah için yapan** müminlerdir. (İ. KARAGÖZ 4/30)

“Kuşkusuz, benim kullarıma karşı senin hiçbir tesir gücün yoktur; ancak azıp sapanlardan sana uyacak olanlara vardır.” Yâni benim uyacağım hak yol şudur: Senin kullarımın üzerinde, sapıklığı sebebiyle sana tâbi olmayı **tercih edenler**in dışında, hiçbir etkin olmayacaktır. (S. HAVVÂ, 7/463)

(..) **Şeytanın** insanlar üzerinde **hâkimiyet kurması**, onları aldatma noktasında başarı göstermesi demektir ki, böyle bir başarı da delille ikna etmekle mümkün olabilir. O nedenledir ki, şeytanın bu noktadaki başarısı ya da başarısızlığı, musallat olduğu insanın irâdesini hâkimiyet altına alıp almamasına bağlıdır. Ancak, Kur'an bu husûsu açıklarken: **'Gerçek şu ki, îman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (**şeytanın**) bir hâkimiyeti yoktur.'** (Nahl 16/99). **'Onun (**şeytanın**) hâkimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve onu Allâh'a ortak koşanlaradır.'** (Nahl 16/100). Şeklinde ifâdeler kullanarak şeytanın müminlere yönelik bir hâkimiyetinin olmadığını ortaya koymaktadır. Böylece anlaşılmaktadır ki, **şeytanın hâkimiyeti** Allâh'a inananlar için değil, kötülüğün temsilcisi olan bu varlığın vesveselerine kulak verip, onun vaadlerine aldananlar için söz konusudur. (M. DEMİRCİ, 2/127, 128)

(43).**'Şüphesiz ki onların hepsine vâdolunan yer cehennemdir.'** Cehennem kelimesi Farsça asıllı, arapçalaştırılmış bir kelimedir. '**Dibi uzak kuyu'** demektir. **Cehenneme** bu adın verilmesi, dibinin uzaklığından dolayıdır. **Cehennem,** yaratılmış varlıkların en büyüğü olup, Allâh'ın âhiretteki zindanıdır. (İ. H. BURSEVİ, 10/228)

(44).**'Onun, o cehennemin yedi kapısı vardır.'** Yâni gireceklerin çokluğundan dolayı yedi giriş kapısı veyâhut azgınlığın çeşit ve derecelerine göre, önce **cehennem**, sonra **lezâ**, sonra **hutame**, sonra **saîr**, sonra **sekar**, sonra **cahim**, sonra **hâviye** isminde **yedi tabaka**sı vardır. (ELMALILI, 5/212)

Bilindiği gibi, **insanın sorumluluk organları** sekiz tanedir: Kalp, dil, kulak, göz, el, ayak, ağız, cinsel organ. Bunların yedisi açık, birisi gizlidir ki, o da **kalp**tir. Doğrudan doğruya Allâh'a bakan kalp kapısı açık olursa, bu sekiz organın her biri Allâh'ın emri üzere hareket ederek cennete birer giriş kapısı olabilir. Fakat içte ruh körlenmiş, kalp kapısı kapanmış bulunursa, dıştaki yedi organın her biri cehenneme açılmış birer giriş kapısı olurlar.(ELMALILI, 5/212)

15/45-50 TAKVA SAHİPLERİ CENNETLERDE

45, 46. Takvâ sâhipleri (Allâh'ın emirlerine ve yasaklarına uygun yaşayıp sakınanlar**) ise, cennetlerde ve pınar (**baş**)larındadır. Onlara: "Oraya selâmetle, emin olarak girin." (**denilir**).**

47. Onların kalplerindeki (her türlü**) kini söküp attık; (**hepsi cennetlerde**) kardeş olarak, karşılıklı tahtlar üzerinde (**oturmakta**)dırlar.**

48. Orada, onlara hiçbir yorgunluk, bıkkınlık gelmez ve onlar, oradan çıkarılacak değillerdir.

49, 50. (Resûlüm**!) Kullarıma haber ver ki: "Gerçekten ben, ancak ben, çok bağışlayan ve çok merhamet edenim. (**Fakat**) azâbım ise, o çok acıklı bir azaptır."**

45-50. (45).'**Biz**, **onların kalplerindeki kini söküp attık;'** Yâni bunlardan herhangi birisinin kalbinde dünyâ hayâtında iken öbürüne karşı yerleşmiş bir **kin var idiyse**, Allah cennette bunları çıkartacak ve kalplerini birbirine karşı hoşnut edecektir. Onların **kalplerinden kin çıkarılmış**, onun yerine sevgi yerleştirilmiştir. Dünyâ hayâtında birbirlerini sevenlerin huy, cennetliklerin huyundan olup, cennetteki nîmetlerden de kendilerine bir pay vardır. (S. HAVVÂ, 7/463)

(47**).**Öyle ki hepsi kardeşler olarak **'karşılıklı tahtlar,** karşılıklı köşkler üzerinde **muhabbet ederler**. Yâni hiçbiri diğerine sırtını dönmeksizin yüzyüze birbirlerini severek yaşarlar. **'Orada onlara hiçbir yorgunluk gelmez.'** Her ne isterlerse zahmetsiz, sıkıntısız, hemen meydana gelir; **'hem onlar oradan çıkarılmayacaklardır.'** Sonsuza kadar orada ebedi kalacaklardır. (ELMALILI, 5/213)

(48).**'Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar oradan çıkarılmayacaklardır.' Hadis: 'Cennete girecek ilk zümre**nin sûreti, dolunay sûretinde olacak, Onlar orada tükürmez, küçük ve büyük abdest bozmazlar, orada kapları, tarakları altın ve gümüşten, buhurdanlıkları güzel tütsü, terleri ise misk olur. Her birinin ikişer eşi olur. (Hadisin devamı var, Buhâri, Müslim'den, İ. H. BURSEVİ, 10/235)

Müttakîler **cennetlerde pınarlar başında** olacaklardır: İnsan sûresine bu pınarlar ve sular; **kâfur,** zencefil, **selsebil,** rahik ve **tesnim** isimleri ile tanıtılmaktadır. '**Müminler katkısı kâfur olan içecekler dolu bir kadehten içerler. Bir pınar ki, Allâh'ın kulları ondan içer; o pınarı istedikleri şekilde fışkırtıp akıtırlar.'** (76/5-6). **'Cennette kendilerine, katlısı zencefil olan içecekle dolu bir kâseden içilir. Orada bir pınar ki, ona selsebil adı verilir. Çevrelerinde, gördüğünde saçılmış inciler sanacağın, hep aynı gençlik ve güzellikte kalacak hizmetçiler dolaşır.'** (76/17-19; bk. 83/25-28; İ. KARAGÖZ 4/32)

(49).**'(**Rasûlüm**) Kullarıma haber ver ki: 'Gerçekten ben, ancak ben, çok bağışlayan ve çok merhamet edenim.'** Bu âyet, terğib (ümit aşılama, özendirme, **50.** Âyette terhib (korkutma) maksadı taşımaktadır. Bu iki âyette insanlara, tasavvufi kaynaklarda **havf ve recâ** (= korku ve ümit) denilen bir ahlâki duyarlılık kazandırılması amaçlanmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/354)

Hadis: 'Eğer Allah katındaki cezâyı bilseydi, hiçbir mümin cennete gireceğini ummazdı. Eğer rahmetinin çokluğunu bilseydi, hiçbir kâfir cennetten ümidini kesmezdi.' (Müslim Tevbe 23, İ. KARAGÖZ 4/34)

Yüce **Allâh'ın rahmet ve mağfireti,** azâbından önce ve daha vurgulu olarak anlatılmıştır. Çünkü Allâh'ın rahmeti, gazabından daha geniştir. (Buhâri, Müslim). Yüce Allah **'Dilediğim kimseye azap ederim, rahmetim ise herşeyi kapsamıştır'** (7/156) buyurmuştur. (İ. KARAGÖZ 4/34)

'Kullarıma bildir' demekle (buyurmakla) Allah, ibâdetleri eksik te olsa, Allâh'a sığınan herkesin, günahkâr bile olsa, rahmetine lâyık olduğunu anlatmak istemiştir. (KUR'AN YOLU, 3/355)

Rahmet ve mağfiretinden söz ederken, azâbından bahsettiği âyete göre, daha çok tekit / vurgu edatı kullanmakta, **rahmetinin genişliğine** özellikle vurgulamaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/355)

15/51-60 İBRAHİM (A.S.)'IN MİSÂFİRLERİ

51. (Rasûlüm**!) Onlara İbrâhim'in (**melek**) misâfirlerini haber ver.**

52. Hani vaktiyle, (misâfir melekler**) onun yanına girmişler de: "Selâm!" demişlerdi. (**İbrâhim de onların hazırlanan yemeği yemediğini görünce**:) "Doğrusu biz sizden korkuyoruz." demişti. [**bk**. 11/69-70; 51/25-27]**

53. (Melekler**:) "Korkma, biz sana çok bilgin bir oğul (**olan İshâk'ı**) müjdeliyoruz." dediler.**

54. (İbrâhim**:) "Yaşlılık gelip çatmışken bana müjde mi veriyorsunuz? Artık bana neyi müjdelersiniz?" dedi.**

55. "Sana gerçeği müjdeledik. Artık ümit kesenlerden olma!" dediler.

56. (İbrâhim de**: "**Hak yoldan**) sapanlardan başka Rabbinin rahmetinden kim ümit keser ki?" dedi.**

57. (İbrâhim**,** onların melek olduğunu anlayınca**:) "Ey elçiler! (**Bundan sonra**) işiniz nedir?" dedi.**

58, 59, 60. Onlar: "Biz Lût âilesi hâriç, günahkâr bir topluma (onları helâk için**) gönderildik. Çünkü biz (**Rabbinin emriyle Lût'un inanmayan**) karısı dışında bu âile (**ve inananlar**)dan herkesi kurtaracağız." dediler. (**Ey Rasûlüm**!) Onun geride kalan (**ve helâk olan**)lardan olmasını biz takdir etmiştik. [**krş**. 11/77-83; 66/10]**

51-60. (51).**'haber ver'** Bu bildirme, kâfirlerin sûrenin baş tarafında teklif ettikleri meleklerin indirilmesi (15/7), sünnetini de tanıtmaktadır. Cenâb-ı Hak, **melekler**i ya bir Rasûlün şânı, şerefini yükseltmek (müjde için- Ö. ÇELİK) yâhut yalanlayanları azâba uğratmak için indirir. (S. HAVVÂ, 7/472)

Allâh-ü Teâlâ, rahmetinin genişliği ve azâbının şiddetli olduğunu târihten örnek göstererek **ibret alınmasın**ı istemektedir. (KUR'AN YOLU, 3/357)

(52).**'Doğrusu biz sizden korkuyoruz.'** Bir başka yerde Hz. İbrâhim'in onların selâmını aldığı, onlara yemek ikram ettiği (11/70), kendilerine ziyâfet olarak sunduğu yemeğe ellerini uzatmadıklarını görünce onlardan korkusunun sebebi zikrediliyor. (S. HAVVÂ, 7/473)

(53).**'Korkma demişlerdi, biz sana bilgin bir oğlan müjdeliyoruz.'** Müjdeledikleri bu oğlu, Hz. İshak'tır. (S. HAVVÂ, 7/473)

(55).**'Sakın ümitsizliğe kapılanlardan olma!'** uyarısı, Hz. İbrâhim'in şahsında, sıradan müminlere de bir uyarıdır. Çünkü bizzat kendisinin **'Rabbinin rahmetinden, sapmışlardan**

başka kim ümit keser?' şeklindeki sözünden anlaşılacağı üzere, bir peygamber için **ümitsizlik** söz konusu değildir. (KUR'AN YOLU, 3/357)

(58).**'Suçlu kavim'** den maksat, Hz. Lût'un peygamber olarak gönderildiği **Sodom** hâlkıdır. En büyük suçları ise, -aşağıda açıklanacağı üzere- **eşcinsellik**ti. (KUR'AN YOLU, 3/358)

15/61-66 MELEKLER LÛT (A.S.)'IN YANINDA

61, 62. Elçi (melek**)ler, Lût âilesine geldiği zaman (**Lût onlara**): "Doğrusu siz, (**bizce**) tanınmayan kimselersiniz." dedi.**

63, 64, 65. (Onlar da**:) "Hayır, biz sana, (**kavminin**) hakkında şüphe etmekte oldukları şeyi (**o azâbı**) getirdik. Sana hak(**kın emri**) ile geldik, elbette biz doğru söyleyenleriz. Hemen gecenin (**son**) bir kısmına doğru âileni (**buradan**) götür. Sen de arkalarından git. Sizden hiçbir kimse arkaya dönüp bakmasın (**o belâyı görmesin**,** kendisine de azap isâbet etmesin**). Emredildiğiniz yere (**Şam'a**) geçip gidin." dediler. [**bk**. 11/81]**

66. Böylece (Lût'a**:) "Sabaha girerlerken muhakkak onların arkası (**soyu**) kesilmiş (**tükenmiş**) olacaktır." diye hükmümüzü bildirdik.**

61-66. (63).**'Gecenin bir bölümünde âile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü.'** Yâni onları sevk ve idâre etmek, çabucak götürmek ve durumlarını öğrenebilmek için arkalarında bulun. (İ. H. BURSEVİ, 10/250)

İbn-i Kesir, Rasûlullah (s)'in aynı şekilde ashâbını önünden gönderdiğine dikkati çekmekte ve şöyle demektedir: Rasûlullah (s) de gazâda aynı şekilde yapmakta idi. O **ordunun arkasından gider**, zayıf olanı kâfileye yetiştirecek şekilde gönderir ve kâfileden uzak düşmüş, yalnız kalmış kimseyi de bineğine alırdı. (S. HAVVÂ, 7/481)

'Sizden hiç kimse, sakın dönüp de, ardına bakmasın,' Arkalarına bakmamalarının istenmesi, o korkunç felâketi görmemeleri veya bu felâketin kendilerine de isâbet etmemesi yâhut hiç birinin yolundan geri dönmemesi veyâhut nefislerinin hicrete alışması içindir. (H. DÖNDÜREN, 1/442)

Bu âyetlerden şu husus anlaşılmaktadır: Nesep, akrabalık ve arkadaşlığa değil, faydalı ilme ve sâlih amele itibar edilir. Tıpkı Nuh (a.s.) ile oğlu (..) arasındaki babalık – evlatlık ilişkisinin fayda vermemesi gibi Lût (a.s.) ile karısı arasındaki zevciyet yakınlığı da karısına fayda vermedi. (İ. H. BURSEVİ, 10/251)

15/67-77 BENİ REZİL ETMEYİN

67. (Sodom**) şehr(**inin ahlâksız eşcinsel**) halkı, (**onlara kötülük yapmak için**) sevine sevine (**misâfirlerin yanına**) geldiler.**

68, 69. (Lût onlara**) dedi ki: "Hakikaten bunlar benim misâfirlerimdir, (**onlara kötülük ederek**) beni rezil etmeyin." 69. "Allah'tan korkun ve beni mahcup etmeyin!"**

70. (Kavmi de**:) "Biz seni, başkaların(**ın işine karışman**)dan yasaklamadık mı?" dediler.**

71. (Lût**:) "Eğer (**dediğinizi**) yapanlarsanız işte kızlarım (**sizi onlarla evlendireyim**)." dedi. [**bk**. 11/78; 26/165-166]**

72. (Rasûlüm**!) Hayâtın hakkı için doğrusu onlar sarhoşlukları içinde şaşkınca bocalıyorlardı.**

73. Derken güneş doğarken onları (volkanik bir patlamasonucu oluşan) **korkunç bir ses yakaladı.**

74. Bir anda (şehirlerin**) üstünü altına geçirdik ve üzerlerine de pişirilmiş çamurdan taş yağdırdık.**

75. Elbette bunda ince anlayışlılar için nice ibretler vardır.

76. Ve o (şehrin harâbeleri**,) bir yol üzerinde (**hâlâ**) durmaktadır. (**Bunlardan ibret alsalar ya**!)**

77. Şüphesiz bunda inananlar için bir ibret vardır.

67-77. (67).'**Şehir halkı, birbirlerini kutlayarak (**meleklerin yanına**) geldiler.'** Bu ifâde tarzıLût kavminin pislikte, fuhuşta anormal sapık cinsel ilişkide ulaştığı iğrençliğin, alçaklığın boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu **iğrençliği** şehir hâlkının topluca gelişlerini, bu gençlerin geldiklerini haber almaktan dolayı duydukları sevinci ve onlarla açıktan açığa sataşmaya kalkışmalarını canlandıran bu sahne de ortaya koymaktadır. Bu kötülüğü işlemek istediklerini **yüz kızartıcı bir şekilde açıkça dile getirmeleri** – kötülüğün kendisinden öte – **iğrenç** bir davranıştır. (..) İnsanlar kendilerinin bu durumlarından haberdar olmasından utanç duyarlar. **Bozulmamış bir fıtrat**, bu duyguyu tabii ve hattâ meşru yollardan tatmin ederken bile, **gizleme gereği duyar**lar. Bâzı hayvan türleri de cinsel ilişkilerini gizlerler. Ama bu uğursuz kavim, sapıklıklarını açıkça duyuruyorlar, **topluca böyle bir ilişkiye girebiliyorlar**. Gruplar hâlinde sevinç içinde böyle bir iğrençlik işlemeye koşabiliyorlar. Hiç kuşkusuz bu **aşağılık durum**un eşi görülmüş değildir. (S. KUTUB, 6/496)

Bu onların toplum olarak, bütün nâmus duygularını yitirdiklerini ve böyle ahlâksızca bir isteği açıktan söylemekten hiçbir **utanç duymadıklarını** göstermektedir. Böyle ahlâksız isteği, **Lût** peygambere teklif edebilmeleri, bu büyük günahın ne denli yaygın olduğunu göstermektedir. (MEVDÛDİ, 2/544)

(71).Lût (a.s.) onları son defa **'İşte kadınlar, benim kızlarım (**nikâh**) yaparsanız'** diyerek, onları arzularını meşru ve ahlaki yollardan karşılamaya çağırdı. Bu sözüyle Lût (a.s.) bir peygamber olarak kendisini ümmetinin babası yerinde görüyor, dolayısıyla ümmetinin kızlarını da kendi kızları kabul ediyor. (KUR'AN YOLU, 3/360)

(73).**‘Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı.’** Nihâyet ortalık aydınlanırken, yâni hiç beklemedikleri bir saatte, korkunç ses onları yakalayıverdi. Ardından ülkeleri harap oldu. Üzerlerine pişmiş çamurdan oluşan taşlar yağdı. (KUR’AN YOLU, 3/361)

Lût kavminin yaşadığı yerler depreme ya da **yanardağ patlamasına benzer** bir olayla **yerin dibine** geçirilmişlerdir. Bilindiği gibi bu patlamalar sonucu, yer çökmesi, kızgın çamura bulaşmış taşların etrafa saçılması ve şehirlerin topyekün yeryüzünden silinmesi gibi olaylar meydana gelir. Bugünkü Lût gölünün o olaydan sonra **Sodom ve Gomore şehirlerinin yerin dibine geçirilmesi** ve bunların yerine suyun dolması sonucu oluştuğu söylenmektedir. (..) Biz kesinlikle biliyoruz ki, Yüce Allah belli bir amaç uğruna, belli durumlarda, **belli olaylar için özel kaderler belirler**. Bu yüzden Lût kavminin soyunu kurutan olayın bildiğimiz bir deprem olması**,** bir yanardağ patlaması olması zorunlu değildir. Yüce Allah, dilediği bir şey uyarınca dilediği bir şeyin gerçekleşmesi için, dilediği bir zamanda, dilediği bir olayı başlarına getirmeyi öngörmüştür. İşte biz, bütün peygamberlerin mucizelerini bu îmâni yöntemle açıklıyoruz. (S. KUTUB, 6/497, 498)

(76).**‘Onlar hâlâ gözler önünde duran bir yol üzerindedir.’** Onların helâk edilen şehirlerinin harâbeleri ibret almak isteyenler için bugün bile ayakta durmaktadır. Bunlar, Arabistan’dan Suriye ve Mısır’a giden yol üzerindedir. O yoldan seyahat edenler, **Ölü Deniz** olarak bilinen **Lût Gölü**’nün güneydoğusunda bu **harâbelerin izleri**ni görebilirler. (Ö. ÇELİK, 3/31)

15/78-84 HİCR VE EYKE HALKI

78, 79. Gerçekten (Şuayb’ın kavmi olan**) Eyke hâlkı da zâlim (**kimseler**) idiler. 79. (**Biz de**) onlardan intikam aldık ve (**Sodom ve Eyke yerlerinin**) ikisi de apaçık ön(**ünüzde yol üzerin**)dedir.**

80, 81. Andolsun ki (Sâlih’in gönderildiği Semûd kavmi olan**) Hicr hâlkı da peygamberleri yalanladılar. 81. Biz onlara âyetlerimizi verdik de (**onlar**) bunlardan yüz çevirdiler.**

82. (Onlar tehlikelere karşı**) dağlardan emniyetli evler oyup yontuyorlardı.**

83, 84. Sabaha girerlerken o korkunç ses onları yakaladı. 84. Kazandıkları (ve yaptıkları**) şeyler, kendilerine fayda sağlamadı.**

78-84. (78).‘**Eyke hâlkı da gerçekten pek zâlim kimselerdi.’ Eyke,** Medyen gibi **Şuayb (**a.s.)’ın peygamber olarak gönderildiği yerin ismidir. Mısır ile Filistin arasında bulunur. Burada yaşayan insanlar. Allâh’a şirk koşmak, peygambere karşı gelmek, yol kesmek, ölçü ve tartıda haksızlık yapmak sûretiyle zulmetmişlerdi. (7/85-95, 11/84-95) (Ö. ÇELİK, 3/31)

(..) Eyke halkı, Şuayb’ı dinlemediler ve kötü davranışlarını terk etmediler. Nihâyet yüce Allah, **Eyke halkı** üzerine **şiddetli bir sıcak** musallat etti. Bu sıcak yedi gün sürdü. Sonra üzerlerine bir bulut geldi. Sıcaktan kaçıp hepsi bulutun altına toplandılar. Buluttan ateş yağdı,

hepsi yandı. (26/187-189). Deprem ile evleri yıkıldı ve yok oldular. (7/91, 11/85-95, 26/176-189, 29/37, İ. KARAGÖZ 4/45)

(80).**'Yemin olsun ki, Hicr halkı da peygamberleri yalanladı.' Hicr, Sâlih (a.s.)**'ın peygamber olarak gönderildiği Semûd kavminin yaşadığı bölgenin ismidir. Medîne ile Tebük arasında bulunur. **Semûd kavmi** de, peygamberleri olan Hz. Sâlih'i yalanladılar. Gösterdiği deve mûcizesini inkâr ettiler. Hatta onu haksız yere boğazlayıp, Allah''ın emrine karşı geldiler. Dağları yontarak, sırf **taştan oyma evler** yaptılar. Bu evler, hak ettikleri cezâyı savmaya yetmedi. Bir gün sabah vaktine girdikleri sırada korkunç bir ses onları yakalayıp helâk ediverdi. (7/73-79, 11/61-68) (Ö. ÇELİK, 3/32)

Hadis: Rasûlullah (s) Tebük gazvesi sırasında **Hicr** denilen yerde konakladığında ashâbına, oranın kuyusunda su içmemelerini ve **kuyudan su çekmemelerini** emretti. Ashâb-ı kiram (r) 'Biz o suyla hamur yoğurduk ve oradan su çektik' deyince, Allah Rasûlü (s) kendilerine, 'o suyu dökmelerini ve hamuru da bir kenara atmalarını' emretti. (Buhâri Enbiyâ 17'den, Ö. ÇELİK, 3/34)

O bu hareketi ile insanın başına bir belâ geleceği ya da karakterinin **onların karakterinden etkilenebileceği** korkusu ile zâlimlerin yaşamış olduğu yerlerde yerleşmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü onların kalıntıları, hâllerini hatırlatır. Belki de bu, **kalp katılığı**na ve zorbalığa sebep olur. (İ. H. BURSEVİ, 10/273)

(84).**'Yaptıkları da kendilerine bir fayda sağlamadı.'** Onların sağlam ev (ler) yapmaları, değerli mallar toplamaları, cimrilik göstererek, dişi devenin içmesini istemediklerinden ve suyu azaltmasın diye, nihâyet onu kesmelerinin ve böylece iyi bir mahsul alacaklarını bekledikleri ekin ve meyvelerinin onlara hiçbir faydası olmadı. (S. HAVVÂ, 7/477)

15/85-91 KIYÂMET MUTLAKA GELECEK

85. (Ey Peygamberim!) **Gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri ancak hakka ve hikmete uygun yarattık. (**Beklenen**) o saat mutlaka gelecektir. Şimdilik sen (**o inkârcıların verdikleri sıkıntılara**) aldırış etmeyip hoşgörülü davran.**

86. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz ki Rabbin, çok yaratan, ve (**her şeyi**) pek iyi bilendir.**

87. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki biz sana (**her rekâtta ve daima**) tekrarlanan yedi âyet (**olan Sûre-i Fâtiha'y**)ı ve bu büyük Kur'ân'ı verdik.**

88. (Ey Peygamberim!) **Kâfirlerden birkısmını faydalandırdığımız (**servet ve benzeri**) şeylere aslâ gözünü dikme (**imrenme**), onlardan dolayı üzülme, mü'minlere de (**şefkat**) kanadını yay (**onlara kolkanat ger**). [**bk**. 20/131]**

89. Ve (Rasûlüm**!** Kâfirlere**) De ki: "Şüphesiz ben, (**size gelecek azâba karşı**) açıkça uyarıcıyım!"**

90, 91. (Ey Peygamberim!) **Biz, (**bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak veya yürürlükten kaldırmak için kitaplarını**) bölük bölük yapan (**yahûdi ve hıristîyan**)lara uyarıcı azap**

indirdiğimiz gibi (yine indiririz**). 91. Onlar ki,** (şimdi de) **Kur'ân'ı** (bir kısmını kabul, bir kısmını reddederek) **paramparça ediyorlar.**

85-91. (85).**'Biz gökleri, yeri ve aralarındaki varlıkları ancak hak ile yarattık.'** 'Hak' kelimesi, yüce Allâh'ın her bir varlığı boş yere değil, bir amaca ve hikmete, bir ölçü ve dengeye göre yarattığını ifâde eder. **Her varlığın** bir **görevi**, her **yaratılanın** bir **hikmeti var**dır. İnsanlar, cinler ve melekler, Allâh'a kulluk için, diğer varlıklar insanlarahizmet ve nîmet için yaratılmışlardır. (2/29, 31/20, 51/56) İnsan ve cinlerin dışındaki varlıklar, yaratılış gâyesine uygun hareket ederler. **İnsanlar ve cinler,** yaratılış gâyesine uygun hareket edip etmediklerine göre **ödüllendirilecek** veya **cezalandırılacaklardır**. Şu âyetler bu âyetin tefsiri mesabesindedir: **'Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık.'** (38/27; bk. 23/115, 53/31; İ. KARAGÖZ 4/48)

Allah, âlemi onda olup bitenleri haksızlık ve zulme göre değil, insaf ve **adâlet** ölçülerine göre yaratıp yönetmektedir. Geçmişte, bâzı kavimlerin başına birtakım felâketler gelmişse, bu Allâh'ın haksızlık yapmayı istemesinden değildir. Allah, o kavimlere hâllerini düzeltmeleri için peygamberler göndermiş, onlar bildiklerinden şaşmamışlardır. (KUR'AN YOLU, 3/366)

'Şimdilik onlara güzel muâmele et.' Yâni seni yalanlayanlardan güzel bir şekilde yüz çevir, eziyetlerine tahammül et, intikam almakta aceleci olma. (İ. H. BURSEVİ, 10/276)

'.. kavmine güzel bir şekilde, hoşgörü ile muâmele et.' 'safh-ı cemil' Bu davranışı güzel bir şekilde, öfkeye kapılmadan, mümkün olduğunca yumuşakdavranarak, **kırmadan ve incitmeden** yapmaktır. Şu âyet (..) de bu husûsu ifâde etmektedir: **'**(Ey Peygamberim!) **Şimdi sen onlara karşıhoş görülü ol ve 'size selâm olsun' de. Onlar yakında bilecekler.'** (43/89; İ. KARAGÖZ 4/49))

Eğitim, irşad faaliyeti gösterenler, ümitsizliğe, öfkeye kapılmamalı, yumuşak davranmalı, kırmamalı, incitmemeli. (KUR'AN YOLU, 3/367)

(87).**'Andolsun ki biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve Yüce Kur'ân'ı verdik.'** Yâni yedi âyetten ibâret olan **Fâtiha sûresini** verdik. Çünkü Fâtiha Sûresi'nin okunması, namazda tekrarlanmaktadır. Yâhut buradaki '**mesâni',** senâdan gelir. Çünkü Fatiha Sûresi, Allahü Teâlâ'yı hamd-ü senayı içermektedir. (S. HAVVÂ, 7/484)

Hadis: Ümmü 'l Kur'ân (**Fâtiha**) o tekrarlanan yedi âyettir. Ve bana verilen Yüce Kur'ân'dır. (Buhâri, ELMALILI, 5/221)

Burada sözü geçen '**tekrarlanan yedi'**den kasdın, Kur'ân-ı Kerim'de sık sık tekrarlanan emir, nehiy, müjdeleme, uyarma, misâller, nîmetler ve haberler olduğuna dâir görüş belirtenler de vardır. (S. HAVVÂ, 7/492)

(88).**'Sakın onlardan bâzı sınıflara verdiğimiz dünyâ malına göz dikme.'** 'Onlardan' ifâdesindeki kasıt, zengin kâfirlerdir. Yâni onların mallarının, sâhip oldukları kadın ve başka şeylerin benzerinin senin de olmasını temenni etme! Sana büyük nîmet, o da Kur'ân-ı Azim verilmiş bulunuyor. (S. HAVVÂ, 7/485)

‘Müminlere karşı tevâzu kanatlarını indir.’ Hitap, Peygamberin şahsında bütün müminleredir. **‘Andolsun ki, size kendi içinizden öyle bir peygamber geldi ki, o, izzet sâhibidir, sizin sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir; o size çok düşkündür; müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir.’** (9/128) Müminler de merhametli, şefkatli ve onurlukimselerdir. **‘Müminler kâfirlere karşı onurlu ve çetin, birbirlerine karşı methametlidirler.’** (48/29; İ. KARAGÖZ 4/53)

İbn-i Abbas şöyle demekte: ‘Kişiye, arkadaşına verilmiş olan şeyleri **temenni etme** yasaklanmıştır. (S. HAVVÂ, 7/493)

(90).**‘Nitekim biz (**Kur’ân’ı**) kısımlara ayıranlara azâbı indirmişizdir.’** 90. Âyette sözü edilen **‘muktesimîn’ /** taksim ediciler’den maksat şunlar olabilir: **(a)** Tevrat ve İncil’i kendi içinde bölümlere ayırıp, işlerine geleni alıp, işlerine gelmeyeni almayan Yahûdi ve hıristîyanlar(dır). (Bakara, 2/85). **(b)** Ra’d 36. Âyette geçtiği üzere hoşlarına giden bir kısmına inanıp, bir kısmını da inkâr etmek şeklinde Kur’ân’ı parça parça etmek isteyen ve kendi içlerinde de muhtelif kısımlara ayrılmış bulunan Yahûdi ve hıristîyanlar(dır). **(c)** Hac ve panayır zamanlarında Mekke sokaklarını taksim ederek, insanları İslâm’dan uzaklaştırmaya çalışan Mekke müşrikleri(dir). (Ö. ÇELİK, 3/38, 39)

(91).**‘Onlar ki,** (şimdi de) **Kur’ân’ı** (bir kısmını kabul, bir kısmını reddederek) **paramparça ediyorlar.’** Allâh’ın kitabı bir bütündür, hükümleri geneldir. İnsanlar, içinde yaşadıkları zamâna, şartlara, ihtiyaçlara, bilgi ve kültür düzeylerine göre **vahiy billûruna farklı açılardan bakabilirler;** orada farklı renkler görebilirler, onu az çok farklı yorumlayıp algılayarak ondan değişik biçimde yararlanabilirler. Ancak ‘şurasını, burasını, şu hükmünü, bu hükmünü kabul ediyorum, **şu hükümler târihte kalmıştır,** uygulanamz ve değişmesi gerekir’ diyemezler, **dememeleri gerekir.** (İ. KARAGÖZ 4/55)

15/92-99 HEPSİNİ SORGUYA ÇEKECEĞİZ

92, 93. (Ey Peygamberim!) **Rabbine andolsun, onların** (Kur’ân’ı parçalayanların) **hepsine yapmakta oldukları şey(**in hesâbın**)ı mutlaka soracağız.**

94. (Ey Peygamberim!) **Artık sana emredilen şeyi (**yılmadan**) açıkça söyle ve müşriklere aldırma!**

95, 96. (Ey Peygamberim! Seninle ve Kur’ân ile**) alay edenlere ve Allah ile berâber başka bir tanrı tanıyanlara karşı biz sana yeteriz. Onlar yakında (**başlarına gelecek felâketleri**) bilecekler. [**krş**. 9/31]**

97. (Ey Peygamberim!) **Andolsun biz** (müşriklerin) **söyledikleri sebebiyle şüphesiz senin göğsünün daraldığını biliyoruz.**

98. (Ey Peygamberim!) **Rabbini hamd ile tesbih et (“***SübhânAllahi ve bihamdih***”** de**) ve secde edenlerden ol.**

99. (Ey Peygamberim!) **Sana (**gelmesi**) kesin olan (**ölüm**) gelinceye kadar da Rabbine ibâdet et.**

92-99. (92).**‘.. hesâbını mutlaka soracağız.’** Âyetteki **‘sual’** kelimesibilgi amaçlı sormak anlamında olmadığına şu âyet delildir: **‘İşte o gün, ne insanane de cine günahı sorulmayacaktır.’** (55/39). Bu âyette geçen **‘sual’** bilgi edinme, ortaya çıkarma anlamında bir sorudur. Böyle bir soru sorulmayacaktır. Çünkü **suçlarını sormaya gerek yok**tur, suçlu oldukları sîmâlarından belli olduğu gibi, suçları da tespit edilmiş, delilleriyle birlikte **amel defteri**ne kaydedilmiştir. (İ. KARAGÖZ 4/56)

(94).**‘Sen sana emrolunanı tebliğ et.’** Çatlatırcasına veya baş ağrıtırcasına tam **ısrar ile** ve hiç bir şeyden çekinmeyerek emrolunduğunu açıkça beyan et ve görevini yerine getir. (ELMALILI, 5/223)

İbn-i Mes’ud dedi ki: Peygamber (s) Yüce Allah’’ın **‘Artık sana emredileni açıktan açığa bildir’** buyruğu ininceye kadar gizli kalmaya devam etti. Bu buyruk üzerine kendisi ve ashâbı açıkça ortaya çıktılar. (S. HAVVÂ, 7/495)

‘ve müşriklerden yüz çevir.’ Sözlerine kulak verme. Yaptıklarına aldırma. Kendilerine önem verme. (ELMALILI, 5/223)

(98).**‘Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!’** **Hadis:** Kim günde yüz kere ‘**Sübhâna ‘llâhi ve bi hamdihi’** derse, hatâları deniz köpüğü kadar olsa bile bağışlanır. (Buhâri, Müslim). Âyetin sonundaki **‘Secde edenlerden ol!’** ifâdesi, namaza devam edenlerden ol, demektir. (H. DÖNDÜREN, 1/443)

‘Elhamdü lillâh’ Övgü, zikir, şükür, nîmeti ikrar, minnet ve duâ cümlesidir. **‘Elhamdü lillâh’** diyen insan, yaratan, yaşatan, bütün nîmetleri var eden ve kemâl sıfatları ile muttasıf olan Allâh’ı anmış, övmüş, nîmetlerini ikrar etmiş, minnet duymuş, O’na duâ ve verdiği nîmetlere şükretmiş olur. Her işe Allâh’a hamdederek başlanır ve her nîmete karşı Allâh’a hamdedilir. (İ. KARAGÖZ 4/59)

Hadis: ‘Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl, secde hâlidir.’ (Müslim Salât 215; İ. KARAGÖZ 4/60)

‘.. secde edenlerden ol’ , namaz kılanlardan ol, demektir. ‘Secde et’ yerine, **‘secde edenlerden ol’** buyurulması, Müslümanların hak yolunda birlikte davranmalarına, aynı inancı ve dînî davranışı paylaşmalarına işâret vardır. (İ. KARAGÖZ 4/61)

Resûlullah bir sıkıntı ile karşı karşıya kaldığı zaman **namaz**a koşardı. (S. HAVVÂ, 7/496)

(99).**‘ve sana yakîn (**ölüm**) gelinceye kadar Rabbine ibâdet et!’** Rabbine ibadetin sürekli olsun. Bu buyruk, **ibâdet** alanının oldukça geniş olduğunun delîlidir. Allâh’a **itaat** olma **özelliğini taşıyan her amel**, ibâdettir. Hattâ mubah olan bir iş, sâlih bir niyyet ile yapılacak olsa, o bile ibadettir. (S. HAVVÂ, 7/488)

Yakîn: Bu kelimenin anlamı, ‘**kesin bilgi’** demektir. Burada ölüm anlamında kullanılmıştır. Çünkü **ölüm** ânında gözlerden perdeler kalkmakta, gaybi olarak inanılan şeyler hakkında kesin bilgiye ulaşılmaktadır. (Ö. ÇELİK, 3/40)

İbâdet: Îman edip, Allâh'ın emirlerini uygulamak, yasaklarından kaçınmakve Allâh2ın rızasına uygunhareket etmektir. (İ. KARAGÖZ 4/61)

16 / Nahl Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 128 âyettir. Nahl, "bal arısı" demektir. 68. âyette Rabbin bal arısına olan ilhamı anlatılmış ve bu kelime sûreye ad olarak verilmiştir. 95-97, 110, 126-128. âyetleri Medenî'dir. (H. T. FEYİZLİ, 1/266)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

16/1-2 ALLAH YÜCEDİR

1. (Ey müşrikler!) **Allâh'ın (**azap**) emri mutlaka gelecektir; artık onu acele istemeyin. O, (**müşriklerin**) ortak koştukları şeylerden münezzeh (**tamâmen uzak**) ve yücedir.**

2. (Allah**,) kullarından dilediğine melekleri, emri (**demek olan**) vahiyle indirir; "(**insanları**) uyarın, şüphesiz benden başka ilâh yoktur; emirlerime uygun yaşayın/karşı gelmekten sakının" diye.**

1-2. (1).**'Allâh'ın (**azap**) emri mutlaka gelecektir.'** Müşrikler ilâhi azâbın geciktiğinden söz ederek sürekli alay ediyorlardı. Bu âyetle artık müminlere selâmet ve ilâhi yardım, müşriklere ise felâket zamanının geldiği bildirilmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/443)

(..) Putperestler **'Şâyet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek!'** (Yâsin 36/48). **'Allâh'ım, eğer bu kitap senin katından gelmiş bir gerçekse gökten üzerimize taş yağdır veya bize acı veren bir azap gönder!'** (Enfâl 8/32) gibi alay kabîlinden sözlerle, yapılan uyarıları ciddiye almadıklarını, bu uyarılara aldırış etmedikleri takdirde sonlarının geleceğine, dünyâda ve âhirette cezâlandırılacaklarına en küçük bir ihtimal vermediklerini îmâ ediyorlardı. Âyet buna bir cevap teşkil etmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/376, 377)

(2).**'(**Allah**) kullarından dilediğine melekleri, emri (**demek olan**) vahiyle indirir.'** Elçiler indirir. **'Kendi emrinden ruh (**vahiy**) indiriyor'** (Mümin 40/15) âyetinde olduğu gibi burada da **'ruh ile'** ifâdesinden maksat **vahiy**dir. (..) Yâni vahiy, Allâh'ın emirlerinden ruhsal bir şeydir ki, Allah Teâlâ onu kendi yanından melekleri ile kullarından dilediği kimseye indirir, emrini haber verir, bildirir. İşte kulu ve elçisi Muhammed Mustafa (s)'ya da diledi ve o rûhu (vahyi) indirdi. (ELMALILI, 5/228)

Kastedilen Cebrâil (a.s.) olmakla birlikte, vahyi indirirken yanında **başka melekler** bulunduğu için **'melekler'** şeklinde çoğul kalıbı kullanılmıştır**. (**İ. H. BURSEVİ**,** 10/307**)**

16/3-8 İNSAN, KÂİNAT VE HAYVÂNÂTIN YARATILIŞI

3. Gökleri ve yeri hak (bir nizam**) ile** (ve hikmete uygun olarak) **O yarattı. O, onların ortak koştuklarından yücedir.**

4. O, insanı meni(deki sperma**)dan yarattı. (**Böyle iken**) bir de görürsün ki o, (**kâfir insan büyüyüp yetişince Allah hakkında**) apaçık tartışan bir düşmandır. [**krş**. 36/77]**

5. (Büyük ve küçük baş**) hayvanları da yarattı, onlarda sizin için ısıtacak (**ve koruyacak**) şeyler ve birçok menfaatler vardır. Onlar(**ın etinden ve yağın**)dan da yersiniz.**

6. (Onları**) akşamleyin getirdiğiniz, sabahleyin merâya/otlamaya saldığınız zaman onlarda sizin için bir güzellik (**ve zevk**) vardır.**

7. (O hayvanlardan bâzısı**) ağırlıklarınızı yüklenip sizin ancak (**binbir türlü**) zahmetle (**veya yarı canınızı tüketerek**) varacağınız bir memlekete taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir. [**bk**. 23/21-22; 40/79-81; 43/12-14]**

8. Atları, katırları ve merkepleri, hem kendilerine binmeniz için hem de süs (hayvanı**) olarak (**yarattı**). O, sizin henüz bilemeyeceğiniz nice (**binecek**) şeyleri de yaratır. [**bk**. 16/80-81]**

3-8. (3).**'(**Allah**) gökleri ve yeri hak ile yarattı.'** 'hak ile': boş yere ve hesapsızca değil de, hikmetle ve bir nizam içerisinde yarattı. (İ. H. BURSEVİ, 10/313)

'Gökler' kelimesine; arzın dışındaki Güneş, Ay, yıldızlar, gezegenler, kısaca bütün varlıklar; **'arz'** kelimesine ise toprak, su, mâdenler, ağaçlar, bitkiler, denizler, hayvanlar, canlı ve cansız diğer varlıklar dâhildir. **'Hak'** gerçek, vakıaya uygun, olması gereken ve önemli bir maksat ve amaca uygun olandemektir. **'Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı'** cümlesi, hem bütün varlıkları yaratanın Allah olduğunu, hem her bir varlığı boş yere değil, bir amaca uygun olarakyarattığını ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 4/64)

(4).**'O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki, (**insan**) Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir.'** Oldukça güçsüz ve hakir bir damla sudan yarattı. İnsan, kendini bağımsız hissedip büyüyünce, Yüce Rabbiyle tartışmaya (ya da itiraz etmeye) yeltenip, düşmanlık etmekte, onu yalanlamakta, rasullerine karşı savaş vermektedir. Hâlbuki insan, O'na ibâdet eden bir kul olsun diye yaratılmıştır. (S. HAVVÂ, 7/513)

'apaçık bir mücâdeleci kesilir.' Kendini savunma yolunda çok konuşan bir tartışmacı ve mücadeleci hâline gelir. Veya aslını unutur da, yaratıcısına karşı bile açık bir düşman olur. Ona karşı ortak koşmaya, mantık ve felsefeden bahsetmeye kalkışır. (ELMALILI, 5/230)

Yaratılma oluşumunu iyice düşünen, aklını nefsânî ve şeytânî hislerin güdümünden kurtaran insan, yaratan Rabbine saygı duyar ve emirlerine uyar. Çünkü "**kendini** (yaratılışını ve gâyesini) **bilen**, **Rabbini bilir**" ifâdesiyle Allâh'a karşı başkaldırı aptallığında bulunamaz.) (H. T. FEYİZLİ, 1/266)

(5).**'Hayvanları da O yarattı.'** 5. 6. Âyetlerde, maddi ve psikolojik faydaları yanında et, süt ve tüylerinden istifâde için yaratılan hayvanlar, **en'am** adıyla anılmaktadırlar. Bunlar koyun, keçi, sığır ve devedir. (KUR'AN YOLU, 3/379)

(8).**'Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (**gözlere**) ziynet olsun diye yarattı.'** 8. Âyette at, katır ve eşek cinsinden diğerlerinden ayrıca zikredilmiş, bunların taşıma aracı ve ziynet olarak yaratıldığı belirtilirken, etlerinden ve sütlerinden söz edilmemiştir. (KUR'AN YOLU, 3/379)

İmam **Ebû Hanîfe** ve İmam Mâlik, 5'nci âyeti delil alarak **at, katır ve merkebin etlerinin yenmeyeceği** ictihâdında bulunmuşlardır. Çünkü yüce Allah 5'nci âyette **'en'am'** yâni koyun, keçi, sığır, manda ve devenin etinden yemeniz için yarattı denilirken **'Allah binmeniz ve ziynet olması için atları, katırları ve merkepleri yarattı'** anlamındaki 8'nci âyette atları, katırları ve merkepleri binmek ve ziynet için yarattı, denilmiştir. İmam **Şâfii** ve İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre **at eti helâl**dir. (İ. KARAGÖZ 4/68)

'Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vâsıtaları**) yaratır.'** Bu buyrukta bir **mûcize** vardır. Bu âyetin indiği dönemde bilinen binek araçlarını zikrettikten sonra, bu âyetin indiği dönemde **insan(lar)ın bilmediği** birtakım **bineklerin** gelecekte **yaratılacağına işâret** etmektedir. (S. HAVVÂ, 7/523)

'O sizin bilmediğiniz daha nice canlıları yarattı.' Hayvanların yeme, taşıma ve güzellik için yaratıldığı at**,** katır ve eşeğin ise binek ve zînet için yaratıldığı bu şekilde vurgulanıyor. Böylece insan düşüncesinde bu alanın **kapısı açık** bırakılmış oluyor. Tâ ki insanın kendisi taşıma, ulaştırma, **binek** ve zînet eşyâsı araçlarına **yenilerini ilâve** edebilsin. Düşünceleri, çevrelerinin sınırını taşıyarak içinde yaşadıkları zaman dilimini aştığında donuklaşmasın. (..) **İslâm,** hayâtın tüm enerjilerini ve hayâta ilişkin tüm planlamaları karşılayacak özelliklere sâhip, **açık ve esnek** bir **inanç sistemidir.** Bu nedenle Kur'an zihinleri ve kalpleri, insan gücünü, bilgisini artıracak, geleceğini bayındır hâle getirecek **her türlü gelişmeyi algılamaya hazırlar.** Yaratılış, ilim ve hayâtın, olağanüstü evrelerinden ortaya çıkan her yeniliği algılamaya müsâit, açık ve dîni bir vicdâna sâhip olmalarını sağlar. (..) Yük, taşıma, binek ve süs araçları oldukça gelişmiştir. Bu gelişmeleri o zamânın insanları bilmiyorlardı. İlerde de birtakım gelişmeler olacak ve **günümüz insanlarının bilmediği** bir dizi **yeni araçlar** bulunacaktır. Kur'ân-ı Kerim hiçbir donukluğa ve taşlaşmaya yer vermeden kalpleri ve zihinleri **bu yeni gelişmeleri hazırlamaya** çalışır. (S. KUTUB, 6/513)

16/9 YOLUN DOĞRUSU ALLÂH'INDIR

9. Yolun doğrusunu bildirmek Allâh'a âittir. Ondan sapan (eğri yol**)lar da vardır. O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.**

9-9. ‘Yolun doğrusu Allâh’ındır, yolun eğrisi de vardır.’ Yollardan kimisi doğruluktan uzak, eğri büğrüdür. İbn-i Abbas’a göre bunlar değişik yollar, görüşler ve farklı farklı hevâlardır. Yahûdilik, hıristîyanlık ve mecûsilik gibi. (S. HAVVÂ, 7/517)

‘Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.’ Allah, bu konuda (hidâyet) insanları özgür bıraktı. Tercihlerinin sonucundan da sorumlu tuttu. (KUR’AN YOLU, 3/380)

Yüce Allah, kendisine ibâdet etmeleri için yarattığı (51/56) insanları îman ve ibâdete zorlamamış (2/256), **îman edip etmemekte özgür** bırakmış, **‘(**Ey Peygamberim**!) De ki: ‘Hak, Rabbinizdendir, artık dileyen îman etsin, dileyen inkâr etsin’** (18/29) buyurmuştur. Eğer Allah dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi kesinlikle îman ederlerdi. (10/99, 11/118) Çünkü yüce Allah; ölümü ve hayâtı, insanların hangilerinin daha güzel amel yapacağını denemek (sınamak) için yaratmıştır. (67/2). Bu **özgürlük** içerisinde insanların kimisi mümin, kimisi kâfir olmaktadır. (64/2; İ. KARAGÖZ 4/70)

16/10-18 SAYISIZ NİMETLER

10. Gökten sizin için su indiren O’dur. İçilecekler bundandır. İçinde (hayvanları**) otlattığınız bitkiler de bundandır. [**bk**. 15/22; 39/21; 56/68-70]**

11. (Allah**) size onunla; ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her meyveden bitiriyor. Şüphesiz bunda düşünen kimseler için elbette (**bir ibret ve Allâh’ın kudretine**) deliller vardır. [**bk**. 6/99; 7/57; 27/60]**

12. Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı hizmetinize verdi. Yıldızlar da O’nun emriyle boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bun(ların her birin**)de aklını kullanan bir toplum için deliller / ibretler vardır.**

13. Yeryüzünde yarattığı rengârenk şeyleri de sizin istifâdenize vermiştir. Bunda öğüt alan kimseler için elbette bir ibret (alacağı dersler**) vardır.**

14. Kendisinden tâze et (balık**) yemeniz ve ondan (**inci**,** mercan gibi**) giyineceğiniz (**takınacağınız**) bir ziynet çıkarmanız için denizi istifâdenize sunan da O’dur. Gemilerin de denizde (**suları**) yara yara akıp gittiğini görürsün. Bu da, (**Allâh’ın**) lütfundan (**nasip**) arayasınız ve (**O’na**) şükredesiniz diyedir.**

15-16. Yeryüzü sizi sarsmasın diye (Allah**) yeryüzünde sağlam/sâbit dağları, yolunuzu bulasınız diye de ırmakları, yolları ve nice işâretleri var etti (**ki, bunlar**) ve yıldızlarla (**insanlar**) yollarını bulurlar. [**bk**. 21/31; 79/32]**

17. Hiç yaratan (Allah**), yaratmayan gibi midir? Hâlâ düşünmeyecek misiniz?**

18. Eğer Allâh’ın nîmetini saymak isteseniz onu sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

10-18. (10).**‘Gökten sizin için su indiren O’dur.’** Hayâtın varlığı tümüyle **su**ya bağlıdır. Suyun yararlanılabilir hâle gelmesi de yağmura bağlıdır. Bütün gezegenler içinde dünyânın bilinen en farklı özelliği, Allâh’ın burada **suyu yaratmış olması**dır. (KUR’AN YOLU, 3/382)

Su, insan ve hayvan dâhil her canlının **hayat kaynağı**dır. Yüce Allah, her canlı şeyi sudan var etmiştir. (21/30). Suyu yaratan ve bulutta toplayan, yeryüzüne çisenti, yağmur ve kar şeklinde indiren yüce Allah’tır. Su olmasaydı insanlar ve hayvanlar yaşayamaz, toprakta hiçbir ürün yetişmezdi. **Yağmur yağmasa,** canlılar su bulamaz ve yok olurlardı. Yanıcı olan **iki hidrojen** ile yakıcı olan **bir oksijen**den oluşan suyun aynı zamanda **ateşi söndürücü** olması, Allâh’ın varlığının açık delili, insan, hayvan ve canlıların en çok muhtaç olduğu bir nîmetidir. (İ. KARAGÖZ 4/71)

(12).**‘O geceyi, gündüzü, güneşi ve ay’ı sizin hizmetinize verdi**. **Yıldızlar da Allâh’ın emri ile hareket ederler.’** Geceyi ve gündüzü dinlenmek, çevreyi görmek ve başka maksatlar için, güneş ve ayı; bunların her birisi **hayâtın elverişliliğini sürdürmesi** konusunda yardımcı olmak üzere üzerine düşen görevi yerine getirmektedir. (..) Yerküresi güneş sisteminin bir parçasıdır. Güneş sistemi ise, içinde bulunduğu galaksinin bir parçasıdır. **Galaksi** ise, bu uçsuz bucaksız kâinatın bir parçasıdır. Yıldızlar yeryüzünde yaşayan insanlara hizmette bulunmaktadır. (S. HAVVÂ, 7/517, 518)

(11, 12, 13).**‘İşte bunda düşünen bir topluluk için büyük ibret vardır.’** (11. âyet), **‘Bunda aklını kullanan bir topluluk için önemli ibretler vardır.’** (12. âyet). **‘Bunda düşünüp taşınan bir kavim için büyük ibret vardır.’** (13. âyet). Âyetlerde sözü edilen ilâhi kudret akışları ve azamet tecellileri karşısında kulun **his ve idrâkinin harekete geçebilmesi** için onun yapması gereken **üç mühim göreve** dikkat çeker: **(a) Tefekkür:** Etraflıca ve sistemlice düşünmek; **(b) Te’akkul:** Aklını kullanmak; **(c) Tezekkür:** Düşünüp ibret ve öğüt almak. (Ö. ÇELİK, 3/50) (..) Böylece üç âyette de varlık ve olaylardaki **‘âyet’** kelimesiyle ifâde edilen **gizli ve derin anlamlar**ı delilleri anlayıp kavrayabilmek, sonuçta ilâhi hakikatlere ve hidâyete ulaşabilmek için insanın mutlaka zihin yeteneklerini, **aklını kullanması gerektiği** bildirilmektedir. (KUR’AN YOLU, 3/383)

(14).**‘O Allah, denizden** (avlayıp) **tâze et yemeniz ve..’** ‘..tâze et’ ile maksat,deniz ürünleridir. **Hanefi** müctehidler, deniz ürenlerinden sâdece **balık** türlerinin helâl olduğunu, diğer canlıların yenmeyeceği ictihâdında bulunmuşlardır. (..) Tefsir ettiğimiz âyete **‘tâze et’** Mâide sûresinin 96’ncı âyetinde **‘deniz avı’** denilerek ayırım yapmadan **deniz ürünlerinin helâl olduğu** bildirilmektedir. Bu itibarla **balık dışındaki** mide, kurbağa ve tengeç gibi su hayvanlarının etleri **müctehidlerin çoğunluğuna** göre – kendiliğinden ölmüş olsalar bile – **helâl**dir.(İ. KARAGÖZ 4/74)

‘.. denizi hizmetinize verendie.’ Yüce Allah, suya kaldırma gücü vermiştir. Bu sâyede gemiler, yelkenler ve tekneler batmaz. Büyük gemiler ile insanlar **taşımacılık** yaparlar. Bunlar **denizin maddi faydaları**dır. Ama âyette denizin sâdece bunlar için değil; ayrıca insanlar, onu yaratan ve nîmetlerle donatan **Allâh’ı tanıyıp şükretsinler** ve böylece denizi mânevi bakımdan da bir nîmet olarak değerlendirsinlerdiye onların hizmetine verdiğine dikkat çekilmektedir. Şu hâlde 10-11’nci âyetlerde ifâde buyurulduğu üzere **tatlı yağmur suyu**nutürlü ürünleriyle insanlara ve genel olarak tabiata bahşeden yüce Allah, **tuzlu deniz suyu**nu da **nîmetlerle donatarak** yararlı kılmıştır. Bu da Allâh’ın derin hikmetinin anlamlı tecellilerinden biridir. (İ. KARAGÖZ 4/75)

(15, 16).**‘O sizi çalkalayıp sallar diye yeryüzünde sâbit dağlar, nehirler ve yolunuzu bulmanız için de yollar koydu.’** Jeolojide bilindiği gibi, eğer **dağlar** olmasaydı yeryüzü kabuğu paralanır, volkanlar faaliyete geçer ve zelzeleler o kadar çok meydana gelir ki, yaşamak imkânsızlaşır. (S. HAVVÂ, 7/519)

‘’Daha nice alâmetler (yarattı**)’** Yeryüzünün, o dönem insanlarının henüz bilmedikleri, zamanla fiziki coğrafya, jeoloji, biyoloji gibi bilimlerin gelişmesi ile **keşfedilecek** olan daha başka **sırlar** taşıdığına işâret edilmektedir. (KUR’AN YOLU, 3/384)

(18).**‘Allâh’ın nîmetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız.’** Onların sayısını tespit edemezsiniz. Gücünüz buna yetmez. Onlara karşı hakkıyla şükretmek bir tarafa, böyle bir sayım dahi yapamazsınız. (S. HAVVÂ, 7/519)

(..) İnsanın aklı, gözlerinin **görmesi**, kulaklarının **duyması**, dilinin **konuşması**, kalbinin çalışması, ellerinin tutması, ayaklarının yürümesi **birer nîmet**tir. Allâh’ın yeryüzünde bulunan herşeyi insanlar için yaratması (2/29), göklerde ve yerde bulunan herşeyi **insanların hizmetine sunması** (31/20), Allâh’ın **nîmetlerinin sayılamayacak kadar çok olduğu**nu ifâde eder. İnsanlara düşen görev, bu nîmetleri vereni bilmek, O’nun varlığına ve birliğine îman etmek, O’na ibâdet ve itaat etmektir. (İ. KARAGÖZ 4/78)

‘Gerçekten Allah, çok bağışlayan, pek esirgeyendir.’ Allah **şükür** konusunda noksanlığınızı örter ve bağışlar. Rahmeti ve nîmeti büyüktür. İsyânınızdan dolayı mahrûmiyeti hak etseniz de, Allah sizden nîmetini hemen kesmez. Küfrân-ı Nîmete nankörlük göstermenizden dolayı **cezâ** vermekte **acele etmez**. (İ. H. BURSEVİ, 10/351)

O, insanları **hemen cezâlandırmaz**. Aksine onlara mühlet verir. Çünkü O, rahimdir, hâlimdir. Bu, hem bireyler, hem de toplumlar için geçerlidir. (MEVDÛDİ, 3/19)

16/19-25 ALLAH GİZLEDİĞİNİZİ SAKLADIĞINIZI BİLİR

19. (Ey İnsanlar!) **Allah, gizlediğiniz şeyleri de açıkladığınız şeyleri de bilir.**

20. (O müşriklerin**) Allah’tan başka yalvarıp taptıkları ise hiçbir şey yaratamazlar. Zâten kendileri yaratılmaktadırlar.**

21. (Putlar**) diri değil, ölüdürler. (**Bundan dolayı bu heykel putlar**,** gerek kendilerinin**,** gerek kendilerine seremoni yapan/tapınanların**) ne zaman dirileceklerini de bilmezler.**

22. (Ey insanlar!) **İlâhınız tek bir ilâhtır. Fakat âhirete inanmayanların kalpleri bu gerçeği inkâr eder. Onlar, büyüklük taslayanlardır. [**bk**. 38/5; 39/45]**

23. Şüphe yok ki Allah, (onların**) gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir (**ve görür**). O, büyüklük taslayanları (**aslâ**) sevmez.**

24, 25. Onlara: “Rabbiniz ne indirdi?” denildiği zaman: “Evvelkilerin masallarını!” derler. [bk**. 25/5-9] 25. (**Böyle söylemeleri ve günahlara rehberlik etmeleri**) kıyâmet**

gününde, hem kendi günahlarını tam olarak hem de bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarını da yüklenip taşımaları içindir. Bir bakın hele, yüklendikleri şey ne kötüdür!

19-25. (21).**'(**Onlar**) diri değil, ölüdürler, ne zaman dirileceklerini de bilmezler.'** Âyet-i kerîmede, hem putlara hem de onlara bağlanıp tapınanlara bir alay ifâdesi vardır. **Ey müşrikler**! Aklınızın basitliğinden/ilkelliğinden mi yoksa Allâh'ı ve O'ndan gelenleri gündemde tutmama inadınızdan mı onlara bağlanıyorsunuz? İslâm öncesi Arap müşrikleri, **putlarının önüne** gider **dilek** ve **şikâyetlerini dile getirirlerdi**. Hatta uzak bir yerden/yoldan gelenler önce putlarını ziyâret eder, sonra evlerine / işlerine giderlerdi. (H. T. FEYİZLİ, 268)

(22).**'İlâhınız bir tek ilâhtır.'** Bu cümle, **tevhid inancı**nın en kısa ifâdesidir. Bu ilkeyi benimsemek Müslüman olmanın birinci şartıdır. Oysa müşrikler, putlara tapmakla ya da onları aracı kabul etmekle bu ilkeyi ihlâl etmişlerdir. (KUR'AN YOLU, 3/387)

'O büyüklük taslayanları asla sevmez.' İblisin başlangıçta Yüce Allâh'a karşı gelmesinin nedeni, Hz. Âdem'i küçümsemesi ve kendisini üstün görmesidir. Bu **büyüklük taslama**, onun ilâhi rahmetten uzaklaşmasına yol açmıştır. Bu yüzden Allah Teâlâ, insanların gerek kendisine ve gerekse birbirlerine karşı büyüklük taslamasını istemez. H. DÖNDÜREN, 1/443)

Hadis: Kalbinde zerre kadar **kibir** olan cennete giremez. Yine kalbinde zerre ağırlığınca îman olan da cehenneme girmez. (Müslim Îman 47, Ö. ÇELİK, 3/52)

Hadis: 'Kibir hakkı kabul etmemek ve insanları aşağı görmektir. (Müslim) (..) Hakka karşı kibir **inkâr,** halkak arşı kibir **büyük günah**tır. Âhirete îman etmek, îman esaslarından biridir. Âhiret hayâtına îman etmeyen kimse, mümin ve Müslüman olamaz. (Müslim Îman 147; İ. KARAGÖZ 4/81)

(24).**'Onlara: Rabbiniz ne indirdi? Denildiği zaman, 'öncekilerin masalları' derler.'** Anlatıldığına göre putperest Araplar'dan bâzıları, peygamberin huzûruna gidenlerin önlerine geçer, 'senin ondan duyacakların, **eskilerin masalları'** diyerek, onları geri çevirmeye çalışırlardı. (KUR'AN YOLU, 3/389)

'eskilerin masalları': İndiğini iddia ettiğiniz şeyler, önceki toplulukların haberleri ve asılsız rivâyetleridir. Aslında indirilen bir şey yoktur. Onun okudukları, eskilerin hikâyeleridir, derler. (İ. H. BURSEVİ, 10/359)

(25).**'..(**saptırdıklarının**) günahlarını yüklenmeleri içindir.'** Hem kendi günahlarının yükünü**,** hem de kendilerine itaat edenlerin günahlarını yüklenirler. Ve bununla birlikte kendilerine itaat edenlerin azâbından hiçbir şey de hafifletilmez, azaltılmaz. (S. HAVVÂ, 8/13)

Bu iki âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, Allâh'ın indirdiğini beğenmeyip kendi benlikleri/hevâ ve hevesleri doğrultusunda bâtıl yolu tercih eden ve diğer insanları da bu yola götürmede **önderlik edenler** ve onların peşinden gidenler, işlenen **günahlarda ortaktırlar**.) [krş. 2/165-167] (H. T. FEYİZLİ, 1/268)

Hadis: 'İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevâbı gibi sevap verilir. Bu durum, ona uyanların **sevaplarından** da hiçbir şey **eksiltmez.** İnsanları sapıklığa çağıran

kimseye de, kendisine uyanların günahı gibi günah verilir. Bu durum, ona uyanların **günahlarından** da hiçbir şey **eksiltmez.** (Müslim İlim 16; Ebû Dâvud Sünnet 6'dan Ö. ÇELİK, 3/53)

16/26-29 KİBİRLİLERİN YERİ NE KÖTÜDÜR

26. Onlardan (yâni müşriklerden**) öncekiler de (**peygamberlerine**) hile (**ve tuzak**) kurmuşlardı da Allah(**'ın azâbı**), onların binâlarını temellerinden (**yıkmak için**) gelmiş, üstlerindeki tavan başlarına çökmüştü. Bu azap onlara fark etmedikleri yerden gelmişti.**

27. Sonra kıyâmet günü Allah müşrikleri rezil edecek ve (onlara**) şöyle diyecektir: Uğruna** (Peygamber ve müminler ile) **mücâdele ettiğiniz ortaklarım,** (bana ortak koştuğunuz putlar hani) **nerede? Kendilerine ilim verilenler** (şöyle) **derler: Şüphesiz bugün rezillik, aşağılık ve kötülük kâfirlerin üzerinedir.**

28. (Ama**,** Allâh'ın emirlerini hiçe sayıp küfür ve şirk yoluna saparak**) kendilerine zulmederlerken meleklerin canlarını alacağı kimseler (**ölüm ânında**): "Biz hiç kötülük yapmazdık." (**küfre ve şirke sapmazdık**) diyerek teslim olur (**merhamet umar**)lar. Hayır! Şüphesiz ki Allah, yapmakta olduğunuz şeyleri hakkıyla bilendir. [**krş**. 4/97-98]**

29. (Melekler kâfirlere şöyle derler) **O hâlde içinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. (**İman ve İslâm'a karşı**) büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!**

26-29. (26).**'Kendilerinden öncekiler de düzen kurmuşlardı.'** 'Bunlardan öncekiler' ifâdesiyle kimlerin kastedildiği husûsunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak Râzi'nin de belirttiği gibi âyeti, doğru yolda gidenlere zarar vermek için **entrikalar peşinde olan** ve bunun cezâsını gören **bütün bâtıl taraftarları**nın kastedildiği yönünde yorumlamak daha isâbetli görünmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/389)

Onlar kendi bâtıl felsefeleri üzerine bir yapı kurmuşlardı. Tıpkı günümüzde **küfür ve dalâlet partileri**nin temelinin aslı küfür olan felsefeler üzerinde kurulması gibi. Bütün bunların ortak maksadı ise, **İslâm'a karşı düzen kurmak**tır. Bunların birçoğunun bu yapılarının nasıl yıkıldığını, yaptıklarının nasıl tepelerine geçtiğini, **onları yok ettiğini** çokça görmüş bulunuyoruz. **'…ve tavanları başlarına yıkıldı.** Yaptıklarının tavanları üzerlerine çöktü **'ve azap onlara'** dünyâ hayâtında **'hissedemeyecekleri taraftan geldi.'** Ummadıkları, beklemedikleri yerden geldi. (S. HAVVÂ, 8/14)

(27).**'Sonra da Kıyâmet gününde onları rezil eder.'** Onların rezâletlerini açıkça ortaya koyar. Kalplerinin gizlediklerini ortaya çıkartır; onların başkalarına açıklamadıkları düzenlerini, tuzaklarını açığa çıkartır; bütün yaratıkların gözü önünde onları rezil eder. (..) **'ve der ki, haklarında tartıştığınız benim'** sözde **'ortaklarım nerede?' 'Kendilerine'** bu konumda **bilgi verilmiş olanlar'** bunlar peygamberler, ilim adamları, bu müstekbirleri Allâh'ın yoluna dâvet eden, öğüt veren Rabbânilerdir. (..) İşte sözü geçen bu konumda da bu efendi ilim sâhipleri şöyle diyeceklerdir: **'Doğrusu bugün rezillik'** herkesin gözü önünde

bütün âdiliklerinin ortaya çıkarılması **‘ve azap, kâfirleredir.’** Bu rezillik ve azap, onları örtecek ve kuşatacaktır. (S. HAVVÂ, 8/14, 15)

Müşrikler kendileri gibi, putlara ve putlaştırdıklarına saygı duymayan, tâğûtlarla uzlaşmayan, fakat Allâh’ın indirdiği ilkelere göre yaşamak isteyen **mü’minlere düşman kesiliyorlardı**.) [bk. 4/44] (H. T. FEYİZLİ, 1/269)

(28).**‘Kendilerine kötülük ederlerken canlarını meleklerin aldığı kimseler ‘Biz hiçbir kötülük yapmadık’ diyerek boyun büküp teslim olurlar.’** (..) Müslümanlara karşı sergiledikleri kibirli ve düşmanca tavırlarının aksine bir davranış sergileyerek **‘Biz hiçbir kötülük yapmadık’** diyecekler. Fakat melekler veya müminlerin âlimleri ya da bizzat Cenâb-ı Hak **‘Hayır, Allah yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir’** diyerek yalanlarını yüzlerine vuracak, sonuçta Allâh’ın dînine ve peygamberine karşı büyüklük taslayanlar hak ettikleri **cehenneme atılacaklar**dır. (KUR’AN YOLU, 3/390)

(29).**‘O hâlde içinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. (**İman ve İslâm’a karşı**) büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!’** Rasûlullah (s), **kibri,** insanları küçük görmek ve hakkı kabul etmemek olarak açıklamıştır. Rabbâni âlimlerden bilgi almak istememek, onlara itaat etmemek, onlara alçak gönüllü davranmak istememek gibi davranışlar, onların hakkını vermemek kapsamına dâhildir. (S. HAVVÂ, 8/16)

‘.. mütekebbirler’, hakka karşı kibirlenen kâfirler, müşrikler ve dinsizlerdir. İman ve ibâdet etmeye tenezzül etmeyenlerin yeri **cehennem**dir. Cehennem hayâtı sonsuzdur. Çünkü cehennemde ölüm yoktur. (44/56). Kâfirler, cehennemde ebedi olarak kalacaklardır. **‘.. içinde ebedi kalanlar’** ifâdesi, bu anlamı belirtmektedir. **Cehennem** çok kötü bir yerdir. Çünkü orada kâfirler, ateşte yanarlar (4/56), üzerlerine kaynar su dökülür (44/47-48), kaynar su ve irin içirilir 14/14-17; 47/15) ve boyunlarına demir halkalar vurulur. (13/5; İ. KARAGÖZ 4/88)

16/30-34 GÜZEL DAVRANANA GÜZEL MÜKÂFAT

30. Allâh’a karşı gelmekten sakınanlara: “Rabbiniz ne indirdi?” denildi. Onlar da: “Hayır / iyilik (indirdi**).” dediler. Bu dünyâda güzel davrananlara güzellik (**çok iyi mükâfatlar**) vardır. (**Onlar için**) âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. (**Günahlardan**) sakınan/Allâh’ın emrine uygun yaşayanların yurdu** (cennet) **gerçekten ne güzeldir!**

31. (O güzel yurt**,) Adn cennetleridir ki o kimseler oraya girecekler. Onun alt tarafından ırmaklar akar, onlar için orada istedikleri (**her**) şey vardır. Allah, takvâya eren (**ihlâsla emrine uygun yaşayan**)ları böyle mükâfatlandırır. [**bk**. 41/30-32; 43/71]**

32. Bunlar, meleklerin (sıkıntı ve acı vermeden) **iyi ve hoş olarak canlarını alacakları kimselerdir. (**Melekler onlara**:) “Size selâm olsun, yaptıklarınızdan dolayı girin cennete!” derler. [**bk**. 41/30-33]**

33. (O inkârcılar**) kendilerine, ancak meleklerin gelmesini veya Rabbinin (**azap**) emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de öyle yaptı. Allah onlara zulmetmedi, fakat (**inkârlarıyla**) onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.**

34. Nihâyet yaptıkları kötülükleri (ve Allâh'a / emirlerine başkaldırıları**) onları çarptı ve kendisiyle alay edip durdukları şey(**in azâbı**) kendilerini kuşattı. [**bk**. 52/14]**

30-34. (30).**'Bu dünyâda güzel davrananlara, güzellik vardır.' İhsan,** şeriat ıstılâhında daha iyi olanı, bu amelde bulunurken Allâh'a ihlâs ile birlikte yapmaktır. Cebrâil, peygamber (s)'e **ihsân**ın ne olduğunu sorarken şöyle buyurmuştur: 'O'nu görüyormuşçasına Allâh'a ibâdet etmendir. Sen O'nu görmüyorsan dahi, O seni görmektedir. ' (S. HAVVÂ, 8/21)

Hasene: Yüce Allâh'ın dünyâda vereceği iyilik, bâzan huzur ve güvenlik olabilir, bâzan yardım ve zafer olabilir. (S. HAVVÂ, 8/18)

'Bu dünyâda iyi davrananlara iyilik vardır. Âhiret yurdu ise daha hayırlıdır.' Böylelikle Yüce Allah, âhiret yurdunun dünyâ yurdundan daha hayırlı olduğunu, âhiretteki mükâfatların dünyâdaki mükâfatlardan daha üstün olduğunu belirtmektedir. Kulun iyilik ve güzellik yapması îman ve sâlih amel işlemesi ile olur. Yüce Allah, Kitâb-ı Kerîmi'nin birden çok yerinde **ihsan edenler**in târifini yapmış bulunuyor. (..) Yüce Allâh'ın **dünyâda vereceği iyilik** bâzan huzur ve güvenlik olabilir, bâzan yardım ve zafer olabilir, bâzan bütün bunlar ve bunlarla birlikte başkaları da olabilir. İşte bu bakımdan **'hasene'** kelimesi belirtisiz olarak (nekre) kullanılmıştır. (S. HAVVÂ, 8/18)

(31).**'(**O güzel yurt**,) Adn cennetleridir ki o kimseler oraya girecekler. Onun'** ağaçlarının ve köşklerinin **'alt tarafından ırmaklar akar, onlar için orada istedikleri (**her**) şey vardır.' Hadis:** 'Bulut, cennet ehlinden, oturmuş içen bir grubun yanından geçerken, onlardan her kimin canı ne çekerse, mutlaka o buluttan o şey, üzerlerine yağar. O kadar ki, aralarından: Üzerimize yaşları eşit gencecik kızlar yağdır, diyecek ve bu olacaktır.' (S. HAVVÂ, 8/18)

(32).**'Bunlar, meleklerin iyi ve hoş olarak canlarını alacakları kimselerdir. (**Melekler onlara**:) "Size selâm olsun, yaptıklarınızdan dolayı girin cennete!" derler.'** Vefatları güzel, kolay, zorluksuz ve acısız olarak alırken, bir taraftan da korkmamaları ve üzülmemeleri için onlara selâm verecekler ve onları, yaptıkları sâlih amelleri sebebiyle cennetle müjdeleyeceklerdir. (Fussilet, 41/30-32) (Ö. ÇELİK, 3/57)

Melekler **müttakilerin canlarını alırken** müminlerin dünyâda selâmlaştığı selâmın aynısı olan **'selâmün aleyküm'** diye selâmlarlar. Meleklerin 'selâm size' demeleri, müminleri her türlü sıkıntıdan ve kabir azâbından güvende olduklarını bildirmelerine yöneliktir. (..) Melekler, müttakileri **cennetle müjdeler**ler (41/30-32), cennete girin, derler. Müttaki müminlerin kabir hayâtı, cennet hayâtı gibi olur. Kıyâmet kopup dirildikten ve hesaba çekildikten sonra melekler, cennet kapılarında mümileri selâmlayacaklar ve 'sizler ne iyi insanlarsınız, buyurun cennete girin' diyecekler. (39/73; İ. KARAGÖZ 4/91)

(33).**'(**O inkârcılar**) kendilerine, ancak meleklerin gelmesini veya Rabbinin (**azap**) emrinin gelmesini mi bekliyorlar?' Rabbinin emri**nden maksat, Bedir gününde olduğu gibi öldürülmek, depremle yerin dibine geçirilmek, firavun gibi suda boğulmak, azap kamçısı ya da taş yağmuru yağdırılması emridir. (Ö. ÇELİK, 3/57)

(Helâk etmekle) **Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar** (inkâr ederek) **kendilerine zulmediyorlardı.'** İnsanların nefislerine zulmetmeleri; şirk, küfür, nifak, isyan ve günah

işleyerek ilâhi hükümlere ve sınırlara tecâvüz ederek, emredilen görevleri terk ederek, yasaklanan fiilleri işleyerek kendilerini ilâhi azâba mâruz bırakmaları**., cezâyı hak etmeleri**; îman, ihlâs, ibâdet ve itaatle elde edecekleri nîmet ve ödülleri kaybetmeleri, böylece kendilerine zarar vermeleri, kendi haklarını ve sevaplarını eksiltmeleri, dünyevi ve uhrevi menfaatlerini kaybetmeleri demektir. **'Allah insanlara hiç zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler.'** (10/44; İ. KARAGÖZ 4/92)

16/35-40 BİZE DÜŞEN ANCAK TEBLİĞ

35. Müşrik olanlar: "Eğer Allah dileseydi, biz de babalarımız da O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık ve O'nun (emri**) dışında hiçbir şeyi haram kılmazdık." dediler. Kendilerinden öncekiler de böyle yaptı. (**Kendi suçlarını Allâh'a yüklemek istediler**.) Peygamberlerin üzerine düşen görev apaçık bir tebliğdir.**

36. Andolsun ki biz her topluma: "Allâh'a kulluk edin ve (tanrılık taslayan**) tâğûttan kaçının." diye tebliğde bulunan bir peygamber gönderdik. Onlardan kimine Allah (**niyet ve gayretine göre**) hidâyet etti, kiminin hakkında da** (inkârda ısrarları sebebiyle) **sapıklık (**sıfatı**) kesinlik kazandı. İşte, gezin dolaşın yeryüzünde de (**peygamberleri**) yalanlayanların sonu nasıl oldu bakın! [**Tâğût için bk**. 2/256-257** ve **4/60, 76; 96/6-7** açıklamaları**]**

37. (Ey Muhammed**!) Sen onların doğru yolda olmaları için ne kadar çırpınsan da şüphe yok ki Allah, (**kötü niyet ve amellerinden dolayı**) sapıklıkta bırakacağı kimseleri doğru yola iletmez. Onların bir yardımcıları da yoktur.**

38, 39. Onlar: "Ölen kimseyi Allah diriltmez." diye var güçleriyle Allâh'a yemin ettiler. Hayır! (Âhiret için diriltecektir**.** Bu**,) O'nun kendisinin üzerine (**aldığı**) gerçek / kesin bir vaadidir. Fakat insanların çoğu bilmezler. (**Allah**,) hakkında ihtilâf ettikleri şeyi onlara açıklamak ve inkâr edenlerin de, kendilerinin gerçekten yalancı olduklarını bilmeleri için (**diriltecektir**.)**

40. Biz bir şeyin (olmasını**) istediğimiz zaman, sözümüz sâdece: "Ol" demektir ve (**o da**) hemen oluverir. [**krş**. 31/28; 36/82; 54/50]**

35-40. (35).(Allâh'a) **ortak koşanlar** (günahlarını mâzur gösterebilmek için) **diyorlar ki: 'Eğer Allah dileseydi** (irâdemizi elimizden alırdı, böylece) **ne biz, ne de atalarımız O'ndan başkasına kulluk etmez, O'nun hükmüne aykırı olarak hiçbir şeyi yasaklamazdık!** (Mâdem ki bunları yapıyoruz, demek ki Allah buna izin vermiştir.) **Onlardan önceki zâlimler de** (buna benzer saçma gerekçelerle insan irâdesini yok sayarak) **aynı şekilde davranmış** (ve sonunda azâbımızı tatmış)**lardı.** (Göz göre göre saçma bahâneler uyduran bu insanlara karşı) **peygamberlerin görevi,** (hakikatı onlara) **açıkça duyurmaktan başka ne olabilir ki?** (M. KISA 1/289)

İnsanlar işlerine geldiği zaman böyle **cebri bir kadere sığınırlar**. Bugün de böyle oluyor. Mâdem ki her şeyi Allah takdir edip yaratıyor, demekki, bizim putlara ibâdet etmemizi de O

takdir eylemiş ki, biz de onlara tapıyoruz, demeye getiriyorlar. **Takdîrin insan irâdesine göre** belirlendiğini unutuyorlar. (F. BEŞER 1/570)

(36).**'Andolsun ki biz her topluluğa: "Allâh'a kulluk edin ve tâğûttan kaçının." diye tebliğde bulunan bir peygamber gönderdik.'** **Tağut**tan kasıt, **şeytan**dır. 'Ona itaat etmekten, adımlarını izlemekten kaçının' demektir. (S. HAVVÂ, 8/24)

'Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler.' Yâni sapıklığı tercih ettiği ve bunu hak ettiği için sapıklık ondan ayrılmaz bir parça oldu. Herşeyin Allâh'ın dilemesi (meşieti) ile olduğu doğrudur. Ancak bu, **insanın seçme imkânı**nı ortadan kaldırmaz. Bundan dolayıonları Yüce Allah, '**yalanlayanlar'** olarak nitelendirmiştir**. (**S. HAVVÂ, 8/24**,** 25**)**

Âyet-i kerîmede geçtiği üzere bütün peygamberler, insanları **Allâh'a kul olmaya çağırmak** ve tâğûtlardan sakındırmak için gönderilmiştir. Çünkü tâğûtlar, kendilerini Rab yerine koyarak Allâh'ın dinine karşılık, kendileri kural ve yaptırımlar koymuşlar ve insanları Allâh'ın emirlerini yapmaktan alıkoymuşlar ve yasaklamışlardır. Hatta onları zorunlu olarak kendi din, fikir ve sistemlerine bağlamaya çalışmışlar, reddedenlere hasım kesilmiş ve hor görmüşlerdir; en tehlikeli durum da budur (bk. 2/256; 79/24). Sahabe-i kirâm'ın çocuklarına ilk öğrettiği kelimelerden biri, "**Âmentü billâh ve kefertü bi't-tâğût**" (Allâh'a îman ettim, **tâğût**u red ve inkâr ettim) sözüdür. (H. T. FEYİZLİ, 1/270)

(37).**'(**Ey Muhammed**!) Sen onların doğru yolda olmaları için ne kadar çırpınsan da şüphe yok ki Allah, sapıklıkta bırakacağı kimseleri doğru yola iletmez. Onların bir yardımcıları da yoktur.'** İnsanların kurtuluşu için, peygamberlerin böyle istek ve gayretin içinde olması yetmez. İnsanların kurtuluşu hak etmeleri gerekmekte, imtihanı başarmaları, **irâdelerini** o **yönde kullanmaları** ve hidâyetin nasip olmasına bağlıdır. (KUR'AN YOLU, 3/397)

Ancak **îman, kişinin istemesi** ve Allâh'ın irâdesi ile **mümkün olur.** Yüce Allah, mümin olmak isteyene engel olmaz, mümini de kendisi istemedikçe îmandan çıkarmaz. Kâfirler kendi istek ve irâdeleriyle mümin olmak isteselerdi, yüce Allah onları kesinlikle dalâlette bırakmazdı. Onlar, akıl ve irâdelerini kullanmadıkları, **hakikatleri** işitmek, görmek ve **anlamak istemedikleri** ve **peygamberle alay ettikleri için** dalâlette bırakılmışlardır. (İ. KARAGÖZ 4/97)

Herşey, Allâh'ın irâdesi ile olur. Bu, insanın seçmesine aykırı değildir. Çünkü Allâh'ın kudreti irâdesine, irâdesi ilmine uygundur. İlim ise, açıklayıcıdır, zorlayıcı değildir. Yüce **Allah**, ezelden beri **filânın işi yapacağını bilmiştir**. Ancak, O'nun bu bilmesi o **kişiyi** o **işi yapmak için** cebredici / **zorlayıcı değildir**. O (Allah) bunu diledi ve kudreti ile açığa çıkardı. O (Allah) 'ın bunu dilemesi ve kudreti ile açığa çıkarması, o kişiyi zorladığı anlamında değildir. Çünkü o (kişi / şahıs) bunu istememiş olsaydı, bu olmazdı. **(Allâh'ın dilemesi, Kader)** (S. HAVVÂ, 8/26)

(40).**'Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman ona (**söyleyecek**) sözümüz sâdece 'ol' dememizdir. O da hemen oluverir.'** Bu, ölülerin diriltilmesinin ve değişik zamanlarda ölen tüm insanların, bir anda diriltilmesini çok zor bir iş olarak kabul edenlere bir cevap niteliğindedir. Burada onlara, sâdece '**ol' emri** ile dilediği herşeyi yapmaya kâdir olan Allah için, bunun çok kolay bir iş olduğu söylenmektedir. (MEVDÛDİ, 3/27)

16/41-44 BİLENLERE SORUN

41. (Mekkede**) zulmedildikten sonra Allâh'ın dini uğrunda hicret edenler var ya, dünyâda onları elbette bir yere güzelce yerleştireceğiz. Âhiret mükâfâtı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı.**

42. Onlar (eziyetlere**) sabredenler ve Rablerine güvenip dayananlardır.**

43. (Ey Rasûlüm**!) Senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri (**peygamber olarak**) gönderdik. Bilmiyorsanız zikir ehline (**ilim sâhiplerine**) sorun. [**krş**. 21/7]**

44. (Biz peygamberleri**) apaçık deliller ve kitaplarla (**gönderdik**). Sana da bu zikri (**Kur'ân'ı**) indirdik ki kendileri için insanlara indirilen şeyi bildirip açıklayasın. Olur ki iyice düşünürler.**

41-44. (41).**'(**Mekkede**) zulmedildikten sonra Allâh'ın dini uğrunda hicret edenler var ya, dünyâda onları elbette bir yere güzelce yerleştireceğiz.'** O'na itaat imkânı bulabilmek için **'**hicret edenlere gelince' onlar Mekke'de zulme uğrayan Rasûlullah (s) ashâbından olan kimselerdir. Mekkeliler tarafından memleketlerinden çıkarılınca **önce Habeşistan'a sonra** da **Medîne'ye hicret** ettiler. Âyette kastedilen bütün muhacirler değil, bu muhacirlerdir. Çünkü sûre, Mekki'dir. (İ. H. BURSEVİ, 10/390)

Müşriklerin kötülükleri dört şekilde oldu: **(a).** Önce **alaya** aldılar, **hakâret** ettiler (..) (38/4-11) **(b).** Sonra **fiili şiddet** uyguladılr, Özellikle fakir, köle ve kimsesiz Müslümanlara **işkence** ettiler, kızgın kumlar üzerine yatırdılar, (..) **(c).** Üçüncü aşamada Müslümanlarla ticâri ve **sosyal ilişkileri kestiler, (ç).** Dördüncü aşamada **topyekün müslüömanlara cephe alıp** şiddet uyguladılar. (İ. KARAGÖZ 4/100)

Bir şeyi Allah rızâsı için terk eden bir kimseye, onun yerine Allah, ondan daha hayırlısını verir. Allah onlara yeryüzünde imkân verdi ve kulların başına emir ve yönetici oldular. (S. HAVVÂ, 8/31)

Bu sûre Mekke'de indiğine göre, bu âyetin iniş sebebinin, **Habeşistan'a hicret** eden **ilk muhâcirler** olması gerekir. (ELMALILI, 5/238)

'Âhiret mükâfâtı ise elbette daha büyüktür.' Rivâyete göre Hz. Ömer, muhâcirlere devletten maaşlarını ödediğinde: 'Bu, Allâh'ın size dünyâda vadettiği mükâfattır. Âhirette, sizin için sakladıkları ise, elbette daha çoktur' der, sonra da onlara bu âyet-i kerîmeleri (41, 42. Âyetler) okurdu. (Ö. ÇELİK, 3/61)

(42).**'(**Onlar**) sâdece Rablerine tevekkül ederek, sabredenlerdir.'** Yâni, vatanları olan Allâh'ın haram beldesi Mekke'den ayrılığa sabredenlerdir.

Rivâyet edildiğine göre**,** Peygamber (s) Medîne'ye hicret için yola çıkınca, geriye dönüp Mekke'ye baktı, ağladı ve 'Vallahi senden ayrılıyorum. Biliyorum ki sen, beldelerin Allah katında en sevimli ve en değerli olanısın. Ehlin beni senden çıkarmasalardı, çıkmazdım' buyurdu. (Tirmizi'den, İ. H. BURSEVİ, 10/391)

(43).**‘(**Ey Rasûlüm**!) Senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri (**peygamber olarak**) gönderdik.’** O hâlde insanlar arasından erkekleri peygamber olarak göndermesi, Allâh’ın bir sünnetidir. (S. HAVVÂ, 8/33)

‘Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.’ Ey Kureyşliler! **‘Eğer bilmiyorsanız’** Muhammed (s)’ın risâletinde şüphe içindeyseniz **‘bilenlere’** ehl-i kitâbın âlimlerine **‘sorun’** ki size Allâh’ın eski ümmetlere peygamberleri ancak beşer olarak gönderdiğini haber versinler. Âyette, bilinmeyen konularda **âlimlere danışmanın vâcip olduğu**na işâret vardır. (İ. H. BURSEVİ, 10/394)

Burada, başta dînî konular olmak üzere, bir konuda yeterli bilgiye sâhip olmayanların, o hususta ehliyetli olanlara sormaları gerektiği, bir konuda doğru ve yeterli bilgi sâhibi olmadan bir fikir ileri sürmenin veya iş yapmanın yanlış olacağı vurgulanmaktadır. (Ö. ÇELİK, 3/61)

(44).**‘İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye, sana da bu Kur’ân’ı indirdik.’** Kur’ân’ın **tebyin**e ihtiyâcı vardır. Çünkü Kur’ân’ın getirdiği hükümlerin **mücmel** yâni kısa, öz; **müphem** yâni anlamı kapalı; **muhtasar** yâni özet ve **müşkil** yâni anlamı hemen anlaşılmayan âyet ve hükümler vardır. Kur’an rehber olmak üzere gönderilmiştir. İnsanların onu kendilerine rehber edinebilmeleri için hükümlerine, emir ve yasaklarına uyabilmeleri için **iyice anlaşılması** ve **nasıl uygulanabileceğinin bilinmesi** gerekir. Yüce Allah, bu görevi peygamberine vermiştir. **Hadisler,** Kur’ân’ın beyanıdır. Bu âyetin gereği olarak sahâbeden günümüze kadar Müslümanlar, Kur’ân’ı anlamaya ve anlatmaya çalışmışlar, hadisleri şerh etmişler ve yüzlerce **Kur’an tefsîri** yazmışlardır. (İ. KARAGÖZ 4/106)

Bu âyetten, kitabı gereğince açıklamanın, Allah Rasûlü’nün görevleri arasında olduğunu anlamaktayız. Bu bakımdan onun bütün fiilleri, sözleri ve hâlleri kitabın beyanıdır. **Sünnet,** olmaksızın kitabın anlaşılması söz konusu değildir. Çünkü bizler, namaz, zekât, oruç, hac gibi bir çok emirlerde, **nasıl uygulandığını** bilememekteyiz. Yine fâiz, malları bâtıl yolla yemek… gibi bir çok yasakların sınırlarını ve bir çok hususu **sünnet aracılığı ile anlayabiliriz**. Çünkü **sünnet,** kitabın hem pratik, hem teorik açıklamasıdır. (S. HAVVÂ, 8/39)

Hz. Peygamber, sâdece bir nakilci değil, aynı zamanda Allâh’ın hükümlerini sözlü veya fiili olarak açıklama, yorumlama ve uygulamada **örnek olma** işlevine sâhiptir. Bu işlevin tamâmına **sünnet** denmektedir. (KUR’AN YOLU, 3/402)

‘.. düşünüp anlamaları için Kur’ân’ı indirdik.’ Kur’ân’ı anlamak, anladıklarını uygulamak ve insanlara anlatmak Müslümanların Kur’ân’a karşı görevleridir. Bu husûsu ifâde eden birçok âyet vardır: **‘Biz akıl erdiresiniz ve anlayasınız diye kitabı Arapça bir Kur’an olarak indirdik.’** (12/2) **‘Hâlâ Kur’ân’ı düşünüp anlamay çalışmıyorlar mı?’** (4/82; bk. 17/41, 6/65; İ. KARAGÖZ 4/107)

16/45-47 TUZAK KURANLAR EMİN Mİ OLDULAR

45, 46, 47. (Ey Peygamberim!) **Kötü işler için hile düzenleyen** (müşrik)**ler, Allâh’ın kendilerini yere batırması veya düşünemedikleri bir yerden kendilerine azâbın gelmesi**

husûsundan emin mi oldular? [bk**. 67/1617] 46. Yâhut dönüp dolaşırlarken (**azâbın**) kendilerini yakalamasından (**emin mi oldular**)? Onlar, (**buna engel olup Allâh'ı**) âciz bırakacak değillerdir. 47. Yâhut (**Allâh'ın**) azar azar eksiltmek sûretiyle kendilerini yakalamayacağından da emin mi oldular? Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatlidir, çok merhametlidir. [**krş**. 7/4, 99-100]**

45-47. (45).**'Kötü işler için hîle düzenleyenler, Allâh'ın kendilerini yere batırması veya düşünemedikleri bir yerden kendilerine azâbın gelmesi husûsundan emin mi oldular?'** Bu üç âyette, Allâh'a, peygamberine ve inananlara düşmanlık yapanlar, şer planları hazırlayanlar **şu tehlikelerle tehdit edilmekte**dir: **(a)** Allâh'ın Kârûn ve avanelerine yaptığı gibi, onları yerin dibine geçirmesi (Kasas, 28/81), (..) **(b)** Tam bir gaflet içinde bulunurlarken, beklemedikleri ve ummadıkları bir yerden **azâb**ın başlarına gelmesi. Uyku ve istirahat hâli buna misâldir. (Araf, 7/4) (..) **(c)** Onlar yeryüzünde gezip dolaşırlarken, ticâret yaparlarken ve dünyâ işleriyle uğraşırlarken **azâb**ın onları yakalayıvermesi (Yâsin, 36/49-50) (..) **(d)** Allah onları korkuta korkuta, eksilte eksilte, zamâna yayarak, içten içe çürüterek helâke sürüklemesi (bu âyetler) (Ö. ÇELİK, 3/62, 63)

'Yâhut (Allâh'ın**) azar azar eksiltmek sûretiyle kendilerini yakalamayacağından da emin mi oldular?'** Yâhut ahlâki değerlerin çözülmesi sonucunda, zamanla barış ve huzur ortamının yok olup **toplumun içten içe çürümesiyle,** Allâh'ın onları adım adım felâketlere sürüklemeyeceğinden nasıl emin olabiliyorlar? (M. KISA, 1/290)

'Muhakkak ki Rabbiniz Raûf'dur, Rahim'dir.' Çünkü O, alelacele sizi cezâya çarptırmaz. Sizin bu durumlarınıza süre tanır. Hemen cezâya çarptırmamasının sebebi **rahmet**idir. O bakımdan, kötü tuzaklar kurmaktan vaz geçiniz, Allah Rasûlüne îman ediniz. Şeytanın adımlarını izlemeyiniz. (S. HAVVÂ, 8/34)

16/48-55 BİR SÜRE DAHA FAYDALANIN

48. Onlar (Kötülükleri plânlayan müşrikler)**, Allâh'ın yarattığından herhangi bir şeyi görmediler mi ki onun gölgeleri (**bile ilâhî kânuna**) boyun eğerek Allâh'a secde hâlinde sağda ve solda yer değiştirir(**ler**).**

49. Göklerde ve yerde bulunan canlılar ve melekler, yalnız Allâh'a *secde* eder(ler**) ve onlar aslâ büyüklenmezler.**

50. Onlar, kendilerinden (sonsuz**) üstün olan Rablerinden (**ve azâbından**) korkarlar ve kendilerine emredilen şeyleri yaparlar.**

51. Allah: "İki ilâh edinmeyin. O, ancak bir tek ilâhtır. Yalnız benden korkun (bana kulluk edin**)!" buyurdu.**

52. Göklerde ve yerde olan şeyler ancak O'nundur. Din de, dâimâ ancak O'nun (olup itaat de ancak O'na**)dır. Öyle iken siz Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?**

53. (Ey İnsanlar!) **Üstelik, sizde nîmet olarak ne varsa hepsi Allâh'ındır. Yine, size bir sıkıntı dokunduğu zaman da yalnız O'na sığınırsınız. [**bk**. 17/67]**

54, 55. Sonra (ey insanlar!) **sizden o sıkıntıyı aç(**ıp kaldır**)dığı zaman, içinizden bir kısmı Rablerine ortak koşarlar. 55. (**Böyle yapmaları**) kendilerine verdiğimiz (**nîmetler**)e nankörlük etmelerinden dolayıdır. Öyleyse (**dünyâda şimdilik**) eğlenedurun, yakında (**başınıza ne geleceğini**) bileceksiniz!**

48-55. (48).**'Gölgeleri boyun eğerek, büyüklük taslamadan Allâh'a secde ederek sağ ve sola düşüyor.'** Burada **secde**den maksat, isteğe bağlı hareketle sınırlı olmayan kayıtsız boyun eğmedir. Gölgesi bulunan şeylerin gölgeleri bile, sâhiplerinin hüküm ve irâdesine değil, eşyânın gölgelerinde bile, Allâh'ın emrine mahkûm olmuşlardır. **Hâkimiyet** ve **tasarruf Allâh'ındır**. Onlar, yerde sürünürlerken sâhiplerine değil, Allâh'a secde eder ve Yüce Allâh'ın birliğini ilân ederler. (ELMALILI, 5/240)

Gölgelerin Secdesi: Demek ki cisimlerin ışık almayan taraflarında meydana gelen ve adına **gölge** denilen karartılar, sünnetullâhın yâni yeryüzü ile ilgili ilâhi yasaların bir gereğidir. Esâsen bu durum, kâinattaki canlı – cansız tüm varlıklar için de söz konusudur. Bu yüzdendir ki yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar (Hac 22/18), gökte bir dizi hâlinde uçan kuşlar (Nur 24/41), hattâ şimşek, gök gürültüsü (Ra'd 13/15; Nahl 16/48), su (Enfâl 8/11), vb. **tüm varlıklar** (Rahman 55/5; Hac 22/44), **kendine has bir şekilde Allâh'a secde etmekte**dirler. Çünkü Yüce Allah, yaratma esnâsında bütün varlıklara hareket tarzlarını bildirmiş, böylece onlar da bu ilâhi emre zorunlu olarak boyun eğmişlerdir. İşte burada söz konusu ettiğimiz **gölgelerin secdesi zorunlu bir boyun eğiş**ten başka bir şey değildir. (M. DEMİRCİ, 2/157, 158).

İşte bu müşrikler, bütün bunları görmüyorlar mı? Yâni onlar, **eşyânın tümüyle Allâh'a boyun eğdiğini** görüp, niçin boyun eğmez ve teslim olmazlar. (S. HAVVÂ, 8/35)

(49).**'Göklerde ve yerde bulunan canlılar ve melekler, yalnız Allâh'a *secde* eder(**ler**) ve onlar asla büyüklenmezler.'** Bu âyet, Kur'ân-ı Kerim'in üçüncü **secde âyeti**dir. Secde âyetini okuyan ya da dinleyenin rukûsuz bir secde yapması, Hanefilere göre vâciptir. Delil şu âyettir: **'Onlara ne oluyor ki, îman etmiyorlar ve kendilerine Kur'ân okunduğu zaman secde etmiyorlar. (**İnşikak**,** 8/21) **Hadis:** Kur'ân'ı okuyana ve dinleyene secde etmek vâciptir. (Buhâri Sücud 10'dan, H. DÖNDÜREN, 1/444)

Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar, **Allâh'a secde eder**ler. Bu varlıklardan akıllı ve bilinçli olanların secdesi **ibâdet şeklinde**, diğerlerinin secdesi ise **itaat** ve boyun eğme, **ilâhi kurallara uyma** ve kendilerine verilen görevleri yapma şeklinde olur. (İ. KARAGÖZ 4/112)

'Göktekiler' sözü, melekleri de kapsamakla birlikte onların Allâh'a itaat ve ibâdetleri diğer varlıklara göre en ileri derecede olduğu için bir takdir ifâdesi olmak üzere özellikle anılmış olmalıdırlar. İnsanlar içinde inkârcı ve günahkârlar bulunursa da **melekler Allâh'a ibâdet konusunda aslâ kibir taslamaz**lar, küstahça tavır takınmaz, yüceler yücesi bildikleri rablerinden korkar, O'nun buyruklarına eksiksiz uyarlar. Bu âyet, **meleklerin ismet (**günahsızlık**) özelliğine sâhip** olduklarını gösterir. (KUR'AN YOLU, 3/406)

(51).**‘Allah: “İki ilâh edinmeyin. O, ancak bir tek ilâhtır. Yalnız benden korkun!” buyurdu.’** Hayâta hükümran olan yalnız Allah’tır. O’nun emirlerinin önüne geçme, onları geçersiz kılma ve onların yapılmasına engel olma da sesli veya sessiz **kendini ilâh yerine koyma** olup bu hususta onlara gönüllü itaatte de onları ikinci, üçüncü ilâh / Rab edinme vardır ki bu durumda bütün hayat düzeni bozulur. Başka Rab edinenlere de Allah cenneti haram kılmıştır.) [bk. 5/72] (H. T. FEYİZLİ, 1/271)

‘Allah korkusu’, insanın karanlıktan, açlıktan, yırtıcı hayvanlardan ve düşmandan korkması gibi bir korku değildir. İnsan, isyan sebebiyle Allâh’ın rahmet, mağfiret, rızâ, sevgi, dostluk ve nîmetlerinden mahrum kalmaktan, ilâhî huzurda hesap vermekten, dünyâ ve âhirette azâbına uğramaktan korkar, korkması gerekir. (İ. KARAGÖZ 4/113)

(52).**‘Göklerde ve yerde olan şeyler ancak O’nundur. Din de, dâimâ ancak O’nun (**olup itaat de ancak O’na**)dır. Öyle iken siz Allah’tan başkasından mı korkuyorsunuz?’** Yüce Allah zâtında, sıfatlarında bir olduğu gibi, mülkünde, dinin sâhibi olmasında, hüküm ve hâkimiyetinde de birdir. İslâm’a göre bütün emirler Allâh’ın emrine uygunluğu dâhilinde geçerlidir. **Kulluk**, ancak Allâh’ın emirlerine itaatle gerçekleşir.) (H. T. FEYİZLİ, 1/271)

Yeri ve yerde yaşayan insanları, cinleri, hayvanları, gökleri, göklerde yaşayan melekleri, Güneş, Ay, yıldızlar, gezegenler ve galâksileri, canlı ve cansız bütün varlıkları **yaratan, yaşatan ve yöneten yüce Allah’tır.** Dünyâda ve âhirette **mülk ve egemenlik** O’nundur. O’nun ortağı ve yardımcısı da yoktur. (İ. KARAGÖZ 4/114)

‘Din de dâima O’nadır.’ Her zaman için ihlâsla itaat, O’na yapılmalıdır ve O’na gerekir. Durum böyle olduğuna göre, herşey O’nun mülküdür ve bu herşey, O’na itaat etmelidir. Nasıl olur da O’ndan başkasından korkulur? (S. HAVVÂ, 8/37)

(53).**‘Nîmet olarak size ulaşan ne varsa, Allah’tandır.’** Size ulaşan âfiyet, zenginlik, bolluk gibi bütün nîmetler Allah tarafından verildiğine göre, nasıl O’na başkalarını ortak koşabilirsiniz? (..) **‘Sonra bir sıkıntıya uğradığınızda’** hastalık, fakirlik, kuraklık, yardımsızlık, musîbet, korku vb. her türlü sıkıntı ile başbaşa kaldığınızda **‘yalnız O’na sığınırsınız.’** (S. HAVVÂ, 8/37)

(55).**‘**(Ey kâfirler!) **Bir süre daha** (dünyâ nîmetlerinden) **faydalanın** (dilediğinizi yapın!). **Yakında** (âkıbetinizi) **bileceksiniz** (ve cezânızı çekeceksiniz)**.’** Dünyâda mümin veya kâfir her insanın rızkını veren yüce Allah’tır. Yüce Allah, **kâfir diye kimsenin rızkını kesmez**, çalışmasının karşılığını verir. Ancak kâfirlerin âhirette herhangi bir nîmeti olmaz. Çünkü gidecekleri yer, cehennemdir. (46/20, 39/71, 72) **‘.. faydalanın’** Yâni ‘dilediğinizi yapın; yiyin, için ve nîmetlerden bir süre daha faydalanın’ cümlesi ile kâfir ve nankörler tehdit edilmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/116)

16/56-59 KIZ MÜJDELENDİĞİ ZAMAN

56. Onlar (müşrikler) **kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden hiçbir şey bilmeyen (**hiçbir yarar ve zararı olmayan put / heykel**)ler için pay ayırırlar. Allâh’a Andolsun ki uydurup durduğunuz şeylerden dolayı kesinlikle hesaba çekileceksiniz. [**krş**. 6/136]**

57. O (müşrikler**), kızların Allâh'a âit olduğunu iddia ediyorlar. Hâşâ! O bundan münezzehtir (**O'nun çocuğu yoktur**). Hoşlandıkları (**erkek çocuklarını**) ise kendilerine (**nispet ediyorlar**). [**bk**. 43/15-18; 53/21-22]**

58. Onların birine, kızı olduğu müjdelenince öfkelenmiş olarak yüzü simsiyah kesilir.

59. Kendisinin (kız doğumuyla**) müjdelenmesinin, (**zannınca**) kötülüğünden dolayı toplumdan (**utanıp**) gizlenir aşağılanma (**ve utanç**) içinde onu (**sağ**) mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bakın hele! Verdikleri hüküm ne kötüdür!**

56-59. (56).**'Onlar kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden hiçbir şey bilmeyen (**hiç bir yarar ve zararı olmayan put / heykel**)ler için pay ayırırlar. Allâh'a Andolsun ki uydurup durduğunuz şeylerden dolayı kesinlikle hesâba çekileceksiniz.'** Müşrikler hayvanlarının ve ziraat ürünlerinin bir kısmını putlarına ayırır ve bunları tapınak hizmetlerinde kullanırlardı. Yine **putları için kurbanlar keserlerdi**. Âyet-i kerîme, onların bu yanlış ibâdetlerine dikkat çeker. (En'am, 6/136) (Ö. ÇELİK, 3/66)

(57).**'.. sizin uydurduğunuz şeyler'** ile maksat, müşriklerin, şefaatçı olur ve kendilerini Allâh'a yaklaştırırinancıyla (39/3, 43), putlara ilâh diye tapmaları (53/19-23), cinleri Allâh'a ortaklar koşmaları (6/100), meleklere Allâh'ın kızları demeleri ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeleri (6/140, 16/57-58), bâzı helâl olan şeyleri haram kılmaları (5/103, 6/137-139), toprak ürünlerinden ve hayvanlardan putlarahisseler ayırmaları ve benzeri bâtıl uygulamalarıdır. **'.. sorgulanacaksınız'** cümlesi ile maksat, âhirette bâtıl uygulamalarınızın cezâsını çekeceksiniz, demektir. Kıyâmet günü yüce Allah, **müminlerin amelleri**ni hak **terâzi**de tartar. (7/8). Kâfirler için âhirette iyilik ve kötülüklerini, sevap ve günahlarını ayırt etmek için değil, **günah ve kötülüklerini sayıp ortaya dökmek ve sorgulamak için** mîzan kurulur. Çünkü îmanları olmadığı için **kâfirlerin** hiçbir hasenâtı yâni **iyi amelleri ve sevabı olmaz.** (7/9; İ. KARAGÖZ 4/117, 118)

Bugün hâlâ insanlar, **velilere kurbanlar adamaktadır**lar. Bunları Allah için, **Allah adı ile değil**, bir velînin adı ile kurban etmektedirler! Tıpkı câhiliye dönemindeki insanların Allâh'ın kendilerine rızık olarak verdiği nîmetlerden bir kısmını sahte tanrılarına ayırmaları gibi. Hâlbuki bu şekilde adakta bulunmak **haram**dır. Allâh'ın adı anılarak kesilse dahi, eti de haramdır. Çünkü bu hayvan, Allah'dan başkası adına adanmıştır! (S. KUTUB, 6/540)

'Müşrikler kızları Allâh'a tahsis ediyorlar..' Müşrikler, Allâh'ın oğulları ve kızları var (6/100, 37/150-151), melekler Allâh'ın kızları (43/16, 58/39), erkek çocukları bizim, diyorlardı. (..) Âyette **'hâşâ O bundan berîdir'** cümlesi ile bu tür söylem ve inanç reddedilmekte ve Sâffât sûresinin 152'nci âyetinde müşriklerin yalan söyledikleri bildirilmektedir. Allâh'ın anası, babası, eşi ve çocuğuolmadığı birçok âyette beyan edilmektedir. (112/1-3). **'Allah hiçbir çocuk edinmemiştir.'** (25/2; İ. KARAGÖZ 4/118)

(58).**'Onlardan birine, kızı olduğu müjdelenince öfkelenmiş olarak yüzü simsiyah kesilir.'** Câhiliye Arapları, kız çocuklarını iki sebeple istemezlerdi. **İlki,** geçim sıkıntısı, **ikincisi** de nâmus anlayışları. Erkek çocukları ileride kabîlenin silâhşoru olacağından, onlara sâhip olmaktan hoşlanırlar. (57. Âyet), sayılarının çokluğu ile övünürlerdi. (KUR'AN YOLU, 3/410)

Kız çocuğunu istememelerinin ikinci sebebi, **nâmus meselesi**dir**.** Çünkü Araplar arasında ardı arkası kesilmeyen savaşlar olur**,** savaşlarda kadınlar**,** kızlar esir alınır, câriye olarak alınıp, satılırlardı. Bu durum, nâmusuna çok düşkün olan bir Arap için son derece onur kırıcıydı. (..) İslâm, bu onur kırıcı câhiliye âdetini kaldırıp, erkekle kız çocuğu eşit seviyede tutmuş, hatta kız çocuklarının yetiştirilmesine ayrı bir önem vermiştir. (Ö. ÇELİK, 3/67)

Hadis: Rasûlullah (s), 'Her kim bülûğ çağına erişinceye kadar iki kız çocuğuna bakacak olursa, kıyâmet gününde benimle şu hâlde olur' buyurarak parmaklarını birbirine bitiştirmiştir. (Müslim Birr 148'den, Ö. ÇELİK, 3/68)

16/60-63 NE BİR SAAT GERİ NE BİR SAAT İLERİ

60. Âhirete inanmayanlar için (işte böyle ve daha nice**) kötü nitelikler (**sıfat ve örnekler**) vardır. En yüksek nitelikler (**sıfat ve örnekler**) ise Allâh'ındır. O mutlak gâliptir, hüküm ve hikmet sâhibidir.**

61. Allah, insanları zulümlerinden dolayı (hemen**) cezâlandırsa idi, (**yer**) üstünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat O, onlar(**ın cezâsın**)ı takdir edilmiş (**belirlenmiş**) bir vakte kadar geciktirir. Onların eceli gelince, ne bir saat geri kalırlar ne de ileri geçerler. [**krş**. 18/58; 35/45]**

62. (Müşrikler) **İstemedikleri şeyleri Allâh'a âit kılarlar. Üstelik dilleri de en güzel (**sonuc**)un şüphesiz kendilerinin olduğuna dâir yalan söyleyip durur. Hakikatte ise onlar için ateş vardır ve onlar (**cehenneme**) önde atılacak olanlardır.**

63. (Ey Muhammed**!) Allâh'a yemin olsun, senden önceki topluluklara da (**peygamberler**) gönderdik. Fakat şeytan onlara işlerini süsleyip hoş gösterdi. İşte o, bugün onların (**yâni inkârcıların**) dostudur. Onlar için acıklı bir azap vardır.**

60-63. (60).**'Kötü nitelikler, âhirete îman etmeyenlere özgüdür.'** Kötü nitelikler ile maksat, müşriklerin erkek çocuklarının kendilerine âit, kız çocuklarının Allâh'a âit olduğunu söylemeleri, doğan kız çocukları nedeniyle utanmaları ve (onları) öldürmeleri, Allâh'a ortak koşmaları ve O'na çocuk isnad etmeleridir. **'En yüce nitelikler Allâh'a özgüdür.'** Yüce Allah, her bakımdan mükemmeldir; anne ve babaya, eşe ve çocuğa, yardıma ve hiçbir şeye **muhtaç değil**dir, eksiksiz ve kusursuzdur. Yaratılanlara özgü niteliklerden münezzehtir, en güzel isim ve sıfatlar O'nundur. (İ. KARAGÖZ 4/120)

(61).**'Allah, insanları zulümlerinden dolayı (**hemen**) cezâlandırsa idi, (**yer**) üstünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat O, onlar(**ın cezâsın**)ı takdir edilmiş (**belirlenmiş**) bir vakte kadar geciktirir. Onların eceli gelince, ne bir saat geri kalırlar ne de ileri geçerler.' Zulüm,** Allâh'ın varlığına ve birliğine uymayan inançlara sapmak, O'ndan başkasını tanrı tanıyıp, kulluk etmektir. Bu sebeple Kur'ân'da **'Kuşkusuz şirk en büyük zulümdür.'** (Lokman, 31/13) buyurulur. (..) Bu âyetlerde muhâtap, Mekke'li müşrikler olmakla birlikte, âyette **'eğer Allah insanları'** buyurularak, bütün insanlar söz konusu edilmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/411)

Allâh-ü Teâlâ insan topluluklarını yaptıkları kötülükler sebebi ile hemen cezâlandırmamakta, adâleti, merhameti ve keremi ile onlara **mühlet tanımak**tadır. Ancak sapkın fikirlerini sürdüren, hakka karşı direnen topluluklar, belirli sürenin sonunda, târih sahnesinden silindikleri bilinmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/412)

Hadis: 'Aziz ve yüce olan Allah, zâlime (hâlini düzeltmesi için) mühlet ve fırsat verir, cezalandırmak üzere yakaladığı zaman helâk edip yok eder, buyurduktan sonra Hûd 102'nci âyeti okumuştur. (Müslim Birr ve Sıla 61, İ. KARAGÖZ 4/121)

Âyet-i kerîme şuna delildir: Aslında müstekbirler **zulümleri** sebebiyle cezâlandırılmayı hak etmişlerdir. Ancak Allâh'ın hikmeti onlara **mühlet** verilmesini gerektirmektedir. Onlara ne kadar mühlet verilirse verilsin, bu süre bir gün bitecektir. (S. HAVVÂ, 8/45)

Zulüm, insanın kendisine, başkalarına, diğer canlılara ve çevreye yönelik olabilir. İnsanın kendisine de, başkalarına ve çevreye de **zarar vermesi ve zulmetmesi haram**dır, büyük günahtır. Zulmün yaygınlaşmaması içinönlenmesi gerekir, aksi takdirde zararı umûmi olur. Buna âyetteki **'yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı'** cümlesi ile şu âyet bu hususa delâlet etmektedir: '(Ey müminler!) **Öyle bir fitneden sakının ki** (bu fitne), **içinizden sâdece zulmedenlere isâbet etmekle kalmaz,** (zararı herkese dokunur) **ve bilin ki, Allâh'ın cezâsı çok şiddetlidir.'** (8/25; İ. KARAGÖZ 4/122)

(62).**'İstemedikleri şeyleri Allâh'a âit kılarlar. Üstelik dilleri de en güzel (**sonuc**)un şüphesiz kendilerinin olduğuna dâir yalan söyleyip durur. Hakikatte ise onlar için ateş vardır ve onlar (**cehenneme**) önde atılacak olanlardır.'** Bu âyette, müşriklerin iki açıdan yanlış düşündüklerine işâret edilmektedir: Biri; Allâh'a çocuk isnad etmeleri (ki son derece sakat bir düşüncedir) diğeri ise, kızları Allâh'a isnad etmeleridir. (ki kızları daha aşağı görmektedirler) (KUR'AN YOLU, 3/412)

(63).**'(**Ey Muhammed**!) Allâh'a yemin olsun, senden önceki topluluklara da (**peygamberler**) gönderdik.'** Senden önce gelip geçmiş ümmetlere de peygamberler gelmişti de **'şeytan onlara'** küfür, yalanlama, peygamberlerle alay ve buna benzer **'yaptıklarını güzel /** süslü **gösterdi.'** O bakımdan, kötülüklerine rağmen bunlara da amellerinin güzel gösterilmesinden dolayı hayrete düşme! **'Bu gün de onların velisi odur.'** Dünyâda onları aldatarak saptırmayı görev bilen ve kâfirlerin yandaşı, ayrılmayan arkadaşı **şeytan**dır. (S. HAVVÂ, 8/46)

'İşte o, bugün onların (yâni inkârcıların**) dostudur.' (..)** Şeytanın tüm gâyesi, insanlara dünyâda dost görünerek onları kendisine bağlamak, yoldan çıkarmak ve âhirette azâba uğramalarını sağlamaktır. Böyle olunca, **şeytanın** amelleri süslü göstererek **dostluğunu sergilediği yer dünyâ hayatıdır.** Zâten âhirette onun bu türden bir dostluk sergileme imkân ve ihtimâli olmayacaktır. Çünkü âhiret mükellefiyet yurdu değil, hesapların görüleceği ebedilik yurdudur. (M. DEMİRCİ, 2/164, 165)

'.. elem verici bir azap vardır.' Elem verici azap, **ateşte yanma** (4/56), üzerlerine **kaynar su** dökülme (44/47-48), **irinli** ve kaynar su **içirilme** (14/14-17) ve benzeri cezâlardır. (İ. KARAGÖZ 4/125)

16/64-67 HİDÂYET VE RAHMET KİTABI

64. (Ey Peygamberim!) Bu**) Kitab'ı sana ancak, hakkında ihtilâf ettikleri şeyi kendilerine açıklaman için, bir de inanan bir kavme doğru yol rehberi ve rahmet olsun diye gönderdik.**

65. Allah, gökten yağmur indirdi. Onunla yere (kuruyup**) ölümünden sonra hayat verdi. Şüphesiz ki bunda (**kalbiyle**) dinleyen kimseler için, elbette bir ibret (**ve Allâh'ın kudretine bir işâret**) vardır.**

66. (Ey insanlar!) **Sizin için sağılan hayvanlarda da bir ibret (**ilâhî kudrete bir işâret**) vardır. Size onların karınlarındaki fers (**midede sindirilmiş gıdalar**) ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiririz.**

67. (Ey insanlar!) **Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel olan rızık ediniyorsunuz. Aklını kullanan bir toplum için bunda bir ibret vardır. [**bk**. 2/219; 5/90-91]**

64-67. (64).**'(**Bu**) Kitab'ı sana ancak, hakkında ihtilâf ettikleri şeyi kendilerine açıklaman için, bir de inanan bir kavme doğru yol rehberi ve rahmet olsun diye gönderdik.'** Buna göre Kur'ân-ı Kerim, îman edenlerin kalpleri, akılları ve yaşayışları için yol gösterici bir **hidâyet** ve her türlü durumda bir rahmettir. **Kur'ân-ı Kerim**'de her şeyin açıklaması vardır. Ancak ondan müminler istifâde eder. O, onlar için bir rahmet ve hidâyettir. (S. HAVVÂ, 8/46)

Peygamberimiz, "Bu Allâh'ın Kitabı olan **Kur'ân**… iyi ile kötüyü, hak ile bâtılı ayırt eden bir **yol göstericidir**. Büyüklük taslayarak onu terk edenin Allah belini kırar. Doğru yolu onun dışında arayan sapıklığa düşer… Bilginler ona doymaz, takvâ sâhipleri ondan usanmaz, onun ilmini bilen ileri gider, onunla amel eden sevap kazanır. Onunla hükmeden adâletli davranır, ona sımsıkı sarılan doğru yolu / hidâyeti bulur" buyurmuştur.) [Tirmîzî, "Fedâilu'l-Kur'ân" 14] (H. T. FEYİZLİ, 1/272)

(65).**'Allah gökten yağmur indirdi, onunla yere (**kuruyup**) ölümden sonra hayat verdi.'** Gökten su indirilmesi, (yâni yağmur) olayı Kur'ân'da sık sık tekrarlanan kozmolojik delillerdendir. Burada **yağmurun yağmasıyla** ölü **toprağa can verilmesi**ne dikkat çekilmektedir. Çünkü yeryüzünde proteinlerin oluşmasından, uygarlıkların yükselmesine kadar gelişen olaylar zincirinin başlangıcı sudur, yağmurdur. (KUR'AN YOLU, 3/415)

'Şüphesiz ki bunda dinleyen kimseler için, elbette bir ibret vardır.' Gökten suyun (yağmurun) indirilmesi hatırlatılırken **'yesmeun'** buyurulması dikkate değer. Hâlbuki suyun inmesine uygun olan **'dinlemek' değil,** görmek veya düşünmek görünür. Şu hâlde bunda, önemli bir nükte vardır ki, o da zikredilen **su**yun **Kur'ân'ı temsil ettiğine işâret**tir. (Ra'd, 13/17; ELMALILI, 5/245)

O da zikredilen **su**yun Kur'ân'ı temsil etmesine, suyla ölü toprağın dirilişinin de **Kur'ân'la ölü kalplerin dirilişine işâret** etmiş olmasıdır. Kur'ân'a uygun olan ise, 'görmek' değil, 'dinlemek'tir. (Ö. ÇELİK, 3/72)

(66).**‘Sizin için sağılan hayvanlarda da bir ibret (**ilâhi kudrete bir işâret**) vardır.’** Burada **sütün oluşumu** ile ilgili bir **mûcize** bulunmaktadır. Bu mûcize, Kur’ân-ı Kerîm’in ancak **asırlar sonra bilinebilen** bir **konu**dan, en ileri derecede bilimsel bir hassâsiyet ve incelikle söz etmiş olmasıdır. Bu derece hassas ifâdeler ile söz edilmesi, Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından indirilmiş olduğunun delilidir. (S. HAVVÂ, 8/63)

‘Size onların karınlarındaki besin artıkları ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiririz.’ Modern ilmin söz ettiği şekilde **sütün oluşma şekli** şöyledir: Yemek yutulduktan ve bağırsaklara ulaştıktan sonra, bağırsaklarda bulunan kılcal damarlar, yenen yemekteki besleyici gıdaları emer, posayı (fışkıyı) bağırsaklarda bırakır. Bu **ilk tasfiye**dir. Arkasından kan, berâberindeki bu gıdalar ile birlikte süt yapıcı guddelere uğrar. Bu guddeler, sütü memeye göndermek üzere kandan ayırır. Bu da **ikinci tasfiye**dir. (S. HAVVÂ, 8/63))

Süt, vücuttaki besin artığının bulunduğu sistem ile kanın bulunduğu sistem arasından gelmekte, bunlara aslâ **karışmamakta**dır. Âdetâ **süt** ile **kan** ve **besin artığı arasına** bir **perde** çekilmekte, sütün bunlara karışarak renk, tat ve kokusu bakımından **saflığının bozulması önlenmekte**dir. (KUR’AN YOLU, 3/416)

Âyette **hayvanların karnında bulunan üç şey**den söz edilmiştir. Metabolizmadaki besin artığı **fışkı, kan ve süt.** Bunlardan sütün **helâl olduğu**na **‘size süt içiriyoruz’** cümlesi ile **‘sütün hâlis ve içimi kolay’** diye övülmesi delâlet etmektedir. **‘Fers’** kelimesi, gıdâların sindirim sırasında besleyici unsurları alınan ve artık canlının metabolizması için hiçbir değeri kalmayan, bir süre sonra **dışkı** hâlinde dışarı atılan artıklardır. **Fışkı** temiz olmadığı için **helâl değil**dir. **Kanın haram** olduğu Kur’an’da açıkça bildirilmektedir. (5/3, 6/145; İ. KARAGÖZ 4/129)

(67).**‘Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel olan rızık ediniyorsunuz.’** Burada güzel rızık, içki edinmek üzerine atfedilmiştir. Atıf ise, iki şey arasındaki farklılığı gerektirdiğinden bu, **içkinin güzel rızıktan olmadığı**nın delilidir. (S. HAVVÂ, 8/64)

Bu âyet, **sarhoş** edici şeylerle ilgili olarak ilk inen âyettir. Bununla içki henüz haram edilmiş olmamakla berâber görülüyor ki, güzel rızka karşılık zikredilmiş ve dolaylı yoldan **güzel bir şey olmadığı** anlatılmıştır. (ELMALILI, 5/245)

Öncesine de dikkat edilince anlaşılır ki, güzel rızık ile sarhoş edici şeyin karşılığı süt ile işkembe ve kanın karşılığının benzeridir. Bu ise dînin yasak ettiği şeyin haram olduğuna işârettir. Dolayısıyla, burada **güzel rızık**tan maksat pekmez ve ondan yapılan şeyler gibi tatlılardır. (ELMALILI, 5/246)

16/68-69 BAL ARISINA İLHAM EDİLENLER

68, 69. (Ey Peygamberim!) **Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: “Dağlardan, ağaçlardan ve (**halkın sizin için**) kurdukları kovanlardan evler edin. 69. “Sonra meyve (**ve çiçek**)lerden ye. (**Bunun için**) Rabbinin (**bal yapımı için**) kolaylıklar gösterdiği yollarına boyun eğerek gir.” Onların karınlarından rengârenk bir içecek (**bal**) çıkar ki o, insanlar**

için bir şifâdır. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir toplum için bir ibret (ve Allâh'ın kudretine işâret**) vardır.**

68-69. (68).**'Rabbin bal arısına şöyle vahyetti.'** Burada **vahiy**, canlının kendisine yararlı olanları alması, zararlılardan sakınması ve kendi geçimini sağlaması hususunda muhtaç olduğu becerileri Allah Teâla'nın onda yaratması anlamındaki **ilham** karşılığı kullanılmıştır. (KUR'AN YOLU, 3/417)

Arılar, bâzan birkaç km. uçar. Hatta bâzan, kovanı çevresindeki yarı çapı 11 km.'yi bulabilen bir dâire içerisinde uçar, ondan sonra da yolunu kaybetmeksizin kovanına geri döner. Allah arıya genel olarak bütün özel kokuları ayırt edebilecek şekilde bir **koklama duyusu** ihsan etmiştir. Hayret verici durum şudur: Arılar, güneşi evlerine varmak yâhut çalışma bahçelerine ulaşmak için bir pusula gibi kullanırlar. **İlâhi kudret**, arının kanatlarına, hızlı uçma esnasında bir tek saniyede 400 defa çırpabilecek kanat çırpma imkânı vermiştir. (S. HAVVÂ, 8/66, 67)

Arıların bal yapma işini yaparken kendi içlerinde çok ilginç bir sistemleri vardır. Bu sistemin bâzı özellikleri tespit edilmiştir. Meselâ, **arılar arasında bir başkan var**dır. Vücutça diğerlerinden iri olan başkan, ötekilere hükmeder. Uçarken ve konarken hepsi başkana tâbi olurlar. (Ö. ÇELİK, 3/74). (..) Arı bal yapacağı kovanın eşit kenarlı **altıgen gözcükler** şeklinde yapar. Bu gözcükler (**petekler**) o kadar mükemmeldir ki, insanın bunu pergelsiz, cetvelsiz yapması mümkün değildir. Şâyet bu gözeler, altıgen değil de üçgen, beşgen, yedigen olsaydı gözcükler arasında işe yaramaz boşluklar kalacaktı. (..) Ayrıca **arılar**, kovan üzerinde daire veya sekiz çizerek **birbirlerine yol târif eder**, çiçeklerin bulundukları alanlar hakkında bilgi aktarır, bu bilgileri alan diğer arılar, bilmedikleri çiçek alanlarını kolaylıkla bulur, dönüşlerinde de **arı hattı** denilen en kestirme yolu kullanırlar. (Ö. ÇELİK, 3/74; KUR'AN YOLU, 3/418)

'Onda insanlara şifâ vardır.' **Bal,** insan sağlığına çok faydalı, şifalı bir besindir. **Bal**ın vücûda **şifâ** olduğu tıbben de sâbittir. Rasûlullah (s) 'in bu yönde tavsiyelerinden biri şöyledir: 'Size şu iki şifâ kaynağını tavsiye ederim: **Bal ve Kur'ân.** (İbn-i Mace, Ö. ÇELİK, 3/74)

Ayrıca modern tıpta da bileşimindeki sakaroz, friktoz, protein, asit, organik ve mâdeni maddeler dolayısı ile balın hem **şifa** verici hem de koruyucu bir özelliğe sâhip olduğu kabul edilmektedir. (..) Bütün bunlar olağan üstü bir sanat kabiliyetinin tezâhürü olup, **Allâh'ın yaratıcı kudretini** ve hikmetini hesâba katmadan, basit bir hayvanın böyle bir eseri ve ürünü nasıl meydana getirebildiği sorusunu cevaplandırmak mümkün değildir. **'İşte bunda da düşünen bir topluluk için delil bulunmaktadır.'** (KUR'AN YOLU, 3/418)

'şifâün' : nekredir. Belirli bir hastalık değil, bâzı hastalıklara şifadır. (S. HAVVÂ, 8/59) (..) Günümüzde ise balın **antioksidan** etkisi, **anti bakteriyel** olması ve **iltihâbı önlemesi** pekçok hastalığın tedavisine yardımcı olarak önerilen gıdâlar arasında yer almasını sağlamaktadır. (iyigelenyiyecekler.com/ balın faydaları' na atıfla M. DEMİRCİ, 2/168)

Hadis: Mümin, bal arısına benzer. Temiz olanı yer, temiz olan şeyler ortaya koyar, temiz yerlere konar ve konduğu yeri ne kırar ne de bozar. (Ahmed b. Hanbel, Müsned 2/199, Ö. ÇELİK, 3/75)

16/70-72 NANKÖRLÜK MÜ EDİYORLAR

70. (Ey insanlar!) **Sizi Allah yarattı, sonra da sizi O vefat ettirecektir. İçinizden kimi de daha önce bâzı şeyleri bilirken, sonra bir şey bilmez hâle gelsin diye ömrünün en düşkün çağına kadar yaşatılırlar. Allah (**herşeyi hakkıyla**) bilendir, (**herşeye**) kâdirdir.**

71. (Ey insanlar!) **Allah rızık bakımından kiminizi kiminize üstün kıldı. Bol rızık verilenler ellerinin altında bulunanlara kendi rızıklarını (**kendileriyle eşit seviyeye çıkacak derecede**) vermezler. (**Hâlbuki Allah**,** onların rızkını kendilerine emânet olarak vermiştir**.) Bu böyle iken Allâh'ın nîmetini inkâr mı ediyorlar? [**krş**. 70/24-25]**

72. (Ey insanlar!) **Allah, size kendilerinizden eşler verdi; eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi ve size güzel (**ve temiz**) şeylerden rızık verdi. Böyle iken müşrikler yine bâtıla inanıyorlar da Allâh'ın nîmetine (**karşı**) hâlâ nankörlük mü ediyorlar?**

70-72. (70).**'… bâzı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak.'** Ömrün kötü, düşkün ve bildiklerini unutma, bilirken bilmez olma devresine **erzel-i ömür** denilir. **Hadis:** Peygamberimiz (s.a.), 'Erzel-i ömürden Allâh'a sığınmıştır.' Hz. İkrime'den gelen bir müjdeye göre Kur'ân okumaya devam eden, erzel-i ömre düşmez. (H. T. FEYİZLİ, 1/273)

(71).**'Allah, rızık konusunda bâzınızı bâzınızdan üstün kıldı.'** İnsanlar, Allâh'ın takdîri ile doğuştan getirdikleri **kâbiliyetlerin**, ayrıca yine ilâhi takdîre bağlı olarak yaşadıkları sürece karşılaştıkları **imkân ve fırsatların azlığı**na veya çokluğuna, elverişli olup olmamasına ve bunları **farklı şekillerde değerlendirmeleri**ne göre rızıkları, **kazançları farklı** olmuştur ve olacaktır. İnsan, sâhip olduğu kazançla değil, onu nasıl kullandığı ile değerlendirilir. (KUR'AN YOLU, 3/420)

'Bol rızık verilenler ellerinin altında bulunanlara kendi rızıklarını vermezler.' 'ellerinizin altındakiler': Ellerinizin altındakilerden maksat, özel anlamda köleler, genel anlamda kişinin bakımından geçiminden sorumlu bulunduğu yakınları ve (işyerinde) çalıştırdığı insanlardır. Âyetle, servet sâhiplerinden bu insanları **kendisiyle aynı seviyede yararlandırmak öngörülmektedir**. Bu konuda cimri davrananlar kınanmaktadır. Bu öğretisi ile âyet, İslâm'ın eşitlik, adâlet, dayanışma, paylaşma gibi **sosyal değerler**e verdiği önemin veciz ifâdesidir. (KUR'AN YOLU, 3/420, 421)

'.. rızıklarını ellerinin altında bulunanlara rızıkta (kendileriyle) **eşit olurlar diye vermezler.'** Yüce Allah; bu cümleyi putları, cinleri, Allâh'a ortak koşanların yaptıklarının yanlışlığına misâl olarak vermektedir. Müşrikler putlara, hıristiyanlar Hz. Îsâ'ya ilâh diyerek (5/17), Allâh'a ortak koşuyorlar. Allâh'a ortak koşmak, zulüm (31/13), iftirâ ve büyük günahtır. (4/48, 116; 5/72), Müşrikler servetlerinin bir kısmını kendileri ile eşit olurlar diye hizmetçilere ve çalışanlara vermedikleri hâlde, nasıl Allâh'a ortak koşuyorlar. **Kendileri ortak kabul etmiyor,** ama putları **Allâh'a ortak koşuyorlar.** Kendileri için ortaklığa râzı olmadıkları hâlde, Allâh'a nasıl ortak koşuyorlar? Bu bir çelişkidir. (İ. KARAGÖZ 4/137)

Hadis: ‘Elinizin altındaki köleler, hizmetliler, **çalışanlar** sizin kardeşlerinizdir. Allah onları size emânet etmiştir. Şu hâlde kimin yanında bu şekilde kardeşi bulunuyorsa, ona **yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin**. Onlara ya güçlerinin yetmeyeceği **ağır** işler **yüklemeyin** veya yüklerseniz siz de yardım edin.’ (Buhâri Îman 22, Müslim Eyman 40’dan Ö. ÇELİK, 3/76)

(72).**‘Allah sizin için kendinizden eşler yarattı. Eşlerinizden de sizin için oğullar, torunlar varetti.’** Âdemoğullarını erkek ve dişi olarak yaratmış olması, O’nun rahmetindendir. Dişileri erkeklere **eş kılması da O’nun rahmetinden**dir. Daha sonra Yüce Allah, bu eşlerden çocuklar ve torunlar da yaratmış olduğunu hatırlatmaktadır. (İbn Kesir’den). Yiyecek ve içecek**’temiz’** ve hoş **‘şeylerden size rızık verdi.’** Bu da onun üzerinizdeki nîmetinin eksiksizliğini göstermektedir. Durum böyle olduğuna göre, nasıl olur da O’na ortak koşarsınız? (S. HAVVÂ, 8/54, 55)

‘.. ve sizi temiz şeylerden rızıklandırır.’ ‘tayyibât: temiz şeyler’: Yiyecek, içilecek ve kullanılacak şeylerin iyi ve temiz olanları **helâl**dir. ‘Tayyib’ kelimesi; iyi, temiz, nezih, güzel, faydalı şeylerin **helâl olduğu**nu ifâde eder. **‘Peygamber insanlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar.’** (7/157). Yüce Allah, bu âyetterızık olarak temiz şeylerivar ettiğini bildirerek, tayyip olanı teşvik etmekte ve habis olandan sakındırmaktadır. (İ. KARAGÖZ 4/139)

‘Allâh’ın nîmeti olan (İslâm)**’ı inkâr mı ediyorlar?’** ‘Allâh’ın nîmeti’ ile maksat, İslâm dînidir. Mâide sûresinin **‘Bugün sizin için dîninizi kemâle erdirdim. Size nîmetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim’** anlamındaki 3’ncü âyetinde İslâm dîni, nîmet olarak ifâde edilmiştir. (İ. KARAGÖZ 4/139)

16/73-75 ALLÂH’A BENZERLER İCAD ETMEYİN

73. (O nankörler**) Allâh’ı bırakıp onlar için göklerden ve yerden hiçbir rızka (**hiçbir şeye**) sâhip olmayan ve buna güçleri de yetmeyen putlara tapıyorlar. [**bk**. 16/20-22]**

74. (Ey müşrikler!) Sakın **Allâh için ötnekler göstermeyin. (**putları O’na denk ilâh edinmeyin**). Çünkü Allah (**her şeyi**) bilir. Siz ise bilmezsiniz. [**bk**. 2/165]**

75. Allah şöyle bir temsil getirdi: Hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, tarafımızdan kendisini güzel bir rızıkla rızıklandırdığımız, o da bundan gizli ve âşikâr harcayan (hür**) bir kimse hiç eşit olur mu? Bütün hamd Allâh’ındır. Ama onların çoğu bilmezler. [**krş**. 39/29]**

73-75. (73).**‘(**O nankörler**) Allâh’ı bırakıp onlar için göklerden ve yerden hiçbir rızka sâhip olmayan ve buna güçleri de yetmeyen putlara tapıyorlar.’** Nîmetleriyle lütufta bulunan, en basit bir şeyi dahi rızık olarak veremezler. Buna sâhip olamazlar, buna imkânları da yoktur. Onlardan böyle bir şey beklenemez. Böyle olduklarına göre, nasıl olur da onlara ibâdet edilebilir? (S. HAVVÂ, 8/55)

(74).**‘Sakın Allâh için örnekler göstermeyin. Allah bilir, siz bilmezsiniz.’** O bilir ve kendisinden başka ilâh olmadığına şâhitlik eder. Sizler (..) bilgisizlik göstererek başkasını O’na ortak koşmaktasınız. (S. HAVVÂ, 8/55)

(75).**‘Allah şöyle bir örnek verdi: Hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, tarafımızdan kendisini güzel bir rızıkla rızıklandırdığımız, o da bundan gizli ve âşikâr harcayan (**hür**) bir kimse hiç eşit olur mu?’** Mücâhid bu misal / örnek hakkında şöyle demektedir: ‘Bu, put ile yüce Allah için verilmiş örnektir, hiç bu ikisi eşit olur mu? (S. HAVVÂ, 8/56)

Köle, özgür değildir, başkasının mülküdür, hiçbir şeye gücü yetmez. **Hür ve zengin** insan, malını açık ve gizli Allah yolunda harcar. Nasıl bu ikisi eşit değilse, Allah ile putlar da eşit değildir. **Putlar köleye benzetilmiştir,** cansızdır, âcizdir, hiçbir işe yaramaz. **Allah; kâdir, yaratıcı ve rızık verici**dir. Âciz ve fakir köle ile hür ve zengin insan eşit olmadığı gibi, Allah ile putlar da eşit olamaz. Başka bir ifâde ile **putlar ilâh olamaz ve Allâh’a ortak yapılamaz**. Yüce Allah, bu örneklesomut olarak müşriklerin anlayacağı şekilde uyarmakta ve putları ilâh kabul etmekten ve onlara tapmaktan men etmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/141)

16/76-79 İNANAN BİR TOPLUM İÇİN İBRETLER

76. Allah şu iki adamı da örnek verdi: Biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisinin üzerine yüktür; onu nereye gönderse bir hayır(lı netice**) getirmez. (**Şimdi**) bu, kendisi doğru bir yol üzerinde olan, adâleti söyleyip uygulayan (**başarılı**) kimse ile denk olur mu?**

77. Göklerin ve yerin gizlilikleri(ni bilmek**) Allâh’a özgüdür. Kıyâmet işi, başka değil, ancak bir göz kırpma gibidir veya daha yakın (**daha hızlı**)dır. Çünkü Allah her şeye kâdirdir.**

78. (Ey insanlar!) **Allah sizi, hiçbir şey bilmezken annelerinizin karnından çıkarmıştır. Şükredesiniz diye size işitme (**duyusu**), gözler ve gönüller verdi. [**krş**. 32/9]**

79. (Ey Peygamberim!) **İnsanlar göğün boşluğunda ilâhî emir dâhilinde (**uçan**) kuşları görmediler mi? Onları (**havada**) tutan ancak Allah’tır. Doğrusu bunda inanan bir toplum için nice ibretler (**Allâh’ın kudretine işâretler**) vardır. [**bk**. 67/19]**

76-79. (76).**‘Allah şu iki adamı da örnek verdi: Biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisinin üzerine yüktür; onu nereye gönderse bir hayır(**lı netice**) getirmez. (**Şimdi**) bu, kendisi doğru bir yol üzerinde olan, adâleti söyleyip uygulayan (**çalışkan**) kimse ile denk olur mu?’** Rabbimiz bu iki âyet-i kerîmede birkaç yönlü misâl vererek insanları uyarıyor. Şöyle ki: Hiçbir şeye sâhip ve hiçbir konuda yetkisi olmayan ve başkasının malı olan bir köle, her şeyin mülk ve idaresine sâhip hür bir kimse ile eşit olur mu? İşte gafil olanlar, şaşkınlıklarından bu farkı göremezler, her şeyin mülk ve idâresine sâhip Allah varken O’nun dışındaki âciz yaratıkları veya putları/putlaştırdıklarını O’nunla denk tutarlar, onlara bağlanıp

kulluk ederler, böylece de **şirke düşerler**. Gerçek mü'minler, bu büyük eşitsizliği bilirler de Allah'tan başkasına kulluk etmezler.) [bk. 1/4; 2/165, 256; 9/31] (H. T. FEYİZLİ, 1/274)

Bizim kanaatimize göre söz konusu âyet zâhiri itibariyle **bir taraftan** dilsizlik ve yetersizlikle adâlet ve yeterlilik, **diğer** taraftan da **mümin ile kâfir arasında bir mukâyese** / karşılaştırma yaparak, bu iki vasıfla sözü edilen iki grubun aslâ birbirine denk tutulamayacağını anlatmaktadır. İçsel (gaî) anlamı itibâriyle de Yüce Allâh'ı (zat ve sıfatları itibâriyle), hiçbir şey yapamayan âciz **putlarla karşılaştırıp**, O Yüce varlığı her türlü ortaklık iddiâlarından tenzih etmek sûretiyle **tevhid ilkesini vurgulamak**tır. Buna göre âyette amaçlanan mesaj, ortaya konan bir örnek yoluyla muhâtaba ulaştırılmış olmaktadır. (M. DEMİRCİ, 2/171, 172)

(77).**'Göklerin ve yerin gaybı'** ile maksat, melekler, kader, ruh ve kıyâmetin kopma zamânı gibi, insanın bilgi sınırını aşan kâinat ile ilgili konulardır. **'Gökler';** Güneş, Ay, yıldızlar, gezegenler, galâksiler ve melekler; **'yer';** üzerinde yaşadığımız Yerküredir. Yüce Allah, yerde ve göklerde bulunancanlı ve cansız varlıkların sayılarını, durumlarını, canlıların çalışmalarını, yaşayışlarını ve görevlerini yapıp yapmadıklarını, gizli ve âşikâr hâllerini ve ecellerini bilir. (İ. KARAGÖZ 4/143)

'Göklerin ve yerin gaybı Allâh'a âittir.' Aslında insanoğlunun geleceğe ilişkin şeyleri bilmemesi, şu andan sonrasından habersiz oluşu, Allâh'ın insana bir **rahmeti**dir. İnsanlar bu sâyede düşünebilir, çalışabilir, ürün kaldırabilir ve birtakım onarım ve inşâ işlerine girebilirler. Kendilerinin başlatmış oldukları çalışmaları, sonrakilerin gelip tamamlaması için ardlarında bırakabilirler. Böylece perde arkasında gizli olan ecelleri gelinceye kadar bir çalışma içinde olmaları sağlanmış olur. İşte **kıyâmet** de **gizli olan gaybla ilgili** konulardan biridir. Şâyet insanlar kıyâmetin ne zaman kopacağını bilselerdi hayâtın çarkı durur veya bozulurdu. (S. KUTUB, 6/554)

'Kıyâmetin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir.' Göklerde ve yerde kullar için gizli olan ve kullar için bilinmez olan herşeyin bilgisi O'na özgüdür. **Kıyâmet** olayı ise açılmış göz kapağının aşağıya inmesi gibidir. Veya bundan daha yakındır. (S. HAVVÂ, 8/56)

(78).**'..şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.'** Âyette insanın hiçbir şey bilmez oluşuna dikkat çekilmekte, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara kulaklar, gözler ve kalpler (akıllar) verdiği hatırlatılmaktadır. İnsanın en değerli özelliğinin bilgi ve **düşünme kapasitesi** olduğuna ve nîmete şükretmek gerektiğine işâret edilmektedir. (KUR'AN YOLU, 3/425)

Kanı pompalayan bir maddi kalp vardır, bir de îmanın derinleştiği ya da küfrün dile getirildiği kalp vardır. Burada sözü edilen **kalp,** budur. Şânı Yüce Allah: **'Gerçek şu ki gözler kör olmaz, fakat asıl göğüslerdeki kalpler kör olur.'** (Hacc, 22/46) Teklifi kabul eden, onunla etkileşime giren, övgüye değer irâdenin kaynağını oluşturan aklın merkezi olan **kalp** de budur. (S. HAVVÂ, 8/79)

Bu âyet-i kerîme bilginin özelliklerine işâret eder. İnsan doğarken hiçbir edinilmiş bilgiye sâhip değildir. **Bilgi edinme yolları,** duyu organları, haber / nakil ve akıldır. Ancak burada **duyu organları,** kulak, göz ve kalp olarak değil, bunların ileri fonksiyonları olan **anlamak için duyma, basiret ve fuâd** zikredilmiştir. Fuâd, kalbin ya da aklın en son ve en hassas algı noktasıdır. (F. BEŞER 1/579)

Yüce Allah, bütün kuşlara kanatlarla uçabilme yeteneği vermiştir. **'Kuşları gökte ancak Allah tutuyor ve uçmalarını sağlıyor'** cümlesi, bu anlamı ifâde eder. Bu cümle, aynı zamanda yerçekim kânununa da işâret etmektedir. Kâfirlerin, bu kuşlara bakıp yüce Allâh'ın varlığını ve gücünü görmeleri gerekir. (..) **'.. görmediler mi?'** soru cümlesi, **'görsünler ve bildsinler'** anlamındadır. (..) **'Allâh'ın emrine boyun eğdirilmiş'** kelimesi, kuşların Allâh'ın emri, ilhâmı ve verdiği yetenek ile uçtuklarını ifâde eder. İnsanlar, **kuşlardan esinlenerek,** Allâh'ın verdiği akıllarını ve yeteneklerini kullanarak**uçak** yapmışlardır. (İ. KARAGÖZ 4/146)

16/80-83 SANA DÜŞEN ANCAK TEBLİĞ

80. (Ey insanlar!) **Allah, size evlerinizi oturulacak (**ve dinlenilecek**) bir yer yaptı. Yine sizin için hayvanların derilerinden gerek göç (**ve yolculuk**) gününüzde gerek ikâmet gününüzde hafif gör(**üp taşıy**)acağınız evler; yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir zamâna kadar (**kullanacağınız**) hem giyimlik ve döşemelik hem de geçimlikler var etti.**

81. Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşınızda koruyacak elbiseler (zırhlar**) var etti. Böylece (**Allah**) size nîmetini tamamlıyor ki siz müslüman olup selâmet bulasınız. [**bk**. 16/7-8]**

82. (Ey Peygamberim!) **Eğer insanlar (**buna rağmen Allâh'a îman etmekten**) yine de yüz çevirirlerse, artık senin üzerine düşen, ancak açıkça tebliğ etmektir.**

83. Müşrikler hem Allâh'ın nîmetini bilirler hem de (O'ndan başkasına tapınmak sûretiyle**) bunu inkâr ederler. Zâten onların çoğu kâfir kimselerdir. [**bk**. 9/31; 16/51-52]**

80-83. (80).**'Allâh'ı evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı.'** İslâm, barınma ve rahat için gerekli olan tüm imkânları temin eder. Ayrıca o evde bulunanların **huzûru için** gerekli olan şartları da hazırlar. Böylece o evde bulunanların **huzûru için** gerekli olan şartları da hazırlar. Böylece her biri diğerine bir teselli ve huzur vâsıtası olur. Yoksa **ev,** hiçbir zaman tartışma, ayrılık ve düşmanlık yeri değildir. O sâdece barış, güven, emniyet, huzur ve rahatlama yeridir. İşte bu nedenle İslâm, **eve dokunulmazlık** vermiştir. Böylece oranın huzûrunu, **güvenini ve barışını sağlamıştır.** Oraya girmek isteyen, ancak **izin** aldıktan sonra girebilir. Hiç kimse haksız yere otoritenin adını kullanarak oraya dalamaz. Herhangi bir sebepten dolayı **evin içinde** meydana gelen olayları, **nelerin olup bittiğini gözetleyemez**. Ve hiç kimse, evdekilerin haberi olmadan veya onların evde bulunmadığı sırada onların aleyhine birtakım haberler toplamak için eve giremez. Onların huzûrunu ve güvenini bozamaz. İslâm'ın evler için öngördüğü sükûneti ihlâl edemez. (S. KUTUB, 6/557, 558)

(81).**'Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşınızda koruyacak elbiseler (**zırhlar**) verdi. Böylece (**Allah**) size nîmetini tamamlıyor ki siz müslüman olup selâmet bulasınız.'** Allah Teâlâ bütün bu nîmetleri verirken ve bunları hatırlatırken insanlardan sâdece şunu **istemektedir**: Saygıyla Allâh'a yönelsinler**,** birliğini tanıyarak **O'na teslim olsunlar,** boyun eğsinler ve yalnız O'na kul olsunlar. (KUR'AN YOLU, 3/426)

(82).**'Eğer yine de yüz çevirirlerse, artık senin üzerine düşen, ancak açıkça bildirmektir.'** Âyete göre böylelerine karşı din adına yapılacak olan şey, sâdece muhatabın tam olarak anlayabileceği açıklıkta **dini tebliğ etmek**tir. Buna rağmen inkârda ısrar ediliyorsa, **sorumluluk ısrar edene âit**tir. (KUR'AN YOLU, 3/426)

(83).**'**(Müşrikler) **Allâh'ın nîmetini bilirler.'** Allâh'ın nîmetinden maksat, **Hz**. **Peygamber** (s)'dir. Çünkü o, gerek kendi halkı, gerekse bütün insanlık için bir kurtarıcıdır. Muhâtabı olan Mekkeliler onu tanıyor, fazîletlerini yakından biliyorlardı. Buna rağmen ondan **yüz çevirmeleri nankörlük**dü. Başka bir yoruma göre **'Allâh'ın nîmeti'**yle (kasdedilen) (..) O'nun **maddi ve mânevi ihsanları**dır. (KURAN YOLU 3/426)

16/84-89 HER ÜMMETTEN BİR ŞÂHİT

84. Kıyâmet günü her toplumdan bir şâhit getiririz, sonra kâfirlere (itiraz için**) izin vermez, özür dilemeleri de kabul edilmez. [**bk**. 4/41]**

85. O (kendilerine**) zulmedenlere, azâbı görünce artık onlara (**azapları**) hafifletilmez,** (azaptan kurtulmaları için) **kendilerine fırsat verilmez.**

86. 'Allâh'a eş tanıyanlar,' (dünyâda taptıkları**) ortaklarını görünce: "Ey Rabbimiz! İşte bunlar, senden başka yalvar(**ıp tapmış ol**)duğumuz ortaklarımızdır." diyecekler. Onlar da bunlara: "Siz elbette yalancılarsınız" diye söz atacaklar.**

87. O gün Allâh'a teslimiyet arz ederler, nihâyet uydurup durdukları (put**,** tâğût ve benzerleri**) de onlardan uzaklaşıp gitmiş olurlar. [**bk**. 2/166-167; 18/52; 25/17-19;29/25; 46/5-6]**

88. Küfre sapıp da (insanları**) Allah yolundan alıkoyanlara (**böyle**) bozgunculuk yapmalarından dolayı, azap üstüne azap ederiz.**

89. (Ey Peygamberim!) **O gün (**kıyâmette**) her ümmet içinden kendilerine bir (**peygamberi**) şâhit göndereceğiz. (**Resûlüm**!) Seni de onların üzerine şâhit getireceğiz. Biz sana (**bu**) Kitab'ı, her şey için bir açıklama, bir doğru yol rehberi, bir rahmet ve müslümanlara bir müjde olarak indirdik. [**bk**. 4/41; 16/84]**

84-89. (84).**'O gün (**kıyâmette**) her ümmetten bir (**peygamberi kendilerine**) şâhit göndereceğiz; sonra o kâfirlere (**itiraz için**) izin verilmez, özür dilemeleri de kabul edilmez.'** Kıyâmet gününde her ümmete kendi **peygamberi** bir **şahit** olarak getirilecek ve hepsinin üzerine de Hz. Muhammed şâhit getirilecektir. Nebisi olmayan ümmet konusunda iki görüş vardır: **(a)** Peygamberden sonra gelen yönetici hâlifeleri o ümmet için **şahit** olur, **(b)** Bilginler şâhit olur. (H. DÖNDÜREN, Kurtubi'den, 1/446)

Yâni onlara, işledikleri günahlar nedeniyle Rablerinden özür dileme fırsatı verilmeyecektir. Çünkü o gün, hüküm günü olacak, özür dileme ve tevbe etme zamanı çoktan sona ermiş

olacaktır. Kur'ân ve hadisler, **tevbe etme** ve özür dileme yerinin âhiret değil, bu dünyâ olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. (MEVDÛDİ, 3/45)

(85).**'.. artık onların azâbı hafifletilmez.'** Kâfirler cehennemde ölmek isterler (25/13), fakat ölemezler, çünkü âhirette ölüm yoktur. (Müslim). Yardım isterler, fakat yardım edilmez. (2/86). **'Cehennemde olanlar, cehennem bekçisi meleklere 'Rabbinize yalvarın da** (hiç değilse) **bir gün bizden azâbı hafifletsin' derler. Cehennem bekçileri onlara derler ki: 'Size peygamberleriniz açık mucizeler getirmemiş miydi?' Onlar: 'Evet, getirmişti' derler. Bekçiler: 'Öyleyse kendiniz yalvarın' derler. Şüphesiz kâfirlerin duâsı boşunadır.'** (40/49-50; İ. KARAGÖZ 4/152))

(86, 87).**'O gün (**müşrikler**) Allâh'a teslimiyet arz ederler.' Müşrikler,** putlarının kendilerini Allâh'a yaklaştıracağına inanıyor, onlara bu sebeple taptıklarını söylüyorlardı. (Zümer, 39/3). Anlaşıldığına göre, âhirette kendilerine şefaat etmelerini beklerken putları, onları yüzüstü bırakacak, umduklarını bulamamanın yıkımını yaşayacaklardır. (KUR'AN YOLU, 3/429)

Âyetten, **kendilerine tapılan varlıklar**, müşriklere, **'Siz kesinlikle yalancılarsınız'** diye şâhitlik edecekleri ve kendilerinin bu konuda bir kusurlarının olmadığını dile getirecekleri anlaşılmaktadır. Yûnus sûresinin 28'nci âyetinde Allâh'a ortak koşulan varlıkların müşriklere **'Siz bize ibâdet etmiyordunuz'** diyecekleri, Ahkaf sûresinin 5'nci âyetinde müşriklerin tapmalarından habersiz olduklarını, 6'ncı âyette ise **müşriklere düşman olacakları** ve onların ibâdetlerini inkâr edecekleri bildirilmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/153)

(88).**'….azaplarını kat kat artıracağız.'** Allâh'ı inkâr edip, insanların hidâyetine engel olanların suçları, bireysel olmanın ötesine geçmekte olup, insanların mânevi hayatlarına tahribatlar vermektedirler. Cezâları da bu tahribat derecesine göre katlanacaktır. (Ankebut, 29/13) **Hadis-i Şerif** 'te de 'İyi çığır açanların, o yolda gidenlerin sevabınca ödüllendirileceği, kötü çığır açanların da, kötülüğe bulaşanların kötülüğü kadar günah yüklenecekleri' bildirilmiştir. (Müslim İlim 15'den, KUR'AN YOLU, 3/429)

'.. bozgunculuk yapmalarından dolayı' Toplumda insanların îman etmelerineveya müminlerin îmanları gereği ibâdetlerini yapmalarına engel olmak yâni **îman ve ibâdet özgürlüğüne engel olmak** toplumda bozgunculuk yapmaktır. Âyetteki **'yaptıkları bozgunculuklar'** ifâdesi ile bu anlam kasdedilmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/154)

(89).**'Biz sana (**bu**) kitabı, herşey için bir açıklama, bir doğru yol rehberi, bir rahmet ve Müslümanlara bir müjde olarak indirdik.'** İbn-i Mes'ud şöyle diyor: Bu **Kur'ân-ı Kerim'**de her türlü bilgi ve her bir şey bize açıklanmış bulunuyor. Fert olarak insanın gerek duyacağı her bir problemde ve bütünüyle insanlığın karşı karşıya kalacağı her bir meselede, mutlaka Allâh'ın hak bir hükmü vardır. (S. HAVVÂ, 8/62)

'.. herşeyi açıklayan' Nesefi'den: Yâni dine âit her konuyu açıklayıcı olarak indirdik. Bu kitapta, şânı Yüce Allah, bizlere Rasûlüne uymayı emretmekte (Nisâ, 4/59), bizleri **icmâa** uymaya teşvik etmekte (Nisâ, 4/115), diğer taraftan Rasûlullah **(Hadis): '**Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız**,** hidâyet bulursunuz' buyurmuştur. Ashab, **ictihad** etmiş, **kıyas** yapmıştır. Buna göre sünnet, icmâ, sahâbe sözü ve kıyas, kitabın beyanına / açıklamasına dayalıdır. Böylece kitabın, **her şeyin açıklayıcısı** olduğu da ortaya çıkmış bulunuyor. (S. HAVVÂ, 8/81)

Kur'ân-ı Kerim hidâyetle dalaletin, hakla bâtılın, helâlle haramn dayandığı herşeyi açıkça beyan etmiştir.. Âyetteki **'herşey'** den maksat, insanların din ve ebedi hayatları ile ilgili konulardır. (Ö. ÇELİK, 3/84)

16/90 DÜŞÜNÜP TUTASINIZ DİYE ÖĞÜT VERİYOR

90. Şüphesiz Allah adâleti, iyiliği ve yakınlığı olana (özellikle akrabaya muhtaç oldukları şeyleri**) vermeyi emreder; ahlâksızlığı / hayâsızlığı, fenâlığı, zulmü/azgınlığı yasaklar. İyice anlayıp tutasınız diye size (**böylece**) öğüt verir.**

90-90. Âyet-i kerîmedeki "**fahşâ**" kelimesi; zina, ahlâk dışı davranışlar ve birleşmeler, hayasızlık, açıklık, çıplaklık, çıplak resimler ve bu türden film, tiyatro, dans gibi, **haram/günah sayılan** bütün **fiilleri** içine alır. Gerek Allâh'ın gerek kulların haklarını çiğneyen her türlü hareket de '**bağy'** ifâdesine dâhildir. Yüce Allâh'ın bu emri ve nehyi karşısında iyiliğin, güzelliğin ve adâletin, ancak O'nun hükümlerine uygun olarak yerleşmesi; toplumları çürütüp çökerten zulüm, fuhuş ve her türlü kötülüğün ve azgınlığın da yine **O'nun hükümlerine uygun** olarak lâyık olduğu gerçekleşmesi, zulüm ve kötü işlerin kalkması sâdece düşünmek ve istemekle olmayacaktır. [bk. 5/44-45, 47] (H. T. FEYİZLİ, 1/276)

(1).'Muhakkak ki Allah adâleti emreder.' Muhakkak ki Allah herşeyde, hakların edâ edilmesinde, görevlerin yerine getirilmesinde, **adâlet**i emreder. Siyâsette, ekonomide, toplum hayâtında **hakları** ve **görevleri** belirleyen O'dur. O'nun emri dışında adâlet yoktur. İnsanlık hayâtında **adâlet,** ancak O'nun kitabının ve Resûlünün sünnetinin uygulanması ile gerçekleşir. (S. HAVVÂ, 8/87)

'Allah adâleti emreder' cümlesi, **'âdil olun'** anlamındadır. Kur'an'da birçok âyette yüce Allah, âdil olunmasını amretmektedir: **'Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin, âdil olun, adâlet takvâya daha yakındır.'** (5/8). **'Söylediğiniz zaman akrabânız da olsa âdil olub, doğruyu söyleyin.'** (6/152; bk. 49/9, 4/135), âyetleriyle yüce Allah, insanların âdil olmalarını istemektedir. (İ. KARAGÖZ 4/157)

Adl (Adâlet): Her şeyi lâyık olduğu yere yerleştirmek, hakkı yerine koymaktır ki, azgınlığın, başka bir ifâde ile haksızlık ve zulmün zıddıdır. (ELMALILI, 5/253)

Adâlet, Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde genellikle düzen, denge, eşitlik, gerçeğe uygun hüküm verme, doğru yolu izleme, takvâya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık gibi, mânâlarda kullanılmıştır. (KUR'AN YOLU, 3/433)

(2).'ihsânı … emreder.' İhsan, başkasına iyilik etmek, yaptığını güzel yapmak anlamlarına gelir, (KUR'AN YOLU, 3/434)

İhsan kavramı, Kur'ân'da sözlük anlamına paralel olarak iyilik etmek ve iyi davranmak (Yûsuf, 12/23, 100, İsrâ, 17/23). Yine güzel fiil işlemek (Nahl, 16/30, Yûnus, 10/26), bir ameli bir fiili ve bir görevi en iyi bir şekilde ve hakkıyla yapmak, (Bakara 2/112, Nisâ 4/125), anlamlarında kullanılmıştır. (..)**İhsan,** üç kısımda zikredilir: **(a)** Allâh'a karşı ihsan (îman etmek, emir ve yasaklara uymak), **(b)** İnsanlara karşı ihsan (ana, baba, eş, çocuk, komşu,

akrabâlara iyilik), **(c)** Kendine karşı ihsan (îman ve sâlih ameller işlemek). (DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/265)

Hadis: Cibril (a.s.)'ın 'İhsan nedir?' sorusuna Hz. Muhemmed (a.s.), 'Allâh'ı görüyormuşsun gibi ibâdet etmen, her ne kadar sen O'nu görmesen de O, seni görüyordur' cevâbını vermiştir. (Buhâri'den)

(3).'yakınlara vermeyi (emreder**)'** Yakın hısımlara muhtaç oldukları şeyleri vermek ve yardım etmek demektir. Yakın hısımlara **sıla-i rahim** yapmak farz gücündedir. **'Akrabâya hakkını ver.'** (İsrâ, 17/26), burada akrabâya ziyâret ve ihtiyâcı olana verme kastedilir. (H. DÖNDÜREN, 1/447)

Yakınlarla ilişkiyi devam ettirmek, onların iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmak, onlara maddî ve mânevi **yardımda bulunmak,** müminleri Allah ve peygamberin kesin emridir. Kur'an'da lânet ve gazaba uğrayanlarındavranışlarından biri olarak **sıla-i rahim**'i **terk** etmek zikredilmiştir. (İ. KARAGÖZ 4/160)

(4)(5)(6)'ahlâksızlığı / hayâsızlığı, fenâlığı, zulmü /azgınlığı yasaklar' 'Fahşâ' olarak nitelenen söz, eylem ve davranışlar **haram olduğu** (6/151) gibi, bunları teşvik etmmek, toplumda **fuhşun işlenmesi**ni ve yayılmasını istemek de **haram**dır. (6/151, 7/33, 24/19; İ. KARAGÖZ 4/160)

Kur'an'da **edepsizlik ve çirkinlik**leri insanlara **şeytanların emrettiği** (2/169, 24/21), **huhşun** açığına da gizlisine de yaklaşılmaması gerektiği (6/151), Allâh'ın mükâfatına nâil olan iyi insanların fahşâ olarak nitelenen söz ve eylemlerden kaçındıkları (42/37, 53/32) namazın müminleri bu davranışlardan alıkoyduğu (29/45) bildirilmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/160)

Hadis: Zulüm, kıyâmet gününde karanlık(lar)dır. **Fuhuştan sakının.** Çünkü Allah, her türlü çirkin söz, fiil ve davranışları ve fuhuş sâhiplerini de bir şeyi kötülemeyi ve çirkin görmeyi sevmez.' (Ebû Dâvud Libas 28, Müslim Selâm 11; İ. KARAGÖZ 4/160)

Münker, genellikle mâruf kavramının zıddı olarak, aklın ve sağduyunun çirkin bulduğu, erdemli toplumun yadırgadığı tutum ve davranışlar anlamına gelir. (Nisâ, 4/19, 140; Araf, 7/157; KUR'AN YOLU, 3/436)

Münker, Allâh'ın râzı olmadığı, İslâm'ın çirkin, kötü, kabahat, günah ve haram olarak bildirdiği davranışlardır. Münker, mârûfun zıddıdır. Dînimizde, mârûfun emredilmesi, münkerin ise yasaklanması istenmiştir. (DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/435)

Hadis: 'Sizden her kim **kötü** ve **çirkin** bir şeyin yapıldığını görürse, **eliyle değiştirsin,** eğer buna gücü yetmezse **diliyle değiştirsin,** buna da gücü yetmezse **kalbiyle nefret etsin.** Bu ise îmânın en zayıf derecesidir.' (Müslim Îman 78, İ. KARAGÖZ 4/161)

Bağy, Hakkı olmayan şeyi istemek ve başkasının hakkına tecâvüz etmektir. Ahlâki sınırları aşan ve başkalarının haklarını çiğneyen her türlü kötü davranış bunun içine girer. (Ö. ÇELİK, 3/87)

‘Allah azgınlık ve zulmü yasaklar’ cümlesi, azgınlık ve zulmün **haram ve** (büyük) **günah** oldığını ifâde eder. **‘Azgınlık ve zulüm’** insanın kendisine, insanlara ve diğer canlılara yönelik olur. (İ. KARAGÖZ 4/161)

İbn-i Mes’ud bu âyeti kerîmeyi, Kur’ân’ın en kapsamlı âyeti (olarak) kabul eder. Bu âyeti ilk defa hutbenin sonunda okuyan Ömer bin Abdülaziz olmuştur. (Ö. ÇELİK, 3/87)

(..) Kendi irâdesiyle Müslüman olan bir kimse için **‘Allâh’ın öğüdü’**, insanların öğüdü gibi değildir, **bağlayıcı**dır. Kur’an bütünüyle bir öğüttür. (81/27). Mâdem Kur’an bir öğüttür, bu öğüdü tutsak da olur, tutmasak da olur, diyemeyiz. **Allâh’ın öğüdü her Müslümanı bağlar.** Allâh’ın öğüdünü kabul etmeyen **kâfir,** kabul ettiği hâlde uygulamayan **günahkâr** olur. Allâh’ın öğüdünün bağlayıcı olduğunun açık delili âyetteki **‘.. düşünüp uygulayasınız diye Allah size öğüt veriyor’** cümlesinin ‘Allah emrediyor’ ve ‘Allah yasaklıyor’ cümlelerinden sonra gelmiş olmasıdır. ‘Öğüt almanız için’ cümlesi, Allâh’ın niçin öğüt verdiğinin gerekçesini bildirmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/162)

16/91-95 YEMİNLERİNİZİ BOZMAYIN

91. (Ey müminler!) **Sözleşme yaptığınız zaman, Allâh (**için verdiğiniz**) sözü yerine getirin. Yeminleri, Allâh’ı kendinize kefil yaparak sağlamlaştırdıktan sonra bozmayın. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı bilir. [**bk**. **2/224; 5/89]**

92. (Ey müminler!) **Siz ise bir topluluğun, diğer bir topluluktan daha çok olmasından dolayı yeminlerinizi, aranızda bir hîle vasıtası edinerek (**iyi amellerinizi bozmayın**;** böyle yaparak**) ipliğini sağlamca eğirip büktükten sonra, onu çözüp bozan kadın gibi olmayın. Allah, bununla** (ahde vefâ ve sadâkat ile) **sizi imtihan etmektedir. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri (**Allah**) kıyâmet gününde elbette size açıklayacaktır.**

93. (Ey insanlar!) **Allah dileseydi sizi(**n hepinizi**) bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini (**kötü niyet ve amelleri gereği olarak**) sapıklıkta bırakır, dilediği kimseyi de doğru yola iletir. Ve siz yaptığınız (**Allâh’ın râzı olmadığı bütün**) işlerden kesinlikle hesâba çekileceksiniz. [**bk**. **10/99; 11/118-119]**

94. (Ey müminler!) **Yeminlerinizi aranızda hîle ve aldatma (**sebebi**) yapmayın. Çünkü (**İslâm’da**) sağlam yerleşmişken bir ayak (**sizin yüzünüzden**) kayar da böylece (**insanları**) Allâh’ın yolundan alıkoymuş olacağınızdan dolayı (**hak ettiğiniz**) kötülüğü tadarsınız. (**Âhirette de**) size büyük bir azap vardır.**

95. Allâh’a verdiğiniz sözü, az bir değere (yâni dünyâlığa**) satmayın. Eğer bilirseniz, ancak Allâh’ın katında olan sizin için daha hayırlıdır.**

91-95. (91).**’Antlaşma yaptığınız zaman, Allâh’ın ahdini yerine getiriniz.’** İnsan, îman edince Allâh’a ve peygambere itaat edeceğine, dînî emir ve yasaklara, helâl ve haramlara riâyet edeceğine söz vermiş olur. Müminlerin hem Allâh’a ve hem insanlara verdikleri sözlere ve yaptıkları sözleşmelere hakkıyla riâyet etmeleri gerekir. Bu husus birçok âyette ısrarla

amredilmiştir: **‘Allâh’a verdiğiniz sözü tam tutun.’** (6/152). **‘Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü söz veren, sözünden sorumludur.’** (17/34; bk. 2/40, 33/15). Yapılan sözleşme ve vaadlerin, **‘Allâh’ın ahdi’, ‘All’ah’a söz verme’** olarak ifâde edilmesi, bunların din, ahlâk ve hukuk bakımından **bağlayıcı olduğu**nu ve Allah katında **sorumluluğu gerektirdiği**ni ifâde etmesi içindir. (İ. KARAGÖZ 4/164)

Ahidlerin en büyüğü Rasûlullah (s)’a bey’at etmek, ondan sonra Raşid hâlifelere ve âdil imamlara bey’at etmektir. Âyet-i kerimenin kapsamına, Müslümanların bağlı kalmak durumunda oldukları her bir sözleşme girmektedir. (S. HAVVÂ, 8/90)

‘Allâh’a verdiğiniz söz’ ashâbın Hz. Peygamberle yaptıkları **biat,** cihad, mâlî ibâdetler, Allah adına yapılan yemin anlamlarına gelmekte olup, **her türlü meşru vaadi kapsadığı** anlamına da gelir. (KUR’AN YOLU, 3/436)

Fıkıh kavramı olarak **ahit,** daha çok **antlaşma** ve taahhüt anlamında **akit** kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. (..) **Ahid**de hem kesin söz verme hem de **yemin** anlamı vardır. Kur’ân’da Allah Teâla’nın Hz. Âdem’e, Mûsâ’ya, İbrâhim ve İsmâil’e ahid verdiği ifâde edilmektedir. (Bakara, 2/125, Araf, 7/134, Taha, 20//115) Bu ahidden maksadının emir veya tâlimat verme olduğu ifâde olunmuştur. Yine Kur’ân’da Allah’la kulları arasındaki bir ahidleşmeden söz edilmiş (Yâsin, 36/60), ve bu ahdin bozulmaması istenmiştir. (Nahl, 16/91) (DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/10)

Âyetteki **sözleşme** gayrimüslimlerle yapılan **zimmet sözleşmesi**ni de kapsar. Gayrimüslimler **zımmi, müste’men** ve **harbi** olmak üzere üçe ayrılır. Bir İslâm ülkesinde, zımmilerle olan ilişkiler, Müslümanların kendi arasındaki ilişkilerden farksızdır. **Müste’men,** İslâm ülkesinde vizeli pasaportla oturan yabancı tüccar, öğrenci, elçi, konsolos vb. kişilerdir. Bunların da mal, can, inanç ve ırzları koruma altındadır. İslâm ülkesi dışında kalan gayrimüslimlere **harbi** (ya da muharip) , ülkelerine de **darü’l harp** denir. (H. DÖNDÜREN, 1/447)

‘Yeminleri, Allâh’ı kendinize kefil yaparak sağlamlaştırdıktan sonra bozmayın.’ Bir kime, Allâh’ın adını anarak yemin ettiği zaman, yeminine sadâkat göstermesi gerekir. Yüce Allah, **‘Yeminlerinizi tutun’** (5/89) buyurmuştur. Mâzeretsiz yeminin bozulmaması gerekir. Yüce Allah, yeminini bozan kimseleri, **ipliği eğirip büktükten sonra tekrar çözen kimse**ye benzetmektedir. (..) Mâzeretsiz yeminini bozan kimse, **günah** işlemiş olur. Bu itibarla bu kimsenin **tevbe etmesi ve kefâret ödemesi** gerekir. (5/89). Eğer mâzereti varsa, yeminini bozabilir. **‘Allah** (gerektiğinde) **yeminlerinizi bozmayı** (ve kefâret ödemeyi) **size meşru kılmıştır.’** (66/2) âyeti bunun delilidir. (İ. KARAGÖZ 4/165)

Burada sözü geçen **‘yeminler’**den kasıt, ahid ve antlaşmalara giren yeminlerdir. Yoksa bir takım işleri yapmaya teşvik veya engellemek maksadıyla yapılan yeminler değildir. (S. HAVVÂ, 8/90)

(92).**‘Siz ise bir topluluktan (**sayı ve malca**) daha çok olmasından dolayı, yeminlerinizi bozmayın.’** Onlar **antlaşma** yapar, ondan sonra antlaşma yaptıkları bu kimselerden daha çok ve güçlü kimseleri bulunca, bu sefer ilk antlaşmalıların antlaşmasını bozarlardı. İşte bu âyet-i kerîme, onlara bu davranışı yasaklamıştır. (S. HAVVÂ, 8/90)

Yâni bir topluluğun güç ve sayı olarak bir diğer topluluktan fazla oluşunu sebep gösterip **sözünüzde durmamazlık yapmayın.** Çıkar gözetilerek sayıca fazla olan tarafla berâber olmayı istemeyin. Âyet-i kerîmenin kapsamı içine bugün **‘devletin çıkarı’** diye adlandırılan

bir menfaati elde etmek amacıyla sözleşmeyi bozmak da girer. Herhangi bir devlet başka bir devletle veya devletler grubuyla bir antlaşma yapar, sonra da **'devletin çıkarı'**nı elde etmek amacıyla daha güçlü bir devlet veya devletler grubuyla temâsa geçmek için antlaşmasını bozup, diğer tarafa geçerse, **İslâm bunu da kabul etmez.** Ve kesinlikle antlaşmaya bağlı kalınmasını, yeminlerin aldatma ve oyun vâsıtası hâline dönüştürülmemesini ister. Ayrıca İslâm iyi ve takvâ ilkesine dayanmayan herhangi bir **antlaşmayı** ve yardımlaşmayı **kabul etmez**. Günah, isyankârlık, insanların haklarının yenilmesi, devletlerin ve milletlerin sömürülmesi, ilkesi üzerinde **antlaşmaya** veya yardımlaşmaya **izin vermez**. (S. KUTUB, 6/565)

Hadis: 'Ahdini bozan herkesin, kıyâmet günü onun arka tarafında ahdine olan hâinliği miktarınca bir sancak dikilir ve 'bu filânın ahdine hâinliğidir' denilir. (Buhâri Edeb 99, Müslim Cihad 11-16'dan Ö. ÇELİK, 3/88)

(93).**'Eğer Allah isteseydi sizi bir tek ümmet yapardı. Ama O istediğini'** sapıklığı ihtiyarı /tercihi ile seçtiğini bildiği kimseyi '**saptırır**.' **İstediğini'** hidâyeti seçeceğini bildiği kimseyi, **'doğru yola iletir.'** (S. HAVVÂ 8/91)

Yüce Allah, insanlara akıl ve muhâkeme vermek, peygamber ve kitap göndermek suretiyle doğru yolu gösterir. Aklını kullanan, peygamber ve kitabın rehberliğinden yararlanan insana hidâyet eder, îman ve İslâm'ı nasip eder. Aklını kullanmayan, peygamber ve kitabın rehberliğinden yararlanmayan, azgın ve kâfir liderlere, nefsine ve şeytana uyan, **inkâr ve isyanda ısrar edenleri îmâna zorlamaz,** bu kimseler sapıklıkta kalmayı hak ederler: **'**(Ey Peygamberim!) **De ki: 'Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen îman etsin, dileyen inkâr etsin.'** (18/29) âyeti bunun açık delilidir. İnkârı veya îmânı isteyen insan(dır), yaratan ise Allah'tır. (İ. KARAGÖZ 4/167)

(94).O hâlde ey inananlar! Antlaşma yaptığınız kimseler kâfir bile olsalar **'sakın yeminlerinizi aranızda bir aldatma aracı olarak kullanmayın! Aksi hâlde'** doğru yolda **sapasağlam duran ayak'**larınız **'kayıverir de'** hâl ve hareketlerinizle insanları dinden soğutup **'allah yolundan çevirdiğiniz için'** yaptığınız **'kötülüğü'**n acı meyvelerini daha bu dünyâda **'tadarsınız ve'** ayrıca **'âhirette de ağır bir cezaya çarptırılırsınız!'** (M. KISA, 1/296)

Âyette belirtildiği gibi, yeminleri hile ve aldatma vasıtası yapmak, hem vicdanları sarsar, inancın sağlam olmadığını gösterir, hem de başkalarına kötü örnek olduğundan **İslâm'a gireceklere mânî olur**. (..) (H. T. FEYİZLİ, 1/277)

Yeminlerini hîle ve aldatma sebebi yapan kimse, Allâh'a verdiği sözü tutmamış, kul hakkı üstlenmiş, yalan söylemiş, hîle yapmış ve günah işlemiş olur. Yüce Allah, müminlerin bu şekilde hareket etmelerini **yasaklamakta**dır. (İ. KARAGÖZ 4/168)

İnsanlar, diğer görevleri yanında ahde vefâ gösterip göstermedikleri **yeminlerini tutup tutmadıkları** husûsunda da yüce Allah tarafından mutlaka **sorguya çekilecek**lerdir. Çünkü, ahdini ve yeminini bozmak birey açısından bir ahlâk ve karakter bozukluğunu ifâde ettiği gibi, toplumsal hayat bakımından da bir **güvensizlik ve istikrarsızlık ortamı doğurmakta,** bu da hem mânevi hem de maddi bakımdan daha başka vahim sonuçlara yol açmaktadır. (KUR'AN YOLU, 3/437)

Târihte pekçok toplumlar ve hâlklarmüslümanların sözleşmelerine bağlılıklarını, verdikleri sözlerde duruşlarını, yeminlerindeki **samimiyetlerini** ve ilişkilerindeki **dürüstlükleri**ni sürdürdükleri için **İslâm'a girmişler**dir. Dolayısıyla onların sözleşmelere bağlılıklarından kaynaklanan geçici, yüzeysel kayıplara oranla elde edilen kazanç daha büyük olmuştur. (S. KUTUB, 6/567)

'Allâh'a verdiğiniz sözü bozarak az bir pahaya, küçük bir dünyâ menfaatine değişmeyin' cümlesi, dinden çıkmak veya veya dünyalık karşılığında kişinin yemini ve verdiği sözü bozması ve ahde vefâ göstermemesidir. Yüce Allah, böyle davranılmasını ve Allah adına verilen sözün **menfaat karşılığında** satılmasını **yasaklamakta**dır. Âyette Allâh'a verilen sözü menfaat karşılığında değişenlere her hangibir tehdid bildirilmemektedir. Bu davranışı sergileyenlere Âl-i İmran sûresinin 77'nci âyetinde **'elim bir azap'** olduğubildirilmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/170)

16/96-100 SİZİN YÂNİNIZDAKİ MALLAR TÜKENİR

96. (Ey insanlar!) **Sizin yanınızdaki (**dünyâlıklar**) tükenir, Allâh'ın katındaki** (nîmet)**ler kalıcıdır. Sabredenlere mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeline göre vereceğiz. [**krş**. 4/40; 29/7; 39/35]**

97. Erkek ve kadından kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, elbette onu (dünyâda**) güzel bir hayatla yaşatırız. Ve (**âhirette**) onlara mükâfatlarını, yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.**

98. (Ey Peygamberim!) **Kur'ân'ı oku(**mak iste**)diğin zaman, o kovulmuş şeytandan Allâh'a sığın ("***Eûzû billâhi mine'şşeytâni'rracîm***"** de**).**

99. Gerçek şu ki inananlara ve Rablerine güvenip dayananlara şeytanın etki gücü (ve hâkimiyeti) **yoktur. [**krş**. 15/39-40]**

100. O (şeyta**)nın etki gücü, ancak (**Allah yerine**) onu dost edinenlere ve onunla 'Allâh'a ortak koşanlaradır.**'

96-100. (96).**'Sizin yanınızdaki'** yâni dünyâ menfaatleri **'tükenir'** biter ve kalmaz. Çünkü bu dünyâ, menfaatleriyle birlikte sayılı ve belli bir süre içindir; sayısı bellidir ve son bulur. **'Allah katında olanlar ise';** O'nun rahmetinin hazîneleri ise **'kalıcıdır.'** Aslâ bitmez, tükenmez. Yâni O'nun **cennette** size vereceği sevâbı kalıcıdır, kesintisizdir, dâimidir, değişmez ve zeval bulmaz. **'Sabredenlere'** İslâm'ın zorluklarına katlananlara **'mükâfatlarını, yaptıklarının en güzeli ile vereceğiz.'** Bu, şânı yüce Allâh'ın pekiştirici ifâdeler de kullanarak yapmış olduğu bir yemindir ki; O, sabredenlere amellerinin karşılığını en güzel şekilde verecek ve amellerinin kötü olanlarını da **bağışlayacak**tır. (S. HAVVÂ, 8/92)

(97).**'Erkek ve kadından kim mümin olarak sâlih amel işlerse, elbette onu (**dünyâda**) güzel bir hayatla yaşatırız.' Sâlih amel,** Yüce Allâh'ın kitabına ve büyük önder

peygamberinin sünnetine uygun olan her ameldir. Sâlih amellerin mükâfat görmesinin şartı, îman ile birlikte olmasına bağlıdır. Çünkü kâfirlerin ameli, hiç hükmündedir. (S. HAVVÂ, 8/92)

Burada yüce Allah, hakkıyla mümin olup **işlerini güzel yapanların**, yaptığını doğru yapanların; iyi, hayırlı ve faydalı işler yapmayı hayatlarının yasası hâline getirenlerin **dünyâ hayatlarının da hoş olacağı,** güzel ve mutlu kılınacağı müjdesini vermekte(dir). Bu hususta son derece kesin ifâdelerle vaadde bulunmaktadır. Kur'an Allâh'ın aslâ sözünden dönmeyeceğini bildirir (Bakara 2/280), her mümin de buna böyle inanır (Âli İmran 3/194). Buna göre **eğer Müslümanların dünyâ hayatları Allâh'ın müjdelediği şekilde değilse** bunun sebebini yanlış yerlerde aramamalıyız; dönüp kendimize bakmalı; yaptığımız işlerin ve **kalplerimizin sâlih olup olmadığını kontrol** etmeliyiz. (KUR'AN YOLU, 3/438, 439)

'.. iyi hayat' ile maksat, günah ve haramlardan uzak, kötü alışkanlıkların bulunmadığı, ibâdet ve itaat ile geçirilen, kanaatkârlığın hâkim olduğu ve gönül huzuru ile geçen hayattır. Böyle bir hayâtın varlığı için **iki şart** zikredilmiştir: **îman ve sâlih amel.** Îman edip sâlih ameller işleyen müttaki müminlerin yaşadığı toplumda huzur, güven ve saygı olur; terör, hırsızlık, yalan, sahtekârlık, fitne, fesat, dargınlık, kin, haset, bölücülük ve zulüm olmaz. (İ. KARAGÖZ 4/172)

've (âhirette**) onlara mükâfatlarını, yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.'** Âhirette ise onları Allah Teâlâ, yaptıkları amellerinin güzellerini esas olarak mükâfatlandıracaktır. Bire on, bire yüz, bire yedi yüz ve daha fazlasını ikram edecektir. Nitekim Cenâb-ı Hak, **'Rabbinin huzûruna çıkıp hesap vermekten korkan kimseye iki cennet vardır.'** (Rahman, 55/46) âyetiyle, bir mânâda hem müminin dünyâda tadacağı mânevi cennet huzûruna, hem de âhirette varacağı cennete işâret buyurmuştur. (Ö. ÇELİK, 3/91)

(98).**'Kur'ân okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allâh'a sığın.'** Bu Yüce Allâh'ın Kur'ân okumak istedikleri zaman taşlanmış olan şeytandan Allâh'a sığınmaları için kullarına verdiği bir emirdir. Bu emir vâcip değil, **mendup**tur. Bu konuda icmâın / oybirliğinin bulunduğunu İbn-i Cerir ve diğer ileri gelen ilim adamları zikretmişlerdir. (S. HAVVÂ, 8/97)

Çoğunluğa göre bu âyet, vücup değil, nedb bildirir. Bu yüzden Kur'ân okumaya başlarken **'Euzü..'** okumak **sünnettir**. Hanefi ve Şafiilere göre namazda yalnız ilk rekâtta, fatihadan önce **'Euzü besmele'** sünnet, diğer rekâtların başında ise, yalnız besmele sünnettir. (H. DÖNDÜREN, 1/448)

Yalnız Allâh'a yönelenler, kalplerini sâdece Allâh'a ayıranlar. İşte **şeytan** bunların üzerinde egemenlik kuramaz. Ne kadar vesvese verirse versin, zîrâ onların Allâh'a bağlanmaları, kendilerini şeytanla berâber yürümekten, onun peşine takılmaktan korur. **Münimler** bâzen yanılabilirler. Fakat onlar **şeytana teslim olmazlar**. Kendilerine musallat olmuş şeytanı kovarlar. Ve kısa bir zaman sonra Rabblerine doğru koşarlar. (S. KUTUB, 6/570)

(100).**'Şeytanın sâdece onu dost edinenler ve Allâh'a ortak koşanlar üzerinde nüfûzu, etkisi vardır.'** Bunlar, şeytanı kendilerine dost edinenler, ihtiraslarıyla, **şehevi arzu** ve istekleriyle ona **teslim olanlar**dır. Bâzıları şeytanı Allâh'a ortak da koşabilirler. Bâzı toplumların **şeytana taptıkları** ve kötülük ilâhına ibâdet ettikleri bilinmektedir. Onların şeytana bağlılıkları dostluk ve bağlılıkla gerçekleşen **şirkin türlerinden** biridir. (S. KUTUB, 6/570)

Mümin olduğu hâlde ihlâsa eremeyen ve Kur'an hükümlerini hayâta geçiremeyenler de şeytanın etkisi altına girerler ve günah bataklığına dalarlar. Şeytanlar, insanları etkisi altına alabilmek için sürekli onları küfre, şirke, nifaka, isyan ve günaha teşvik ederler. Şeytanın bu telkinine kulak verenler, onu kendisine arkadaş ve dost edinmiş olurlar. (İ. KARAGÖZ 4/175, 176)

16/101-110 KALPLERİ, KULAKLARI VE GÖZLERİ MÜHÜRLENENLER

101. Biz, bir âyetin yerini (hükmünü**) başka bir âyetle değiştirdiğimiz zaman Allah neyi indireceğini çok iyi bilirken müşrikler (**Peygamber'e**): "(**Bunları**) uyduran ancak sensin." dediler. Hayır! (**Öyle değil**), onların çoğu (**gerçeği**) bilmezler. [**bk**. 2/106]**

102. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Onu (**Kur'ân'ı**,) Rûhu'l-Kuds (**Cebrâil**), inananları (**îmanlarında**) sağlamlaştırmak, müslümanlara doğru yolu göstermek ve onlara müjde vermek üzere hak olarak Rabbinin katından indirdi."**

103. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki biz, müşriklerin (**peygamber hakkında**): "Ona mutlaka (**yabancı**) bir insan öğretiyor." dediklerini biliyoruz. Hâlbuki sapıp kendisine yöneldikleri o (**hıristîyan**) kimsenin dili yabancıdır. Bu (**Kur'ân**) ise apaçık Arapça bir dildir.**

104. Allâh'ın âyetlerine inanmayanları; Allah asla doğru yola iletmez, üstelik onlara acıklı bir azap vardır.

105. Yalanı ancak Allâh'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur. İşte asıl yalancılar onlardır.

106. Kalbi îmanla huzur bulmuşken, (dinden dönmeye**) zorlananın dışında, kim îmanından sonra Allâh'ı inkâr eder veya gönlünü kâfirliğe açarsa, Allah'tan onların üzerine (**büyük**) bir gazap vardır; en büyük azap da onlar içindir.**

107. Bu da gerçekte onların, âhirete karşı dünyâ hayâtını tercih edip sevmeleri yüzündendir. Gerçekten Allah, kâfirler toplumunu doğru yola eriştirmez.

108. İşte o (kâfir)**ler, Allâh'ın (**bu sebeple**) kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Onlar gâfil olanlardır.**

109. Hiç şüphesiz kâfirler, âhirette ziyâna uğrayan kimselerdir.

110. (Ey Peygamberim!) **Sonra (**bil ki**) Rabbin, (**dinlerinden dönmeleri için**) fitneye / eziyete uğratıldıktan sonra (**yurtlarından**) göç eden, sonra (**da Allah yolunda**) savaşan ve dayanıp / direnip sabredenlerden yanadır. O(**nlardan bâzılarını diliyle dinlerinden döndüren fitne**)den sonra (**îmanlarını tâzeleyip bu fiilleri yapanlara**), Rabbin elbette çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.**

101-110. (101).**‘Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman…’** Bir âyetin yerine diğer bir âyetin getirilmesi **nesih**tir. Önceki âyet mensuh / neshedilmiş, sonraki âyet ise nasih / neshedendir. Kâfirler **nesih** meselesini Hz. Muhammed’in peygamberliği hakkında bir şüphe gibi ileri sürmek istemişlerdi. (ELMALILI, 5/258, 259)

Burada değiştirildiğinden söz edilen âyet Kur’ân-ı Kerîm’in âyetleri olarak düşünülüp bunun nesih olduğu söylenebilir, ama henüz Mekke döneminde olduğumuz için **nesih olması uzak ihtimâl**dir. O hâlde değiştirilip yenisi getirilen âyet **önceki peygamberlere verile kitaplar** ya da **mûcizeler** olmalıdır. (F. BEŞER 1/585)

‘sen peygamber değil, bir iftirâcısın dediler.’ Kâfirler, (İ. H. BURSEVİ, 10/518) ‘bu Kur’ân’ı kendin uyduruyorsun da Allâh’a iftira ediyorsun. Bu Allah sözü olsaydı değiştirilir miydi?’ demeğe kalkıştılar. Rivâyete göre Kureyş kâfirleri ‘Muhammed, ashâbı ile eğleniyor, bugün bir şey emrediyor, yarın da onu yasaklıyor. Mutlaka onları kendiliğinden uyduruyor da Allâh’a iftira ediyor.’ (ELMALILI, 5/259)

(102).**‘Sen de ki, (**Ey Muhammed**) Onu Rûhu’l Kudüs Rabbinden hak olarak indirdi.’ Rûhu’l Kudüs**: Kudsiyyet ruhu, yâni hiçbir leke ile lekelenmek ihtimali olmayan temizlik ruhu, bir güvene lâyık, mukaddes, tertemiz ruh demektir ki, **Cebrâil’**dir. Nitekim**’Onu Rûh-i Emin indirdi.’** (Şuarâ, 26/193) âyetindeki Ruh-i Emin de O’dur. (ELMALILI, 5/259)

(103).**‘Şüphesiz biz onların: ‘Kur’ân’ı ona ancak bir insan öğretiyor’ dediklerini biliyoruz.’** Âyetten anlaşıldığına göre, bu şahsın Arap olmadığı bildirilmiştir. Kur’ân gibi bir edebiyat şaheserinin, bir yabancı tarafından dikte edilmesinin imkânsızlığı ifâde edilmekte, bu **iddiânın saçmalığı** ortaya konmaktadır. (KUR’AN YOLU, 3/442)

(104).Bir insanın **îman edebilmesi için**, gönlünü İslâm’a açması, aklını ve irâdesini îman istikâmetinde kullanması gerekir. Îman etmek isteyen kimseye Allah îmânı nasip eder. Hz. Muhammed (s)’i hak peygamber, Kur’ân’ı hak kitap ve İslâm’ı hak din olarak **kabul etmemekte ısrar eden** kimseye yüce **Allah**, **hidâyet etmez**, onu doğru yola iletmez. (İ. KARAGÖZ 4/179)

(106).**‘Kalbi îmanla huzur bulmuşken, (**dinden dönmeye**) zorlananın dışında, kim îmanından sonra Allâh’ı inkâr eder veya (**emirlerini kabul etmeyip**) gönlünü kâfirliğe açarsa, Allah’tan onların üzerine (**büyük**) bir gazap vardır; en büyük azap da onlar içindir.’** Kureyş müşrikleri, İslâm’dan dönmeyen Hz. Ammar’ın annesi Sümeyye’yi (r) iki deve arasına bağlayarak babası Yâsir’i (r) de işkence yaparak şehit etmişlerdi. Hz. Ammar’ı da kuyuya atmışlardı ki, tam boğulacağı sırada Ammar (r) onların **telkinlerine rızâ gösterip hayatını kurtarmıştı**. Bundan dolayı onun hakkında mürted diyerek Rasûlullâh’a haber verdiler. Rasûlullah (s) onun gözlerinin yaşını sildi ve ‘**kalbin nasıl?’** dedi. Ammar (r) da, ‘**îmanla dopdolu’** dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ’Onlar eziyet ederlerse, kalbin onlara meyletmedikçe yine aynı şeyi söyle ve kurtul’ buyurdu ve gelen bu âyeti okudu. (H. T. FEYİZLİ, 1/278)

İkrah: Bir fıkıh terimi olarak, tehdit ermek sûretiyle hukûken yapmakla mükellef olmadığı bir işi, istemediği hâlde yapmaya zorlamak demektir. İkrahtan söz edebilmek için, tehdit edenin tehdidi yerine getirebilecek güçte olması, zorlanan kişinin de korkuya düşmesi ve bu korku ile fiili işlemesi gerekir. (DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/268)

Bir müminin **küfür sözü söylemesinin câiz olabilmesi** için **(a)** gönlünü küfre açmaması, **(b) kalbi** îmanla mutmain olması, **(c)** öldürmek, bir organını kesmek ve işkence etmek gibi bir **tehdîd**in olması, **(ç)** bu kimsenin tehdit ettiği şeyi **yapabilecek güç** ve imkâna sâhip olması gerekir. (İ. KARAGÖZ 4/181)

Demek ki, böyle zorlama hâlinde yalnız dil ile küfür sözünü söylemek câizdir. **Fakat** bu bir **ruhsattır.** Ve âyetten anlaşıldığı üzere**,** 'kalbi îman ile dopdolu olmak' şartıyla bir **ruhsat**tır. Fakat hakkı açıklamak ve dini yüceltmek için, ölümü göze alıp ta (küfrü ikrardan) sakınmak **azimet**tir. Ve bu hususta azimet ile amel etmek daha faziletlidir. (ELMALILI, 5/264)

(108).**'Dünyâ hayâtını âhirete tercih eden kâfirler, Allâh'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir.'** 'Allah (..) mühürler' cümlesi, akıllarını ve yeteneklerini gerçeği anlamakta kullanmayan, nefislerinin ve şeytanın esiri olan kâfirlerin, hakkı düşünüp bulmaya, doğruyu dinleyip işitmeye, gerçekleri ve **Allah kelâmını dinlemeye yetenekleri kalmamış** anlamındadır. (..) Gerçekleri anlamadıkları, görmedikleri ve duymadıkları için îmâna yönelmeyen ve **inkârı tercih eden** kimselere **Allah hidâyet etmez.** Allâh'ın hidâyet etmediği kimseler, gönlünü küfre açan ve irtidat eden kimselerdir. Dolayısıyla **'Allâh'ın bir kimsenin kalbini, gözlerini ve kulaklarını mühürlemesi'**, Allâh'ın bu kimseye hidâyet etmemesi anlamındadır. (İ. KARAGÖZ 4/183)

(110).**'Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardımcısıdır.'** Müfessirlerin çoğunluğu, buradaki göçten, Hz. Peygamberin Medîne'ye **hicretinin** kastedildiğini ileri sürmüşlerse de, bu sûre Mekke'de indiğine göre, 41. Âyette olduğu gibi, burada da **Habeşistan'a göç edenlerden** bahsedildiğini kabul etmek gerekir. (KUR'AN YOLU, 3/444)

Böylece bu iki (110 ve 111. Âyetler) **ikrah** altında küfrü gerektirecek sözler söylenmesi hâlinde kalbin onları kabul etmediğinin alâmetini, şartlar elverişli olduğu takdirde **hicret ve cihad** etmek olarak açıklamış bulunuyor. (S. HAVVÂ, 8/103)

16/111-113 KIYÂMET GÜNÜ ASLÂ ZULMEDİLMEZ

111. O gün (kıyâmette**) herkes gelip kendisini savunur ve herkese yaptığı(**nın karşılığı**) tam olarak verilir; onlara aslâ haksızlık yapılmaz. [**krş**. 80/34-42]**

112. Allah, şöyle bir memleketi misâl verdi: O (ülke halkı**) güven ve huzur içinde idi. Rızkı da her yerden bol bol kendisine geliyordu. Fakat o (**halk**) Allâh'ın nîmetlerine nankörlük etti, Allah da yaptıkları (**âsîlik**) yüzünden onlara açlık ve korku elbisesini (**giydirip azâbı**) tattırdı.**

113. Andolsun ki onlara içlerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmedip dururlarken azap da (Bedir hezîmeti ile**) onları yakalayıverdi. [**krş**. 14/28-29; 28/58-59]**

111-113. (111).**‘O gün (**kıyâmette**) herkes gelip kendisini savunur ve herkese yaptığı(**nın karşılığı**) tam olarak verilir; onlara aslâ haksızlık yapılmaz.’** İnsanlar, dünyâda iyi veya kötü, hayır veya şer, sevap veya günahbütün yaptıklarından âhirette **sorgu**lanır. (7/6). Her insan kendisini savunmaya çalışır. Ancak annesi, babası, oğlu, kızı ve diğer yakınları dâhil, Allah izin vermeden kimse kimseye yardımcı olamaz. Kâfirlerin hiçbir dostu, yardımcısı ve şefaatçisi olmaz. (40/18). Kâfirler birbirlerinin hâlini sormaz (7/10). **‘Kâfirlerin âhirette bir dostu da, sözü dinlenir bir şefaatçisi de yoktur.’** (40/18). **‘O gün dostlarbirbirlerinin düşmanıdır. Ancak müttakiler birbirinin dostudur.’** (43/67). (..) Âhirette kimse yaptığını gizleyemez, inkâr edemez, bütün yaptıklarını amel defterinde hazır bulur. (18/49, 101/7-8). O gün insana, dünyâda yaptıkları ve **yapması gerektiği hâlde yapmadıkları** haber verilir, (75/14), bütün sırlar ortaya çıkar. (86/9; İ. KARAGÖZ 4/185)

(112).**‘Allah şöyle bir memleketi misâl verdi: O (**ülke halkı**) güven ve huzur içindeydi. Rızkı da her yerden bol bol kendisine geliyordu.’** Bahsedilen ülkenin (Ankebut, 29/67) âyeti gereğince emin ve güvenli bir belde kılınan İbrâhim (a.s.)‘ın (İbrâhim, 14/37, Bakara, 2/126) duâları bereketiyle rızkı her taraftan gelen **Mekke** olduğu belirtilmektedir. (Ö. ÇELİK, 3/98)

Bu durum, Mekke’deki duruma çok benzemektedir. Yüce Allah **Kâbe’yi** orada inşâ ettirmiş ve orayı dokunulmazlık verilen bir yurt kılmıştır. Oraya giren herkes **güven ve huzur içinde**dir. Kâtil dahi olsa, kimse ona el uzatamaz. Allâh’ın kutsal evi yanında kimse kimseye eziyet edemez, kimse kimseyi aşağılayamazdı. İnsanlar Mekke’nin etrafında birbirlerini yerken, Mekkeliler O’nun himâyesi, koruması altında **güven ve huzur** içinde yaşıyorlardı. Aynı şekilde **rızıkları** da hacılar ve kâfileleri tarafından rahat ve güven içinde ayaklarına kadar geliyordu. Hâlbuki onlar çorak bir arâzide, **kurak bir vâdi**de bulunuyorlardı. Buna rağmen her çeşit **meyve ve ürünler** toplanıp kendilerine geliyordu. **Hz. İbrâhim’in duâsı**ndan bu yana güven ve bolluğun tadını çıkarıyorlardı. (S. KUTUB, 6/579)

(113).**‘Andolsun ki onlara içlerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmedip dururlarken azap da onları yakalayıverdi.’** (..) Onlara isâbet eden açlık ise, Peygamber (s)’in Hz. Yûsuf dönemindeki yedi kıtlık yılına benzer, kıtlıkla karşı karşıya bırakılmaları için Allâh’a duâ ettiği vakit başgöstermiştir. Onlara **tattırılan korku** ise, Rasûlullah (s)’ın **seriyye** ve orduları dolayısıyla uğradıkları korku; tepelerine inen **azap** ise, **Bedir günü** onlara isâbet eden azaptır. (S. HAVVÂ, 8/104)

Mekkelilerin inkâr, azgınlık ve zulümleri sebebiyle şehirde huzur bozuldu; güvenleri korkuya, rahatlıkları sıkıntıya, sükûnetleri ıstıraba dönüştü. Yüce Allah, Mekkelileri **yedi sene süren kıtlık** ve yoklukla müptelâ etti. (44/10-15). Açlıktan leş yediler. **‘Allah onlara açlık ve korku elbisesi tattırdı’** cümlesi, mecâzi anlamda Allah, Mekkeli müşriklere bütünü ile korku hâkim kıldı, onları yokluk ve kıtlığa mahkûm etti, demektir. Bu sıkıntılarının sebebi inkâr, şirk ve zulümdü. (İ. KARAGÖZ 4/187)

16/114-119 HELÂL VE TEMİZ RIZIKTAN YEYİN

114. (Ey müminler!) **Artık Allâh’ın size helâl ve temiz olarak verdiği şeylerden yiyin** (ve için)**. Eğer O’na kulluk ediyorsanız, Allâh’ın nîmetine şükredin.**

115. (Ey îman edenler! Allah**) size ancak ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası için kesilen (**hayvanlar**)ı haram kıldı. Ancak kim de çâresiz kalırsa, istismar ve azgınlık etmeden, (**ihtiyaç olan**) sınırı aşmaksızın (**yiyebilir.**) Çünkü Allah hakkıyla bağışlayan, merhamet edendir. [**krş. **2/173; 6/145]**

116. (Ey insanlar!) **Dillerinizin (**birçok şeyi**) yalan yanlış nitelendirmesiyle (**kendi kafanıza göre**): "Bu helâldir, bu haramdır." demeyin. Allâh'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allâh'a karşı yalan uyduranlar ise şüphesiz iflah olmazlar.**

117. (Kâfirlerin dünyâda sâhip oldukları nîmetler) **az bir faydalanmadır. Onlar için (**âhirette**) acıklı bir azap vardır.**

118. (Ey Peygamberim!) **Sana anlattığımız şeyleri daha önce yahûdilere de haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. [**bk**. 4/160; 6/146]**

119. (Ey Peygamberim!) **Sonra (**bil ki**) Rabbin, bilmeyerek kötü ve günah ameller işleyip de sonra tevbe eden ve bunun ardından (**kendisini**) düzelten kimseler için (**bağışlayıcıdır**). Şüphesiz Rabbin, bundan sonra elbette çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.**

114-119. (114).**'Allâh'ın size helâl, iyi ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin'** 'Yiyin' emrine **'içmek'** de dâhildir. Bu itibarla içilenlerin de helâl, iyi ve temiz olması gerekir. Zehirli, zararlı ve alkollü içecekler **haram**dır. (..) **'Yiyin'** emri, hem çalışmayı ve kazanmayı, hem (de) yemeyi ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 4/187, 188).

(115).**'O size ancak ölüyü, kanı, domuz etini ve bir de Allah'tan başkası için kesilmiş olanı haram kıldı. 'innema' : 'ancak' :** Dilde hasr, yâni sâdece bu edattan sonra sayılıp dökülenlerin bu hükme dâhil olduğunu ifâde eder. İşte biz bu hasr'dan şunu anlamaktayız: Âyet-i kerîmeye göre **haram** kılınanlar işte bunlardır. Yoksa onların kendi hevâlarına uygun olarak haram kıldıkları bahîre, sâibe ve diğerleri değildir. (S. HAVVÂ, 8/105, 106)

'Meyte / Ölü' usulüne uyhun olarak kesilmeden öldürülmüş (5/3), veya kendiliğinden ölmüş hayvanların etleri, **'kan'** ile maksat, akan kandır (6/145). Etin içerisinde, dalakta ve ciğerdeki kanlar **haram değil**dir. (İbn Mâce). (..) **Zarûret** hâlinde **haram gıdâlar yenebilir:** Âyetin **'.. fakat istismar ve azgınlık etmeden, zaruret ölçüsünü aşmadan ve aşırılığa kaçmadankim bunlardan yemek zorunda kalırsa** (yiyebilir)' cümlesi, bu husûsu açıkça ifâde etmektedir. (İ. KARAGÖZ 4/189)

(116).**'…. Bu helâldir, bu haramdır, demeyin. Allâh'a karşı yalan uydurmuş olursunuz.'** Şer'i herhangi bir dayanağı bulunmayan bir **bid'at** ortaya çıkartan yâhut Allâh'ın haram kıldığı herhangi bir şeyden birisini helâl kılan veya Allâh'ın mubah kıldığı bir şeyi yalnızca kendi görüşünden hareketle haram kılan herkes bunun hükmüne girmektedir. (S. HAVVÂ, 8/106)

Helâl ve haramı belirleyen Allah ve Peygamberidir. Bu husus, Kur'an'da birçok âyette ve hadiste açık seçik bildirilmektedir. (7/157, 9/29; Müsned, Ebû Dâvud, Nesâi, İbn Mâce; İ. KARAGÖZ 4/190)

Dînî hükümleri bilmeden veya kendi hevâmız ya da mevki ve şöhret için verilen fetvâlar veya **İslâm'a aykırı verilen hükümler** de Hz. Peygamber'in ifâdesi ile, "Hem sapar, hem de saptırırlar" nitelemesine sebeb olur. Yine Hz. Peygamber buyurur ki: "Muhakkak benden sonra gece karanlığı gibi fitneler ümmeti kaplayacak. Kişi o fitnelerde **mü'min olarak sabahlar**, **kâfir olarak akşamlar**. Topluluklar dinlerini geçici bir dünyâ menfaati karşılığında satarlar.*")* (H. T. FEYİZLİ, 1/279)

(117**).**'(Kâfirlerin dünyâda sâhip oldukları nîmetler) **az bir faydalanmadır. Onlar için (**âhirette**) acıklı bir azap vardır.'** Bu buyruk şuna delâlet etmektedir: Hevâya dayanarak haram ve helâl kılmak **küfür**dür. (S. HAVVÂ, 8/106)

(118).**'Şu anlattığımız şeyleri daha önce Yahûdilere de haram kılmıştık.'** Yahûdilere haram kılındığı bildirilen şeyler, En'am sûresinin 146. Âyetinde şöyle sıralanmaktadır: Bütün tırnaklı hayvanlar, sığır ve koyunun iç yağları (sırt ve bağırsaklarda taşıdıkları ve kemiğe karışan yağlar hâriç) (KUR'AN YOLU, 3/449)

'Fakat onlar kendilerine zulmetmişlerdi.' 'Zulüm' ilâhi irâdeye aykırı inanç, söz, eylem ve davranışlardır. İnkâr ve isyan eden veya insanlara kötülük yapan kimseler, kendilerine zulmetmiş olurlar. Çünkü bunun cezâsını, dünyâda ve âhirette kendileri çekerler. Bâzı hayvanların etleri ve iç yağlarının **haram kılınması**, Yahûdilerin **azgınlıklarının cezâsıdır.** Yahûdiler, azgınlıkları ile kendilerine zarar vermişlerdir. (İ. KARAGÖZ 4/192)

(119).**'Sonra (**bil ki**) Rabbin, bilmeyerek kötülük işleyip te…' '**Cahillikle' ifâdesi, 'yapılan kötülük veya günah olduğunu bilmeden' mânâsında / anlamında olmayıp, bildiği hâlde irâdesine hâkim olmamak, bilgisini uygulamamak, nefsine uyup kötülük yapmak yüzünden' anlamında kullanılmıştır. Bununla birlikte âyette **cahillik,** kavramının kullanılması, bir başka açıdan, bütün kötülüklerin temelinde **bilgisizlik** bulunduğuna işâret eder. (KUR'AN YOLU, 3/449)

16/120-123 İBRÂHİM DÎNİ

120, 121. Gerçekten İbrâhim; Allâh'a gönülden itaat eden, O'nu birleyen (ve O'na yönelen**) iyilik ve hayır önderi idi. O, müşriklerden de değildi. [**krş**. 2/135; 11/75] 121. O'nun nîmetlerine şükrediciydi. (**Allah**) onu (**peygamber**) seçti ve doğru yola iletti.**

122. Biz ona, dünyâda bir güzellik verdik. Elbette o, âhirette de iyilerdendir.

123. (Ey Muhammed**!) Sonra sana: "(**Allâh'ı**) birleyerek (**ve O'na yönelerek**) İbrâhim'in dînine uy; o hiç müşriklerden olmadı." diye vahyettik.**

120-123. (120).**'Hiç şüphesiz İbrâhim, başlı başına bir iyilik ve hayır öderi idi.'** Bu âyette Hz. İbrâhim'in dört önemli özelliği daha zikredilmektedir. Bunlardan birincisi **(a) 'ümmet / önder'**dir. Başka insanlara önderlik (ümmet – imam) yapabilecek özelliklere sâhip olması, (..) ikincisi **(b) 'kânit':** Allâh'a kulluk eden, Allâh'ın emirlerine titizlikle uyan kimse, demektir. Üçüncüsü, **(c) Allâh'a ihlâslı bir kul,** şirk, sapıklık ve bâtıldan uzak durup, tevhid dînine

sımsıkı sarılan, demektir. **(d)** Dördüncüsü, **'O'nun nîmetlerine şükrediciydi.'** (Ö. ÇELİK, 3/102, 103)

(122).**'Biz ona dünyâda bir güzellik verdik.'** Yâni güzel hayâtını tamamlaması için gerek duyacağı peygamberlik, mal, evlât, güzel şekilde anılma, tevhid ehlinin dilleri üzerinde ebedileşme, bütün insanların kalplerinin ona meyletmesi gibi, bu dünyâda gerek duyacağı bütün hayırları ona verdik. (S. HAVVÂ, 8/110)

(123).**'(**Ey Muhammed**!) Sonra sana: "(**Allâh'ı**) birleyerek (**ve O'na yönelerek**) İbrâhim'in dînine uy; o hiç müşriklerden olmadı." diye vahyettik.' 'İbrâhim'in dîni': Millet,** Allâh'ın, peygamberlerin diliyle kulları için koyduğu ilâhi buyruklardır. İbrâhim (a.s.)'ın milleti ile kastedilen, İslâm'dır ki, sırat-ı müstakim diye ifâde edilir. (İ. H. BURSEVİ, 10/554)

16/124 CUMARTESİ TÂTİLİ

124. Cumartesi (günü çalışma yasağı**), ancak hakkında ayrılığa düşen (**yahûdi**)lere (**zorunlu**) kılındı. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeylerde, kıyâmet günü aralarında elbette hükmedecektir.**

124-124. Cumartesiye saygı göstermek bizim İslâm'ımızın bir parçası değildir, şeriatımızda böyle bir şey yoktur, Allâh'ın ümmetimize verdiği emirler arasında ona saygı göstermek diye bir emir yoktur. (S. HAVVÂ, 8/111)

Bir kısım azgınlık ve taşkınlıkları sebebiyle **Yahûdilere,** özel bir cezâ olarak cumartesi günü çalışmamak ve sâdece ibadetle meşgul olmak, farz kılınmıştı. Bu yasağın Hz. İbrâhim ve onun dîniyle bir ilgisi yoktu. Yahûdilerin anlaşmazlığı cumartesinin tatil günü olmasında değil. O günde de avlanıp avlanmama konusunda olmuştur. (Araf, 7/163; Ö. ÇELİK, 3/104)

Sebt / Şabat: Cumartesi demektir. Yahûdiler, 'Allâh kâinâtı **altı günde yarattı,** yedinci gün olan Cumartesi günü istirahat etti' derler ve o günü kutsal sayarak, o gün hiçbir iş yapmazlar. Bu altı günde yaratma gerçeği Kur'an'da da vardır. (F. BEŞER 1/591) Kur'an'daki altı gün ifâdesi **'altı aşama'** anlamındadır.

16/125 HİKMET VE GÜZEL ÖĞÜTLE ÇAĞIR

125. (Rasûlüm**!** İnsanları**) Rabbinin yoluna / dînine hikmetle ve güzel öğütle dâvet et. Onlarla en güzel (**şekl**)iyle (**kırmadan**,** kızdırmadan**) mücadele et. Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir. [**bk**. 17/53; 20/44]**

125-125. ‘Rabbinin yoluna hikmetle çağır.’ Sağlam ve doğru sözlerle çağır. Buradaki **hikmet** ise, hakkı açıklayıcı, şüpheyi giderici delil yâhut ta her insanın durumuna uygun düşen hitap demektir. (..) **‘ve güzel öğütle çağır.’** İbn-i Kesir der ki: Güzel öğütten maksat Kur’ân-ı Kerim’de bulunan kötülükten sakındırıcı ve insanların başına gelen hususları hatırlatarak öğüt ver, Allâh’ın azâbından sakınmaları için onlara hatırlatmada bulun. (..) **Hikmet** ve **güzel öğütten** maksat Kur’ân-ı Kerîm de olabilir. Yâni onları hikmet ve güzel öğütten ibâret olan **kitap** ile dâvet et! Güzel öğütten maksat, uyarma ve müjdeyi birlikte yapmak ta olabilir. (S. HAVVÂ, 8/112)

‘Onlarla en güzel şekilde mücâdele et.’ Tartışma ve mücadele en güzel şekliyle olsun. Yumuşak, sert olmayan, güzel hitapla olsun. (S. HAVVÂ, 8/112)

Hikmet ile dâvet etmek: Muhâtapların durumlarını ve şartlarını gözönünde bulundurmayı, her defâsında ne kadar anlatılmasının uygun geleceğine dikkat etmeyi, insanların bünyeleri hazırlanmadan, onlara yükümlülükler yağdırmamayı, onlara **nasıl hitap edileceğini,** iyi seçmeyi, **şartlara ve durumlara göre** bu hitap yöntemlerini ve yollarını çoğaltmayı gerektirir. **Acelecilik,** duygusallık ve **tepkisellik**le işi zora koşup, bu konuların hepsinde ve diğer konularda hikmetin sınırlarını aşmamayı gerektirir. (S. KUTUB, 6/585)

Güzel öğütle dâvet etmek: Yumuşak şekilde **kalplere girmeye, tatlılıkla,** duyguların derinliklerine inmeyi gerektirir. Gereksizce **azarlama** ve zorlamaya başvurmamayı icap ettirir. Bilgisizlikten veya iyi niyetten kaynaklanmış olabilecek **hatâları yüze vurmamayı**, deşifre etmemeyi zorunlu kılar. Zîrâ öğüt vermedeki **yumuşaklık**, çoğu zaman katı kalpleri bile doğru yola iletir, birbirinden nefret eden gönülleri kaynaştırır. Neticede azarlama, çıkışma ve rencide etmekten daha iyi sonuçlar doğurur. (S. KUTUB, 6/585)

Güzel bir şekilde tartışma: Muhâtabın üzerine yüklenmek yok. Onu **horlamak yok.** Çirkin görmek yok. Böylece muhâtap, davetçinin amacının tartışmada üstün gelmek olmadığına kesin kanâat getirmeli ve bunu hissettirmelidir. Tek amacının gerçeğe ılaşmak olduğunu anlamalıdır. İnsanların **nefislerinin** kendine özgü **bir gururu ve inadı var**dır. Yumuşaklıkla yanaşılmadıkça, savunduğu düşüncesinden vazgeçmez ki, yenildiğini hissetmesin. Tartışmada savunulan görüşün değeri, ile kişinin kendi onurunun değeri çabucak birbirine karışır. Bu sefer görüşünden vazgeçmeyi onurundan, saygınlığından ve değerinden ödün vermek şeklinde değerlendirir. En güzel biçimde tartışmak ise, bu hassas gurur duygusunu garanti altına alır.(..) (S. KUTUB, 6/585)

‘Güzel Öğüt’: Bu yöntemde **dâvet,** iyi ve güzel öğüt vererek, iknâ gücüne dayalı deliller ile muhâtabın **kalbini yumuşatacak,** hoşuna gidecek, iyi ve tatlı söz söyleyerek (anlatılır). Özellikle dîne muhâlif olanları, sağlam ve anlaşılır cümlelerle, zihni aydınlatıcı, iknâ edici ve **düşündürücü bilgiler** ve delillerle, temsil ve teşbihler getirerek, kolaylaştırıcı, **secdirici** ve gönüllere etki edici bir üslup ile ibretli şeyler, iknâ edici hikâyeler anlatılarak, **gönüllere ve duygulara hitap** edilerek yapılır. (İ. KARAGÖZ 4/198)

Dil ile dâvet ve delillerle tartışma dâiresi dışına çıkılmadığı sürece, **dâvetin metodu ve ilkeleri** bunlardır. Ama **dâvet edenlere saldırı yapıldığında** durum değişir. Saldırı, sıcak bir savaşı ifâde eder. Hakkın onurunu korumak, bâtılın üstünlüğünü bertaraf etmek için **aynısı ile karşılık vermek** gerekir. Burada da karşı saldırıya geçerken sınırlar aşılmamalı, aşırılıklara ve ölünün organlarını kesmeye varmamalıdır. (S. KUTUB, 6/586)

16/126-128 SABIR DAHA HAYIRLIDIR

126. (Ey mü'minler**!) Eğer (**birini**) cezâlandıracaksanız, size yapılan ezânın misli ile cezâlandırın. Şâyet sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha iyidir. [**bk**. 42/40-43]**

127. (Ey Peygamberim!) **Sabret! Senin sabrın ancak, Allâh'ın yardımı iledir.** (İman etmiyorlar diye) **kâfirlere üzülme. Onların kurdukları tuzaklar sebebiyle kalbin daralmasın.** (Allah sana yardım edecektir.)

128. Çünkü Allah, saygıyla emirlerine ve yasaklarına uygun yaşayan / günahlardan sakınan ve iyilik yapanlarla berâberdir.

126-128. (126).**'(**Ey mü'minler**!) Eğer (**birini**) cezâlandıracaksanız, size yapılan ezânın misli ile cezâlandırın. Şâyet sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha iyidir.'** Size öldürmek yâhut buna benzer kötü bir iş yapılacak olursa, ona **misliyle karşılık ver**iniz, fazlasını yapmayınız. Karşılık vermeyerek sabredecek olursanız, bu sizin için daha hayırlıdır. (S. HAVVÂ, 8/112)

Adâlet, İslâm'ın asli ilkesidir ve insan bu ilkeyi ancak özveri yönünde aşabilir. (90. Âyet) Buna karşılık karşı taraf putperest, inkârcı, başka dinden bile olsa, ona, onun kendisine **verdiği zarardan fazla** bir **zarar veremez. (**KUR'AN YOLU, 3/454**)**

Uhud savaşında Hz**.** Hamza şehid edilmiş**,** burnu, kulakları kesilmiş, ciğeri çıkarılmış durumdaydı. Bunu gören Allah Rasûlü 'Eğer Allah bana zafer verirse, senin yerine 70 kişiyi böyle yapacağım diye yemin etmişti. İbn-i Abbas'a göre 125-127 âyetler bu olay üzerine inmiştir. Düşman bile olsa, **müsle** (organ keserek işkence) **yasaklanmıştır**. (H. DÖNDÜREN, 1/450)

Yüce Allah, **kısasta adâlet**i ve hakkı da **misliyle almayı** emretmektedir. İbn-i Sirin, Yüce Allâh'ın **'Cezâ verecek olsanız, size verilen cezânın misliyle cezâ verin'** buyruğu hakkında şöyle demiştir: Her hangi bir kimse, sizden bir şey alacak olursa, siz de onun **misli**ni ondan alınız. (S. HAVVÂ, 8/125, 126)

Bir kimse başkasına 'Ey habis (pis) derse, o da ona aynı kelime ile karşılık verebilir. Çünkü bu zulme uğradıktan sonra, mazlûmun hak elde etme durumlarından biridir. Bu yüzden o kimsenin **karşılık vermesi** şer'an **câizdir**. Allah Teâla buyuruyor ki: **'Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur.'** (Şûrâ, 42/41) **Affetmek,** daha fazîletlidir. (İ. H. BURSEVİ, 10/570)

Bir insanın **cezâlandırılabilmesi için,** bir **suç işlemesi, yargılanması** ve suç işlediğinin **tespit** edilmesi gerekir. Bir söz, eylem ve davranışınsuç olabilmesi için de suçun hatâ ile değil, **kasden işlenmesi** gerekir. Kur'an'da bunun birçok örneği vardır. (bk. 2/178, 179; 5/33, 24/1; İ. KARAGÖZ 4/200)

Saldırı karşısında nefsi müdâfaa meşrûdur: İnsan canına, ırzına ve malına karşı fiili bir saldırı olduğu zaman karşılık vermek, kendini savunmak hakkına sâhiptir. **Karşılık** ancak **misliyle meşru olur,** fazlası zulümdür. Zulme mâruz kaldıktan sonra, misli ile karşılık

vermek, **her konuda câiz değil**dir. Meselâ birisi bize iftirâ etse, **biz de ona iftirâ edemeyiz.** Birisi haksız yere bir yakınımızın canına kıysa, **biz de onun canına kıyamayız.** (..) (İ. KARAGÖZ 4/200)

Bir kimse, câiz olan alanlarda, **zâlimden hakkını kendi aldığı zaman,** suçlu ile **ödeşmiş olur**. Artık âhirette aralarında dâvâ olmaz. Çünkü bir hak iki kere alınmaz. Bir suça iki kere cezâ verilmez. Eğer mazlum, **zâlimi affederse,** mükâfâtını Allah verir. **Affedilen hak için de âhirette dâvâ olmaz.** Sâdece Allah, zâlimi emrine uymadığı için cezalandırabilir. Eğer mazlum, aczi sebebiyle zâlimden hakkını alamazsa ve af da etmezse, **zâlim** âhirette hem **Allâh'a karşı** hem **zulmettiği kişiye karşı sorumlu olur.** (İ. KARAGÖZ 4/200)

(127).**'(**Rasûlüm**!) Sabret; senin sabrın da ancak Allah(**'ın yardımı**) iledir. (**Yüz çevirmelerinden dolayı**) onlara üzülme, kurdukları tuzak dolayısıyla da (**endişelenip**) sıkıntıya düşme!' 'sabret', 'üzülme':** Sabretmek makamı, daha üstündür. İman etmeyecek olurlarsa üzülme. Yapılan işkencelere üzülme. (S. HAVVÂ, 8/113)

(128).**'Şüphesiz ki Allah sakınanlarla ve ihsan edenlerle berâberdir.'** Onları destekleyerek, yardımcı olarak, hidâyet vererek, doğru yola ileterek onlarla birliktedir. Bu, özel bir berâberliğin ifâdesidir. **Takvâ sâhipleri**nden kasıt ise, haram olan şeylerden kaçınan, uzak duranlardır. **İhsan edenler** ise, itaatleri de işleyen kimselerdir. İşte bu gibi kimselerin gerçek velîsi Allah'tır. (S. HAVVÂ, 8/113)

Yüce Allah, **müttaki ve müminlerle berâber olduğu**nu bildirerek, müminlerin müttaki ve Muhsin olmalarını istemektedir. Allâh'ın berâberliği mekân itibariyle değil, bilgisi, görmesi, duyması, murâkabesi ve yardımı itibariyledir. (İ. KARAGÖZ 4/203)